

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ

FONETİK VE DİKSİYON

ORTAK DERS

PROF. DR. NİLÜFER SEZER

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ**

ORTAK DERS

FONETİK VE DİKSİYON

Prof. Dr. Nilüfer SEZER

Yazar Notu

Elinizdeki bu eser, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakóltesi'nde okutulmak için hazırlanmış **bir ders notu niteliğindedir**.

ÖNSÖZ

Henüz konuşamadığımız, pasif birer dinleyici olduğumuz bebeklik döneminde önce ninniler, sonra masallarla anadilimizi öğrenmeye başlarız. Büyüdükçe, sadece sözcüklerin anlamını değil, hangi harfin ince ya da kalın, hangi hecenin kısa ya da uzun söyleneceğini, o dilin tümce yapısını, temel dilbilgisi kurallarını ve anadilimizin kendine özgü melodisini ayırt etmeyi, hep işiterek öğreniriz.

Radyo ve televizyonun yaşamımıza girmesiyle birlikte, seçilen programlar, hem çocukların hem de yetişkinlerin adillerini etkiler; dilimizi ya düzeltir, zenginleştirir ya da kirletir, geriletir. Çünkü dil, önce kulaktan öğrenilir, sonra okuyarak geliştirilir. Bu nedenle, bugün *en* gelişmiş ülkelerde bile *en* etkili ve *en* yaygın dil okulu, radyo ve televizyonlardır. Onları, yazılı basın izler.” diyor Ülkü Giray **Türkçeyi Güzel Konuşma ve Okuma Kılavuzu** adlı yapıtının Giriş bölümünde (Bilgi Yayınevi, 2007)

Gerçekten de özellikle internetin de beraberinde sosyal medyanın yaşamımıza girmesiyle birlikte konuştuğumuz ve yazdığımız Türkçemizin durumu vahim ötesi !!!

Yine bu nedenle hiç kuşkusuz Giray’ın önerdiği **10 Altın Kural**’ı Önsöz’e yazmadan derse başlamak söz konusu olamazdı!!!

1.Doğru **SOLUK**:

-Burnundan al, ağzından ver.

-Alırken cömert, verirken cimri ol.

2. Doğru **DURAK**:

Başlangıç ve bitişlerin anlaşılması için,

-Nokta ve virgüllerde,

-Belirteç ve bağlaçlarda DUR!

3. Doğru **SES**:

-Ağzının ortasından,

-Orta şiddetle,

-Orta sesinle konuş.

4.Doğru **YORUM**:

- Kime hitap ettiğini,
- Hangi mesajı vermek istediğini bil.

5.Doğru **ÜSLUP**:

- Hitap edilen kitleye ve anlama uygun olsun.

6.Doğru **TELAFUZ**:

- Harfleri/Sesleri ve heceleri yutmadan,
- Sessiz harfleri/Sessizleri duyarak ve
- Ulama yaparak konuş.

7.Doğru **TONLAMA**:

- Ses, orta tonda ve bükümlü olmalı,
- “Yeknesak”-monoton olmaktan kaçınılmalı.

8.Doğru **VURGU**:

- Özel ad, belirteç ve bağlaçlarda ilk hecede,
- Sözcük ve tümcede son hecede.

9.Doğru **MİMİK VE JEST**:

- Konuya ve ortama uygun olmalı.

+

9 DOĞRU

1 ÖLÇÜ (9 Doğru’da ölçülü olmak)

+

SONUÇ: Doğru ve Güzel Konuşma

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	XV
YAZAR NOTU	XVI
1. SPİKERLİK NEDİR? SUNUCULUK NEDİR? SES NASIL OLUŞUR?	1
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	2
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	3
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	4
Anahtar Kavramlar	5
Giriş	6
1.1. Spiker Kimdir? Sunucu Kimdir?	7
1.2. Spikerde ve Sunucuda Olması Gereken Özellikler	7
1.2.1. Ses.....	7
1.2.1.1. Ses Organları ve Ses Organlarının Yapısının Önemi	8
1.2.1.2. Ses Nasıl Oluşur?	9
1.2.1.2.1. Diyafram.....	10
1.2.1.2.2. Soluk.....	11
1.2.1.2.3. Soluk Alma.....	11
1.2.1.2.4. Soluk Verme	15
1.2.1.2.5. Solunum Alıştırmaları	17
Uygulamalar	23
Uygulama Soruları.....	24
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	25
Bölüm Soruları	26
2. SESLERİ DOĞRU ALGILAYABİLMEK VE SÖYLEYEBİLMEK	29
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	30
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	31
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	32
Anahtar Kavramlar	33
Giriş	34
2.1. Kulak (Sesleri Doğru Algılayabilmek Ve Söyleyebilmek)	35

2.2. Eğitim ...	36
2.3. Genel Kültür	37
2.4. Algılama Gücü.....	37
2.5. Dinleme Yeteneği.....	38
2.6. Hazırcevaplık.....	38
2.7. Sözcük Dağarcığı.....	39
2.8. Olumsuzlukların Üstesinden Gelebilme.....	39
2.9. Dil Birliği.....	39
2.10. Konuşma.....	40
2.11. Ses.....	41
2.11.1. Sesin Nitelikleri.....	41
a. Şiddet	42
b. Yükseklik.....	42
c. Tını.....	43
2.12. Diksiyon	46
2.12.1. Konuşmayı Bozan Etkenler.....	47
2.12.2. Başarılı Konuşmada Bulunması Gereken Özellikler.....	48
2.12.3. Başarılı Konuşmacıda Bulunması Gereken Özellikler.....	49
Uygulamalar	52
Uygulama Soruları.....	53
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	54
Bölüm Soruları	55
3. İYİ BİR KONUŞMA SESİNİN ÖZELLİKLERİ.....	58
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	59
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	60
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	61
Anahtar Kavramlar	62
Giriş	63
3.1. İyi Bir Konuşma Sesinin Özellikleri/Konuşmalarda Sese Dayalı Üslup Özellikleri.....	64
3.1.1. İşitilebilirlik	64
3.1.2. Akıcılık.....	65
3.1.3. Açıklık	65
3.1.4. Esneklik	65

3.1.5. Kulağa Hoş Geliş.....	65
3.2. Ses Kusurları	67
3.2.1. Kuvvetsizlik.....	67
3.2.2. Ses Titrekliliği	69
3.2.3. Tiz ve Keskin Ses	69
3.3. Dil, Çene ve Dudaklar	70
3.3.1. Dil.....	70
3.3.2. Çene.....	71
3.3.3. Dudaklar	72
3.4. Konuşma Bozuklukları ve Düzeltme Önerileri	72
3.4.1. Gevşeklik.....	73
3.4.2. Atlama	73
3.4.3. Pelteklik ve Değişirme	74
3.4.4. Tutukluk:	76
3.4.5. Gılama	76
3.4.6. Isıklama	76
3.4.7. Kekeleme	77
Uygulamalar	79
Uygulama Soruları.....	80
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	81
Bölüm Soruları	82
4. ÜNLÜLERİN SÖYLENİŞLERİ/ALİŞTIRMALAR/TEKERLEMELER - I ..	85
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	86
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	87
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	88
Anahtar Kavramlar	89
Giriş	90
4.1. A, (a) Ünlüsü	91
4.2. E, (e) Ünlüsü.....	92
4.3. (ı) Ünlüsü:.....	93
4.4. i, (i) Ünlüsü.....	94
Uygulamalar	97
Uygulama Soruları.....	103

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	104
Bölüm Soruları	105
5. ÜNLÜLERİN SÖYLENİŞLERİ/ALİŞTIRMALAR/TEKERLEMELER - II	107
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	108
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	109
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	110
U, (u) Ünlüsü	110
Ü, (ü) Ünlüsü	110
Anahtar Kavramlar	111
Giriş	112
5.1. O, (o) Ünlüsü	113
5.2. Ö, (ö) Ünlüsü	114
5.3. U, (u) Ünlüsü	115
5.4. Ü, (ü) Ünlüsü	118
Uygulamalar	121
Uygulama Soruları.....	127
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	128
Bölüm Soruları	129
6. VURGU	132
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	133
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	134
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	135
Anahtar Kavramlar	136
Giriş	137
6.1. Vurgu Nedir?	138
6.1.1. Sözcük Vurgusu.....	140
6.1.2. Yabancı Sözcüklerde Vurgu	144
6.1.3. Vurgu Çekmeyen Ekler	144
6.1.4. Cümle (Tümce) Vurgusu	145
Uygulamalar	150
Uygulama Soruları.....	152
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	153
Bölüm Soruları	154

7. ULAMA	157
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	158
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular	159
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	160
Anahtar Kavramlar	161
Giriş	162
7.1. Ulama Nedir?	163
7.2. Ulama İle İlgili Kurallar	165
Uygulamalar	170
Uygulama Soruları	173
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	174
Bölüm Soruları	175
8. TONLAMA VE ANLATIM	179
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	180
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular	181
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	182
Anahtar Kavramlar	183
Giriş	184
8.1. Anlatım Nedir?	185
8.2. Tonlama Nedir?	185
8.3. Anlatım Türleri	190
8.3.1. Ussal Anlatım	190
8.3.2. Duygusal Anlatım	191
8.4. Konuşma Hızı	195
8.4.1. Hece Uzunluğu	195
8.4.2. Susku (Duraklama)	196
Uygulamalar	199
Uygulama Soruları	200
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	201
Bölüm Soruları	202
9. ULAMA DIŞINDA TÜRKÇEDE SÖYLEYİŞ ÖZELLİKLERİ (SES OLAYLARI)	205
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	206
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular	207

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	208
Anahtar Kavramlar	209
Giriş	210
9.1. Geniş Ünlülerin Daralması	211
9.2. Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler	214
9.3. Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikler	215
9.3.1. "ğ" Sesi:	215
9.4. İki Önemli Terim: Durak Ve Kavşak	218
9.4.1. Durak:	218
9.4.1.1. Kısa Süreli Durakların Uygulama Yerleri	218
9.4.1.2. Normal Süreli Durakların Uygulama Yerleri	219
9.4.1.3. Uzun Süreli Durakların Uygulama Yerleri.....	220
9.4.1.4. Kasıtlı Durak	221
9.4.2. Kavşak	221
9.5. Türkçedeki Kısaltmaların Okunuşu.....	222
9.6. Kısaltmaların Yazılışı.....	223
9.7. Saat Değerlerinin Sesletimi	224
9.8. Çeviri Yanlışları	225
9.10. Söyleyişi Karıştırılan Sözcükler	226
9.11. Anlatım Bozuklukları	229
9.11.1. Gereksiz Sözcük Kullanımı	229
9.11.2. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanımı	231
Uygulamalar	240
Uygulama Soruları.....	241
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	249
Bölüm Soruları	250
10. ANLATIM BOZUKLUKLARI.....	253
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	254
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	255
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	256
Anahtar Kavramlar	257
Giriş	258
10.1. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması	259

10.2. Deyim ve Atasözü Yanlışları.....	259
a) Deyimin yanlış anlamda kullanılması	260
b) Atasözü veya deyim yapısının bozulması	260
Atasözü	260
Deyim	261
10.3. Mantıksız ve Çelişkili İfadeler	261
a) Kesinlik - Olasılık Çelişkisi	261
b) Mantıksızlıklar	261
c) Bağlaç Çelişkileri	262
10.4. Anlam Bulanıklığı	262
Zamirlerden Kaynaklanan Anlam Bulanıklığı	262
Noktalama (Virgül) Eksikliğinden Kaynaklanan Anlam Bulanıklığı	263
Yanlış Karşılaştırmaların Yol Açtığı Anlam Bulanıklığı	263
10.5. Öge Yanlışları.....	263
A) Öge Eksiklikleri.....	264
a) Özne Eksikliği	264
b) Yüklem Eksikliği	264
c) Nesne Eksikliği.....	265
d) Dolaylı Tümleç Eksikliği	265
e) Zarf Tümleci Eksikliği	265
f) Tamlayan Eksikliği	265
B) Öge Fazlalıkları	266
a) Özne Fazlalığı.....	266
b) Yüklem Fazlalığı.....	266
c) Nesne Fazlalığı	266
d) Dolaylı Tümleç Fazlalığı.....	266
e) Zarf Tümleci Fazlalığı.....	267
f) Tamlayan, Tamlanan Fazlalığı	267
10.6. Tamlama Yanlışları	267
10.7. Özne Yüklem Uyumsuzluğu	268
10.8. Kişi Bakımında Uyum Kuralları	269
10.9.Çatı Uyuşmazlığı	270
10.10. Koşutluğa Aykırılık	271

10.11. Kip ve Şahıs Uyuşmazlığı	271
Ek - Fiil Eksikliği	271
Yardımcı Fiil Eksikliği	272
Yardımcı Fiil Fazlalığı	272
10.12. Ek ve Yapı Yanlışları	272
Ek Eksikliği	272
Ek Fazlalığı.....	272
Yanlış Ek Kullanımı	273
10.13. Fiilimsi Yanlışlar	273
10.14. Basında Türkçe Kullanımı.....	273
Moda İfâdeler	277
Uygulamalar	287
Uygulama Soruları.....	288
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	289
Bölüm Soruları	290
11. KONUŞMA VE YAZI DİLİMİZE YERLEŞMİŞ BATILI SÖZCÜKLER VE ETKİLİ KONUŞMA REHBERİ	293
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	294
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	295
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	296
Anahtar Kavramlar	297
Giriş	298
11.1. Türkçe Sözcükler Yerine Batı Dillerinden Giren Sözcükler	299
11.2. Batı Dillerinin Etkisiyle Ek Eylemlerin Yanlış Kullanılması	300
11.3. Millet Adlarının Kullanımı.....	302
11.4. Neden Konuşuruz?	302
11.4.1. Topluluk Önünde Konuşma Yöntemleri	303
11.4.2. Konuşma Korkusunun Nedenleri	304
11.5. Etkili Konuşma Rehberi	305
Olumsuz Duyguların Önünü Kesin	305
Etkileyici Görünüş Oluşturun.....	306
Sizi İzleyen Duyguları Coşturun	306
Uyumlu İletişim Yeteneği İçin	306
Özetle.....	307

11.5.1. Güzel Konuşma İlkeleri.....	308
11.6. Çevrenizde Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özellikleri.....	309
11.7. Kürsüde Konuşma	310
11.8. Göz Temasının Önemi.....	310
11.9. Duruşun Kopyalanması	312
11.10. Odak Noktaları Aracılığıyla Göz Temasının Kopyalanması.....	314
11.11. Üç Noktalı Göz Temasının Diğer Faydaları.....	315
Uygulamalar	317
Uygulama Soruları.....	319
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	320
Bölüm Soruları	321
12. BEDEN DİLİNİN YAŞAMIMIZDAKİ ÖNEMİ.....	324
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	325
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	327
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	328
Anahtar Kavramlar	329
Giriş	330
12.1. Beden Dilinin Yaşamımızdaki Önemi.....	331
12.2. Gözler	331
12.2.1. Göz Bebekleri.....	331
12.3. Kaşlar.....	332
12.4. Ağız ve Dudaklar.....	333
12.5. Baş	333
12.6. Kollar.....	334
12.7. Eller	334
12.8. Parmaklar.....	334
12.9. Bacaklar	335
12.10. Beden.....	335
12.11. Konuşmada İfadeler.....	335
12.12. Elin Farklı Konumları.....	336
12.13. Tokalaşma.....	339
Eşit Statüde Tokalaşma Tarzı.....	339
Üstünlük Belirten Tokalaşma Tarzı.....	339

Boyun Eğen Tokalaşma Tarzı	339
12.14. Beden Dilinde Bölgeler	340
12.14.1. Kişisel Alan	340
12.14.2. Bölge mesafeleri	341
12.14.2.1. Yasak Bölge.....	341
12.14.2.2. Kişisel Bölge	341
12.14.2.3.Sosyal Bölge.....	341
12.14.2.4. Ortak Bölge	341
12.14.3.Bölge Mesafelerinin Pratik Uygulaması	341
12.15. Kafa Sallama	342
12.15.1. Kafayı İki Yana Sallama	342
Uygulamalar	343
Uygulama Soruları.....	344
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	345
Bölüm Soruları	346
13. SPİKER İÇİN NOTLAR	349
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	350
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	351
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	352
Anahtar Kavramlar	353
Giriş	354
13.1. Spiker İçin Notlar	355
13.2. Radyoda Sunum Teknikleri	355
13.2.1. Haber	355
13.2.2. Müzik Programı.....	356
13.2.3. Eğlence Programı	357
13.2.4. Röportaj	358
13.2.5. Konser.....	361
13.2.6. Naklen Yayın.....	362
13.3. Spor Spikerliği.....	363
13.4. Televizyon Sunuculuğu	363
13.4.1. Televizyon Sunucusunun Özellikleri	364
13.4.2. Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları	366

13.4.3. Televizyon Sunucusu Neler Kullanır?.....	366
Uygulamalar	370
Uygulama Soruları.....	373
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	375
Bölüm Soruları	376
14. GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞMA SANATI ÜZERİNE SON NOTLAR.....	380
Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?	381
Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular.....	382
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	383
Anahtar Kavramlar	385
Giriş	386
14.1. Spiker Olmak İsteyenler ya da Spiker Olanlar Neler Yapmalı?.....	390
14.2. Ülkemizde En Sık Görülen Konuşma Aksaklıkları.....	391
14.2.1. Öncelikle Ağzınızdan Çıkanı Kulağınız Duysun	396
14.2.1.1. Köşe Çalışması	396
14.2.2. En Sık Görülen Yanlış Konuşma Türleri	398
14.2.2.1. Tekdüze - Yanlış Ezgili Konuşma.....	398
14.3. “+ 3 DAKİKA YÖNTEMİ”	398
14.4. Tümce Oluşturma Hızı -Konuşma Hızı İlişkisi.....	399
14.5. "ŞEY" SORUNU	400
14.6. Boş Ses ve Sözlerden Nasıl Kurtulunur?.....	401
14.7. Neden Kimi Sözcüklerimizi “Yazıldıkları Gibi” Dillendirmeyiz?	402
14.8. Kimilerimizin Gündelik Dilinden Düşmeyenler	404
14.9. Ünlülerimizden İnciler.....	405
14.10. “Bir”, “Birtakım” , En Sık Kullandığımız Bağlaçlarımız ve Kısaltmaların Okunuşu	407
14.11. Sayılarımız ve Takıları	412
14.12. Zaman	413
14.13. Vurgu.....	415
14.14. "2 K - 7 N" YÖNTEMİ.....	419
14.15. Dil-Dudak Tembelliği	420
14.16. Çene Kapalılığı.....	420
14.17. Soluma Çalışması	421
Uygulamalar	424

Uygulama Soruları.....	428
Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti	429
Bölüm Soruları	430
KAYNAKÇA.....	434

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

YAZAR NOTU

“İletişim biçimleri içinde konuşma önemli bir tutar. Konuşma kişilik gelişmesinde ve toplumsallaşmada çok önemli bir rol oynar. Bu nedenle konuşmanın niteliği, zamanlaması, etkinliği, türü kişiliğin gelişmesinde son derece önemlidir, diyor Prof.Dr.Şermin Tekinalp **Güzel Konuşma Bir Markadır** adlı yapıtında (2014: 1-2)

Gerçekten de iletişim ve konuşma eğitiminin önemi de buradan kaynaklanmıyor mu? Güzel ve etkili konuşmak bir yetenek işi olsa da her şeyden önce bilgi işidir de hiç kuşkusuz. Birinci koşul, bilgi birikimimiz ve bu birikimi ortaya koyacak dile hakimiyet, sözcüklerin doğru seçimi, doğru ve yerinde sesletimidir çünkü ancak bu şekilde çevremizdekileri etkilememiz olanaklıdır. İkinci koşul ise uygulamadır çünkü her alanda olduğubi etkili ve güzel konuşmanın da kendine özgü kuralları vardır ve bu kuralları öğrenmek ve uygulamak gereklidir.

Bu bağlamda, özellikle iletişim alanında çalışanların, spikerlerin, sunucuların, muhabirlerin, halkla ilişkiler danışmanlarının, akademisyenlerin Türkçe’yi çok iyi kullanması gerekir. Ancak sadece iyi dilbilgisi, iyi tonlama, iyi vurgulama, akıcı konuşma, sözsüz iletişim becerilerini yerinde ve doğru kullanmak yeterli değildir. Bu nedenle, etkili iletişim kurabilmek için öncelikle insanın kendisinin ve çevresinin ayırdına varması (Jo-Hari Penceresi’ni anımsayalım!) kendini yönetmeyi ve geliştirmeyi öğrenmesi ve etkili düşünmenin önemini kavraması şarttır. Çünkü gerçekten de düşünme konuşmanın ikiz kardeşidir.

Tekinlap’ın (agy: 6) da dediği gibi “Bilgi düşünceyi geliştirir; düşünce de konuşmayı. Ne isen, ne bilersen ve nasıl bilersen onu aktarırsın. Konuşman marka olur. İyi ya da kötü...”

1. SPİKERLİK NEDİR? SUNUCULUK NEDİR? SES NASIL OLUŞUR?

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

1.1. Spiker Kimdir? Sunucu Kimdir?

1.2. Spikerde ve Sunucuda Olması Gereken Özellikler

1.2.1. Ses

1.2.1.1. Ses Organları ve Ses Organlarının Yapısının Önemi

1.2.1.2. Ses Nasıl Oluşur?

1.2.1.2.1. Diyafram

1.2.1.2.2. Soluk

1.2.1.2.3. Soluk Alma

1.2.1.2.4. Soluk Verme

1.2.1.2.5. Solunum Alıştırmaları

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

1. Spiker'i tanımlayınız.
2. Sunucu'yu tanımlayınız.
3. Ses nasıl oluşur, araştırınız.
4. Ses organlarımızın yapısını araştırınız.
5. Doğru soluk alıp-verme yöntemlerini araştırınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Spiker Kimdir? Sunucu Kimdir?	Spiker ve Sunucu arasındaki ayrımı bilir.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Spikerde ve Sunucuda Olması Gereken Özellikler	Spikerde ve Sunucuda olması gereken özellikleri kavrar.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Ses Organları ve Ses Organlarının Yapısının Önemi	Ses organlarını ve yapılarını tanır.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Ses Nasıl Oluşur?	Sesin nasıl oluştuğunu kavrar.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Solunum Alıştırmaları	Solunum alıştırmalarıyla ilgili bilgi sahibi olur ve uygular.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

Spiker, Sunucu, Ses, Ses Organları, Solunum

Giriş

Spiker en genel tanımıyla bir radyo ve televizyon yayınında programları haberleri sunan kişidir. Spiker aynı zamanda ortak kullanılan (standart) dili kurallarına uygun ve hatasız kullanan kişidir. Spiker, mikrofona uygun bir sesi, lehçesiz, şivesiz güzel bir konuşma biçimini, konuşuyormuş duygusu yaratan bir okuma tarzını, metni anında değerlendirme yeteneğini, okunan metnin, akıl ve duygu da katılarak anlatılmasını, yeri geldiğinde yabancı isim ya da kavramların doğru telaffuz (söyleyiş) edilmesini yaptığı işin içinde toplayan kimsedir.

Sunucu ise radyoda, televizyonda, bir eğlence yerinde metne bağlı kalmadan programı, oyunları sunan, yorumlayan, gösteri ya da yayın ortamını hazırlayan kişidir.

Ancak, dünyada iletişimin hızlı gelişimi, ülkemizde ise özel radyo ve televizyonlarla birlikte hem gelişimi hem değişimi bu kavramlara yenilerini eklerken (Anchorman, Stand-up, DJ, VJ gibi) ortak özellikleri çok olan spikerlik ve sunuculuk kavramlarını biraz daha birbirine yaklaştırmıştır. Bu bağlamda Spiker ve Sunucunun benzerlikleri ve farklılıkları bir tarafa çok önemli ortak özellikleri vardır; “doğru” konuşarak iletip, aktarmak zorundadırlar.

“Diksiyon, sesler aracılığıyla vurgulama ve tonlama kullanılarak konuşmanın bestelenmesidir” diyor A.Tamer Güler **Etkili Konuşma** adlı yapıtında (2014: 11). Gerçekten de diksiyon önce nefes ve ses sorunu, boğumlama (Artikülasyon) sorunu ve de söyleyiş (Sesletim) sorunu halledildiği zaman devreye girmektedir.

Genellikle Etkili Konuşma yerine Diksiyon sözcüğü kullanılsa da gerçekte Diksiyon konuşmanın sadece söyleyiş bölümünü ifade etmektedir. Etkili ve güzel bir konuşma için doğru bir nefese, nitelikli bir sese, iyi çalışan ses organlarına gereksinim duyulur.

Bu nedenle iyi bir sesin destekleyicisi iyi bir nefestir. İyi bir nefes aynı zamanda doğru boğumlama için gereklidir. Doğru boğumlama da sesin daha nitelikli çıkmasına yardımcı olur.

Ve iyi bir eğitimle ses, nefes, konuşma geliştirilebilir.

1.1. Spiker Kimdir? Sunucu Kimdir?

Spiker (Ing.speaker); en genel tanımıyla bir radyo ve televizyon yayınında programları haberleri sunan kişidir.

Spiker aynı zamanda ortak kullanılan (standart) dili kurallarına uygun ve hatasız kullanan kişidir. Spiker, mikrofona uygun bir sesi, lehçesiz, şivesiz güzel bir konuşma biçimini, konuşuyormuş duygusu yaratan bir okuma tarzını, metni anında değerlendirme yeteneğini, okunan metnin, akıl ve duygu da katılarak anlatılmasını, yeri geldiğinde yabancı isim ya da kavramların doğru telaffuz (söyleyiş) edilmesini yaptığı işin içinde toplayan kimsedir.

Sunucu; radyoda, televizyonda, bir eğlence yerinde metne bağlı kalmadan programı, oyunları sunan, yorumlayan, gösteri ya da yayın ortamını hazırlayan kişidir.

Ancak, dünyada iletişimin hızlı gelişimi, ülkemizde ise özel radyo ve televizyonlarla birlikte hem gelişimi hem değişimi bu kavramlara yenilerini eklerken (anchorman, stand-up, dj, vj gibi) ortak özellikleri çok olan spikerlik ve sunuculuk kavramlarını biraz daha birbirine yaklaştırdı.

Spiker ve sunucunun benzerlikleri ve farklılıkları bir tarafa çok önemli ortak özellikleri vardır; “doğru” konuşarak iletip, aktarmak zorundadırlar.

Radyo spikerlerinin ya da sunucularının sahip olduğu en etkili silah, sesleridir. Mikrofondan çıkan ses; sıcak, içten bir anlatımı, neşeyi, hüznü, kişinin zekâsını, karakterini, bilgi birikimini ve deneyimlerini içinde barındırabilmelidir. Radyoda ön planda olan unsur, sesin özelliği, niteliği, güvenilirliği kısacası sesin kimliğidir. Dolayısıyla spikerlik zor ve yetenek gerektiren bir meslektir. Bu mesleği seçen kişiler, dili doğru kullanmayı, dildeki yenilikleri sürekli takip etmeyi, çok çalışmayı, kendilerini yenilemeyi ve geliştirmeyi, ustalarının bilgi ve birikimlerinden yararlanmayı, işlerini çok sevmeyi ve en önemlisi yaptıkları işe saygı duymayı ilke edinmelidirler.

1.2. Spikerde ve Sunucuda Olması Gereken Özellikler

1.2.1. Ses

Ses, bu meslek için, en önemli unsurların başında gelir. İyi bir ses elbette Tanrı vergisidir. Bir spikerin ya da sunucunun öncelikle radyo ve televizyonda konuşmaya uygun olan yani mikrofonic bir sese sahip olması gerekir. Bir spiker, herkesten farklı olarak daha iyi, pürüzsüz ve işlenmeye uygun bir sese sahip olmalıdır. Sesin işlenebilmesi, geliştirilebilmesi için, o sese gerekli olan özelliklerin yakalanmış, görülmüş olması yeterlidir. İlk aşamada bu özellikleri taşıyan yani hamuru iyi, spikerliğe uygun bir ses, eğitim süresi içinde şekillendirilecek (doğru nefes alma, söyleyiş, boğumlama, tonlama, vurgulamalarla birlikte sesin eğitimi, gelişmesi; diksiyon), kişide var olan yetenekle harmanlanacak, sunum yapmaya hazır hale gelecektir.

Asıl gelişim ise bundan sonra başlayacaktır. İyi bir eğitim, kişinin yalnızca sesini geliştirmesiyle kalmaz, aynı zamanda kişinin özgüveninin artmasını da sağlar.

Bu saydıklarımızla beraber gelen ve sonrasında devam edecek olan yoğun ve uzun süreli uygulamalar, sesin, iyi bir spiker sesine dönüşmesi için vazgeçilmezdir.

1.2.1.1. Ses Organları ve Ses Organlarının Yapısının Önemi

Doğuştan kazandığımız refleks hareketlerden olan solunum, sağlıklı kişiler açısından üzerinde pek durulmayan olağan bir durumdur. Nasıl nefes aldığımızı, dakikada kaç kez soluk alıp verdiğimizizi düşünmeyiz bile... İnsan yaşamı için en önemli gereksinimlerden biri olan hava ve dolayısıyla solunum, aslında bir dili doğru ve güzel konuşabilmenin de ön koşuludur. Soluk alamazsak konuşamayız da. Çünkü ses, akciğerlerden gelen havanın ses yolunda meydana getirdiği titreşimler sonucu oluşur. Bu noktada akıllara hemen “Nasıl olsa soluk alıp verebiliyoruz, dolayısıyla da ses çıkarabiliyoruz, o halde konuşma sırasında bu konu neden çok önemli?” sorusu gelir.

Yanıt, **doğru solunum** sözcüklerinde gizlidir. Doğru soluk alıp vermeyi bilmeyen kişiler doğru ve güzel konuşamazlar. Soluksuz kalırlar, sesleri yerinden çıkaramadıkları için de konuşmaları anlaşılmaz olur. Hırıltılı, soluk soluğa ve öksürükle kesilen bir konuşmanın kulağa hoş geleceğini kimse savunamaz.

İnsanlar akciğer solunum sistemine sahiptir. Her soluk alışımızda karbondioksit verir, oksijen ve diğer bazı gazlardan oluşan havayı ciğerlerimize doldururuz. Solunum sistemimiz bir kanal şeklindedir. Burun, ağız, yutak, soluk borusu, bronşlar, akciğerler, diyafram ve göğüs kaslarından oluşan bu sistemde; burun ve ağızdan giren hava, akciğerlerde bulunan hava keselerine (alveol) kadar ulaştırılır, oradan da kana geçer. Kandaki karbondioksit ise hava keselerinden başlayan bir yol izleyerek ağız ve burundan dışarıya atılır.

Solunumun normal şartlar altında ve sağlıklı bünyelerde kendiliğinden geliştirilmiş bir hareket olduğunu biliyoruz. Bebekler dakikada 30-40 kez soluk alırken bu sayı giderek azalır, çocuklarda 20-30’a yetişkinlerde ise 15-20’ye kadar düşer. Sağlıklı bir insanda solunumun kolaylıkla, sessiz ve ağrısız yapılması gerekir.

Konuşma sırasında doğru solunum yapabilmek için şu üç nokta unutulmamalıdır:

1. Akciğerlerde yeterince hava biriktirmek
2. Bu havayı kullanırken ekonomik davranmak
3. Sesleri çıkarırken (konuşurken) rahat olmak.

Soluk soluğa kalmadan, pürüzsüz ve hırıltısız bir sesle konuşabilmenin püf noktalarından birini, **bilinçli (doğru) solunum** yapabilmek oluşturur. Soluk almayı, bu soluğu gereğince akciğerlerimizde tutabilmeyi ve konuşurken doğru soluk verebilmeyi öğrenmek, konuşma eğitimine başlarken ilk konumuz olacaktır. Soluk alıp vermeyi bilinçli yapabilenler, ses eğitimleri sırasında ve seslerini kullanırken daha az güçlük çekecekler, özellikle mikrofon karşısında çok rahat edeceklerdir.

Ses çıkarmamızı yani konuşmamızı sağlayan organlarımız, karın boşluğundan burun ve dudaklarımıza kadar uzanır; değişmez bir sıralamayla çalışırlar. Bu organlar: Diyafram, akciğerler, gırtlak, ses kirişleri, burun, geniz, damak, diş etleri, dişler ve dudaklardır. Sesin oluşumu sırasında solunuma karın kasları da yardımcı olur. Bir spiker ya da sunucunun ses organlarının sağlıklı ve düzgün çalışıyor olması gerekir. Dudak yarıklığı, dil peltekliği, damak yarıklığı, geniz eti, dişlerin eksikliği ya da takma diş hatta bu organların hareketlerini sağlayan sinirlerdeki yetersizlik, güzel ve sağlıklı bir sesin oluşmasını önler. En ideali, sağlıklı bir ses için sağlıklı bir yaşam, sağlıklı bir bedendir. Sigara içmek, çok soğuk ya da sıcak içecekler, sağlıklı bir ses için sakıncalıdır.

1.2.1.2. Ses Nasıl Oluşur?

Ses, soluk verme aşamasında akciğerlerden gelen havanın gırtlakta bulunan ses tellerine çarpması, onları titretilmesi ve bu titreşimlerin de, tınılayıcı boşluklarda büyümesiyle oluşur.

Soluk verme aşamasında dışarıya bırakılan hava gırtlaktan geçerken soluk borusu açıksa, serbestçe çıkar ve ses meydana gelmez. Ses, soluk yolunun kenarında duran ses tellerinin titreşmesiyle oluşur. Ses telleri hareketli organlardır, birbirine doğru yaklaşır ayrılırlar.

Soluk alıp verirken yanlara doğru açılan ses telleri, konuşma sırasında birbirine yaklaşır. Bu yaklaşma sırasında ses telleri gerilir ve havanın çarpmasıyla titrer. Soluk borusunun üst bölümünde bulunan ve kıkırdak dokudan oluşan gırtlakın içinde yer alan ses telleri aslında geriden ileriye doğru yatay vaziyette duran sert kas kıvrımlarıdır. İnsanlarda iki tanesi sağda, iki tanesi de solda olmak üzere dört ses teli bulunur.

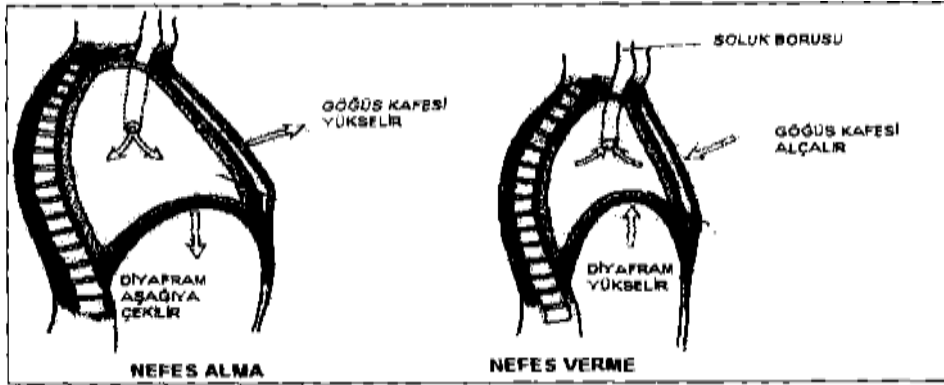
Her iki yandaki bu dört ses telinden dışarıya doğru olanları ses çıkarmada herhangi bir işlev üstlenmediklerinden bunlara “yalancı ses telleri” denir. Yani sesi oluşturan teller iki tanedir ve tıpkı bir kemanın telleri gibi iş görürler. Ancak sadece ses tellerinin titreşmesi sesin oluşumu için yeterli değildir. Titreşim tınılayıcı boşluklarda büyüdüktan sonra “ses”e dönüşür, yoksa gırtlaktan gürültü niteliğinde hafif bir titreşim çıkar. Bunu “ses”e (selen) dönüştürebilen asıl tınılayıcılar ise ağız ve burun boşluğunda bulunur. Burun boşluğunun görevini yapamaması (eğri burun kemikleri) ya da ağız boşluğuna gereken hareketlerin yaptırılmaması (ağzımızı yeterince açmadan konuşmaya çalışmak gibi), sesin kalitesini bozar. Ses tellerinin sağlığı ve doğru pozisyonda olmalarıyla yeterli miktarda soluk vererek titreştirilmeleri sesin kalitesini

arttırır. Doğru yerden konuşabilmek, sesimizi yerine oturtabilmek için de soluk alıp-verme işlemini düzgün yapabilmeli, ses tellerimizi yeterince havayla titreştirmeyi öğrenmeliyiz.

1.2.1.2.1. Diyafram

Normal şartlar altında, insanlar neredeyse kusursuz denebilecek fiziksel özelliklerle doğarlar. Vücudumuzu oluşturan organlar eğer biz onları kötü kullanıp bozmazsak(!), hatasız birer biyolojik makine olarak uyum içinde çalışırlar.

Suluk alıp- vermemizi sağlayan solunum sistemimiz de bu kusursuz düzeneklerdendir. Dünyaya geldiğinde ciğerlerine ilk defa hava dolduran bir bebeğin çılgınlığını anımsayın. **“Diyafram Kası”**nı yüksek kapasitede kullanabildiğinden, bu bebek insan kulağının dayanamayacağı şiddette ses çıkarabilir. Daha sonra yıllar ilerledikçe yanlış kullanmak ya da hiç kullanmamak nedeniyle zayıflayan diyafram kası, başlangıçtaki *kusursuzluğundan* uzaklaşarak özelliğini kaybeder, körleşir. Çünkü hemen hiç kimse doğuştan getirilen bu yeteneği kaybetmemek ve geliştirmek konusunda eğitilmez. Küçük yaşlardan itibaren şan dersleri almaya başlayan dolayısıyla da doğru soluk alma ve diyaframı kullanma becerilerini öğrenenler ise şanslı kesimi oluştururlar.

Aslında bizim **“doğru solunum”**dan kastımız da, zaman içinde çeşitli nedenlerle kaybetmeye başladığımız ve ancak rastgele gelişip devam edebilen bu yeteneği (diyafram kasını kullanarak soluk alma yeteneğini) birtakım çalışmalarla yeniden kazanabilmektir.

Diyafram, göğüs boşluğunu karın boşluğundan ayıran kasa verilen addır. Bu özelliğinden ötürü **“karın kası”** olarak da adlandırılır. Kas-kiriş karışımı bir organ olan diyafram, göğüs kafesine bağlıdır. Solunumda önemli bir yeri vardır. Diyafram, soluk aldığımızda kasılır ve düzleşir, göğüs boşluğunun hacmi artar, iç basınç düşer ve akciğerlere hava dolar. Soluk verdiğimizde ise gevşer ve kubbeleşir. Göğüs boşluğunun hacmi azalır, iç basınç artar ve karbondioksit dışa verilir.

Diyafram gerçek anlamda kullanılabildiğinde, karın boşluğu olabildiğince en alt bölgeden genişletilerek, akciğerlerin normal şartlarda kullanılmayan bölgeleri de devreye sokulur ve akciğerlerin yukarıya doğru değil aşağıya doğru genişlemesi sağlanır.

Diyaframı kullanarak soluk alma sırasında omurga kasları ile boyun kasları da diyaframa yardımcı olurlar. Böylelikle bir soluk almada 500-700 cc yerine 2500- 3000 cc havayı içimize çekmiş oluruz ki, bu da akciğerlerin alabileceği en yüksek hava miktarıdır.

1.2.1.2.2. Soluk

Solunum, soluk alma ve soluk verme olarak iki aşamada gerçekleşir. Bu aşamaların ana işlevi, yaşamı sürdürebilmek için gerekli havayı alıp, karbondioksiti dışarıya vermek, ikinci işlevi ise konuşmayı sağlamaktır. Gerek soluk alırken gerekse verirken önerilere dikkat edilir, belirtilen alıştırmalar bir program çerçevesinde aksatmadan uygulanırsa ses organları rahat çalışacak, konuşmaya ve sese olumlu katkılar sağlanmış olacaktır. Günlük yaşantı da dâhil, konuşma eyleminin gerçekleştiği her ortamda ideal olan, kusursuz bir diksiyona sahip olmak ise, soluğun gerekli biçimde alınıp verilmesi çok önemlidir. Özellikle konuşma sanatını “iş” edinenlerin solunum alışkanlıklarını doğru biçimde geliştirmeleri zorunludur.

1.2.1.2.3. Soluk Alma

Akciğerlere havanın çekilmesi işlemidir. Soluk almak, sağlıklı insanlar için kolay bir iş gibi görülür. Reflekse dayalı bir eylem olduğundan nasıl soluk aldığımızı, soluk alırken yanlış hareket edip etmediğimizi düşünmeyiz bile. Soluk almadan hayatta kalamayacağımız gibi, doğru soluk almazsak önemli sağlık sorunlarıyla da (kalp krizi riski, astım, tansiyon bozukluğu, ani sancılar, hatta kanser) karşılaşabiliriz. Konunun bu aşamada bizi ilgilendiren yanı ise doğru soluk alma (ve verme) eyleminin konuşmaya olan etkisidir. Tekrar edelim; doğru solunum olmadan düzgün ve güzel konuşmayı başaramayız.

Doğru soluk alabilmenin Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization / WHO) standartları şöyledir:

-Ciğerleri dakikada 4 ile 6 litre arasında hava ile doldurmak.

-Soluk alıp verirken göğüs yerine diyaframı hareket ettirmek. (Çünkü diyaframın kullanılması akciğerlere daha yavaş ancak her seferinde daha fazla hava girişi sağlar)

-Soluk almayı ağız yerine burundan yapmak.

Soluk alma eylemi solunumun ilk aşaması olup, akciğerlere belli ölçüde hava girmesini sağlar.

Soluk alırken dikkat edilmesi gereken bazı kurallar ise şöyledir:

Soluk;

- Derin
- Sık
- Çabuk
- Düzenli
- Sinirlenmeden
- Gürültüsüz alınmalıdır.

Gürültülü soluk almak bir kusurdur. Konuşma sırasında dinleyenleri rahatsız eder, hele mikrofon karşısında bu ses çok daha belirginleşir. Bu kusurun önüne geçilmezse doğru ve güzel konuşma adına başarısızlık kaçınılmazdır.

Doğal solunumda ağız hep kapalı tutulmalı ve mutlaka burundan soluk almaya çaba harcanmalıdır. Burundan soluk alındığında akciğerlere giren hava ısınıp temizlenir. Burun içindeki kıvrımlar ve küçük kıllar bu sırada bir süzgeç görevi yerine getirirler.

Zaten, ağızdan soluk alanların çoğunda burun yollarında bir aksaklık var demektir. Bu gibi durumlarda küçük bir ameliyatla burundan soluk almayı zorlaştıran aksaklık giderilebilir. Her şeye rağmen, konuşurken bazen ağızdan soluk almayı gerektiren durumlarla da karşılaşabiliriz. Öyle bir an gelir ki, konuşmamızın hızı ya da kullandığımız sözcüklerin uzunluğu nedeniyle ağızımızı kapatıp burnumuzdan soluk alma fırsatını bulamayabiliriz. Böyle durumlarda soluk zorunlu olarak ağızdan alınır ancak yine de gürültüsüz olmasına özen gösterilir.

Unutmayın ki; doğru soluk alamayan insanlar karbondioksit daha duyarlıdır. Karbondioksit oranı fazla olan ortamlarda daha sık ve kısa nefes alıp verirler. Düzenli (doğru) solunum yapanlar ise bu tip ortamlarda, ayrıca heyecan, stres anında solunumlarını iyi kontrol ettiklerinden daha normal davranırlar. Bu, konuşmaya olumlu ya da olumsuz yansıyan önemli bir etkidir.

Sıradan bir kişi yani soluk alma konusunda eğitimsiz bir insan, üç farklı tipte soluk alma alışkanlığında olabilir:

- Akciğerlerinin sadece üst kısmını kullanarak soluk alma
- Akciğerlerinin orta kısmını kullanarak soluk alma
- Diyafram kasını kullanarak soluk alma

Diyafram kasını kullanarak soluk alma, diyaframın alçalıp yükselmesiyle olur ki, çoğunlukla erkekler bu tip soluk almayı daha kolay başarır. Diyaframın göğüs kafesinin altında

bulunan bir kas olduğunu artık biliyoruz. Bu kasın göğüs boşluğu ile karın boşluğunu birbirinden ayırdığından da söz etmiştik. Solunuma büyük yardımı olan diyafram kasını kullanabilmeyi öğrenmek, soluksuz kalma riskini en aza indirecektir. Diyafram devrede olduğunda burundan çekilen hava daha uzun yol alacağından hem ciğerlere depolanan hava miktarı artar hem de uzun soluklu konuşulabilir. Ancak **diyaframdan nefes almak için bu kası fazla zorlamamak gerekir**. Aksi halde aşırı kasılıp gevşemeden dolayı diyafram ve karın boşluğundaki diğer organlar zarar görebilir.

Akciğerleri kullanarak soluk almada ise göğüs, köprücük kemikleri ve kaburgalar etkindir. Çoğunlukla kadınlar böyle soluk alırlar. Sadece akciğerlerin üst kısmını kullanarak yapılan solunum hiçbir zaman önerilmez. Bu yöntem karnı sıkıştırır. Burundan akciğerlere giren havanın kat ettiği mesafe kısa olduğundan çok çabuk yorulmaya ve soluk kesikliğine neden olur.

Bunun sonucunda konuşmacıda şaşkınlık, bocalama, kekeleme gibi başarısızlıklar ortaya çıkar. Akciğerlerin orta kısmını kullanarak yapılan solunum, nispeten daha az yorucudur.

Solunumda kontrole sahip olamamak, soluk alırken göğüs kafesinin yukarıya doğru hareket etmesine ve istenmeyen bir hava sürtünmesi sesinin duyulmasına neden olur. Akciğerler alta doğru genişleme özelliğine sahip olduklarından, soluk tutma kapasitelerinin büyük bölümü de alt taraflarında bulunur. Dolayısıyla solunum sırasında göğüs kafesinin yukarı doğru hareket etmesinin ve akciğerlerin istenmeyen bir şekilde yukarıda genişlemesinin önüne geçmek gerekir. Dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de, soluk alırken hırıltılı bir ses çıkarmamak olmalıdır. Özellikle sigara içenlerde sıkça görülen bu sakıncalı durumla karşılaşmamak için konuşmaya başlamadan önce, zorlamadan gırtlığı temizlemek yararlı olacaktır.

Kullanılmayan diyafram kası nedeniyle altta genişleyecek yer bulamayan akciğerler, genişlemek isteyen bronşların yer arayışı yüzünden zorunlu olarak yukarıya doğru hareketlenmektedir.

Bu hareket akciğerlerin üst bölümlerini aktif tutarken, büyük bölümün bulunduğu alt tarafın tamamen pasif kalmasına yol açmaktadır. Böylelikle akciğerlerin üst bölümü temiz havayla devamlı kullanılıp yenilenirken, alt taraf havasız kaldığından dolaşıma katılamamakta, kapasite kullanımı büyük ölçüde azalmaktadır. Doğru soluk alma konusunda en iyi örnek bebeklerdir. Dikkat ettiğimizde onların hep karın hareketleriyle soluk aldıklarını fark ederiz. Oysa birçok insan göğüs kafesinin ve omuzlarının yukarıya doğru hareketiyle soluk alır.

Kısacası, akciğerleri tam kapasiteyle çalıştırmak demek; diyafram kasının kullanılmasıyla karın bölgesindeki organları aşağıya çekerek, akciğerlerin de aşağıya doğru genişlemesini sağlayacak “yer açma” işlemini oluşturmak demektir.

Şimdi bir de bu üç değişik solunum türünü hareketlerle deneyelim:

Bir sandalyeye oturun. Üzerinizde rahat kıyafetler, mümkünse eşofman olsun.

-Göbeğinizi ve göğsünüzü olabildiğince hareket ettirmeden soluk alıp vermeye çalışın. Sürekli korseyle dolaşanların bu solunum şeklini zorunlu olarak kullandığını aklınıza getirin.

Şu anda akciğerlerinizin üst kısmıyla soluk alıyorsunuz. Köprücük kemiklerinizin hareket ettiğini hissedeceksiniz. Çünkü akciğerleriniz yukarıya doğru genişlemeye çalışıyor ve sadece üst bölümlerine hava dolduruyorlar. Yukarıda fazla yer olmadığından zaten yeterince hava biriktiremediğinizi fark edeceksiniz. **(Kesinlikle Önerilmez)**

-Aynı pozisyonda iken elinizi göğsünüze koyun ve sadece göğsünüzü şişirerek soluk alıp vermeye çalışın. Artık sadece göğsünüz şişsin. Bu, soluk almada akciğerlerin orta kısmının kullanıldığı yöntemdir. Böyle soluk alıp-vermede akciğerler ileriye doğru genişleyerek havayla dolar ama kaburgaların engellemesinden ötürü genişleme kapasiteleri yine sınırlı kalır. Diyafram solunumuyla orantıladığımızda akciğerlerimize daha az hava almış oluruz. **(Genelde Önerilmez)**

- Sandalyenin ucuna doğru, neredeyse düşecekmiş kadar kenarına oturun. Bacaklarınızı açın. Bacaklarınızın arasına doğru bütün vücudunuzla olabildiğince eğilin.

Bu duruşunuzu koruyarak soluk almaya çalıştığınızda sadece diyaframınız devreye girecektir. Duruşunuzun özelliğinden ötürü göğsünüz yukarıya doğru genişleyecek yer bulamayacak ve genişleme sadece göbek hizasında olabilecektir. **İstenilen solunum yöntemi** de budur. Doğrulduğunuzda, bacaklarınızın arasına eğilmişken nasıl soluk aldığınızı hatırlayarak, otururken de öyle yapmaya çalışın. Duruş avantajınızı kaybettiğinizden ve göğüs kafesiniz üzerindeki baskı kalktığından bunu yapmanız ilk zamanlarda pek kolay olmayacaktır. Bu yüzden tekrar bacaklarınızın arasına eğilerek diyafram soluğunu nasıl aldığınızı hissedinceye kadar çalışmaya devam edin. Birkaç deneme diyaframınızın harekete geçmesi için yeterli olmayabilir. Unutmayın ki diyaframla soluk almayı becerebilme alışkanlığının yerleşmesi için uzunca bir süreye gereksiniminiz olacaktır. Kendinizi zorlamadan, bu hareketi her gün uygun aralıklarla tekrarlayın.

-Diyaframı çalıştırmak için bir başka hareketi denemek üzere sırt üstü yere uzanın ve elinizi göbeğinizin üzerine koyun. Kendinizi rahat bırakın, derin soluk alıp-vermeye çalışın. Göbeğinizin inip kalktığını hissedeceksiniz. İşte bu da diyafram nefesidir, **(Önerilir)**

Aslında pek farkında olmasak bile günlük yaşantımızda diyafram kasımızı zaman zaman hepimiz kullanırız. Önemli olan bunu bilinçli hale getirebilmektir.

Uyurken

Kahkaha atarken

Hıçkırırken

Korku veren ya da hayrete düşüren bir durum karşısında

Çiçek koklarken, diyafram hep devrededir. Bir de, doğum sırasında kadınlar ıkınma hareketiyle diyaframlarını kullanırlar.

Peki, gündelik yaşantımızda nasıl soluk alıyoruz? Öğrenmek çok kolay: Dar bir pantolon giyin. Belinizi iyice sıksın. Derin soluk almaya çalışın. Göbeğinizi sıkıştırdığınız için artık diyaframınızı kullanamadığınızı, sadece akciğerlerinizin üst kısmından soluk alabildiğinizi göreceksiniz.

Sizlere önereceğimiz teknikleri bir plan kapsamında titizlikle uygulamanız akciğerlerinizin kapasitesini arttıracak, diyaframınızı kullanabilmenizi sağlayacaktır. En iyi ve en rahat solunumun ayakta dururken yapıldığını da unutmayın. Çünkü ayakta iken solunum organları üzerinde hiçbir baskı yoktur.

1.2.1.2.4. Soluk Verme

Solunumun, akciğerlere çekilen havanın boşaltılması aşamasıdır. Türkçe, soluk verme sırasında konuşulan bir dil olduğundan bu aşama da en az soluk alma kadar önemlidir.

Soluk verirken olabildiğince ekonomik davranmak ve akciğerlerde depolanan havayı birden tüketmemek gerekir. Ancak gündelik yaşamda hemen herkes, bu konunun üzerinde pek durmaz ve soluklarını boş yere harcadıklarından çabuk yorulurlar ve havasız kalırlar.

Soluk alırken konuşamayacağımız gibi, soluk vermenin sonunda da konuşmak yanlıştır. Aslında konuşma eylemi ile soluk verme eylemi aynı anda başlamalıdır. Akciğerlerdeki havayı belli oranda tüketmeden, önemli kısmını içeride tutarak söze başlanırsa, diksiyon ağırlaşır ve konuşan kişi de yorulur. Başka bir hatalı bir yöntem de, soluğumuzun sonuna kadar konuşmaya çalışmaktır. Eğer böyle yaparsak, soluğumuzla birlikte sesimiz de gücünü kaybeder ve son sözümüz duyulamayacak kadar hafifler. Soluk verme bir sözcüğün ya da tümcenin başında olduğu kadar sonunda da bol olmalıdır ki söylediklerimizin tamamı iyi anlaşılabilsin. Sözcük ve tümce sonlarının iyi söylenmesine, işitilebilir şiddette olmasına diksiyon çalışmalarının başından itibaren özel bir önem verilirse, konuşma açısından hatalı bir davranış olan “**işitilememek**” tehlikesinin önüne geçilmiş olur.

Türkçede yüklem, sözcük sonlarında yer aldığından, eğer sözünüzün sonunda sesinizi duyuramazsanız yanlış anlaşılmalara, anlam bozukluklarına bile yol açabilirsiniz. Mesleğe yeni başlayan spikerlerin özellikle duygusal metinler seslendirirken ya da şiir okurken yaptıkları yanlışlardan biri de budur.

Soluğunuzun biteceğini, soluksuz kalacağınızı düşünerek konuşmaya başlamayın. Konuşma sırasında pek çok soluk alma fırsatı bulunmaktadır. Bir metinde yer alan noktalama işaretlerine uymak ya da vurgu duraklarına dikkat etmek bile soluk alma şansı yaratacaktır. Zaten konuşma sırasında ya da bir metin değerlendirirken öyle uzun süreli, rahatça durarak soluk alma boşlukları! asla olmayacaktır. Aksi halde konuşmanız bitti, okumanız sona erdi hissi

yaratırsınız. Bundan özellikle kaçının. Soluğunuzu, bir sonraki soluk alabilme yerinizi bilerek harcarsanız sorun çıkmayacaktır.

Soluk verme daima eşit, sarsıntısız ve gürültüsüz olmalıdır. Böyle yapmadığınız zaman ses kulağa hoş gelmez, adeta keçi sesi gibi titrek bir hal alır. Dengeli ama yeterince soluk veremediğimiz zaman soluğun sese dönüşümü zorlaşır. Ağzımızdan tonsuz ve cılız bir ses çıkar. Bu durum genellikle diyafram kullanılmadan, göğüs bölgesinden yapılan solunumda görülür.

Şimdi gelin bir yöntem deneyelim: Bu yöntemin adı, **“Dışa Vererek Başlama”** (Weil, 1997’den Aktaran Ünsal ve Şahin Tunalı, 2014: 11)

“Solunum aslında başlangıcı ve sonu olmayan sürekli bir refleks hareketidir. Öyle olmasa uyurken soluk alamazdık. Ama nedense solunumun “soluk alma” ile başladığını ve “soluk verme” ile tamamlandığını söyleriz. Öyle ise bunu tersine çevirelim:

Bir dakika süresince ritminizi bozmamaya çalışarak düzenli olarak soluk alıp vermeye başlayın, ama dikkatinizi soluk verme hareketine yoğunlaştırın. Yani başlangıcı soluk verme olarak düşünün. Artık kendinizi soluğunuza daha yakın hissedeceksiniz. Gerçekte de soluk verme potansiyeli soluk alma potansiyelinden daha çoktur. İstesek de akciğerlerimizdeki havanın tamamını boşaltamayız ama daha şiddetli soluk verebiliriz. Akciğerleri boşaltmak için yapılan refleks sıkıştırma hareketine müdahale edip, karın ve göğüs kaslarınızı daha fazla çalıştırırsanız dışarıya daha fazla hava verirsiniz. Bu şekilde soluk verirken kullandığımız kas sistemi, soluk alırken kullandığımız kas sisteminden daha güçlüdür.

Dışarıya daha fazla hava verdiğinizde de doğal olarak akciğerlerinize daha fazla hava doldurmuş olursunuz. Amacımız solunumu derinleştirmek olduğuna göre bunu yapmanın en kolay yolu da soluk vermeyi solunumun ilk aşaması olarak düşünmek ve soluk alabilme konusunda endişeye kapılmamaktır. Çinliler solunumu “dışa verme” ve “içe çekme” olarak iki bölüme ayırırken, birinci sıraya “dışa verme” bölümünü koyarlar.

Ancak bu yöntemi denerken bir dakikalık süreyi aşmamaya özen gösteriniz. Akciğerlerin, karın ve göğüs kaslarının, diyaframın aşırı zorlanması, istenmeyen sonuçlara yol açabileceği gibi, alınan fazla oksijen baş dönmesi, göz kararması gibi rahatsızlıklar da yaratabilir.”

İyi bir soluk verme tekniği geliştirirseniz, rastgele edindiğiniz soluk verme alışkanlıklarından da kurtulacaksınız. Böylelikle solunumdan kaynaklanan konuşma pürüzleriniz de ortadan kalkacaktır.

1.2.1.2.5. Solunum Alıştırmaları

Sizlere önerilen hareketleri yaparken rahat kıyafetler giyin. Bu hareketleri mümkünse açık havada ya da iyi havalandırılmış bir ortamda yapın. Arkadaşlarınızla birlikte çalışmanız, denetim sağlayacağı gibi sıkılmanızı da önleyecektir.

Alıştırmaları bir kere yapıp bırakmanın size hiçbir yarar sağlamayacağı açıktır. Bu hareketlerden bazıları artık yaşam boyu sizlerle olacak. Sabah yataktan kalkınca, akşam yatarken ve yemeklerden önce bu hareketleri tekrar edebilirsiniz. Çalışırken aşırıya kaçmanın fayda yerine zarar getirebileceğini de unutmayın. Diyaframınızın ve diğer kaslarınızın rahat çalışabilmesi için midenizin boş olmasına dikkat edin. En önemlisi de; sigara içiyor ve bırakamıyorsanız solunum alıştırmalarından bir saat önce ve bir saat sonra kesinlikle sigara içmeyin.

Alıştırmalara kendimizi hazırlamak için önce solunum egzersizleri sonra da gevşeme hareketleri yapmak vücudumuzu rahatlatacaktır.

Basit ama bir o kadar da faydalı bir solunum egzersizi için şunları yapabilirsiniz:

-Burnunuzdan yavaşça ama olabildiğince çok miktarda soluk alın.

-Soluğunuzu yine yavaş bir şekilde ağzınızdan verin.

Aslında bu ikisi bir yoga tekniği. Yönteme “Gevşeme Soluğu” da deniyor.

“Öncelikle dilinizi yoga pozisyonuna getirmeniz gerekiyor. Şöyle ki; Dilinizin ucunu üst ön dişlerinizin iç yüzeyine değdirin. Sonra dişinizin minesine, dişiniz ile ağzınızın üstü arasındaki yumuşak dokuya dayanana kadar dilinizi dişleriniz üzerinde kaydırın. Tüm egzersiz boyunca orada tutun. Şimdi sadece ağzınızdan, duyulabilir bir ses çıkararak dışarıya soluk verin ve soluk alın. Ağzınızı kapatın ve içinizden 4’e kadar sayarak, sakince burnunuzdan soluk alın. Sonra soluğunuzu 7’ye kadar sayarak içinizde tutun. Son olarak 8 sayıncaya kadar ağzınızdan ses çıkararak soluk verin. Bu bir soluk döngüsü oluşturur. Hareketi toplam 4 defa tekrarladıktan sonra, yavaşça ama sadece burnunuzdan soluk alın. Diliniz o halde iken soluk vermekte zorlanıyorsanız dudaklarınızı büzmeyi deneyin. Önemli olan egzersizi yapma hızı değil, “içe çek”, “tut”, “dışa ver” şeklindeki 4-7-8 oranını uygulayabilmektir. Soluğunuzu rahatça ve uzun süre tutmak sizi zorlarsa, oranları koruyarak sayılarınızı kendinize göre ayarlayabilirsiniz. Egzersizi günde en az iki kere yapmaya çalışın.” (Weil, 1997’den Aktaran Ünsal ve Şahin, agy: 13)

-Dik durarak, gözleriniz kapalı şekilde rahatça oturun ve dilinizi yine yoga pozisyonuna getirerek ağzınız hafif kapalı, burnunuzdan hızla soluk alıp verin.

Bu ise “Uyarıcı Soluk” tekniği. “Soluk alıp vermeniz eşit sürede ve kısa olmalı, bu esnada boynunuzdaki kasların ve diyaframınızın gerildiğini hissetmelisiniz. Göğsünüzün

hareketi, hava basan bir körük gibi hızlı ve mekanik olmalıdır.” (Weil, 19971997’den Aktaran Ünsal ve Şahin, agy: 13)

-Nefes vermeyi, nefes almaktan daha yavaş yaptığınıza emin olun.
-Nefes verirken kaslarınızın rahatladığını ve gevşediğini hissedin. **“Gevşeme soluşunu ve uyarıcı soluşu her yerde uygulayabilirsiniz. Ancak otururken dik durmaya çalışın. Bu yöntemleri, solunum alıştırmaları başlangıcından bağımsız olarak özellikle sabah kalktığınızda her zaman yapmanızı öneririz.”**

Günde on dakikanızı bile almayacak bu egzersizleri, solunum alıştırmaları öncesinde yapmanız size rahatlık ve dinamizm sağlayacaktır. Yaşamınızın bir parçası haline getirdiğinizde ise, kısa sürede soluk alış-verişinizdeki olumlu değişimi hissedeceksiniz.

Eğer sigarayı yakın bir zamanda bırakmışsanız ya da bırakmayı düşünüyorsanız, derin nefes alıp-vermek kandaki oksijen miktarını yükselteceğinden hem sigara içme isteğinizi hem de sigaranın zararlı etkilerini kısa sürede azaltacaktır.

Solunum alıştırmalarına başlamadan önce şimdi de yaklaşık beş dakikalık bir gevşeme uygulaması yapalım. Bu, bizi çalışmaya daha hazır hale getirecektir. Gevşeme uygulamaları ruhsal ve fiziksel sağlığımız açısından da oldukça yararlıdır (Taşer, 2006).

-Bir sandalyeye rahatça oturun. Dik durun. Ayaklarınız yere bassın ve kollarınız gevşek şekilde dizlerinizin üzerinde dursun. Şimdi gözlerinizi yumarak, başınızı yavaşça göğsünüze doğru eğin ve bu pozisyonda birkaç dakika hareketsiz kalın.

-Sandalyenizin önüne bir masa koyun ve kollarınızı germeden masanın üzerine uzatın. Yine gözleriniz yumuk olsun. Başınızı bu kez kollarınızın üzerine bırakarak birkaç dakika durun.

-Yine sandalyede otururken doğrulun, başınızı önce öne düşürün sonra yavaşça kaldırın ve gerilmeden mümkün olduğunca arkaya atın. Başınızı öne, arkaya, sağa, sola hareket ettirerek bir daire çizin.

-Ayağa kalkarak kollarınızı iki yana sarkıtın ve yine başınızın hareketiyle daire çizin.

-Tekrar sandalyeye oturarak bütün kaslarınızı birkaç dakika süresince önce olanca gücünüzle gerin, sonra da gevşetin.

-Esnemeye ve içinizden gelerek gülmeye çalışın.

Artık Solunum Alıştırmalarına Başlayabiliriz: (Taşer, 1996; Şenbay, 1991; Güler ve Hengirmen, 2005; Vural, 2007)

Bu alıştırmalarda asıl amaç, diyafram kasını yeniden aktif hale getirip, doğru bir şekilde kullanabilmektir. Alıştırma sayesinde akciğerlerin kapasitesi artacak, soluk denetimi yapabilmeniz kolaylaşacak ve yeterli soluk alıp vermeyi öğrenmiş olacaksınız. Başlangıçta

biraz zorlansanız bile pes etmeyin. Sonuçta, yanlış solunumdan kaynaklanan sıkıntılarımızı gidererek yaşam kalitemizi de yükseltmiş olacağız.

-“F” ünsüzünü kullanarak, belirtilen örneklere uygun soluk alıp vermeye çalışın:

Ateşi üfler gibi

Çiçek koklar gibi

Hayret ifadesi ile

Korku ifadesi ile

Yatakta sırt üstü yatıyormuş gibi

Köpek gibi havlarcasına

-Derin bir soluk alın ve aldığınız bu soluğu “s” ünsüzünü kullanarak bir defada kesintisiz boşaltın:

ssssssssssssssssssssssssssssssss

-Yine derin bir soluk alın ve soluğunuzu “s” ünsüzünü kullanarak önce kesik kesik sonra da kesintisiz boşaltın:

s-s-s-s-s-s-s-s-s sssssssss s-s-s-s-s-s-s-s-s sssssssss

-Bir sandalyeye dik pozisyonda oturun. Başparmaklarınızı alt kaburga kemiklerinize, diğer parmaklarınızı da karın boşluğuna gelecek şekilde her iki yana yerleştirin ve soluğunuzu mümkün olduğunca boşaltın. Şimdi ellerinizi kaburga kemiklerinize ve karın boşluğunuza bastırarak derin soluk alın. Kaburga kemiklerinizin ve karın kaslarınızın yardımıyla soluğunuzu yavaş ve düzenli olarak verin. Bu hareketi 20-25 kez tekrarlayın. Zamanla bu hareketi yaparken daha hızlı soluk alıp daha yavaş soluk vermeyi deneyebilirsiniz.

-Sağ elinizin başparmağı alt kaburga kemiklerinin, diğer parmakları da karın boşluğunuzun üzerinde kalsın. Sol elinizi üst göğüs bölgesine koyun, önce soluğunuzu boşaltın sonra da sağ elinizi çok, sol elinizi az bastırarak soluk alın ve yavaşça soluk verin.

-Son iki hareketi ellerinizi devreden çıkararak yapmayı deneyin. Ellerinizi bastırmadan kaburga kemiklerinizi, göğüs boşluğunuzu ve karın kaslarınızı iyi kullanabilmeye çalışın.

-Topuklarınız birbirine bitişik, ayak uçlarınız eşit olarak birbirinden ayrılmış, vücudunuz dik, karnınız içeriye çekilmiş, göğsünüz dışarıya çıkmış, kollarınız her iki yanda aşağıya uzatılmış ve başınız dik (hazır ol durumu) beklerken ciğerlerinizdeki havayı mümkün olduğunca ağzınızdan boşaltın. Sonra ağzınız kapalı, burnunuzdan yavaşça soluk alırken şu hareketleri yapın:

•Ciğerlerinizdeki havayı 5-10 saniye tutup, gürültüsüz ve yavaş bir şekilde boşaltın. Sonra bu hareketi hızlandırıp yapabildiğiniz kadar tekrarlayın.

• Kollarınızı yavaş bir şekilde yanlardan omuz hizanıza kadar kaldırıp, dirseklerinizi kıvrarak, ellerinizi göğüs hizanızda bir araya getirin. Soluğunuzu biraz tutmaya çalışıp, kollarınızı yine omuz hizasında her iki yana açarken 8-10 saniye süresinde soluğunuzu boşaltın.

• Yine hazır ol vaziyette, kollarınızı başınızın yanlarından ve avuç içleriniz birbirine koşut biçimde yukarıya kaldırın.

• Kollarınız yukarıda iken gövdenizi belden bükerek öne doğru yatay şekilde eğilip soluğunuzu boşaltın, doğrulup dik duruma geçerken soluk alın. Tamamen dik duruma gelince yine ağzınızdan soluk verin.

Bu hareketleri bir seride tamamladıktan sonra biraz dinlenip üç kez daha yineleyin. Diyaframınızın rahat hareket edebilmesi için midenizin boş olmasına dikkat edin.

-“b”, “p”, “d”, “t”, “g”, “k” patlayıcı ünsüzleri çok soluk harcatan ünsüzlerdir. Bu nedenle onları mümkün olabildiğince az soluk harcayarak ama yine de belirgin biçimde boğumlandırmaya çalışmak yararlıdır. Önce derin bir soluk alın, sonra bu ünsüzleri “a” ünlüsü ile birleştirerek birer, ikişer, üçer, dörder, beşer, altışar ve bir solukta söylemeye çalışın:

Ba

Ba pa

Ba pa da

Ba pa da ta

Ba pa da ta ga

Ba pa da ta ga ka

-Aşağıdaki sözcükleri önce yavaş yavaş sonra hızlanarak art arda söyleyiniz: çat pat / yap sat / yat kalk / kaf kas / sat sak / ah vah / ak pak / paşa yaşı / yaşı paşa / pas pas / taka tuka / yaka paça / kaba saba/ haş hoş / fiş fiş / çuf çuf / cız bız/ kaç göç /

-Derin bir soluk alarak aşağıdaki tekerlemeleri yavaş yavaş ama bir solukta söyleyin:

Bu kara kantar kırk kilo kara katran tartar.

Dövme düşmanının kapısını parmakla, döverler kapını tokmakla.

Bir pelték büyük baba pelték pelték konuşan pelték torununu peltéklikten kurtarabilir mi?

Değirmene girdi köpek değirmenci çaldı kötek, hem kepek yedi köpek hem kötek yedi köpek.

-“a” ünlüsü soluk verme alıştırmalarına çok uygun bir ünlüdür. Yine önce derin bir soluk alın, sonra soluğınızı yavaş yavaş bırakırken, sesinizi titretmemeye çalışarak “a” ünlüsünü;

Baştan sona kadar eşit bir şiddette söyleyin : aaaaaaaaaaaaaaaaaa

Git gide artan bir şiddette söyleyin : aaaaaaaAAAAAAAAA

Git gide azalan bir şiddette söyleyin : AAAAAAAAAaaaaaaa

-Derin bir soluk alarak “AH” hecesini;

Olabildiğince uzun bir süre fakat düzenli ve sürekli bir güçle fısıldayın:

AAAAAAAAAAAH AAAAAAAAAAAH AAAAAAAAAAH

Şimdi heceyi aynı biçimde, ancak bu kez yüksek sesle söyleyin:

AAAAAAAAAAAH AAAAAAAAAAAH AAAAAAAAAAH

Bir solukta ve olabildiğince çok sayıda kesik kesik fısıldayarak “AH” deyin:

AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH

“AH” hecesini bu kez bir solukta yüksek sesle tekrarlarırken, her heceye iyice basın:

AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH-AH

-Şimdi de “HOP” hecesini önce fısıldayarak sonra yüksek sesle, bir solukta ve söyleyebildiğiniz kadar çok sayıda tekrarlayın. Yine her hecenin üzerine iyice basın:

HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP

HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP-HOP...

-Omuzlarınız geride, dik durun. Ağzınızı açın. Köpek gibi kesik kesik ve hızlı hızlı soluyun. Bu arada elinizi diyaframınızın üzerine koyarak hareketine dikkat edin.

-Dik durun. Burnunuzdan derin bir soluk alın ve sonra esner gibi yapın. Kollarınızı başınızın yanından yukarıya doğru kaldırarak iyice gerin. Sonra gevşeyin ve olabildiğince hızlı, akciğerlerinizdeki havayı boşaltın. Bu hareket sırasında bel kaslarınızdaki gerilmeyi fark edin.

-Aşağıdaki heceleri önce kısık, sonra orta, daha sonra yüksek sesle tekrar edin:

Ah-Oh-Uh-lh	Ahah-Ohoh-Uhuh-lhıh
Eh-öh-Üh-lh	Eheh-Öhöh-Ühüh-lıhıh
Hah-Hoh-Huh-Hıh	Hahhah-Hohhoh-Huhuh-Hıhıh
Heh-Höh-Hüh-Hih	Hehheh-Höhhöh-Hühüh-Hihhih
Kah-Koh-Kuh-Kıh	Kahkah-Kohkoh-Kuhkuh-Kıhkıh
Keh-Köh-Küh-Kih	Kehkeh-Köhhöh-Kühküh-Kihkih

Bir duvarın karşısında, elinizin biriyle duvarı itecek şekilde durun. Her sayıda soluk alarak, normal sesinizle (bağırmadan) 10'a kadar sayın. Sonra aynı sayma işlemi her sayıda bel kaslarınızın iyice gerilmesini sağlayacak biçimde, elinizle duvarı kuvvetle iterek yineleyin ve her seferinde daha güçlü bir ses çıkarmaya çalışın.

-Yanan bir mumdan 30 cm uzaklıkta, harfleri iyi boğumlandırmaya çalışarak konuşun. Eğer mum sönerse soluk çıkarmanız şiddetlidir, buna göre soluğunuzu daha ekonomik kullanmanız gerekecektir. (Bu alıştırma özellikle mikrofon karşısında konuşanlar için çok yararlıdır. Çünkü ne kadar şiddetli soluk verirsiniz, sesler mikrofonda o kadar çok patlar.)

-Her biri 10-20 sözcükten oluşan tümceler hazırlayarak bir solukta okumaya çalışın. Soluk alış-verişinize ve soluksuz kalıp kalmadığınıza dikkat edin.

UNUTMAYIN!

Soluk alırken burnunuzu, soluk verirken ağzınızı kullanacaksınız.

Soluk alış verişinizin gürültüsüz olmasına özen göstereceksiniz.

Gerektiğinde soluk almayı unutmayacaksınız.

Soluğunuzu ekonomik kullanacaksınız.

Diyafram kasınızı çalıştırmayı öğreneceksiniz.

İçiyorsanız, sigarayı mutlaka bırakacaksınız.

Uygulamalar

Sezgin Koçyigit'e (2013: 18-19) göre Diyafram Nefesi'nde dikkat edilecek Altın Kurallar nelerdir? Araştırınız ve uygulayınız.

Uygulama Soruları

Diyafram Nefesi ve Göğüs (Omuz) Nefesi'ni tanımlayarak karşılaştırınız.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde özellikle çoğunlukla birbirine karıştırılan ve sıklıkla birbirinin yerine kullanılan Spiker ve Sunucu sözcüklerini tanımladık ve Spikerde ve Sunucuda olması gereken özelliklere değindik. Ayrıca, Ses, Ses Organları ve Ses Organlarının yapısının önemini vurguladık. Ses Nasıl Oluşur? Sorusu kapsamında Diyafram, Soluk, Soluk Alma, Soluk Verme konularını inceledik ve Solunum Alıştırmaları yaparak bölümümüzü şimdilik sonlandırdık.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) "Muhabir, en genel tanımıyla bir radyo ve televizyon yayınında programları haberleri sunan kişidir."
- 2) "Spiker, radyoda, televizyonda, bir eğlence yerinde metne bağlı kalmadan programı, oyunları sunan, yorumlayan, gösteri ya da yayın ortamını hazırlayan kişidir."
- 3) "Aslında pek farkında olmasak bile günlük yaşantımızda diyafram kasımızı zaman zaman hepimiz kullanırız. Önemli olan bunu bilinçli hale getirebilmektir. Uyurken, kahkaha atarken, hıçkırırken, korku veren ya da hayrete düşüren bir durum karşısında, çiçek koklarken, burun hep devrededir."
- 4) "v" ünsüzü çok soluk harcatan ünsüzlerden biri değildir.
- 5) Solunum sistemimiz yutak, soluk borusu, akciğerler, göğüs kasları gibi organlardan oluşan bir kanal şeklindedir. Ancak kulaklar söz konusu sistemi oluşturmaz.

YANITLAR:

- 1) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: Spiker
- 2) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: Sunucu
- 3) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: Diyafram
- 4) DOĞRU
- 5) DOĞRU

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) Soluk alma eylemi solunumun ilk aşaması olup, akciğerlere belli ölçüde hava girmesini sağlar. Soluk alırken dikkat edilmesi gereken bazı kurallar bağlamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?
 - a) Derin alınmalıdır.
 - b) Sık alınmalıdır.
 - c) Çabuk alınmalıdır.

- d) Sinirlenmeden alınmalıdır.
- e) Gürültülü alınmalıdır.

2) Takma diş ya da damak yarıklığı hatta bu organın hareketlerini sağlayan sinirlerdeki yetersizlik, güzel ve sağlıklı bir sesin oluşmasını önler. Tam aksine aşağıdaki seçeneklerden hangisi güzel ve sağlıklı bir sesin oluşmasını önlemez?

- a) Dudak yarıklığı
- b) Dil peltekliği
- c) Bilinçli (doğru) solunum
- d) Dişlerin eksikliği
- e) Geniz eti

3) "Soluk verme aşamasında akciğerlerden gelen havanın gırtlakta bulunan ses tellerine çarpması, onları titretmesi ve bu titreşimlerin de, tınılayıcı boşluklarda büyümesiyle oluşur." tanımına uygun seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ses
- b) Hava
- c) Ses telleri
- d) Tınılayıcı boşluklar
- e) Soluk alma

4) "Diyaframın alçalıp yükselmesiyle olur ki, çoğunlukla erkekler bu tip soluk almayı daha kolay başarır. Solunuma büyük yardımı olan diyafram kasını kullanabilmeyi öğrenmek, soluksuz kalma riskini en aza indirecektir. Diyafram devrede olduğunda burundan çekilen hava daha uzun yol alacağından hem ciğerlere depolanan hava miktarı artar hem de uzun soluklu konuşulabilir. Ancak diyaframdan nefes almak için bu kası fazla zorlamamak gerekir. Aksi halde aşırı kasılıp gevşemeden dolayı diyafram ve karın boşluğundaki diğer organlar zarar görebilir." sözcesinde söz konusu olan soluk alma türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Diyafram kasını kullanarak soluk alma

- b) Akciğerleri kullanarak soluk alma
- c) Soluk alma
- d) Soluk verme
- e) Solunum

5) "Akciğerleri kullanarak soluk almada ise göğüs, köprücük kemikleri ve kaburgalar etkindir. Çoğunlukla kadınlar böyle soluk alırlar. Sadece akciğerlerin üst kısmını kullanarak yapılan solunum hiçbir zaman önerilmez. Bu yöntem karnı sıkıştırır. Burundan akciğerlere giren havanın kat ettiği mesafe kısa olduğundan çok çabuk yorulmaya ve soluk kesikliğine neden olur. Bunun sonucunda konuşmacıda şaşkınlık, bocalama, kekeleme gibi başarısızlıklar ortaya çıkar." sözcesinde söz konusu olan soluk alma türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Diyafram kasını kullanarak soluk alma
- b) Akciğerleri kullanarak soluk alma
- c) Soluk alma
- d) Soluk verme
- e) Solunum

Cevaplar

- 1) E
- 2) C
- 3) A
- 4) A
- 5) B

2. SESLERİ DOĞRU ALGILAYABİLMEK VE SÖYLEYEBİLMEK

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

2.1. Kulak

2.2. Ve Eğitim...

2.3. Genel Kültür

2.4. Algılama Gücü

2.5. Dinleme Yeteneği

2.6. Hazırcevaplık

2.7. Sözcük Dağarcığı

2.8. Olumsuzlukların Üstesinden Gelebilme

2.9. Dil Birliği

2.10. Konuşma

2.11. Ses

2.11.1. Sesin Nitelikleri

2.12. Diksiyon

2.12.1. Konuşmayı Bozan Etkenler

2.12.2. Başarılı Konuşmada Bulunması Gereken Özellikler

2.12.3. Başarılı Konuşmacıda Bulunması Gereken Özellikler

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

1. Spiker ya da/ve Sunucunun sahip olması gereken özellikler nelerdir?
2. Ses'i tanımlayınız ve niteliklerini araştırınız.
3. Diksiyon'u tanımlayınız.
4. Konuşmayı bozan etkenler nelerdir, araştırınız.
5. Başarılı bir konuşmacıda bulunması gereken özellikler nelerdir? Açıklayınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Spiker ya da/ve Sunucunun sahip olması gereken özellikler	Spiker ya da/ve Sunucunun sahip olması gereken özellikleri bilir.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Ses ve nitelikleri	Sesi tanımlar ve niteliklerini tanır.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Diksiyon	Diksiyon’u tanımlar, önemini kavrar.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Konuşmayı bozan etkenler	Konuşmayı bozan etkenleri tanır.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Başarılı bir konuşmacıda bulunması gereken özellikler	Başarılı bir konuşmacıda bulunması gereken özellikleri kavrar.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla
Başarılı bir konuşmada bulunması gereken özellikler	Başarılı bir konuşmada bulunması gereken özellikleri kavrar.	Gözlem, yazınalan ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

Ses, Sesin Nitelikleri, Diksiyon, Başarılı Konuşma, Başarılı Konuşmacı

Giriş

Güzel konuşma (Diksiyon) bir başka deyişle belagat bir sanattır hiç kuşkusuz. Hiç kimse doğuştan güzel konuşma yeteneğiyle ya da daha doğru bir ifadeyle hatip olarak doğmaz. Zamanla hitabet sanatının incelikleri öğrenilerek konuşma yeteneği geliştirilir. Kişinin iş ve özel yaşamındaki başarısı hitabet sanatının inceliklerini bilmesine ve böylece insanları etkilemesine bağlıdır diyor Topçuoğlu ve Özden **Diksiyon ve Konuşma Eğitimi** adlı yapıtlarının Giriş bölümünde (2012).

Hiç kuşkusuz söz konusu Spiker ya da Sunucu olmak ise ses, sesin nitelikleri bilmek önemlidir. Ancak daha da önemlisi Spiker ya da Sunucuda bulunması genel kültür, algılama gücü, dinleme yeteneği, hazırcevaplık, sözcük dağarcığı, olumsuzlukların üstesinden gelebilme ve dil birliği gibi niteliklerdir. Ancak daha da önemlisi iyi bir “kulağa” sahip olmak ve meslek eğitiminden geçmektir.

Bu bağlamda da Diksiyon ve önemini kavramak, konuşmayı bozan etkenlerin farkında olarak söz konusu etkenleri en aza indirmek, başarılı bir konuşmada bulunması gereken özellikleri ve de başarılı bir konuşmacıda bulunması gereken özellikleri bilmek ve uygulamak öncelikle sesleri doğru algılayabilmek ve söyleyebilmekten geçmektedir.

2.1. Kulak (Sesleri Doğru Algılayabilmek Ve Söyleyebilmek)

Bir spiker ya da sunucu duyduğu, algıladığı sesleri doğru tanımlayıp, kolaylıkla seslendirebilmelidir. Doğru bir harfin nasıl söylendiğini, güzel bir tonlamanın nasıl yapıldığını kavrayabilmelidir. (Örneğin; kapalı e ünsüzü ile açık e ünsüzünü seslendirdiğinizde kulak aradaki farkı algılayamıyorsa, sorun var demektir.) Sesleri doğru algılayamayan kişi, hatalarını düzeltebilme şansına sahip değildir ve asla spiker olamaz.

E

KAPALI "E" ÖRNEKLERİ

bedava
bekçi
benzin
besin
beşik
beziz
bezgin
cabır
ceza
çetin
çevik
çeviri
deniz
densiz
dergi
den
derinlik
devim
devrim
edilgin
edinim
ekim
ekün
eksi
eksik
ekşi

elli
elma
er
erik
erişkin
erk
esin
esir
eski
esrik
eş
eşik
eşit
etki
etkin
ev
evcil
evli
evrim
ezik
fena
geçici
gâçmiş
gelişim
gemi
geri
gerilim
gezi
gözinti
hakim
devrim
hüpa
henüz
yetim
kekik
kenar
kendi
kesik
kesin

kesinti
kesir
kesit
mekik
mektup
mendil
merak
mevsim
peki
seçim
sekiz
semiz
serin
sert
seşcil
sevimli
sevinç
sezi
tecim
tehdit
tekil
tekin
telsiz
temiz
tammuz
terzi
veya
yedi
yedinci
yelyutan
yem
yergi
yetim
yetkin
yetmiş
zehir
zeki
zengin

AÇIK "E" ÖRNEKLERİ

anne
anneanne
başhekim
battaniye
bebek
beğeni
bel
belgi
belirgin
benlik
beş
bildirge
bileşke
bilge
binek
birdenbire
birey
birey
böcek
bölge
cenk
çekici
çelşiki
değer
değirmen
değişik
değnek
denli
ders
dinence
direnc
direngen
eğ
eger
egitim

egri
el
elbette
eylem
eylemsel
eylül
felç
gem
gorkem
gorsel
gösterge
gözetim
gözetmen
gözlem
hâp
içecek
içerik
içşel
içten
kale
kalem
kardış
kare
kel
kent
kez
köfte
köpek
köşe
köşegen
kötlümser
küre
küresel
lütten
meğer
mide
millet
milletvekili

müziksever
neyse
nicelik
nitelik
ödev
öğrenim
öğle
öğrelli
öğretmen
öfesiye
önder
öyle
pek
renk
resim
sen
ses
sezgi
sözel
seker
tez
törenselle
töresel
tümce
tündengelim
töreme
Türkçe
Üçgen
Gleşmek
ölmek
örefec
öretimsel
üşengeç
ve
yönerge
yönetmen
yüceltmek
zevk

katlediyor, her saniye dilimizde cinayet işliyorlar. Dil bizim vatanımız. Dilini kaybeden, çoktan vatanını kaybetmiş oluyor. Biz şimdi adım adım vatanımızı kaybediyoruz”.

2.3. Genel Kültür

Sıkça söylenen bir söz vardır; ses kişiliğin aynasıdır. İyi bir spiker, zengin kültür birikimini sesine yansıtabilmelidir. Aslında bu, tüm yayıncılar için geçerlidir. 1998 yılında kaybettiğimiz Yapımcı Beldan Kabalak, yayıncılara verdiği eğitim seminerinde şöyle demişti:

“Bir yayıncının mutlaka genel kültür birikimi olmalı, hayatı yorumlayabilmeli, anlayabilmen, kavrayabilmeli. Belirgin bir dünya görüşü olmalı, dünyaya nasıl bakabileceğini bilmeli; öyle bilmeli ki kendisini yorumlayabilmeli. Dünyamızın içinde bulunduğu evreni kavrayabilmeli ve bunu bir zaman duygusu içinde, geçmişten bugüne gelişi ve bugünden yarına nasıl yönelebileceği konusunda düşünerek yapmalı.”

Bu birikimi sağlamış ve her geçen gün geliştirmeye çalışan bir spiker, bunu sesine ve dolayısıyla sunduğu programa, okuduğu habere, yaptığı röportaja, kısaca mesleğine ve mesleki ilişkilerine de yansıtır. Bir anlamda genel kültür, ses kültürüyle iç içe geçmiştir.

Spiker sadece sesiyle değil, üslubuyla da programa bir kimlik, bir kişilik katar. Eğer bir metin okuyorsa, yorumuyla o metne hayat verebilir, bir başkasının seslendirdiğinden daha farklı bir yapı kazandırabilir.

Her spiker, mutlaka kendine özgü bir yorum, bir üslup kazanmalıdır. Ama bu, her programda aynı tarz sunumu beraberinde getirmemelidir. Çünkü spiker, yıllar boyu farklı programlar sunmak zorunda kalacak ve çok farklı özelliklerdeki dinleyiciye seslenecektir.

Turgut Özakman bir spikerin en önemli özelliklerinden biri olarak kabul ettiği kültürlü sesi şöyle tanımlıyor:

“Kültürlü ses, çok önemli... Kültürlü ses demek, arkasında çok iyi bir eğitimin bulunduğu ses demek, çünkü o bazı kelimelerin doğrusunu bilir. O eğitim, o okumuşluk, sanatla kültürle genel olarak hayatla yoğrulmanın, sese yansımaları vardır. O yansıma yoksa o ses ham sestir. O sestten hiçbir şey olmaz. Konuşması da gürültü olur.”

Bunun da sağlam bir dünya görüşü, sürekli tazelenen bir kültür birikimiyle biçimleneceği kanısındayız.

2.4. Algılama Gücü

Bir spiker çevresinde olup biten her şeyin içindeki küçük ayrıntıları fark edebilmeli, karşısındaki kişinin (dinleyici, program konuğu gibi) düşünce ve davranışlarındaki minik ipuçlarını yakalayıp, onları yorumlayabilmelidir. Mesleki bilgilerinin dışındaki her türlü bilgiye

açık olabilme, çeşitli konulara duyulan merak ve öğrenme isteği; daha geniş ve çabuk düşünebilme yeteneği, konulara ve sorunlara farklı açılardan yaklaşabilme becerisini kazandırabilir. Sürekli gözlem yapmak ve bunu alışkanlık haline getirmek, algılama gücünü geliştirir ve spikeri daha yaratıcı kılar. Bir spikerin her türlü konuya ilgi duyması, her konuda az da olsa fikir ve bilgi sahibi olması, mesleğinin gereğidir. Bu durum algılama gücünün gelişmesine yol açacak ve algılama gücünün gelişmesi de konulara, olaylara farklı açılardan yaklaşabilmeyi, daha esnek, özgün ve çabuk düşünebilme yeteneğini kazandıracaktır.

2.5. Dinleme Yeteneği

İletişim alanındaki en önemli ilkelerden biri, “Önce dinle ve anla, daha sonra anlaşılmayı bekle” dir. Bu ilke, etkili iletişimin en önemli anahtarıdır. Dinleme ve anlama yeteneği, bir spiker için, nitelikli sorular sorabilme becerisini beraberinde getirir. Konu hakkında bilginiz varsa, daha iyi dinler, daha fazla anlarsınız. Bu da size içeriği zengin sorular üretebilme imkânı yaratır. İletişim iki taraflıdır. Dinler gibi görünmek, konukta boşa konuşuyormuş duygusunu uyandırır ve dikkatinin dağılmasına neden olur. Aynı zamanda konuşan kişiye yapılan bir saygısızlıktır ve bir spikerin böyle bir hakkı yoktur.

Doğan Cüceloğlu **İçimizdeki Biz** adlı kitabında dinlemeyle ilgili şöyle yazmış: *“Dinlemesiyle insanları anlayan, değer veren insan, öyle bir güven ve anlayış ortamı yaratır ki bu ortam içinde herkes onu özler, onunla beraber olmak ister, onu izlemek ister. Karakteri, inandığı temel değerler ona sürekli yol gösterir ve onun inanılır, güvenilir bir insan olduğunu tekrar tekrar gözler önüne serer.”*

Dinleme yeteneğini geliştirmiş bir spiker, aynı zamanda konuşan kişiyi yüreklendirir ve ona bu anlamda yardımcı olur.

2.6. Hazırcevaplık

“Gerektiğinde çabuk, yerinde cevaplar bulup veren kimse” diye tanımlıyor Türk Dil Kurumu sözlüğü bu sözcüğü. Hazırcevaplık, bir zekâ göstergesidir. Beklenmedik sorulara anında ve hoşça giden yanıtlar verebilmek beceri ister. Pratik düşünebilmek ve amacına ulaşan yanıtlar üretebilmek elbette sadece zekâyla ilgili değil. Her fırsatta vurgulamak istediğimiz çok okumak, okuduklarınızı iyi ve doğru özümleyebilmekle de ilgili. Mesleğiniz, hayatın tek bir yönüne hitap etmiyor. Yıllar içinde arkanıza baktığınızda her konuda, yaşanan her şeyle ilgili söyleşiler yaptığınızı ve dolayısıyla her konuda az ya da çok bilgi sahibi olabildiğinizi görüyorsunuz. Yaşananları iyi gözlemleyebildiğinizde ise bu saydıklarımızla birlikte hazırcevap bir spiker ya da sunucu olmamanız için bir neden var mı?

2.7. Sözcük Dağarcığı

Duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmede en önemli yol sözcük dağarcığıdır. Söz varlığının az olması, bildiğimiz sınırlı sayıdaki sözcüğü sürekli kullanıp durmak; yapılan söyleşilerde, doğaçlama konuşmalarda bizi zor durumda bırakır. Konuşmanın akıcı olması ve düzgün cümleler kurabilmek ancak zengin bir sözcük dağarcığıyla olanaklıdır. Her duyduğumuz ya da okuduğumuz yeni sözcüğü, bir yere not etmek veya aynı anlama gelen çeşitli sözcükleri yine bir not defterine kaydetmek, sözcük dağarcığımızı zenginleştirecek bir yoldur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta var. Aynı anlama gelen iki sözcük asla aynı tümcede kullanılmamalıdır, (örneğin-mesela gibi) Sözcük dağarcığımızın zengin olduğunu göstermek için karmaşık sözcükler kullanmak, sizi yanlışla götürür.” Basit olan iyidir” kuralından yola çıkarak seçilecek sözcükleri dinleyici daha rahat algılar. Yazar Mark Twain şöyle diyor: “Doğruya yakın sözcükle doğru sözcük arasında, büyük fark vardır; ateş böceği ile ateş arasındaki fark kadar”. Zengin ama bir o kadar da sade sözcük dağarcığı için çok okumak ve okuduğunuzu iyi özümlemek, bir spiker için yaşam tarzı olmalıdır.

2.8. Olumsuzlukların Üstesinden Gelebilme

Bir spikerin karşılaşabileceği olumsuzluklar neler olabilir? Her şeyden önce spikerlik bir moral işidir, özel yaşamınızda sorun yaşıyor olabilirsiniz ya da iş ortamında çalıştığınız kişilerle anlaşmazlığa düşmüş olabilirsiniz. Bant kaydına ya da canlı yayına girdiğiniz andan itibaren sıkıntılarınızı stüdyo kapısının dışında bırakmalı ve tamamen yapacağınız işe kendinizi vermelisiniz. Bir radyo spikerinin sesindeki hüznün, heyecan, kızgınlık, isteksizlik doğrudan mikrofona ve dinleyicilere yansır. Televizyonda ise buna, jest ve mimiklerinizle yansıttığınız olumsuz duygularınız eklenir. Aslında ideal bir yayıncılıkta ekipte yer alan kişilerin, yayın bitimine kadar yaşanabilecek her tür sorunu spikere yansıtmamaları gerekir. Ama her ne olursa olsun, sorunlarınızı dinleyiciye -izleyiciye hissettirmeye hakkınız yoktur.

Spiker, yayında karşılaşabileceği her türlü aksiliğe hazırlıklı olmalıdır. Yayın kesilebilir, müziğin tam ortasında sistemden ya da insan hatasından kaynaklanan bir kesinti olabilir, özellikle canlı yayınlarda konuğunuz gelmeyebilir ya da geç gelebilir, konuklarınız arasında konuyla ilgili gergin bir ortam doğabilir. Bu gibi aksaklıklarda ne tür anonslar yapılacağını bilmeli, soğukkanlı bir şekilde araya girmelidir. Böyle durumlarda en uygun sözcükleri seçebilmek, deneyim gerektirir. Acil durumlarda önceliğini kullanmalı, kararlı ve sakin olmalıdır.

2.9. Dil Birliği

Spikerler, kullandıkları dili, en iyi, en doğru ve en güzel konuşan kişiler olarak kabul edilir. Bir yayın kurumunda görev alan spikerler arasında mutlaka “dil birliği” olmalıdır. Doğup

büyüdükleri çevrenin söyleyiş özelliklerinden çok, doğru ve temel ölçülere, kullanıma uygun olan söyleyiş biçimiyle konuşmalıdırlar.

Spiker, dilin doğru ve güzel kullanımında örnek olmalı, “doğru sözcüklerin” aynı şekilde söylenmesinde, bir başka deyişle “dil birliği”nin sağlanmasında ve bu sözcüklerin yaygınlaştırılmasında önder olmalıdır.

Spikerler sade bir dil kullanmalı; abartılı ve ağdalı sözcüklerden kaçınmalıdır. Çeşitli müzik metinlerinde, haberlerde karşımıza sık sık yabancı sözcükler çıkar. Spikerlik kurslarında verilen eğitimlerden biri de bu sözcüklerin okunuşuyla ilgilidir.

Yabancı sözcükler, doğruya en yakın şekilde, ama Türkçe seslere yaklaştırılarak okunmalıdır. Bir spiker, en az üç yabancı dilin fonetiğini (sesbilgisi) bilmelidir. Sesbilgisi, bildirişim açısından taşıdıkları özellikleri ya da işlevleri göz önünde bulundurmada seslerin somut gerçeklikleri içinde oluşturulmaları, aktarılımları ve algılanmaları bakımından inceleyen daldır. (Güz vd, 2002: 336). Yabancı dildeki sözcüklerin doğru okunuşlarını mutlaka öğrenmelidir. Son dakikada ulaşan bir haberde, doğru okunuşundan emin olunmayan bir sözcükle karşılaşıldığında, bütünlüğü bozmayacaksa o sözcüğü okumamak en doğru yol olacaktır.

2.10. Konuşma

İnsanoğlunun belki de en büyük buluşlarından birisinin konuşmayı öğrenmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu sayede iletişim kurabilmeyi, duygu ve düşüncelerimizi başkalarına aktarıp onlarla paylaşabilmeyi başarabiliyoruz. Konuşmanın nasıl oluştuğunu, gelişim sürecini, bilim adamları çeşitli araştırmalarla ortaya koymuşlar.

Ulusların varlıklarını sürdürebilmelerinde ya da ortadan kalkmalarında, oluşturdukları ortak konuşma dilini sahiplenmede gösterdikleri özen, belirleyici bir etken olmuştur. Günümüzde de ülkeler büyük bir kültür emperyalizminin tehdidi altında bulunuyor. Artık ele geçirmenin en kolay ve ucuz yöntemi kültürü, başta da dili yok etmekten geçiyor. Bu yüzden hepimizin ortak görevleri arasında, Türkçemizi iyi öğrenip, konuşabilmek ilk sırada yer almalı. Televizyonlarda, radyolarda, sokakta konuşulan dil, hangi Türkçe ya da ne kadar Türkçe? Geç kalırsak, sıra yazı diline (ki geldi bile), edebiyata, geleneklere ve göreneklere gelecek. Kuralı yazmayı marifet sayan kişileri, bilgisayar başında garip bir dil kullanarak mesajlaşan gençleri, iş yeri tabelalarındaki yazıları, Türkçe isim kullanmayı ayıp sayan şirketleri kabullenmeye devam edersek yakın gelecekte kendi dilimizi konuşmayı tamamen unutacağız.

Yaygın kanının aksine doğru ve güzel konuşmak sadece sanatçıların, spikerlerin, bundan para kazanan kişilerin değil, herkesin “iş” olmalı. Başta politikacılar, öğretmenler, akademisyenler, gazeteciler olmak üzere, bürokratlar, iş adamları, kamu ve özel sektör çalışanları Türkçeyi artık gerçekten sahiplenmelidir. Gelişmiş ülkelerde dil, özel yasalarla korunurken Türkiye’deki bu kargaşa anlaşılabilir gibi değildir.

Ülke içinde konuşulan dilde çeşitli söyleyiş farklarının olması hem doğal hem de bir kültür zenginliğidir. Üstelik süreç içinde değişim ve gelişme kaçınılmazdır. Ama ortak değerlerin ve temel kuralların korunması şartı ile. "Hoşça kal", "Güle güle", "Görüşebilmek dileğiyle" demek yerine "bye bye" ya da "adieu" demenin ne anlamı olabilir ki?

Konuşabilmek sesle ilgili bir eylemdir. Ses olmadan konuşma gerçekleşmez. Bir dili hakkıyla konuşabilmek de başlangıçta iyi ses çıkarabilmekle ilgilidir. O halde sesimizin niteliklerini, iyi bir seste aranan özellikleri, olası kusurları ve giderilme yollarını bilmekle işe başlayabiliriz.

2.11. Ses

İnsan kulağının duyabildiği titreşimlerin genel adı sestir. Ancak konuya diksiyon açısından baktığımızda, duyabildiğimiz her titreşimin ses olarak anlaşılmaması gerektiğini görürüz. Gürültü de bir sestir ama konuşma eyleminin içine girmez. Kast edilen, konuşmak amacıyla oluşturarak çıkardığımız düzenli titreşimlerdir. (Özkırmılı, 2006: 75) Ses, akciğerlerimizdeki havanın soluk verme sırasında gırtlığımızdaki ses tellerini titretmesi ile çıkar. Sesin oluşumuna katkıda bulunan organlarımızın çoğu (Diyafram kası, akciğerler, ağız ve burun) aynı zamanda solunumda da görev alır. Zaten solunum olmadan sesin çıkması düşünülemez. Ses; gırtlak, boğaz, ağız ve burun boşluklarında yer alan ses telleri, gırtlak kapağı, küçük dil, dil, diş etleri, dişler, alt çene, damak ve dudakların çeşitli hareketleri ile oluşur.(Özkırmılı, agy: 77) Tabii ki sesin oluşumuna katkıda bulunan bütün bu organların sağlıklı ve bilinçli kullanılması kaliteyi etkileyecektir. Sesleri güzel ve temiz çıkarabilmek için burundan soluk almak, dişleri sıkmamak, alt çeneyi rahat bırakmak ve gerektiğinde ağzımızı iyi açmak önemlidir. Çıkardığımız sesler, değişik özelliklerine göre birbirinden ayrılabilir.

Bu ayırımı yaparken sadece sesin gırlığı (şiddeti) değil, çıkan sesin yüksekliği ve tınısı da dikkate alınmalıdır. Zaten ses kalitesi, ses tellerinin titreşim gücü ile ilintili olup bu gücü ağız, burun ve gırtlak boşluğundaki ses tınlatıcıları aracılığıyla arttırmak olanaklıdır. (Taşer, 1996: 131)

2.11.1. Sesin Nitelikleri

Ses havanın ses tellerini titretmesiyle oluşur. Ses çıkarılırken, dil kökü normal duruşunu yitirir ve küçük dilin, diş etlerinin, dişlerin, dudakların, damağın özellikle alt çenenin de önemli katkılarıyla sanki kabarak uzar. Konuşma sesinin adeta şarkı söylüyormuşçasına melodik, kulağa hoş gelen pürüzsüzlük ve sevimlilikte olması beklenir. Sesi fazla zorlamadan, **uygun** perdede çıkarabilmek önemlidir. Bu bağlamda sesin oluşumunun doğru bir biçimde başlatılıp tamamlanabilmesi için burundan soluk aldıktan sonra dişleri sıkmadan alt çeneyi rahat bırakmak ve ağzı açmak en önemli kuraldır. Özellikle alt çeneyi ve dişleri sıkarak, ağzı yamultarak konuşmaya özenmemek gerekir. Her insanın sesi bir diğerinden farklı olduğundan,

kimseye özenmeden, abartmadan, kendi ses kapasitemizi ve sesimizin niteliğini bilerek konuşursak başarılı oluruz.

Şenbay’a göre, sesin niteliklerini üç başlık altında toplamak olanaklıdır: Şiddet; Yükseklik ve Tını (1991:7-8)

a. Şiddet

Genel olarak şiddeti, sesin kulağa yaptığı etkinin büyüklüğü olarak tanımlayabiliriz (Çakır, 2016: 128). Sesin şiddeti aslında solunumla ilgilidir. Akciğerlerimizde ne kadar çok hava biriktirebiliyor ve bu havayı, kaslarımızı da kullanarak ne kadar fazla basınçla dışarıya veriyorsak, sesimiz de o kadar şiddetli çıkacaktır. Ses şiddetinin kişiden kişiye değişmesinin nedenlerinden biri de budur. Tabii ki bağarmaktan söz etmiyoruz. Evet, bağırırken de şiddetli bir ses çıkarılır ama bu asla hoş giden bir ses değildir. İyi duyulamayacak derecede zayıf ses de istenmeyen bir özelliktir ve genellikle yetersiz solunumdan, kısık sesle konuşma alışkanlığından ya da çekingen kişilikten kaynaklanır.

Normal şartlar altında sesinizin şiddetinin rahatlıkla işitilebilir seviyede olması yeterlidir. Ancak bulunduğunuz ortama göre (açık hava, konferans salonu, küçük bir oda) ses perdesinde ve soluk baskısında yapacağınız değişikliklerle bunu ayarlamanız mümkündür.

Ses şiddetinizi ayarlayabilmek ve bu konuda denetim sağlayabilmek için bazı alıştırmalar yapabilirsiniz. (Güler ve Hengirmen, 2005:163)

Alıştırma:

Önce derin bir soluk alınız. Her soluk alış-verişte “a” ünlüsünü sırasıyla;

Hafiften şiddetliye doğru sürekli çıkarınız: aaaaaaaaaaaaaa

Şiddetliden hafife doğru sürekli çıkarınız: aaaaaaaaaaaaaa

Birden bire ve tek seferde şiddetli bir “a” deyiniz: a

Aynı oranlarda azalan ve çoğalan şiddetler deneyiniz: aaaaaaaaaa

b. Yükseklik

Kalın sesleri ince seslerden ayırt etmemizi sağlar. Sesin yüksekliği akciğerlerimizden çıkardığımız havanın basıncı kadar ses tellerindeki titreşimin sayısına da bağlıdır. Genelde kadınların erkeklerden daha tiz sese sahip olmalarının nedenlerinden biri de budur. Kadınların ses telleri erkeklerinkinden kısa olduğu için daha çok titreşir ve sesleri tiz çıkar.

Çıkardığımız sesleri yükseklik bakımından üç bölgede inceleyebiliriz:

Tiz Bölge: “Kafa sesi” olarak da adlandırılır. Sanki hemen gırtlığımızın önünde oluşur: Bir sesin tiz notalarının bulunduğu bölgedir. Bu bölgede ses telleri gergindir ve titremeleri için fazla soluğa gereksinim duyarlar. Başımızı yukarıya kaldırdığımızda tiz sesleri daha rahat çıkarırız. Gırtlakta az da olsa bir baskı yarattığından yorucudur.

(Tiz sesin önüne geçmek için önerilen bir yöntem şöyledir: (Güler ve Hengirmen, 2005:164) Derin bir soluk alıp, gırtlığımızı kasmadan soluğunuzu verirken ses çıkarmaya çalışın. Önce ünlü bir sesle başlayacağınız bu alıştırmaya temiz bir ses elde edinceye kadar devam edin. Pes bir sese ulaştınca aynı çalışmayı hecelerle daha sonra da metin seslendirmeleriyle sürdürün. Özellikle metin seslendirmelerinde heceler arasında soluk almaya ve tiz notalara geri dönmemeye özen gösterin.)

Orta Bölge: Sesin çıkarılmasında en uygun bölgedir. Yumuşak ve rahat sesler elde etmek için idealdir. Bir anlamda sesin oturduğu yer burasıdır diyebiliriz. Ses, “maske” denilen yüzün ön tarafından yanak ve dudaklar bölgesinden çıkar. (Sesi “maske” ye yerleştirmek için kendinizi sıkmadan ayakta dik durunuz.

Bu durumda herhangi bir metni kuvvetli ve yüksek bir sesle okuyunuz. Dikkatinizi tamamen dudaklarınızın ve ağzınızın hareketinde toplayınız. Sesinizin orta bölgeden çıkması için bu hareketleri biraz abartabilirsiniz. Eğer çıkardığınız sesin titreşimlerini yanaklarınızda ve dudaklarınızda hissediyorsanız doğru yapıyorsunuz demektir. Hissetmiyorsanız sesinizi yanlış yerden çıkarıyorsunuz, iyi kullanamıyorsunuz demektir. Sesi “maske”ye yerleştirmek kolay değildir. Bıkmadan çalışmalısınız.)

Pes Bölge: Pes seslerin çıktığı yerdir. Bu bölgeden çıkan ses, “göğüs sesi” olarak da adlandırılır. Zaten göğsümüzden, hatta göğsün altından çıkıyor gibidir. Daha az soluk verişle rahat çıkan bir sestir. Gırtlak zorlanmadan ve baş aşağıda tutularak elde edilir. Ancak konuşanı tekdüze sesler çıkarma riskine sürüklediği için pek önerilmez.

Ayrıca tınlaması tamamen boğazda gerçekleşen, ses tellerini zedeleyip kısılmalara neden olan, gerilmiş bir gırtlak ve ağızdan çıkan “**boğaz sesi**” ile tınlaması burun boşluğunda yapılan hımmım bir ses olarak niteleyebileceğimiz “**burun sesi**”nden kaçınmak doğru olacaktır.

c. Tını

Sesin rengidir. Tını, frekansla ilgili bir niteliktir. Frekansları aynı oldukları halde kulağımıza gelen sesleri ayırt etmemizi sağlar. İnsan kulağı 16 ile 20 bin hertz (Hz) arasındaki sesleri duyabilir. Yüksekliği ve şiddeti aynı olsa bile, hangi sesin kime ya da neye ait olduğunu, bu seslerin tınlarının farklı nitelikte olmalarıyla birbirinden ayırırız.

Sese tınısını boğazda, ağız ve burun boşluklarındaki tınlayıcılar (tınlatıcılar) sağlar. Tınlayıcılar sese çeşitli özellikler kazandırarak, farklı duyguları kolaylıkla anlamlandırabilmeyi kolaylaştırmakla kalmaz, kuvvetli ses oluşumuna da katkıda bulunurlar.

Tınıyı çeşitlerine göre iki ana başlık altında inceleyebiliriz: (Şenbay, agy: 8)

Açık Tını: Kafa sesi çıkarıldığında açık tını elde edilmiş olur. Fazla duygu gerektirmedikten yorumsuz aktarılabilecek metinlerde (örnek: haberler) ya da sevimli öykülerde kullanılır. Açık tınıda çıkan ses tizdir. Daha az heyecan uyandırır.

Koyu Tını: Göğüs sesi yani pes ses kullanılarak elde edilir. Bu tınıda duygu daha çok öne çıkar. Ancak sadece sevgi sözcüklerinin değil, öfke, acı, nefret, umutsuzluk anlatan sözcüklerin de duygu taşıdıklarını unutmamalıyız. Koyu tınıyı kullanırken abartıdan kaçınmak gerekir.

Bu konuda Dil Bilimci Tahir Nejat Gencan şöyle diyor:

“Duygunun içinden süzülüp gelen, kaynayıp çıkan güzel örülü tümceler, çok kez ünlemler, sorular ezgilere döner. Canlı duyguların itişiyse sesimiz daha sıcak, daha canlı olur; yerine göre alçalıp yükselerek musiki bir gidişle içe akar. Bu ezgi -müzikte olduğu gibi- kimi kez *yavaşlar, durgunlaşır, düzgün* bir yola girmiş olur. Derken, birden çabuklaşarak coşkunluğa doğru hızla yükselir gider. Şiir, yazı söz ne denli duygulu, ne denli dokunaklı olursa olsun; kişi onu kendi içine sindiremiyorsa; sesine o duyguyu, o coşkunluğu katamıyorsa ne kendisi tat alır, ne de dinleyenleri. Sözdeki duyguları, coşkuları, güzellikleri tatmaya, içimizde yaşatmaya çalışırsak, benliğimiz sanatın kutsal büyüünden daha çok tat alır.

Bir de bu tadış ve seziş sesimize vererek, mısraların örülüştündeki tatlı müziği katabilirsek, hem kendi zevkimizi arttırır, hem de dinleyenlere bu büyüü vermiş oluruz... Söylediğimiz her tümceye sesimizle, sesimizin tonuyla türlü anlamlar; dargınlık, sevinç, coşkun bir *beğeniş, sevgi gibi türlü* duygu değerleri katabiliriz. Ancak her konuda olduğu gibi burada da aşırılığın, yapmacıklığın, sevimsizlik ve çirkinlik doğurduğu unutulmamalıdır.” (Özdemir, 1996: 52)

Yine bir de günlük konuşmada kullandığımız ve sese yorgunluk vermeyen **orta tını** vardır. Çakır’ a göre, özel durumlar hariç önerilen tını da budur (Agy.: 129).

Etkileyici bir konuşma sesi yoğundur, parlaktır, tınılıdır, geniştir, oylumludur, sıcaktır, yumuşaktır ve renklidir. Bu niteliklere sahip bir sesi de çeşitli alıştırmalarla edinmek olanaklıdır. Tınlamayı kolaylaştıracı ünsüzler bu bağlamda; b, d, f, l,m,n, r,s ve v’ dir.

Sesinize uygun tınıyı çalışarak bulabilirsiniz. Bağırarak, fısıldayarak konuşursanız sesinizin gerçek rengi asla ortaya çıkmayacaktır. Tekdüze sesler çıkarak konuşmayı böyle sürdürmek, hiçbir zaman önerilmeyen, kötü bir alışkanlıktır. Bütün seslerin, her hecenin, kullandığınız her sözcüğün, kurduğunuz her tümcenin size ait, sizinle bütünleşen bir rengi, bir tınısı vardır. Kişiliğiniz, bu anlamda sesinizde saklıdır.

Alıştırma: (Taşer, 1996)

“f, v, s, d, b, m, n, r, l” ünsüzleri çok tınlarlar, önce rahat ve derin bir soluk alınız ve bu ünsüzleri her bir ünlü ile birleştirerek söyleyiniz. Sesinizin işitilebilir olmasına dikkat ediniz.

Fa	Fo	Fu	Fı	Fe	Fö	Fü	Fi
Ba	Bo	Bu	Bı	Be	Bö	Bü	Bi
Ma	Mo	Mu	Mı	Me	Mö	Mü	Mi
Va	Vo	Vu	Vı	Ve	Vö	Vü	Vi
Da	Do	Du	Dı	De	Dö	Dü	Di
La	Lo	Lu	Lı	Le	Lö	Lü	Li
Sa	So	Su	Sı	Se	Sö	Sü	Si
Na	No	Nu	Nı	Ne	Nö	Nü	Ni
Ra	Ro	Ru	Rı	Re	Rö	Rü	Ri

“Hım” sesini oturduğunuz yerde, gırtlığınızı zorlamadan ve “M” ünsüzüne basarak

HIMM...HIMM...HIMM...HIMM...HIMM...HIMM...HIMM

Başka hecelerle çalışmanızı sürdürünüz:

Na No Ni Nan Nen Non Ham Hem Hom
Mama Momo Mono Mimi Memi Mumu Munu...

Birden ona kadar; masanın üzerindeki paraları sayıyormuş gibi; telefon hattının diğer ucundaki iyi duyamayan bir kişiye numaralar bildiriyormuş gibi; ringde yatan bir boksörün başında sayıyormuş gibi rahat bir soluk aldıktan sonra sayın:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kısa tümceler yazın ve bu tümceleri tınlamaya dikkat ederek söyleyin;

- Rahat olun!
- Saldırın!
- Hakkınızda doğru konuşmuyorlar!
- Buralar bize vaat edilmiş topraklardır.
- Hangisinin daha faydalı olduğuna karar veremediler.

- Birlikten güç doğar.

Aşağıdaki tümceleri sizden istenildiği gibi seslendirin:

Ne kadar sevimli bir köpek? (Açık tını ile)

Gelip hediyelerinizi alın! (Açık tını ile)

Sevincimden uyuyamadım. (Açık tını ile)

Fırtına her şeyi yıkmıştı! (Koyu tını ile)

Üzüntümden kahroldum! (Koyu tını ile)

Açlıktan karnı gurulduyordu! (Koyu tını ile)

2.12. Diksiyon

Sözcüklerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarının hakkını vererek söylemeye; ya da insanın ortaya çıkardığı, seslerin, vurguların, tonlamaların ve özellikle de bunları doğru ifade edebilmenin beden diliyle de birleşerek ortaya çıkarılmasına **diksiyon** denir.

Diksiyon; güzel, doğru, düzgün ve etkili konuşmak üzere kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla uyumlu bir biçimde kullanabilme sanatıdır, anlamlı ve alımlı söz söyleme sanatıdır; dilin seslerini doğru telâffuz (söyleyiş) edebilme sanatıdır.

Diksiyon, seslerin, sözlerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarını kurallarına uygun olarak söyleme biçimidir; konuşulan dilin incelenmesi ve kullanılmasıdır; duru, açık vurgulama ve çıkaklara tam uyarak konuşmadır (Şahin, 2012: 9)

Diksiyon eğitimi, bütün konuşma organlarının doğru kullanılmasıyla birlikte; dilin ve dilin yapısal özelliklerinin sanatsal konuşma biçimine dönüştürülmesidir. Bu sanatsal eğitim öncelikle temel bir ses-nefes eğitimiyle gerçekleşir. Doğru, güzel, düzgün ve etkili konuşmak için ses, ton, vurgu gibi unsurları yerli yerinde kullanmak gerekir.

Kendi toplumunun dilini, o toplumda yaşayan herkes doğru kullanmalıdır. Diksiyonu, güzel, doğru, düzgün ve etkili olan kişi, günlük sohbetlerde, topluluk karşısında yaptığı konuşmalarda hem karşısındaki insanların kendisini dikkatli bir biçimde dinlemesini sağlar hem de kendisini rahat bir biçimde ifade eder.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, insanı diğer canlılardan ayıran düşünme, karşılaştırma yapabilme gibi özelliklerinin sesler yardımıyla dışa vurulmasına “konuşma” denir.

Konuşma, vücudumuzdaki birtakım organların işbirliği sonucunda gerçekleşen mucizevi bir işlemdir. Konuşma işleminde dudaklar, dişler, damak, dil, ağız, gırtlak, ses telleri, nefes borusu, akciğerler ve beyin görev almaktadır.

Öğrenmek, öğretebilmek, toplum içinde yaşayabilmek, çevremizdekilerle doğru iletişim kurabilmek, aramızdaki bağları güçlendirebilmek, kazanılan bilgi ve deneyimlerin geçmişten bugüne kadar taşınabilmesi için konuşmaya ihtiyaç vardır.

2.12.1. Konuşmayı Bozan Etkenler

*Sözcük dağarcığının yetersizliği

*Söyleyiş (telâffuz) hataları

*Yabancı sözcükleri kullanma alışkanlığı

*Özgüven eksikliği

*Bencillik

*Çok konuşmak, gevezelik

*Acelecilik

*Kincilik

*Söz kesmek

*Yapmacıklık

*Tehdit eder gibi konuşmak

*Sözcükleri uzatmak

*Sözcükleri yinelemek

*Kaba, argo sözler söylemek

*Planlı konuşmayı bilmemek

*Sesleri değiştirmek, pelteklik

*Bazı ses ve sözcükleri atlamak

*Vurgu ve tonlama bozuklukları

*Bazı seslerin yutulması

- *Çok hızlı ya da yavaş konuşmak
- *Tekdüze konuşmak
- *Nefesin yeterli olmaması
- *Sesi titretmek
- *Jest ve mimikle çok abartılı konuşmak

2.12.2. Başarılı Konuşmada Bulunması Gereken Özellikler

- *Konuşma, konuya yeni ve özgün bir yaklaşım getirmelidir.
- *Konu, belirli bir ana düşünce çevresinde toplanmalıdır.
- *Neden-sonuç, soru-yanıt, iddia-kanıt ilişkisi gözetilmelidir.
- *Konuşmaya yapıcı, güvenilir bir hava hâkim olmalıdır.
- *Soyut ifadeler, aşırı teknik terimler kullanılmamalıdır.
- *Kitap ifadelerinden, yapmacılıktan “edebiyat parçalamaktan” uzak durulmalıdır.
- *Topluluğu galeyana getirecek, çatışma ve kargaşa yaratacak üsluptan çekinilmelidir.
- *Tekdüzelikten kaçınılmalı, konu ilginç örneklerle renklendirilmelidir.
- *Konuşma sırasında görsel, işitsel, yazılı araçlar etkin ve işlevsel bir biçimde kullanılmalı, dinleyicilerin dikkati uyanık tutulmalıdır.
- *Ne tür bir konuşma yapılacağına bağlı olarak konuşma süresi 15 dakika ile 60 dakika arasında tutulmalı, süre aşılmamalıdır.
- *Dinleyicilere soru sorma fırsatı ve zamanı tanınmalıdır.
- *Yazım ve noktalama kurallarına uygun bir konuşma metni hazırlanmalıdır.
- *Aşırılığa kaçmadan jest ve mimikler yerinde kullanılmalıdır.
- *Hitap edilen topluluğun seviyesi iyi bilinmelidir.
- *Kullanılan dil sade ve anlaşılır olmalıdır.
- *Konuşmaya atasözü, deyim, fıkra, özdeyiş ve nükte gibi yardımcı öğeler katılmalıdır.
- *Konuşmayı bitirirken ses tonuyla bitiş hissettirilmelidir.

*Konuşma bittiğinde dinleyenlere teşekkür edilmeli, saygı ve sevgiler sunulmalıdır.

2.12.3. Başarılı Konuşmacıda Bulunması Gereken Özellikler

*Konuşmacı; konusuna hâkim, alanına vakıf, geniş bir kültüre sahip olduğunu karşısındakilere hissettirmelidir.

*Konuşmacı; açık, düzgün, sağlam bir Türkçeyle topluluğa hitap etmelidir.

*Konuşmacı, konuşmasını yaparken söz arasında anlamsız “yani, şey, tamam mı, hım.” gibi sözleri söylemekten kaçınmalıdır.

*Konuşmacının dış görünüşü, kılık kıyafeti, davranışları söyleyecekleri kadar önemlidir. Bu nedenle konuşma yerine gitmeden önce bir ayna karşısında saçlar, yüz, gömlek, kravat, ceket, pantolon ve ayakkabılar iyice kontrol edilmeli; dinleyici karşısında mahcup olunacak bir durumda çıkılmamalıdır.

*Konuşmanın kulağa nasıl geldiği nasıl okunduğundan daha önemlidir. Bu nedenle konuşmacı, kendisini daha önce dinlemelidir. Konuşma yapacak yerde önceden bir deneme yapmak, sesin her noktaya ulaşp ulaşmadığını bir kimse yardımıyla kontrol ve tespit etmek faydalı olacaktır.

*Konuşmacı, heyecanlı ve kalpten gelen bir konuşma yapar ve de söylediklerine inanırsa, seçtiği konu hakkında konuşan ilk ya da son kişi olması fark etmez, karşısındakileri etkileyecektir.

*Konuşmacı, dinleyiciyi konuşmanızın içine almalıdır.

*Konuşmacının yüzünü, dinleyicilerin rahatlıkla görmesi gerekir.

*Konuşmacı, konuşmanın tamamı kâğıttan okunmamalıdır. Aksi takdirde; konuşma metni, konuşanla dinleyicinin arasına girer, ilgiyi azaltır ve dinleyicinin konuşmacıya olan güvenini azaltır.

*Konuşmacının topluluk karşısında heyecan duyması normaldir. Bunu tamamen yok etmek de herkes için mümkün olmayabilir. Konuşmanın ilk dakikalarında, konuşan gözlerini, topluluk içinden uygun göreceği bir kişiye çevirip sanki sadece ona söylüyormuş gibi davranarak kalabalığı unutulabilir. Böylece kısa bir süre sonra konuşmacının heyecanı büyük ölçüde azalacaktır.

*Konuşmacının yüz hali çok önemlidir. Yüz hali, konuşmanın içeriğine göre bir hal almalıdır.

*Konuşmada elle yapılan jestler önemli olmakla birlikte, konuşmacı ellerini yerli yerinde kullanmaya dikkat etmelidir. Bu bakımdan konuşmacı, heyecana kapılıp aşırı el kol hareketlerinde bulunmaktan kaçınmalıdır.

*Gözler, samimiyetle dinleyiciye çevrilmelidir. Gözleri yumarak konuşmak, yahut sık sık kıpırdatmak doğru değildir.

*Mikrofon kullanarak yapılan konuşmada, konuşmacı başını sağa sola çevirirken sesin kaybolmamasına dikkat etmelidir.

*Konuşmacı, ses yapısını iyi ayarlamalıdır. İsteksiz, cansız, cılız, bir sesle konuşmak ne kadar yanlışsa, avaz avaz bağırıp çağırmakla da iyi bir konuşma yapılmış olmaz.

*Konuşmacı, konulara başka pencereden bakmasını bilmeli, bildik bir konunun hiç değinilmemiş bir yönünü keşfetme becerisine sahip olmalıdır.

*Konuşmacı, heyecan üretmeli ve karşısındakilere heyecan vermelidir.

*Konuşmacı, zamanını planlamak ve zamanı iyi kullanmalıdır.

*Konuşmacı, kendisi hakkında az konuşmalıdır.

*Konuşmacının, mizah duygusu olmalıdır.

*Konuşmacı, dinleyiciyle iletişim halinde olan onun nabzını tutabilen biri olmalıdır.

*Konuşmacı, jest ve mimiklerini, beden dilini etkin bir biçimde kullanabilmelidir.

*Konuşmacı, yöresel sözcüklere, argoya ve aşırı teknik terimlere konuşmasında yer vermemelidir.

*Konuşmacı, vurgu ve tonlamaları yerinde kullanmalı, duygusal tonlamalara dikkat etmelidir.

*Konuşmacı, sorulara saygıyla ve dikkatle yanıt vermelidir.

*Konuşmacı, istenmediği sürece öğüt vermemelidir.

*Konuşmacı, yeri geldikçe nezaket kelimeleri kullanılmalı, “sen dili” yerine “siz dili”ni tercih etmelidir.

*Konuşmacı, ne zaman ne söylediğini iyi bilmelidir.

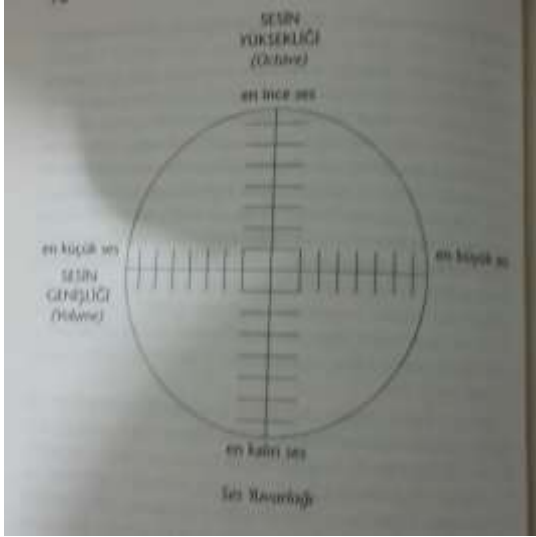
*Konuşmacı, konuşurken delil ve açıklamalara yer vermelidir.

*Konuşmacı, dinleyicilere değer verdiğini hissettirmelidir.

*Konuşmacı, dinleyenlerin sosyal ve psikolojik durumlarını dikkate alarak konuşmasına yön vermelidir.

Uygulamalar

Can Gürzap'a göre (2017: 77-78) bir bütün olarak ele aldığımızda sınırlarını saptayabilmek için, sesi bir yuvarlak olarak düşünebiliriz. Buna "Ses Yuvarlağı" denir. Ses yuvarlağını, biri dikey, diğeri yatay iki çizgi keser. Yatay kesen çizgiye sesin genişliği (volume), dikey kesen çizgiye ise sesin yüksekliği (octave) denir. Yatay kesen çizgi, en küçük sesimizle en büyük sesimiz arasındaki ses basamaklarıdır. Dikey kesen çizgi ise, en ince sesimiz ile en kalın sesimiz arasındaki ses basamaklarıdır. Herkesin konuşmada kullandığı seslerin sınırlarını belirleyen bir ses yuvarlağı vardır. Ses yuvarlağındaki dikey ve yatay çizgilerin genişliği kullanılan seslerin çokluğuyla orantılıdır. Bu değişik seslerin kullanılması, konuşmadaki ses monotonluğunu önler.

Uygulama Soruları

Seste Doopler Etkisi nedir? Açıklayınız.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Spiker ya da Sunucuda bulunması gereken genel kültür, algılama gücü, dinleme yeteneği, hazırcevaplık, sözcük dağarcığı, olumsuzlukların üstesinden gelebilme ve dil birliği gibi niteliklere değindik.

Ayrıca sesi tanımladık ve sesin yüksekliği, şiddeti, tınısı gibi niteliklerini alıştırmalarla inceledik. Diksiyon ve önemini irdledik başarılı bir konuşmada bulunması gereken özellikleri ve de başarılı bir konuşmacıda bulunması gereken özellikleri ele aldık.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Vurgu'yu genel olarak sesin kulağa yaptığı etkinin büyüklüğü olarak tanımlayabiliriz.
- 2) Tını, sesin rengidir; frekansla ilgili bir niteliktir. Frekansları aynı oldukları halde kulağımıza gelen sesleri ayırt etmemizi sağlar. İnsan kulağı 16 ile 20 bin hertz (Hz) arasındaki sesleri duyabilir.
- 3) Koyu Tını, Kafa sesi çıkarıldığında elde edilmiş olur. Fazla duygu gerektirmedüğinden yorumsuz aktarılacak metinlerde (örnek: haberler) ya da sevimli öykülerde kullanılır. Çıkan ses tizdir. Daha az heyecan uyandırır.
- 4) Açık Tını, Göğüs sesi yani pes ses kullanılarak elde edilir. Bu tınıda duygu daha çok öne çıkar.
- 5) Fonetik (Sesbilgisi), sözcüklerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarının hakkını vererek söylemeye; ya da insanın ortaya çıkardığı, seslerin, vurguların, tonlamaların ve özellikle de bunları doğru ifade edebilmenin beden diliyle de birleşerek ortaya çıkarılmasına denir.

YANITLAR:

- 1) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: ŞİDDET
- 2) DOĞRU
- 3) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: AÇIK TINI
- 4) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: KOYU TINI
- 5) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: DİKSİYON

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ:

- 1) "Akciğerlerimizden çıkardığımız havanın basıncı kadar ses tellerindeki titreşimin sayısına da bağlı olarak kalın sesleri ince seslerden ayırt etmemizi sağlar. Genelde

kadınların erkeklerden daha tiz sese sahip olmalarının nedenlerinden biri de budur. " sözcesinde tanımlanan sesin niteliklerinden biri aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- a) Tını
- b) Yükseklik
- c) Şiddet
- d) Perde
- e) Vurgu

2) "Kafa sesi olarak da adlandırılır. Sanki hemen gırtlığımızın önünde oluşur: Bir sesin tiz notalarının bulunduğu bölgedir. Bu bölgede ses telleri gergindir ve titremeleri için fazla soluğa gereksinim duyarlar. Başımızı yukarıya kaldırdığımızda tiz sesleri daha rahat çıkarırız. Gırtlakta az da olsa bir baskı yarattığından yorucudur." sözcesinde tanımlanan kavram aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- a) Orta Bölge
- b) Pes Bölge
- c) Tiz Bölge
- d) Boğaz sesi
- e) Burun Sesi

3) "Sesin çıkarılmasında en uygun bölgedir. Yumuşak ve rahat sesler elde etmek için idealdir. Bir anlamda sesin oturduğu yer burasıdır diyebiliriz. Ses, “maske” denilen yüzün ön tarafından yanak ve dudaklar bölgesinden çıkar." sözcesinde tanımlanan kavram aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- a) Orta Bölge
- b) Pes Bölge
- c) Tiz Bölge
- d) Kafa Sesi
- e) Burun Sesi

4) "Pes seslerin çıktığı yerdir. Bu bölgeden çıkan ses, göğüs sesi olarak da adlandırılır. Zaten göğsümüzden, hatta göğsün altından çıkıyor gibidir. Daha az soluk verişle rahat çıkan bir sestir. Gırtlak zorlanmadan ve baş aşağıda tutularak elde edilir. Ancak konuşanı tekdüze sesler çıkarma riskine sürüklediği için pek önerilmez." sözcesinde tanımlanan kavram aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- a) Orta Bölge
- b) Pes Bölge
- c) Tiz Bölge
- d) Kafa Sesi
- e) Burun Sesi

5) "Tınlaması tamamen boğazda gerçekleşen, ses tellerini zedeleyip kısılmalara neden olan, gerilmiş bir gırtlak ve ağızdan çıkan "boğaz sesi" ile tınlaması burun boşluğunda yapılan hımhım bir ses olarak niteleyebileceğimiz dir." tanımında yer alan boşluğa aşağıdaki seçeneklerden hangisi gelmelidir?

- a) Orta Bölge
- b) Pes Bölge
- c) Tiz Bölge
- d) Kafa Sesi
- e) Burun Sesi

Cevaplar

- 1) B
- 2) C
- 3) A
- 4) B
- 5) E

3. İYİ BİR KONUŞMA SESİNİN ÖZELLİKLERİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

3.1. İyi Bir Konuşma Sesinin Özellikleri/Konuşmalarda Sese Dayalı Üslup Özellikleri

3.1.1. İditilebilirlik

3.1.2. Akıcılık

3.1.3. Açıklık

3.1.4. Esneklik

3.1.5. Kulağa Hoş Geliş

3.2. Ses Kusurları

3.2.1. Kuvvetsizlik

3.2.2. Ses Titrekliği

3.2.3. Tiz ve Keskin Ses

3.3. Dil, Çene ve Dudaklar

3.3.1. Dil

3.3.2. Çene

3.3.3. Dudaklar

3.4. Konuşma Bozuklukları ve Düzeltme Önerileri

3.4.1. Gevşeklik

3.4.2. Atlama

3.4.3. Pelteklik ve Değiştirme

3.4.4. Tutukluk

3.4.5. Gılama

3.4.6. Islıklama

3.4.7. Kekeleme

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

1. İyi bir konuşma sesinin özelliklerini araştırınız.
2. Konuşmalarda sese dayalı üslup özellikleri açısından dil, dudaklar ve çenenin önemini açıklayınız.
3. Ses kusurlarını örneklerle açıklayınız.
4. Konuşma bozukluklarını örneklerle açıklayınız.
5. Konuşma bozukluklarının nasıl düzeltilebileceğini araştırınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
İyi bir konuşma sesinin özellikleri	İyi bir konuşma sesinin özelliklerini tanır.	Gözlem ve yazınalan ve alıştırma yoluyla
Konuşmalarda sese dayalı üslup özellikleri açısından dil, dudaklar ve çenenin önemi	Konuşmalarda sese dayalı üslup özellikleri açısından dil, dudaklar ve çenenin öneminin ayırdına varır.	Gözlem ve yazınalan ve alıştırma yoluyla
Ses kusurları	Ses kusurlarını bilir.	Gözlem ve yazınalan ve alıştırma yoluyla
Konuşma bozuklukları	Konuşma bozukluklarını kavrar.	Gözlem ve yazınalan ve alıştırma yoluyla
Konuşma bozukluklarının nasıl düzeltilebileceği	Konuşma bozukluklarının nasıl düzeltilebileceği hakkında bilgi sahibi olur.	Gözlem ve yazınalan ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

Konuşma Sesi, Sese Dayalı Üslup Özellikleri, Ses Kusurları, Konuşma Bozuklukları, Konuşma Bozukluklarını Düzeltici Alıştırmalar

Giriş

“Güzel konuşma; düşünülen, hissedilen, yaşanan şeylerin, istek ve arzuların sözle hoş gidecek biçimde ifade edilmesidir” diyor Şahin, Güzel, Etkili Konuşma ve Yazma Sanatı adlı yapıtında (2007: 143).

Gerçekten de etkili ve güzel konuşanlar, çevrelerinde saygı ve hayranlık uyandıran kişilerdir. Mustafa Kemal Atatürk gibi kitleleri ardından sürükleyen, takdir edilen, görüşleri dinlenen ve kolayca kabul edilen kişilerdir.

Bu bağlamda iyi bir konuşma sesinin özellikleri işitilebilirlik, akılcılık, açıklık, esneklik, kulağa hoş geliş gibi özelliklerdir. Ancak bazı sağlık bozuklukları, küçük yaşlarda edinilen hatalı davranışlar, birtakım kazalar sonucunda oluşan dil, diş, dudak, burun bozuklukları, akciğerlerde bulunan bronşlardaki solunum ve ses yolundaki birtakım rahatsızlıklar güzel, doğru, düzgün ve etkili ses çıkarmamızı etkileyebilmektedir. Ses kusurları olarak adlandırdığımız bu kusurları giderebilmek, konuşma bozukluklarının önüne geçebilmek yaşamımızın her aşamasındaki ilişkilerimizi sürdürmek; anlaşılır, açık, doğru konuşmak, sözcükleri doğru sesletebilmek açısından gereklidir.

3.1. İyi Bir Konuşma Sesinin Özellikleri/Konuşmalarda Sese Dayalı Üslup Özellikleri

Solunum ve ses organlarında, doğuştan gelen ya da çeşitli nedenlerle sonradan ortaya çıkan bazı hastalıklar, eksiklikler yok ise aslında her ses, iyi bir konuşma sesi özelliği taşır ya da doğru yönlendirmelerle bu özelliğe kavuşabilir. Şiddet, yükseklik, tını nitelikleri açısından istenilen kalitede olan ancak bazı söyleyiş kusurları bulunan/ hatta yöresel ağız sorunu olan kişiler bile dikkatli bir çalışma sonucu başarılı olabilirler. Önemli olan, iyi bir konuşma sesinin özelliklerini kendi sesimize kazandırabilmektir. Bu (tatlılık, özgünlük, anlatım biçimleri, beden dili örneğin) özellikleri şöyle sıralayabiliriz (Taşer, 1996:124-125 ve Özdemir, 1996: 46-47).

3.1.1. İşitilebilirlik

Kişinin sesini karşısındakilere duyurabilmesi, konuşmanın başlangıcında temel şarttır. Eğer ne söylediğimizi işitemiyorlarsa dinleyicilerle iletişim kuramayız ve boşuna konuşmuş oluruz. Üstelik bütün sözcüklerin işitiliyor olmasına dikkat edilmezse, yanlış ve eksik anlaşılmalara ortaya çıkabilir. Kısıp sesle konuşmak kadar gereğinden fazla yüksek sesle konuşmak da hatalı bir davranıştır. İki durumdaki konuşmacılar tedirginlik ve gerilim yaratırlar. Zayıf ya da aşırı yüksek ses işitme bozukluğundan, yanlış bir örneği taklit etmekten (Sesinizi hiç kimsenin sesine benzetmeye çalışmayınız.) yorgunluktan, heyecandan kaynaklanabilir.

En iyisi, sesin şiddet ve yüksekliğini bulunulan ortama göre ayarlamaktır. Açık havada, kapalı ortamlarda ya da kalabalıkta sesin yoğunluğu aynı olmayacaktır. Sesin yüksekliği salonun büyüklüğüne göre ayarlanmalıdır. Sesiniz 20 metreden rahat duyulabiliyor mu? Yoksa mırıltı gibi mi çıkıyor? Sesiniz yükselince bağırmaya dönüşüyor mu? Uygun ses yüksekliği dinleyici kitlesini tamamen ve rahatlıkla kuşatan sestir. İşitilebilir sesin doğru soluk alıp vermeyle ilgisi olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız. Ses tonumuz bas perdeden değil normal tonda olmalı. Önemli müzikteki gibi sesimizle de bir güzellik yaratmaya dikkat etmeliyiz.

Alıştırma: (Zemin, 2017: 90-91)

- A) Yüksekten ses fırlatınız: Tek nefeste 20 metre ilerideki insanlara duyurabilecek biçimde: pa, pe, pi, po; ba, be, bi, bo; da, de, di, do deyiniz. Tekrar ediniz.
- B) Elinizle duvara dokununuz soluk alarak 10'a kadar sayınız. Sonra duvarı kuvvetle itiniz, güçlü tonda tekrar sayınız. Her iki durumda ses şiddeti aynı kalsın.
- C) Elinizle alın ve kaşağınızı tutunuz. Mmmmmmmmmmmmmmmmmmm deyiniz. Sesi yükseltiniz. Titreşimleri burnunuzda, alnınızda, ensenizde, göğsünüzde ve başınızın tepesinde hissediniz.

3.1.2. Akıcılık

Bir konuşmanın rahat ve kolay anlaşılması sözcüklerin dile dolaşmaması dinleyicilerin rahatsız olmadan anlayabilmeleri durumuna akıcılık denir. **Akıcılık** bir başka deyişle duruluk, söz sanatlarıyla yüklenmemiş, süssüz ve tumturaksız anlatıma denir (Yaman, 2016: 93). Genelde konuşmanın hızıyla ilgilidir. Karşınızdaki kişilerin algılamakta zorluk çekmeyecekleri bir hızda, yumuşak tonda (bağırmadan ve fısıldamadan), vurgu hataları yapmadan, sözcükleri birbirine karıştırıp, yuvarlamadan söz söylemeye çalışmalısınız. Kekelemek, “aaaa”, “ınn”, “eeee”, “hımm” gibi gereksiz sesler çıkarmak ve uzun duraksamalarla, kullanacağınız sözcükleri arıyormuşçasına konuşmak da akıcılığı bozar.

3.1.3. Açıklık

Sözcüklerin belirgin biçimde, dinleyenlerce doğru olarak algılanmasına özen gösterilmelidir. Bazı sesleri yutarak, yuvarlayarak çıkarırsak, sözcükler hiç anlaşılmaz ya da yanlış anlaşılır. Sesimizin aynı zamanda kişiliğimizin de bir parçası olduğunu unutmamalıyız. Güven aşılayıcı, konuya hâkim, kararlı bir sesle konuşmak açıklık sağlar. Ayrıca, kullandığımız sözcüklerin dinleyenlerce biliniyor olmasına özen gösteriniz.

3.1.4. Esneklik

Sesimizi kullanırken mutlaka tekdüzelikten kaçınmalıyız. Esnek (bükümlü) olmayan, tekdüze (monoton) bir ses, sıkıcıdır ve ilgiyi dağıtır. Yerinde yapacağımız ton ve hız değişiklikleri ve vurgularla sesimize esneklik kazandırabiliriz. Tabii ki bütün bunlar doğal olmalı, yapmacık değişikliklere, özentili ses taklitlerine heves edilmemelidir.

Bir konuşmanın aynı ses tonuyla başlayıp bitmesi, dinleyenler açısından takip edilmesini güçleştirir, dikkati dağıtır.

Konuşmanın yapısına göre, duygu ve düşüncelerin değişiminde, sesin de değişimi gereklidir. Bu yüzden, iyi bir konuşma sesinin aynı zamanda gerekli esnekliğe sahip olması da şarttır.

3.1.5. Kulağa Hoş Geliş

Bu özellik tamamen sesinizin tınısıyla ilgilidir. Genizden gelen hırıltılı ya da burundan gelen hınhım bir ses kimsenin hoşuna gitmez. Üstelik sesin sadece işitilebilir, akıcı ya da açık olması tek başına işe yaramaz. Doğru nefes alıp verebiliyorsak, pürüzsüz bir ses çıkarabilip, bu sesi yerinde vurgularla, güzel bir tonda, anlaşılabilir sözcüklerle ve takip edilebilir bir hızda karşınızdakilere aktarabiliyorsak, bu ses kulağa hoş gelecektir.

Sesin tını özelliğini anlatırken, kişiliğinizin sesinizde saklı olduğunu söylemiştik. Edebiyatçı ve Dilci Emin Özdemir (1996: 47-48), sesle kişilik arasında bir ilişki olduğundan söz ederken, bunun daha çok sesin niteliklerinden kaynaklandığını belirtir ve bu konuda yapılmış bir araştırmayı örnek gösterir. (A.T. Weaver-O.G. Ness, The Fundamentals and Forms of Speech) Bu örnekte kısaca; kendisini görmeden sesini işittiğimiz bir insanın erkek mi, kadın mı olduğunu anlamakta hiç güçlük çekmediğimize, konuşanın sesine göre yaşını bile tahmin edebiliyor olduğumuza işaret edilir.

Araştırmada, sesin kalitesi ile toplumsal kişilik arasındaki ilişki konusunda da, toplumun alt katında bulunan kimselerin sesinin, çoğunlukla hoşla gitmeyen bir nitelik gösterdiği iddia edilir. (İyi bir konuşma sesine sahip olabilmek ve sesin niteliklerini geliştirebilmek için eğitimin ve uzun soluklu bir çalışmanın gerekliliğinden söz ettik. Toplumun alt kesimindeki kimselerin, diğer kaygılarının yanında bu konuya ayıracak zamanlarının olup olmadığı, imkânlarının yeterliliği ise ayrı bir tartışma konusu. Ayrıca, toplumun üst kesimini oluşturan kişilerin ön yargılı davranışları da bir diğer etken olabilir.) Söz konusu araştırmaya göre; konuşma sesine bakarak bir insanın dik başlı mı, yumuşak başlı mı olduğu rahatlıkla kestirilebilir. Saldırganlıkla, güçlü ve çınlayan bir ses arasında olumlu, sınırlılıkla bu nitelikteki ses arasında ise olumsuz bir ilişki vardır. Kendileri görülmeden dinlenen erkek çocukların sesleri, liderlik yeteneğine sahip olanlarla olmayanları birbirinden ayırmaya yetebilmektedir.

En ilginç olan sonuca göre ise; insanlar duydukları seslere, onları söyleyen insanların kişiliklerine, yaptıkları işlere ve sosyal statülerine bakarak bir takım nitelikler yakıştırma eğiliminde olabiliyorlar.

En güzel ses hiçbir zorlama görmeden çıkan sestir. Ses organları gerildikçe sesin güzelliği bozulur. Kati, kulak tırmalayan, hırıltılı, madensel, tiz, burunsal, hışırtilı, buğulu, çok yumuşak, gevrek, biçimden yoksun sesler hoşla gitmeyen seslerdir. Güzel bir tını geliştirmek için tüm ses organlarının gevşetilmesi gereklidir. Gevşeme düzeyi arttıkça sesin tınısı sakin, düzgün ve temiz hale gelecektir.

Alıştırma:

- A) Üst-alt dudak kaslarınızı gevşetiniz. Çenenizi iyice aşağıya bırakınız; alın ve şakaklarınızı, yanak ve göz kaslarınızı gevşetiniz. Dilinizi gevşek bırakınız. Hafifçe soluyunuz. Aldığınız hava üfler gibi ağzınızda damağınıza çarpsın; ağzınızdan ve burnunuzdan birlikte çıksın. 10 kez bu şekilde soluyunuz.
- B) “Ben sevinç ve heyecan doluyum!” cümlesini, gırtlığınızı zorlayarak fısıldayınız. Burnu sesiyle fısıldayınız; gevşemiş kaslarla rahat söyleyiniz.

Bir başka deyişle işiten açısından, bir öğretmenin, din adamının, politikacının, polis, rütbeli bir askerin, sıradan bir insanın, haydutun, yalakanın sesi ayrı özellikler göstermektedir. Böylece, sözel simgelerin dinleyiciye iletilmesinde sesin yüklendiği önem bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Karşınızdaki kişiler, sesinizin niteliklerine bakarak kişiliğiniz hakkında karar vermeye çalışırlar. Bu yüzden, insanlar üzerinde olumlu bir etki bırakmak için sesinizi doğru çıkarıp, doğru kullanmak zorundasınız. Toplumsal hayatta pek girişken değilseniz, zayıf l ve ürkek bir yapınız varsa bu özelliğiniz sesinize de yansiyacaktır. Sesinizin niteliğini geliştirmeye özen gösterirken beraberinde, kişisel yapınızdaki olumsuz yanları da gidermek için çaba harcamalısınız. Sesinizde denetim sağlayabildiğinizde, duygularınızı açığa vurma ya da saklayabilme konusunda da kendiliğinden bir denetim geliştirdiğinizi fark edeceksiniz.

Eşinize ve çocuklarınıza olan sevginizi, büyüklerinize duyduğunuz saygıyı, vatanınıza olan bağlılığınızı kolaylıkla ifade edebilmeyi, öfkenizi ve diğer olumsuz düşüncelerinizi ise gizleyebilmeyi sesinizle başarabilirsiniz.

Biliniz ki, doğru ve güzel bir konuşma sesine kısa sürede sahip olamazsınız. Sizlere önerilen alıştırmaları usanmadan uygulayınız ve istenilen nitelikte bir ses geliştirdiğinizde de bu uygulamalara devam ediniz, içki, sigara gibi kötü alışkanlıkların, solunumda yaptığınız yanlışların sesinizi olumsuz etkilediğini de unutmayın.

3.2. Ses Kusurları

Bu kusurların nedeni bazı sağlık bozuklukları, küçük yaşlarda edinilen hatalı davranışlar, birtakım kazalar sonucunda oluşan dil, diş, dudak, burun bozuklukları, akciğerlerde bulunan bronşlardaki solunum ve ses yolundaki birtakım rahatsızlıklardır. Bunlar güzel, doğru, düzgün ve etkili ses çıkarmamızı etkileyebilmektedir. (Güler ve Hengirmen, 2005:163-165)

Bu kusurların kaynağı, sağlık bozuklukları veya özellikle küçük yaşlarda edinilen hatalı davranışlar olabilir. Akciğerlerdeki, bronşlardaki, solunum ve ses yolundaki bazı rahatsızlıklar doğru ve güzel ses çıkarmamızı engelleyebilir. Ayrıca doğuştan getirilen ya da bir takım kazalar sonucu çıkarmamızı etkiler. Günümüzde bu tip organ rahatsızlıkları ve bozuklukları kolaylıkla tedavi edilebilmektedir.

Küçük yaşlardaki hatalı uygulamalar sonucu oluşan ses bozuklukları genelde ses ve solunum organlarını yanlış kullanmaktan, sesleri yanlış yerlerden çıkarmaktan kaynaklanır. Gırtlığını çok zorlayarak, bağıra bağıra konuşan bir çocuğun sesi, kalıcı olarak kısılabilir.

3.2.1. Kuvvetsizlik

Sesin kuvvetsiz, yeterince çıkmadığı durumdur. Bazı kişilerin sesleri yakından bile az duyulur. Bu kusurun en önemli nedenlerinden biri özgüven eksikliğidir.

Alıştırma: Fazla uzun olmayan ve hoşça giden okuma parçaları belirleyerek sesin kuvvetinde oynamalar yaparak (alçak, yüksek, normal tonlar) metinler seslendirilmelidir.

Sesiniz kuvvetsiz, yeterince çıkmıyor olabilir. Bazı kişilerin sesleri yakından bile güçlükle işitilebilir. Hafif sesle, çekinerek konuşma alışkanlığından, özen göstermemekten, solunumdaki yetersizlikten, gereğince alıştırma yapmamaktan, sesi kullanamamaktan kaynaklanan bu kusur bazı alıştırma ile giderilebilir. Sesin şiddeti konusunu işlerken önerdiğimiz alıştırma, çeşitlendirerek yapınız:

Alıştırma:

Önce derin bir soluk alınız. Boğazınızı çok zorlamadan ve bağırmadan, her soluk alış-verişte “a” ünlüsünü sırasıyla;

Hafiften şiddetliye doğru sürekli çıkarınız: aaaaaaaaaaaaaa

Şiddetliden hafife doğru sürekli çıkarınız: aaaaaaaaaaaaaa

Birden bire ve tek seferde şiddetli bir “a” deyiniz: a

Azalan ve çoğalan şiddetler deneyiniz: aaaaaaaaa

Sonra bütün ünlülerle (e, ı, i, o, ö, u, ü) bu yöntemi tekrar ediniz.

Şimdi hecelere geçiniz. 15-20 metre uzağınızdaki insanlara duyurmak istiyormuş gibi, bir solukta heceler çıkarınız:

ba	be	bı	bi	bo	bö	bu	bü
da	de	dı	di	do	dö	du	dü
pa	pe	pı	pi	po	pö	pu	pü
va	ve	vı	vi	vo	vö	vu	vü

Sesinizin kuvvetini koruyarak kısa tümceler seslendiriniz:

- Bugün sinemaya gidelim.
- Gece başlayan kar yağışı devam ediyor.

Fazla uzun olmayan ve hoşunuza giden okuma parçaları belirleyerek, sesinizin kuvvetinde oynamalar yaparak (alçak, normal, yüksek tonlarda) bu metinleri seslendirin.

3.2.2. Ses Titreklği

Pürüzlü bir ses oluşmasına neden olan bu durum, kişiyi ve dinleyenleri rahatsız eder. Kişilerin birbirleriyle dalga geçmesine bile neden olabilir. Genelde kısık kısık nefes almaktan kaynaklanır.

Sesiniz yeterince kuvvetli olsa bile, çıkarken titreyebilir. Pürüzlü bir ses oluşmasına neden olan bu durum, kişiyi ve dinleyenleri rahatsız eder. Kısık kısık soluk almak da ses titreklğine yol açabilir.

Alıştırma:

Her zamanki gibi derin bir soluk alınız. Sonra sırasıyla bütün ünlüleri deneyerek;

Birden ve çok yüksek olmayan bir ses çıkarınız: a e ı i o ö u ü

Süreyi uzatıp, sesinizi yükseltiniz: a e ı i o ö u ü

Çalışmanızı, süreyi mümkün olduğunca uzatarak, ama sesinizin şiddetini hiçbir zaman bağırma seviyesine çıkarmadan sürdürünüz. Gırtlığınızı zorlamayınız ve yorulunca ara veriniz.

3.2.3. Tiz ve Keskin Ses

Daha önce de belirttiğimiz gibi, sanki hemen gırtlığımızın önünde oluşan, ses tellerini geren, fazla soluk harcayan, kulakları tırmalayan ve gırtlığı zorlayarak çıkarılan bu ses, rahatsız edici özelliğinden dolayı istenmez. Ses kusurları içinde, düzeltilmesi için en çok çaba gerektireni de tiz ve keskin sestir.

Eğer tiz ve keskin bir sesiniz varsa, “tını” bölümünde sizlere önerilen alıştırmalarla birlikte aşağıdaki alıştırmaları da yapınız:

Alıştırma:

-Rahat bir soluk alın. Soluğunuzu yavaşça boşaltırken, vücudunuzu, özellikle solunum ve ses organlarınızı germeden, bağırmadan ama işitilebilir gürlükte bir ses bıkarınız. Pürüzsüz ve olabildiğince pes bir tona ulaşınca kadar bunu yapmaya devam ediniz. Pes ton çıkarabilmek için başınızı çok az öne eğebilirsiniz. Başınızın tamamen öne eğilmesi istenmez, zira çok boğuk bir ses çıkarıp, gırtlığınızı ve ses tellerinizi aşırı zorlamış olursunuz.

Tiz ve keskin seslilerin, istedikleri sonucu alabilmeleri için bu alıştırmayı sıklıkla ve uzun bir süre tekrarlamaları gerekecektir.

aaaaaaaaa

aaaaaaaaa

aaaaaaaaa

-İstediğiniz sesi elde ettikten sonra (pürüzsüz ve pes) aynı çalışmayı hecelerle yapınız. Yine aynı şekilde soluk alarak ve kendinizi zorlamadan soluk verirken heceleri de söyleyiniz. Her defasında değişik heceleri denerseniz hem sıkılmaz hem de farklı sesler çıkarmış olursunuz.

ah ah ah ah ah ah ah ah ah ah ah
oh oh oh oh oh oh oh oh oh oh oh
bob bob bob bob bob bob bob bob

-Bu aşamayı da bitirdikten sonra artık tümcelerle çalışmalara geçebilirsiniz. Metinleri seslendirirken pes ton kullandığınızdan emin olun. Her heceyi söyledikten sonra soluk alın, gürültüsüzce soluk verirken diğer heceye geçin.

-Şe/hir/de su te/si/sa/tı ol/ma/dı/ğın/dan, ku/yu/lar/dan su çe/ki/li/yor/du.

-A/na/do/lu/da yer/le/şik ya/şam on bin yıl ön/ce/ye ka/dar u/za/nır.

3.3. Dil, Çene ve Dudaklar

Sesin oluşumu son aşama dil, çene ve dudakların devreye girmesiyle tamamlanır. Doğru ve güzel ses çıkarabilmek için, solunuma yardımcı olanlar da dâhil, ilgili bütün organların sağlıklı ve gereğine uygun çalışmaları önemlidir. Yeterince soluk alıp veriyor; ses tellerimizi, tınlaticılarımızı iyi kullanıyor olabiliriz. Ancak ses ağzımızdan çıktığına göre, burada yer alan ses çıkarıcıların durumlarına da dikkat etmek gerekecektir. Dilin, çenenin ve dudakların hareketleri aynı zamanda boğumlanma konusunun ayrılmaz parçalarını oluşturur. (Vural, 2007: 68-78)

3.3.1. Dil

Dil, özellikle ünsüz seslerin çıkarılmasında devreye girer. Ağzın içinde her yöne hareket edebilmelidir. Yeterince çalışmayan, gerektiğinde ses yolunu açık tutup, darlaştıramayan bir dil, bazı seslerin oluşumunu güçleştirir. Boğuk ve homurtulu ses çıkmasına neden olabilir.

Dilinizi;

-Ağzınızda sakız çiğner gibi hareket ettirin.

-Ağzınızın içinde, dişlerinizin önünde dairesel çevirin.

-Üst ön dişlerinize dayayarak ileriye doğru itin.

-Dudaklarınızı yuvarlatarak, büzün. Sürekli ağzınızdan çıkarıp, içeri sokun.

-Ağzınızı genişçe açıp, çıkarın. Gergin pozisyonda, tutabildiğinizce tutun.

Dışarı çıkarın. Dudaklarınızın üzerinde dairesel hareketlerle çevirin.

Dışarı çıkarın. Çenenize ve burnunuza dokundurmaya çalışın.

Yatay bir hareketle sağ ve sol dudak köşelerinize çok hızlı bir şekilde sürekli dokundurun.

Üst damağınıza değdirin. Hareketin başlangıcı bu olmak şartıyla, anlaşılabilir bir “la” deyin.

LA, LA, LA, LA, LA, LA, LA, LA, LA, LA, LA

-Ağzınızın içinde serbest bırakıp, art arda “ka” hecesini söyleyin. Dilinizin, ağzınızın içinde geriye doğru toparlanıp, alt damağınızla, ön alt diş etleriniz arasındaki duruşuna dikkat edin:

KA, KA, KA, KA, KA, KA, KA, KA, KA, KA, KA

-Şimdi her iki heceyi art arda söyleyin. Soluk alıp, tekrar edin:

LA, KA, LA, KA, LA, KA, LA, KA, LA, KA, LA, KA

3.3.2. Çene

Bütün seslerin çıkarılmasında alt çenenin (üst çene sabittir) katkısı vardır, Kendisine yardımcı olan kuvvetli kaslar aracılığıyla açılma, kapanma, daralma ve genişleme hareketleri yapan ait çene, bu çalışmasıyla ses kayıplarının önüne geçer.

Çene kaslarınız yeterince kuvvetli değilse ya da çene darlığı sorunuz varsa, istediğiniz sesleri hakkınca oluşturamazsınız.

-Alt çenenize elinizi dayayarak yüksek sesle “rap rap” deyin. Çene kaslarınız zorlansın ama hareket etsin. Dirseğinizi bir masaya dayayarak destek almayın. Aşırı güç (uygulaması çenenize zarar verir.)

-Ellerinizi yanak kemiklerinize masaj yapın, avuçlarınızı aşağıya doğru kaydırıp çenenizi açın.

-Çenenizi hızla açıp kapatın. Dairesel hareketlerle döndürmeye çalışın.

-Alt çenenizi sağa-sola hareket ettirin.

-Ellerinizi yumruk yaparak çenenizin altından bastırın. Çenenizi açın, başınızı geri iterken çenenizi kapatın.

3.3.3. Dudaklar

Sesleri doğru ve güzel çıkarabilmede karşılaşılan sorunlardan birisi de dudak tembelliğidir. Türkçede özellikle dudakların kullanımıyla oluşan “b, f, m, o, ö, p, u, ü, v” seslerini, dudak tembeli kişiler net söyleyemezler.

Aşağıdaki hareketleri gevşeme araları vererek, defalarca tekrar edin.

-Dudaklarınızı kapatıp, kuvvetlice sıkın. Birisine öpücük veriyormuşçasına - dudaklarınızı büzüp, bir süre öylece tutun.

-Islık çalar gibi dudak kaslarınızı gererek büzün.

-Gülümser bir şekilde dudaklarınızı yanlara doğru iyice yayın, biraz böyle kalın.

-Dudaklarınızı önce büzün, o durumda biraz bekleyip, sonra gülümseyin.

-Ağzınızı mümkün olduğunca açıp, çenenizi kapatmadan dudaklarınızı büzmeye çalışın.

-“Poff” diyerek soluğunuzu kuvvetlice boşaltın. Avurtlarınız şişsin ve hava çıkarken dudak kaslarınızı zorlasın.

-Bir ateşi söndürmek istercesine kuvvetlice üfleyin.

3.4. Konuşma Bozuklukları ve Düzeltme Önerileri

İletişimde önemli olan sözlü iletişimdir hiç kuşkusuz. En temel öğeleri ise işitme, ses, konuşma ve dildir. Bu öğelerden birinde ortaya çıkacak sorun kişinin çevresiyle iletişimini bozmakla birlikte organik ve psikolojik sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu durum düşünce, duygu, davranış ve ifadelerin de bozulmasına yol açacaktır.

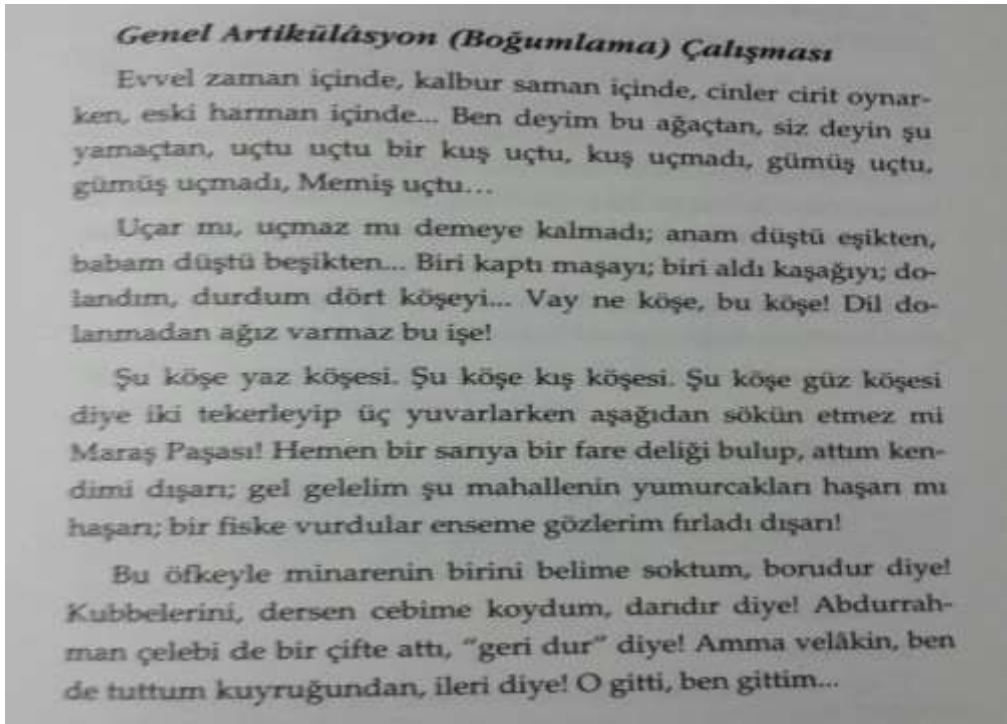
Özellikle ses zayıflığı, söyleyiş bozukluğu, konuşma akıcılığında hızlanma gibi konuşma bozukluğu olan kişilerin söylediklerini başkalarının anlaması zorlaşmaktadır. Bu yüzden konuşmacı anlaşılmaq için sık sık yinleme gitmek zorunda kalabilmektedir. Seslerin hatalı söylenişini günlük konuşmalarda pek fark edilmez ancak mikrofonda yapılan konuşmalarda hemen dikkat çeker. Bu tür konuşmalarda konuşmacının yanlış anlaşılması da söz konusu olabilir. Böylesi bir durumda dinleyici ya tüm enerjisini anlamak için kullanacak ya da bıkkınlık göstererek dinlemekten vazgeçecektir. Ayrıca bu tür konuşmacılar dinleyicilerin gözünde güvenlerini yitirecekler, kötü bir imaj yansıtacaklardır.

3.4.1. Gevşeklik

Bu tür kusur, boğumlama (artikülasyon) tembelliğinden ileri gelir. Boğumlanma aygıtının (gırtlak, boğaz, dil, damak, dudak, dişler) gevşekliği, tembelliği nedeniyle hecelerin ve sözcüklerin anlaşılmasındır. Bu organları yeterince ve gerektiği gibi kullanamıyorsanız, harfler, heceler ve bunun sonucu olarak da sözcükler anlaşılmaz olur. Bu kusurda daha çok çenenin tembelliği ön plana çıkar. Bu kusurun önüne geçilmesi için kalem çalışması önerilebilir. Bir kalemi dişlerinizin arasına alarak okuma yapacağınız bu çalışma, çıkardığınız seslerin, hecelerin üzerinde durarak daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Uzun bir zaman isteyen ve sabırlı olmanız gereken bu çalışmadan sonra, sadece çenenizin değil, diş, yanak ve dudaklarınızın esneklik kazandığını ve daha iyi çalıştığını göreceksiniz.

Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, böyle bir sorununuzun olup olmadığını bir uzman yardımıyla tespit etmelisiniz. Aksi takdirde bu çalışma yarar sağlamayacağı gibi, çenenizin daha çok kapanmasına neden olabilir.

Alıştırma (Koç, 2012: 215):

3.4.2. Atlama

Ses organlarının genel tembelliğidir. Çok karşılaşılan bir durumdur. Bu durum konuşma sönüklüğüne yol açar. Umursamazlıktan ileri gelen bir kusurdur. Aceleci ve konuşmasına önem vermeyen kimselerde sık rastlanan bir özelliktir. Birtakım sesleri ya da heceleri atlar konuşmacı. Bir dakika yerine bi dakika, nasılsınız yerine nassınız, kilitledim yerine kitledim,

gazete yerine gaste gibi. Toplumumuzda pek çok insanda sıkça görülür. Türkçeyi iyi kullandığı düşünülen insanların bile zaman zaman bu hatayı yaptıklarını görürüz.

Konuşma sırasında seslerin ve hecelerin atlanması, söylenmemesi şeklinde ortaya çıkar. Bundan kurtulabilmek için, bütün seslerin söyleyiş ve boğumlanmasına dikkat edilmelidir, özensizlikten ve tez canlılıktan kaynaklanan kusurun giderilmesi için, konuşma ağırlaştırılarak ve harflerin, hecelerin çıkışlarına dikkat ederek çalışma yapılabilir.

3.4.3. Pelteklik ve Değiştirme

Tunalı'ya göre, **Pelteklik** (Harfleri değiştirme) konuşurken bir harfin söylenmemesi durumunda onun yerine farklı bir harf kullanmaktır (2015: 57). Bir sesin çıkarılamayacak bir diğeriyle değiştirilmesidir. Bu durum dilin yeterince eğitilmemesinden, lehçelerin yapısından ya da bazı dillerin etkisinde kalmaktan kaynaklanabilir. Bu kusur da bilgisizlikten ve umursamazlıktan doğmaktadır. Bu kusuru gidermek için sesler üzerinde durmak dikkatli ve sürekli çalışma yapmak gerekir. Bu kusuru giderebilmek için, harflerin çıkış noktaları üzerinde dikkatlice ve sürekli çalışmak gerekir. Eğer çevrenizden bazı sözcükleri yanlış kullandığınız konusunda uyanlar alıyorsanız, doğru söylenişlerini öğrenmek için Yazım Kılavuzu'na başvurmanız doğru olacaktır. Tüm bu bozukluklar ya söylenişin bilinmemesinden ya da söylenişin savsaklanmasından ileri gelmektedir. Tüm bunları gidermek için de ünlü ve ünsüzlerin çıkış yerlerini iyice bilip, bunlar üzerinde durarak çalışmak gerekir.

Pelteklik çeşitleri:

Harf	Yanlış telaffuz	Doğru telaffuz
R yerine V	Geliyovum	Geliyorum
N yerine L	Filcan	Fincan
R yerine L	Melhem	Merhem
Ş yerine S	Sapka	Şapka
S yerine Z	Makaz	Makas
T yerine C	Cırmaladı	Tırmaladı
A yerine E	Ezrail	Azrail
K-G yerine T	Tedi	Kedi
Ş-S yerine T	Temtiye	Şemsiye

(Kaynak: Tunalı, agy:59)

Çoğu zaman kalın söylenmesi gereken “a” yerine ince, ya da tam tersini söylemek;

Kemâl yerine kemal gibi “T” kalınlaştırılır. Kâzım yerine Kazım (k kalınlaştırılır)

Kapalı “e” ile açık “e” yi karıştırmak;

Benzin, zengin, önemli, gibi kelimelerde “e” ünlüsünü çok açarak söylemek ya da erkek, biber, erken, gibi sözcüklerde “e” ünlüsünü çok kapatarak söylemek gibi.

İnce “o” yerine kalın “o” kullanmak;

Lokma, loş, lokanta, lokum gibi.

DOĞRU	YANLIŞ
Ameliyat	Amaliyat
Şemsiye	Şemşiye
Şarj	Şarz
Aşçı	Ahçı
Merhem	Melhem
Şefkat	Şevkat
Herkes	Herkez
Radyo	Ratyo
Avene	Avane
Birader	Bilader
Berber	Belber
Leblebi	Lepilebi
Elektrik	Elettirik gibi.

Alıştırma (Tunalı, agy.: 59):

Seslendirme ve uygulama kelimeleri
R-radar, r  gar, r  zg  r, rafineri, rezalet, merhem
N-nane, fincan, Őınanay, mintan, antlaşma
Ő-Şapka, ŐipŐak, Őelale, Ő le, Şemsiye
S-sakız, makas, s  zs  z, sızlanmak
A-azrail, asalet, adalet
K-kedi, kahır, kalbur, kusur
T-tırnak, tırmalamak

3.4.4. Tutukluk:

Tutukluk insanın konuşması sırasında bir hece üzerine takılıp o heceyi tekrarlamasıdır. Bu kusur, düŐüncede kararsızlık, heyecan, sıkılganlık ya da sinir bozukluğundan ileri gelmektedir. Normal zamanda aşırı stresli olmak da tutukluğa neden olabilir. Bu durumdan kurtulmak için öncelikle tutukluğa neden olan durumun belirlenmesi ve ortadan kaldırılması etkili ve güzel bir konuşma için şarttır. Öte yandan tutukluğu gidermek için herhangi bir metni önce yavaşça ve sonra da hızlanarak okumak gerekir.

Her Şeyden önce konuşurken kendine güven şarttır. KonuŐacaĐınız konuyu iyi bilmek, bu güveni kazanmanızı kolaylaştırır. Sonrasında konuşma  rgenlerinin hareketlerini artırıcı, boğumlamadaki hataları düzeltmeye yardımcı olacak çalışmaları yılmadan sürdürmek gerekir.

3.4.5. Gılama

“R”  ns z n n küçük dilin titremesiyle, boğazda meydana gelmesidir. Çevremizdeki küçüklerin “R”leri s yleyememesi çok hoŐumuza gider. Ancak bir yetiŐkin için, özellikle de spikerlik, sunuculuk gibi bir mesleği seçmiŐse, bir engel oluşturur. Bu kusurun giderilmesi için “R”  ns z n n doğru boğumlandırılması gerekmektedir. “R” sesiyle ilgili sorun yaŐıyorsanız, söylerken dilin bulunduğu yere dikkat ederek, bir süre titreşimli sesletme çalışması yapabilirsiniz. (Dilin ucu üst kesici dişlere kadar kaldırılır, dil Şiddetle çıkardığınız havaya dokununca, geri çekilip, titreme yaparak tekrar aynı yere gelir, tabii bu anlık bir harekettir.) Daha sonra da “R” ünsüzü ile kısa heceler ve tekerlemelerle çalıŐmalarınızı s rd rmelisiniz.

3.4.6. IŞıklama

“S”  ns z n n Şiddetini abartmaktan meydana gelir. Tıslama olarak da adlandırılır. DiŐlerde yapısal bir bozukluk varsa ve dil, üst dişlerin i  tarafına dayanıp, hava dişlerin arasından sızarsa, bu hata ortaya çıkar. EĞer böyle bir durum söz konusuysa öncelikle bu

bozukluğun giderilmesi gerekir. Daha sonra, bu ünsüzün doğru boğumlandırılmasına çalışılmalıdır. “S” ünsüzüne ilişkin alıştırmaları yapmak yararlı olur.

3.4.7. Kekeleme

Konuşmacının konuşması sırasında konuşmasını düzenli bir biçimde sürdürebilmesini bozan duraklama, bazı ses ya da sözcükleri sık sık yinleme ya da bir heceyi uzatarak söyleyişle gelişen ve bazı kişilerde sosyal ortamlardan kaçınmaya yol açan kaygı ve üzüntü konusu olan bir konuşma bozukluğudur.

Kekemeliğin en çok görülen türü bir sözcüğün, cümlelerin ve özellikle de hecelerin tekrarıdır. İleri aşamada buna bağlı olarak yüz buruşturma, gerilme hareketleriyle hecelerin tekrarlanmasıdır. Kekemeler hem soluk alırken hem de soluk verirken konuşurlar. Kekemelikte daha çok çocuklukta yaşanan endişe, gerilim ve korkuların büyük etkisi vardır. Sürekli kekemelik 4-7 yaşlarında başlar; yaşanan aşırı baskı, şiddet ya da aşırı utangaçlık gibi faktörler kekemeliği kalıcı kılar.

Kekemelik bir hastalık olmamasına rağmen beyin konuşma merkezinde mesaj akışında oluşan karışıklığın bir sonucudur ve çoğunlukla psikolojik bir sorundur. Tedavisi vardır. Tedavi edilmezse ömür boyu sürer.

Soluk alıp verme ile söyleyiş ve boğumlama arasında bir dengesizlik söz konusuysa, soluk alıp verme alıştırmaları yapmak, ünlü ve ünsüz harflerle çalışmalar yaparak dil, dudak ve çeneye işlerlik kazandırmak, yararlı olabilir.

Elbette en doğrusu bu konuda yetkili uzmanlarla birlikte bir çalışma yöntemi saptamak olacaktır.

Sayıdığımız bütün bu kusurların dışında, toplumumuzda görülen yaygın kusurlara ağız kapalılığı ve dudak tembelliğini de ekleyebiliriz. Çocukluk yıllarından başlayarak gelen ve yetişme çağında daha büyük olumsuzluklara (Ne dediğinin anlaşılamaması, iletişim kurmada güçlük gibi) neden olabilir. Konuşurken ya da okurken ağız ve dudaklar görevini yeterince yapmadığı için, harfler, sesler anlaşılmaz, dolayısıyla sıkıntı yaratır. Bu durumdan kurtulmak için, ağız, dili ve dudakları abartılı bir biçimde çalıştırmak (Dudakları yayarak, büzerek, normalden fazla açarak) söyleyişe yeterlilik kazandırmak gerekir.

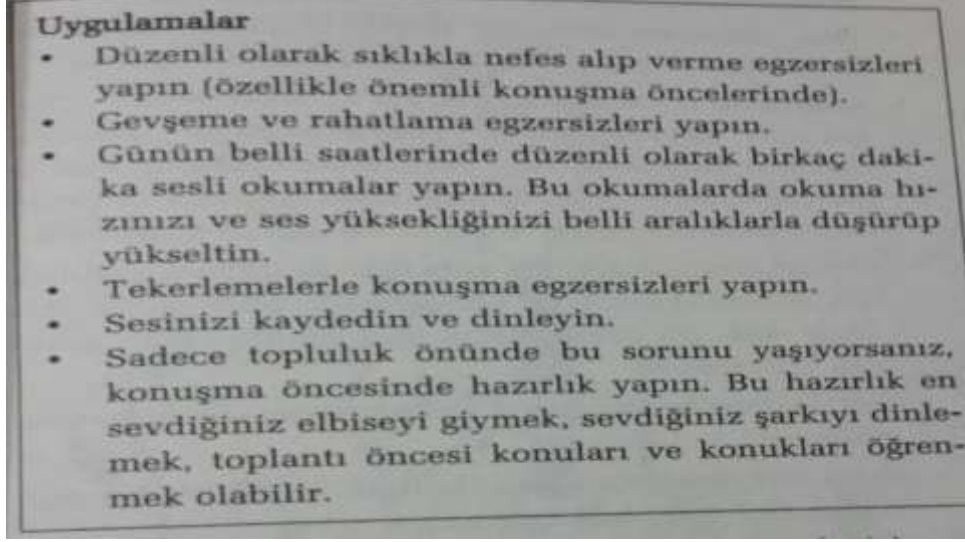
Bu çalışmalar uzunca bir süre, düzenli olarak yapılmalıdır. Bu çalışmalarda sabırlı olmak, başarılı olabilmenin şartıdır.

Elbette bu kusurların giderilmesi, iyi bir konuşma için yeterli değildir. Diksiyonun temeli olan doğru nefes alıp sesi ve soluğu denetleyebilmek, vurguları bilmek, vurgu yanlışından kaçınmak, gerekli yerlerde ulamaya dikkat etmek, uygun bir tempoda ve hızda konuşabilmek, heceler arasında tıpkı müzik notalarındaki ölçü gibi belli bir ölçüyü tutturabilmek (tartım), tekdüzelikten kaçınmak mutlaka öğrenilmelidir.

Tekerleme ve diğ er alıştırmalar, boğumlanma kusurlarının giderilmesinde yardımcı olacaktır. Her harf i, heceyi ve sözcüğü tam karşılığı seslerle değ erlendirmeye, acele etmeden düzenli bir şekilde çalışarak çıkarmaya başladığınızda, daha iyi ve doğru söz söylemenin kendinize duyduğunuz güveni ve inancı nasıl artırdığını göreceksiniz.

Uygulamalar

Kekemelik ile ilgili olarak (Tunalı, agy: 61)

Uygulama Soruları

Asalak sözcükler olarak da bilinen ve özellikle basın yayın organlarına sıkça rastlanan parazit ses ve sözcük örnekleri veriniz. Bu tür ses kusurlarından nasıl kurtulabiliriz? Araştırıp, açıklayınız.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde iyi bir konuşma sesinin özelliklerine değindik. Konuşmalarda sese dayalı üslup özellikleri açısından dil, dudaklar ve çenenin önemini vurguladık. Ses kusurları ve konuşma bozuklukları ve konuşma bozukluklarının alıştırma­larla nasıl düzeltilebileceği hakkında bilgi sahibi olduk.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Diksiyon, güzel, doğru, düzgün ve etkili konuşmak üzere kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla uyumlu bir biçimde kullanabilme sanatıdır, anlamlı ve alımlı söz söyleme sanatıdır; dilin seslerini doğru telâffuz (söyleyiş) edebilme sanatıdır.
- 2) Tekdüzelik iyi bir konuşma sesinin özelliklerinden biridir.
- 3) Tutukluk, sesiniz yeterince kuvvetli olsa bile, çıkarken titreyebilir. Pürüzlü bir ses oluşmasına neden olan bu durumdur, kişiyi ve dinleyenleri rahatsız eder. Kişilerin birbirleriyle dalga geçmesine bile neden olabilir. Genelde kısık kısık nefes almaktan kaynaklanır.
- 4) Kekemelik, sesin kuvvetsiz, yeterince çıkmadığı durumdur. Bazı kişilerin sesleri yakından bile az duyulur. Bu kusurun en önemli nedenlerinden biri özgüven eksikliğidir.
- 5) Gılama, ses organlarının genel tembelliğidir. Çok karşılaşılan bir kusurdur; konuşma sönüklüğüne yol açar. Umursamazlıktan ileri gelen bir kusurdur. Aceleci ve konuşmasına önem vermeyen kimselerde sık rastlanan bir özelliktir. Birtakım sesleri ya da heceleri atlar konuşmacı.

YANITLAR

- 1) DOĞRU
- 2) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: İŞİTİLEBİLİRLİK; AÇIKLIK; ESNEKLİK YA DA KULAĞA HOŞ GELİŞ
- 3) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: SES TİTREKLİĞİ
- 4) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: KUVVETSİZLİK
- 5) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: ATLAMA

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) "Bu tür kusur, boğumlanma tembelliğinden ileri gelir. Boğumlanma aygıtının (gırtlak, boğaz, dil, damak, dudak, dişler) gevşekliği, tembelliği nedeniyle hecelerin ve sözcüklerin anlaşılmmasıdır. Bu organları yeterince ve gerektiği gibi kullanamıyorsanız, harfler, heceler ve bunun sonucu olarak da sözcükler anlaşılmaz olur. Bu kusurda daha çok çenenin tembelliği ön plana çıkar. " sözcüsine uygun söyleniş ve boğumlanma kusuru aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- a) Gevşeklik
- b) Atlama
- c) Gılama
- d) Pelteklik ve Değişirme
- e) Isıklama

2) "İnsanı diğer canlılardan ayıran düşünme, karşılaştırma yapabilme gibi özelliklerinin sesler yardımıyla dışa vurulmasına denir." tanımında yer alan boşluğa aşağıdaki kavramlardan hangisi gelmelidir?

- a) Konuşma
- b) Yazışma
- c) Çatışma
- d) Bağdaşma
- e) Damaksıllaşma

3) Konuşmayı bozan etkenler arasında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?

- a) Sözcük dağarcığının yetersizliği
- b) Bencillik
- c) Özgüven
- d) Çok konuşmak, gevezelik
- e) Söyleyiş (telâffuz) hataları

4) Başarılı bir konuşmada bulunması gereken özellikler kapsamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?

- a) Konuşma, konuya yeni ve özgün bir yaklaşım getirmelidir.
- b) Konuşmaya yapıcı, güvenilir bir hava hakim olmalıdır.

- c) Neden-sonuç, soru-yanıt, iddia-kanıt ilişkisi gözetilmelidir.
- d) Konu, belirli bir ana düşünce çevresinde toplanmalıdır.
- e) Somut ifadeler, aşırı teknik terimler kullanılmalıdır.

5) Başarılı bir konuşmacıda bulunması gereken özellikler kapsamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?

- a) Konuşmacı; konusuna hakim, alanına vakıf, geniş bir kültüre sahip olduğunu karşısındakilere hissettirmelidir.
- b) Konuşmacının yüzünü, dinleyicilerin rahatlıkla görmesi gerekir.
- c) Konuşmacı, konuşmanın tamamını kağıttan okumalıdır.
- d) Konuşmacı, konuşmasını yaparken söz arasında anlamsız “yani, şey, tamam mı, hım..gibi sözleri söylemekten kaçınmalıdır.
- e) Konuşmacı; açık, düzgün, sağlam bir Türkçeyle topluluğa hitap etmelidir.

Cevaplar

- 1) A
- 2) A
- 3) C
- 4) E
- 5) C

4. ÜNLÜLERİN SÖYLENİŞLERİ/ALİŞTIRMALAR/TEKERLEMELER - I

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

4.1. A, (a) Ünlüsü

4.2. E, (e) Ünlüsü

4.3. I, (ı) Ünlüsü

4.4. İ, (i) Ünlüsü

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Ünlü nedir? Tanımlayınız.
- 2) Ünlülerin sesletiminde devreye giren organlarımız hangileridir? Açıklayınız.
- 3) Türkçemizde kaç ünlü vardır? Gruplandırınız.
- 4) Türkçemizin (a) ünlüsünün sesletimi hakkında bilgi edininiz.
- 5) Türkçemizin Ses Haritası hakkında bilgi veriniz.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
A, (a) Ünlüsü	A, (a) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
E, (e) Ünlüsü	E, (e) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
I, (ı) Ünlüsü	I, (ı) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
İ, (i) Ünlüsü	İ, (i) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

A, (a) Ünlüsü, E, (e) Ünlüsü, I, (ı) Ünlüsü, İ, (i) Ünlüsü, Ses Haritası

Giriş

Okumada abeceyi bilmek ne denli nemli ise konuşmada da sesleri bilmek o denli nemlidir. Karışık gibi görünen dilbilgisi kuralları ve birçok uygulama içeren alıştırımlar sayesinde iyi bir konuşmacı olmak olanaklıdır. Bu nedenle, Türkçemizin seslerini ve niteliklerini bilmek gereklidir.

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere ünlü sesler denir. Türkçemizde ünlüler söylenişlerine göre üç grupta toplanmaktadır.

Dilin durumuna göre ünlüler; ünlü adı verilen bu sesler ağız yolundan çıkarken dil, öne ve arkaya doğru hareket eder. Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler (a,ı,o,u), öne doğru hareket etmesi durumunda ise ince ünlüler (e,i,ö,ü,) çıkarlar.

Dudakların durumuna göre ünlüler; bu ünlüler dudaklar düz ya da yuvarlak olmak üzere iki şekile girerler. Dudağın düzleşmesiyle ortaya çıkan ünlülere düz ünlü (a,e,ı,i), yuvarlaklaşmasıyla ortaya çıkan ünlülere yuvarlak ünlü (o,ö,u,ü) denir.

Çenenin durumuna göre ünlüler; ağız boşluğunun genişlemesine göre ünlüler geniş ünlüler (a,e,o,ö) , ağız boşluğunun daralmasıyla ortaya çıkan ünlülere ise dar ünlüler (ı,i,u,ü) adı verilmektedir.

Bu bağlamda, Tekerlemeler, ilk başta anlamsız ve komik gelebilir. Ancak doğru sesler, doğru boğumlama, akıcı konuşma ve kusursuz dil alışkanlığının kazanılması için yapılması gereken temel çalışmalardan biridir.

Tekerlemelerin bir çırpıda, hızlı söylenmesi bizim çalışmalarımızın ilk ve geçerli amacı değildir, önemli olan, tekerlemeyi oluşturan sözcüklerin önce tane tane, anlaşılır söylenmesi, seslerin mutlaka yerinden ve doğru çıkarılması, sonra da giderek artan bir tempoyla akıcılığın sağlanmasıdır.

4.1. A, (a) Ünlüsü

Alfabemizin ilk harfidir. Kullanma sıklığında da birinci sırayı alır. Kalın, geniş ve düz bir ünlüdür. Konuşma dilimizde birbirinden farklı söylenen (seslendirilen, telaffuz edilen) üç ayrı “a” ünlüsü vardır. Bunlar: Kalın (normal) a, ince a ve uzun a’dır. Birbirinden ayırt edebilmek ve doğru söylenişlerini daha kolay öğrenebilmek amacıyla (yazarken kullanılmasa bile), ince a’nın üzerine şapka işaretini (^) koyabilir, uzun a’yı da (a:) şeklinde gösterebiliriz.

Normal (kalın) a: Türk diline ait bir sestir. Öz Türkçedir. Normal a’yı söylerken dil, doğal duruşundan ortaya doğru biraz yükselir. Dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşektir. Çene açık kalır. Normal a, diğer a’lara göre dilimizde daha sık kullanılır. Sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda bulunabilir:

Anne, Aba, Abla, Yaya, Abanoz, Araba, Kalın, Kalem, Kafa, Organ, Badana, Araç, Ayva, Asma, Ardıç, Aksan, Arkadaş, Asır, Hasır, Canavar

Elâlem ala dana aldı ala danalandı da biz bir ala dana alıp aladanalanamadık. Akrahanın akrabaya akrep etmez ettiğini. Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar. (Salmış, 2012:152)

İnce a, (â): Normal (kalın) a’ya göre daha ileriden söylenir. Söylenirken dudaklar sanki yapmacık bir gülümsemeyle gerilir ve dil ucu biraz daha üst diş etlerine doğru uzanır. Sözcüklerin başında ve ortasında bulunur. Dilimize yabancı kökenli sözcüklerden geçmiştir:

Alkol, Lâle, Lâla, Lâstik, Kâhya, Hârf, Dikkât, Seyahât, Hâl, Hâlbuki Şefkât, Lâf, Kâse, Lânet, Sihhât, Kâmil, Kabahât, Lâzım, Kâtip, Lâl

Lâla lâtif lâleli lâmbasını lâcivert lâke lâvabodan nâzik, nâdide şefkâte verdi. (Salmış, 2012:152)

Uzun a, (a:) Yine yabancı sözcüklerden geçmiştir. Zaten Türkiye Türkçesinde uzun ünlü yoktur. Daha çok sözcüklerin ortasında bulunur. Ağzımızdan çıkış noktası normal (kalın) a’da olduğu gibidir, Çene açık, dudaklar hareketsiz ve yanaklar gevşekken, dil, ağzın içinde ortaya doğru biraz yükseltilerek çıkartılır. Zaman zaman ince a ünlüsüyle karıştırılma tehlikesi olduğundan sözcük iyi bilinmeli ve çıkartılırken dikkatli olunmalıdır. Söyleniş süresi normal (kalın) a’ya göre yarım ses daha uzundur:

Na:ne, Na:dir, Na:me, Ca:hil, Sa:bit, Ka:til, Ta:rih, Ma:vi, Sa:dık, Na:zik, Ga:fil, Ra:kım, Ga:üiba, A:lim, Na:mus, Ta:lim, Fa:tih, Ca:mi, Ba:zen, Ma:sum

Ayrıca, Kalkan’a göre (2015: 44-51), günlük konuşmalarımızda (a) dört farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır: Kalın uzun a (katil, mavi, asi), ince uzun a (lâle, kâniat, kâşif), kalın kısa a (katil, hala, hakem), ince kısa a (kâr, klârnet, klâkson).

4.2. E, (e) Ünlüsü

Alfabemizin altıncı harfidir. İnce ünlülerin düz ve geniş olanı diye tanımlanabilir. Kullanım sıklığında ikinci sıradadır.

Türkçede “e” sesi, dil ve damağın ön tarafında söylenen, orta uzunlukta bir ünlüdür. Türkçe konuşmada birbirinden farklı söylenen iki “e” ünlüsü bulunmaktadır. Bunlardan birisi “açık e”, diğeri “kapalı e” olarak adlandırılır. Hatta “kapalı e” için Türkçenin dokuzuncu ünlüsü diyen akademisyenler bile vardır. Karıştırmamak için biz “kapalı e” ünlüsünün üzerine “ı” şeklinde işaretleyeceğiz.

Anadolu ve Rumeli ağızlarında “açık e” ve “kapalı e” sesleri günümüzde karışmış durumdadır. Türkçede kullanılan “él” sözcüğü, Anadolu’nun bazı yörelerinde “il” şeklinde söylenmektedir. Gicé>Gécé, Yimék>Yémék, Yir>Yér gibi sözcüklerle bu örnekler çoğaltılabilir. “A” ünlüsü de “yaşıl>yeşil, alma>elma” örneklerinde olduğu gibi zamanla “e” ünlüsüne dönüşmüştür.

Açık e: Çene “a” ünlüsünde olduğu gibi açık durumdadır. Yine dudaklar hareketsizdir. Dil ileriye, damağa doğru biraz yükselir. Söylenme noktası “kapalı e” ünlüsüne göre biraz daha geridedir. Türkçede “açık e”ye sık rastlanır. Orta Anadolu Bölgesi’nde ve bazı yapmacık konuşmalarda yanlış biçimde “kapalı e” olarak söylendiği de olur.

Evet, Erkek, Esmer, Her, Emek, Efsun, Ekmek, Ben, Eski, Elbise, Ebat, Sene,
Eski, Efe, Terbiye, Ev, Ebeveyn, Efsane, Bebek, Dede

Ekmegi ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver. Evlinin bir evi, evsizin bin evi var. Sen dede ben dede bu atı kim tımar ede. (Salmış, 2012:152)

Kapalı e (é): Söylenme noktası “açık e” *ünlüsüne göre daha* ileridedir. Bu ünlü söylenirken dudak kenarları kulaklara doğru biraz yaklaşır, dil damağın gerisine hafifçe kayar. Çeneler hafifçe sıkıldığından, ağız “açık e”ye göre biraz daha kapalıdır. Demek ki dudak kenarları kulaklara doğru biraz yaklaşır çeneler hafifçe sıkılır. Méndil, Bénzin, Hémşire, Hémşehrî, Gécé, Péncéré, Técéré, Génç, élli, Çengi, Méktup, Kédi, Kéendi

Önemli Not: 1 Kasım 1928 gün ve 1353 sayılı “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun’un, “Harflerin Adları” bölümünde ünsüzlerin “e” ünlüsü ile birlikte okunması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla ünsüzler tek başlarına seslendirilirken yanlarına “e” ünlüsü getirilir.

TDK>TeDeKe, THK>TeHeKe, TSK>TeSeKe, T.B.M.M>TeBeMeMe, TRT>TeReT

Haklı olarak akla, “Peki o zaman niye bazı kısaltmalarda KeDeVe, SeSeKe, KePeSeSe demiyoruz da hâlâ KaDeVe, SeSeKa, KaPeSeSe diyoruz?” sorusu gelecektir.

Yetkililer buna, “Artık çok yerleşti, herkes böyle biliyor, bunlar kural dışı kabul ediliyor” cevaplarını veriyorlar. (Ayrıntı için bakınız: “k” ünsüzü-TDK’nin 10 Nisan 2007 tarih ve 1312 sayılı “k” harfinin okunuşu ile ilgili kararı)

Hazır konu açılmışken kısaltmalarla ilgili bazı başka söyleniş kurallarına da bir göz atalım:

Kısaltma oldukları halde yeni birer sözcük gibi olanlar aynen söylenir ve bunlara getirilen eklerde de kısaltmanın söyleniş hâli geçerlidir:

- NATO>NATO’nun, ASELSAN>ASELSAN’ın, BOTAŞ>BOTAŞ’da, AGİT>AGİT’e

Sert ünsüzle biten sözcük hâlini almış kısaltmalar, ünlü bir ek alsalar dahi, kısaltmanın sonundaki sert ünsüz yumuşatılmadan söylenir:

TÜBİTAK>TÜBİTAK’IN (TÜBİTAĞIN olmaz), AGİK>AGİK’İN (AGİĞİN olmaz)

- Ancak, "birlik* sözcüğü ile yapılan kısaltmalarda sondaki sert ünsüz yumuşatılarak söylenmelidir:

FİSKOBİRLİK’İN>FİSKOBİRLİĞİN, TRAKYABİRLİK’İN>TRAKYA BİRLİĞİN

4.3. (ı) Ünlüsü:

Türk alfabesinin on birinci harfi. Kalın ünlülerin düz ve dar olanı. Kullanım sıklığında üçüncü sırayı alır.

Söyleniş noktası damağın arka kısmıdır. Bu ünlü çıkarılırken, dudakların köşeleri kulaklara doğru açılır, dil damağın arkasına doğru toplanarak dar bir geçitten havayı bırakır.

Yabancı sözcüklerle dilimize geçen ince ve uzun ünlüler haricinde Türkçede uzun ünlü, yani normalden uzun ünlü yoktur. Türkçedeki ünlüler kısa (normal uzunlukta) ünlülerdir. “I” ünlüsü ise normalden kısa bir ünlüdür. (Özçelik ve Erten, 1999:46)

Ayrıca bu ünlü Türkçeye özgü bir sestir. Ancak hece taşıma özelliği az olduğu için eski Türkçede, sözcük başında ya “i” ünlüsüne dönüşmüştür ya da kendisinden önce “y” ünsüzü gelmiştir: İlan>Yılan, İlduz>Yıldız

“I” ünlüsü Türkçede sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda bulunur. Ayrıca dilimizde yardımcı ses olarak da kullanılmaktadır. baş-ı m>başım, kitap-ı-mız>kitabımız bu örneklerde “ı” yardımcı sestir.

“I” ünlüsü Türkçede sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda bulunabilir:

Isı, Ihlamur, Izgara, Irmak, Işık, Sıkıntı, Tırtıl, Yırtık, Islık, Takı, Yakı, Yakarış, Ilıca, Ilımlı, Isırık, Pısırik, Işın, Çıkın, Yıkıntı, Kırıntı

Batı dillerinin pek çoğunda “ı” ünlüsü yoktur.

(Yunancada da “ı” ünlüsü olmadığından, Türkçeden Yunancaya geçen “ı” ünlüleri “i” ünlüsüne dönüşmüş, “Karamanlı” soyadını taşıyıp da Yunanistan’a göç edenler bu soyadının sonuna bir de “s” ünsüzü ekleyerek soyadlarını Yunancaya uygun “Karamanlis” yapmışlardır. Bugün Yunanistan’da bu soyadını taşıyanların en azından ataları Türk’tür.)

Bu nedenle, Türkçeye geçen pek çok yabancı sözcüğün başına, ortasına ya da sonuna “ı” ünlüsü getirilerek bu sözcükler Türkçeleştirilmiştir:

Sözcüğün Ash	Türkçeleşmiş Hali
---------------------	--------------------------

• Bandiera (İt.)	Bandıra
• Bandito (İt.)	Izbandut
• Chiavarda (İt.)	Cıvata
• Fortuna (İt.)	Fırtına
• Guirlande (Fr)	Kırlent
• Martin (İt.)	Martı
• Musica (İt.)	Mızıka
• Qaranta (İt.)	Kıranta
• Scarto (İt.)	Iskarta
• Scotta (İt.)	Iskota
• Skara (Yun.)	Izgara
• Skarmos (Yun.)	Iskarmoz
• Stampa (İt.)	Istampa

4.4. i, (i) Ünlüsü

Türk alfabesinin on ikinci harfi, ince ünlülerin dar ve düz olanıdır. Kullanım sıklığında yedinci sıradadır. Söylenmesi çok kolaydır. Diksiyon çalışmalarında (Dilimize geçmiş, bir de uzun söylemli “i” ünlüsü olduğundan, sözcüklerin doğru söylenişleri bilindiği takdirde) güçlük çıkarmaz. Bazı yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeye geçerken değişime uğramaları ve hem söylenişlerinin, hem de yazılışlarının değişmelerine “i” ünlüsü de katkıda bulunmaktadır.

Sözcüğün Aslı	Türkçeleşmiş Hali
---------------	-------------------

Azl (Ar.)	Azil
Cemento (İt.)	Çimento
Escarpin (İt.)	İskarpin
Feyz (Ar.)	Feyiz
Flinte (Al.)	Filinta
İlm (Ar.)	İlim
Ism (Ar.)	İsim
Keyf (Ar.)	Keyif
Lycée (Fr.)	Lise
Lynch (İng.)	Linç
Misl (Ar.)	Misil
Sihir (Ar.)	Sihir
Sporta (İt.)	İşporta

Öz Türkçe bazı sözcüklerde kullanılan “ı” ünlüsü de günümüz Türkçesinde “i” ünlüsü olarak değişime uğramıştır:

Kangı(Kankı)>Hangi; Kanı>Hani; Dakı(Dağı, Dahı)>Dahi; Yaşıl>Yeşil

Özellikle Batı dillerinde “i” ünlüsü büyük harfle yazılırken üzerindeki nokta olmadan “I” şeklinde kullanılsa da, Türkçede büyük-küçük harf yazımında farklılık yoktur. Türkçe sözcüklerde bulunmasa da, dilimize yabancı sözcüklerle geçen uzun söylemli bir “i” ünlüsü daha olduğundan, bu ünlüyü de iki farklı şekilde kullanıyoruz.

Normal i: Çıkış noktası damağın ön kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır, dil damağın iki yanına dayanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunur (Salmış, agy: 153).

İzci, Tilki, İlmik, İkiz, İyi, İnsan, Sinir, İnce, Bilim, İlik, Tipi, Çivi, İftar, Gider, Hitit

Uzun i: Söylenişi normal “i” ünlüsünde olduğu gibidir, ancak yarım ses daha uzatılarak çıkarılır. Türkçeye, yabancı sözcüklerden geçtiği kabul edilir.

Aşı:ret, İ:cat, Bi:ça:re, İ:lan, Tari:kat, İ:zah, Di:van, İ:ma, Fira:ri:, Hi:le, Şi:ve, İ:tikât, İmar, A:ri:, Bi:at, Bi:kes, Nebi:, Niha:i:, Ni:met, Ni:san, Kari:ne

Not: Arapça sözcüklerde bulunan ve sözcüğü sıfat yapan “nispet i’si” de uzun söylemlidir. Dilimizde çokça bulunan bu sözcükleri, yanlış anlamlar yüklememek için iyi bilmeli ve doğru söylemeliyiz:

Adli:, Askeri:, Bedeni:, Cevabi:, Edebi:, Fizi:ki:, Tarihi:, Di:ni:, Merkezi:, Milli:, Mahalli:

Uygulamalar

“A” Ünlüsü ile ilgili Tekerlemeler

- Aba vakti aba, yaba vakti yaba alan yanılmaz.
- Abana’dan Adana’ya abarta abarta, apar topar ahlatla ağdacı avuntucu ahmak Ahmet’in avadanlıklarını aparanlardan acar Abdullah ile aptal Abdi akşam akşam bize geldi.
- Aç at yol almaz, aç it av almaz.
- Adam adamı bir kere aldatır.
- Ademe adem gerektir, adem anlar ademi. Adem adam olmayınca nitsin adem ademi.
- Akordeoncu akrobat, aksesuarıcı akrofobik akranı aksırıklı aksakallı aksak arkadaşının aksırıklı aksi akademisyen akrabası ile akşamcı aktarın akvarellerini arakladı.
- Al şu takatukaları takatukacıya götür, takatukalat da getir. Takatukacı takatukayı takatukalamam derse, takatukacıdan takatukaları takatukalatmadan al da gel.
- Almany’a’dan avdet eden Akşehirli Abdullah Alâeddin’in atölyesindeki altı adet aleti, aptal Abdi ile ağabeyi mi birlikte aşırıp aldılar da askıya astılar, yoksa Alaiyeli Adalet Adile’nin oğlu ak suratlı ahmak Ahmet’le Abadanlı Abidin’in akrabası arap Asaf mı birlikte aşırıp askıya astılar?
- Altmışar altmışar adlandırılan alttan alta alınmış aydınlatmacılar alışkanlıklarını anlamsızlaştırırlarken, alttan alta alınmışlıklarının anlamsızlaştırılmasını anlamlandıramadılar.
- Amcam bir aba alıp alacalattıracaktı. Acaba abayı alıp da mı alacalattırdı alacalattırmadan aldı da daha sonra mı alacalattırdı?
- “Anam anam ah anam, Allah aldı vah anam.
- Azerbaycanlı ayyaş azgın ayvaz, aşçı Ayşe’yi aysız ayvanda ağlatınca, âşık Azmi’nin azabı ayyuka çıktı.
- Lâla lâtif lâleli lâmbasını lâcivert lâke lâvabodan nâzik nâdide Şefkat’e verdi. Sarkan taşlara kara kara bakan adam arada arkada ağlayan arkadaşına kapanan kalaslara baksana diyordu.

Tekerlemelerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları (Sözcüklerin sadece tekerlemede kullanılan anlamları değil, bazen diğer anlamları da verilmiş ama yöresel ya da argo kullanımlardan gerekmedikçe söz edilmemiştir.)

- A:dem (a uzun) İnsan, insanoğlu. Dinî inançlara göre yeryüzündeki ilk insan.

- Aba: (her iki a'da kısa) 1) Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş 2) Çobanların giydiği yakasız üstlük, kepenek.
- Abadan: 1) Kalın kumaştan yapılmış, işlemeli, cepkine benzer bir çeşit ceket 2) İran'ın Huzistan eyaletinde bir şehir.
- Abidin: (a uzun; a:bidin) İbadet eden, tapınan kullar, erkek ismi.
- Adalet: (ikinci a uzun; ada:let) Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme
- Adem: (a kısa) Yokluk, hiçlik, kusur, hata.
- Adile: (a uzun; a:dile) Doğruluktan ayrılmayan kimse, kız adı.
- Ahlat: (a kısa) Yaban armudu.
- Ahlât: (I ve a ince) Bir karışımın içindeki parçalar, öğeler.
- Akrobat: Cambaz.
- Akrofobi: Yükseklik korkusu.
- Aksesuar: (Aksesuvar değil) 1) Bir makinenin, bir aletin işlevine katılmayan ancak kendine özgü bir yararı bulunan alet, araç veya nesne. 2) Giysiyi bütünleyen çanta, kemer, şapka, eldiven, mücevher gibi eşya, eklenti.
- Aktar: Baharat veya güzel kokular satan kimse veya dükkân.
- Akvarel: Suluboya resim.
- Alaiye: Alanya'nın önceki adı.
- Alem: (a kısa; alem) 1) Bayrak 2) Minare, kubbe, sancak direği gibi yüksek şeylerin tepesinde bulunan, madenden yapılmış, ay yıldız veya lâle biçiminde süs, ayça.
- Alem: (a uzun; a:lem) Gök, evren, dünya, cihan.
- Aparmak: Alıp götürmek, gizlice alıp kaçmak.
- Araklamak: (argo) Çalmak, aşırnak.
- Asaf: (a uzun; a:saf) Vezir, erkek ismi.
- Aşık: (a kısa; aşık) Ayak bileğinde bulunan küçük kemiklerden biri.
- Aşık: (a uzun; a:şık) Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse.
- Avadanlık: Bir işi yapmak, bir aracı onarmak için kullanılan alet takımı.
- Avdet etmek: Dönmek, geri gelmek.
- Ayça: Hilal, Ay'ın yarım daireden daha küçük görünüşü.
- Ayvan: Ev bahçesi, avlu, taşlık.
- Ayvaz: 1) Koca, eş, erkek. 2) Büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde çalıştırılan uşak. 3) Gemilerde hasta bakıcı. 4) Türk gölge oyununda Ermeni tipi.
- Ayyuk: Göğün en yüksek yeri, (ek aldığında "u" ünlüsü uzar, "ayyu:ka)
- Azap: (ek almadığı zaman kısa, "azap duymak"; ek aldığında ikinci a uzun, "aza:bı) Büyük sıkıntı eziyet.
- Lala: (ilk a ince, ikinci a normal; Lâla) 1) Bir çocuğu gezdiren, oyalayan uşak 2) Saray Haremağası.
- Latif: (I ve a ince; lâtif. Ama a ünlüsü hem ince hem uzun söylenmemeli; lâ:tif yanlış olur) 1) Allah'ın adlarındandır. 2) Yumuşak, hoş, güzel; nazik.

- Nadide: (a ince, i uzun; nâdi:de) Görülmemiş, görülmedik, kız adı.
- Nazik: (a ince; nâzik) İnce, narin, terbiyeli, saygılı, güzel, zarif.
- Takatuka: 1) Gürültü, patırtı. 2) Basımevlerinde kullanılan bir tür takoz. 3) Odanın ortasına yerleştirilen uzun tütün çubuklarının külünün döküldüğü çanak. 4) Tahta havan, döveç.
- Yaba: Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde, tahtadan tarım aracı.

“E” Ünlüsü İle Tekerlemeler

- Edepli edebi edepsizden edinmiş.
- Egemen edepsizse, edepsizlik egemendir.
- El eli tel teli sel seli sevse, el ele dervişe hep el verse.
- Ezineli Emin emminin kızı ellilik Emine, bir eliyle mendilini salladı, bir eliyle elli bine el eyledi.
- Erzurumlu Efruz efendinin evde kalmış evlenmemiş ebesi, Edime Emîni İsfendiyyar efendiye evet deyip evlenmeli de mi ev edinmeli, yoksa evet dememeli de ev edinmemeli?
- Edremitli ela gözlü esmer Esmâ ile elmacı efenin eşi Eşref, eylülde el altından emanetçinin eşeğine bindiler.
- Evet, benim edepli, eğitilmiş, efe beyefendim.
- Ne emekçiler emeklerine ne de ekmekçiler ekmeklerine entrika karıştırılmasına müsaade ederler.
- Eğer Eleşkirtli eleştirmen Eşrefle Edremitli elekçi Erdi’yi Ege’nin en iyi eyercisi biliyorlarsa, ben de Ermenekli eskici Erdem, Ergene’nin en iyi elektrikçisidir derim.
- Efendiler, eğer el ele verip de gerine gerine geri geri giderek, eleme meleme demeden, eleği elden ele, seleyi selden sele, yeli yelden yele iletmekle ve de ince ipeği inceden inceden eğire eğire, hele ikide bir de heyheylenecek, eeeee sen de artık dedemden dedene çek bu derdi çekebildiğin kadar dersiniz, neme gerek böylesi benim, değil mi efendim?
- Gece penceredeki benekli tekir kedi, kendi tenceresindeki eti yedi.
- Genç gebe, çengi çerçilerin kendi evlerindeki neşelenmelerini pencereden izlerken ezik ezik etkilendi.
- Eski elbisesinin eteğine benzinli bezle bezek bezeyen bedavacı bedevi hemşire, hemşehrisi Hesma’nın mendiline mest oldu.

Tekerlemelerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları

- Bedevi (e’ler kapalı, i uzun; bédévi:) Çölde, çadırdaki yaşayan göçebe.
- Bezek (*e’ler açık, ek aldığında->bezeği*) Süs, ziynet.

- Çengi: (e kapalı; çengi) Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın.
*Çerçi: (e kapalı; çerçi) Köy, Pazar gibi yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiye eşyası satan kimse.
- Eğer: (yumuşak g okunmaz; e:er) Şart anlamını güçlendirmek için şartlı tümcenin başına getirilen sözcük, şayet.
- Entrika: (e kapalı; éntrika) Bir işi sağlamak veya bozmak için girişilen gizli çalışma, oyun, dolap, düzen, dalavere, desise, hile, dek.
- Eyer: Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.
- Hemşire: (e kapalı, i uzun; hémşire) 1) Hastabakıcı 2) Kız kardeş, bacı.
Hemşehri: (hem-şehrî. e'ler kapalı, sondaki i uzun; hémşéhri:) Aynı

memleketli, yurttaş.

“I” Ünlüsü ile ilgili Tekerlemeler

- Iğdır’ın ıgıl ıgıl akan ılıman ırmağının kıyıları iklim tıklım ilgin kaplıdır.
- Ismarlama ırgat ışıklının ıssız ırmağında ıkına sıkına ıvır zıvırım ıslattı.
- Isıdamda ısınan ırzı kırık Isfahanlı, ımızganan ıslahatçının ıskarmozunu ısırdı. İspanağı ısıtmadan, ılık ılık ısıra ısıra yiyeceğime, Iğdır’ın ılık ırmağında ıspazmoza tutulmuş gibi gezen ıstakozları ıgıl ıgıl avlar, ızgaralar yerim.
- Izbandut ışıkcı, ıstakozcunun ıtırılı ıslak ıstakozlarını ıssızda ızgaraladı.
- Ilgazlı İtrî, ılıcalarda ıslıkla ısına ısına ılık ıhlamurunu ısıttı.
- İkınıp sıkınan, ılışan ılıcada ıharak ıkınan ırgatların, ıpıssız ılıman ırmağın ıpıslak ılgarcılarına yıllardır ısrarla ıskarmoz, ıskota, ıstampa, ıhlamur, ısırgan, ıspanak, ılgın, ıştır, ıtır, ıtriyat ısmarlamaları ılgarcıları asla ırgalamaz.
- Bıyıklı bikkın pısırik, ırmağın akışını ırlayan ırlayıcı ırgatlara anlattı.
- Iğdır’dan ıhlamur, ılıcadan ılgıncarlı ıstakoz, ışıklı’dan ısdarlığa ısırgan ısmarlayan ırkçılar, ısmarladıklarını ıssızda ıncalızla ısladılar.

Tekerlemelerde/ örneklerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları

- Bandıra: 1) Bir geminin hangi devlete ait olduğunu gösteren bayrak 2) Yabancı devlet bayrağı.
- Iğıl ıgıl: Ağır ağır, yavaş yavaş.
- İhlamak: Devenin çöküp oturuşu.
- İkına sıkına: 1) Büyük güç harcayarak, kendini zorlayarak. 2) Çekinerek, sıkılarak.
- İkınmak: Herhangi bir nedenle soluğunu içinde tutarak kendini zorlamak.
- İklim tıklım: Alabildiğinden de çok, ağzına kadar, çok kalabalık bir biçimde.
- Ilgarcı: Ilgarla düşman toprağına saldıran kimse. (Ilgar: Atla ansızın yapılan doludizgin saldırı)
- Ilgın: Ilgıngillerden, Akdeniz bölgesinde yetişen bir ağaç veya ağaçcık cinsi.

- İmızganmak: 1) Uyku ile uyanıklık arasında bir durumda bulunmak, uyuklamak. 2) Kararıp söner gibi olmak.
- İrgat: 1) Tarım işçisi, rençper. 2) Yapı işçisi.
- İrzı kırık: Namussuz, rezil.
- Isıdam: Hamam.
- Iskarmoz: 1) Gemilerin kaburgalarını oluşturan eğri ağaçların adı. 2) Kürek takmak için kayık ve sandalın yan kenarına dikine yerleştirilmiş ağaç çubuk.
- Iskarta: Herhangi bir nedenle değerini yitirmiş mal.
- Iskota: Büyük yelkenleri yönetmek için kullanılan ip.
- İslahat: (ek aldığında=ıslaha:tı->TDK/ İsla:ha:t->Ali Püsküllüoğlu/ İslahât->Ferit Devellioğlu) Düzeltme, iyileştirme işleri.
- Isparmoz: Aşırı titreme, kasılma.
- Istakoz: Istakozlardan, suda yaşayan, birinci ayak çifti güçlü iki kısaç durumunda gelişmiş, beyaz eti içi avlanan, iri bir böcek. (TDK sözlüğünde İstakoz da yer alıyor ama Ali Püsküllüoğlu sözlüğünde İstakoza yer vermemiş.)
- Istamp: 1) Ağaç ya da metal üzerine oyulduktan sonra bir yere basılan biçim. 2) Bu tür biçim veya resimleri basmaya yarayan kalıp, damga, mühür. 3) İçinde, damga ya da mühür mürekkeplemeye yarayan çuha bulunan kutu.
- İzbandut: Osmanlıcada Rum korsanlarına verilen ad.
- Kıranta: 1) Saçları ağarmaya başlamış erkek. 2) İlerlemiş yaşına rağmen bakımlı, özenli erkek.
- Kırılent: 1) Çiçek veya yaprak işlemeli süs. 2) İşlemeli veya işlemez bir tür küçük yastık.
- Iştır: Pancargillerden, bir yıllık otsu bitki, yaban pazısı.
- İtriyat: (ıtrıya:tı) Sürülecek güzel kokular.
- Incalız: Turşusu yapılan bir tür küçük yaban soğanı.

“İ” Ünlüsü ile İlgili Tekerlemeler

- İsteddiğini söyleyen, istemediğini ıstır, iş ister, işten kaçır.
- İbibiklerin ibiklerini iyice iyileştirmek için, İstinyeli istifçi İbiş’in istif istiridyeleri mi yoksa İskilipli ispinoz işportacı İshak’ın işliğindeki ibrişimler mi daha iyi bilemiyorum.
- İpil ipil işleyen, istemli istemsiz iz izleyen İstinyeli İstemi, işlediği işleri incelediğinde, işte işlerim, işte de dişlerim diyerek ibrişimle iğneleyip gösterdi.
- İbişle Memiş mahkemeye gitmiş. Mahkemeleşmiş mi mahkemeleşmemiş mi?
- İki incinin içindeki inilti gibi iğneli gözleri, içinin iniltisini inledi.
- Biçare veli canilerin iptidai idamını izledi.

- Tekerlemelerde/ örneklerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları
- Ari: (a ve i uzun; a:ri:) 1) Çıplak. 2) Arınmış, soyutlanmış.
- Aşiret (i uzun; aşı:ret) Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak.
- Biat: (i uzun; bi:at) 1) Bir kimsenin egemenliğini tanıma. 2) Osmanlı Devleti'nde padişah, öldüğünde tahta geçecek oğlunun devlet yönetimindeki etkili gruplarca kabul edilip onaylanması.
- Biçare: (i ve a uzun; bi:ça:re) Çaresiz ve zavallı kimse.
- Bikes: (i uzun; bi:kes) Kimsesiz.
- Cani: (a ve i uzun; ca:ni:) 1) Cinayet işlemiş olan kimse, kıyacı. 2) Acımasız, gaddar.
- Feyiz: (Ek aldığında Feyzi) 1) Verimlilik, gürlük, ongunluk, bereket. 2) Artma, çoğalma. 3) İlerleme, kültürel gelişme, olgunluk.
- Filinta: 1) Namlusu kısa, kurşun atan bir çeşit küçük tüfek. 2) Güzel, yakışıklı.
- İsrar: (Ek aldığında isra:rı) Direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma.
- İbrişim: Kalınca bükülmüş ipek iplik.
- İpil ipil: Parlak bir ışıkla yanarak, bir sönüp bir parlayarak.
- İptidai: (Sondaki i uzun; iptidai:) 1) İlkel. 2) ilkokul.
- İskarpın: ökçeli, konçsuz ayakkabı.
- İstif: Eşya veya başka nesnelerin düzgün bir biçimde üst üste konulmasıyla oluşan yığın.
- İstifçi: 1) Malları, eşyayı istif eden görevli. 2) Stokçu.
- İtikat: (ilk i uzun, ek aldığında a da uzun; i:tika:dı) 1) İnanma, inan. 2) İnanç.
- Karine: (i uzun; kari:ne) 1) Karışık bir iş veya sorunun anlaşılmasına, çözümlenmesine yarayan durum, ipucu. 2) Belirti.
- Nebi: (i uzun; nebi:) Kendisine kitap indirilmemiş peygamber.
- Nihai: (i uzun; nihai:) işi sona erdiren, işi kesen, son, sonuncu.
- Şive: (i uzun; şi:ve) Söyleyiş özelliği.
- Tari:kat: (a kısa, i uzun; tari:kat) Aynı dinin içinde birtakım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan, bazı ilkelerde birbirinden ayrılan Tanrı'ya ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri.

Veli: (i uzun; veli:) 1) Bir çocuğu koruyan, işlerine bakan ve her türlü davranışından sorumlu kimse, ege, iye. 2) Ermiş.

Uygulama Soruları

A, (a) Ünlüsü, E, (e) Ünlüsü, I, (ı) Ünlüsü, İ, (i) Ünlüsünün sesletimiyle ilgili görselleri araştırınız ve ses organlarının konumunu dikkatle inceleyiniz.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Türkçemizin ünlülerinden A, (a) Ünlüsü, E, (e) Ünlüsü, I, (ı) Ünlüsü, İ, (i) Ünlüsünün söylenişlerini örnekler, alıştırmalar ve tekerlemeler aracılığıyla öğrendik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere ünsüz sesler denir.
- 2) Türkçemizde ünlüler söylenişlerine göre üç grupta toplanmaktadır.
- 3) Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda ince ünlüler (e,i,ö,ü,), öne doğru hareket etmesi durumunda ise kalın ünlüler (a,ı,o,u) çıkar.
- 4) Dudağın düzleşmesiyle ortaya çıkan ünlülere düz ünlü denir; bunlar o,ö,u,ü ünlüleridir.
- 5) Ağız boşluğunun daralmasıyla ortaya çıkan ünlülere ise dar ünlüler denir; bunlar a,e,o,ö ünlüleridir.

YANITLAR:

- 1) **YANLIŞ, DOĞRU YANIT: ÜNLÜ**
- 2) **DOĞRU**
- 3) **YANLIŞ, DOĞRU YANIT: DİLİN ARKAYA DOĞRU HAREKET ETMESİ SONUCUNDA KALIN ÜNLÜLER (A,İ,O,U), ÖNE DOĞRU HAREKET ETMESİ DURUMUNDA İSE İNCE ÜNLÜLER (E,İ,Ö,Ü,) ÇIKAR.**
- 4) **YANLIŞ, DOĞRU YANIT: DÜZ ÜNLÜLER A,E,İ ÜNLÜLERİDİR.**
- 5) **YANLIŞ, DOĞRU YANIT: DAR ÜNLÜLER İ,İ,U,Ü ÜNLÜLERİDİR.**

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) “Türk diline ait bir sestir. Öz Türkçedir. Söylerken dil, doğal duruşundan ortaya doğru biraz yükselir. Dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşektir. Çene açık kalır. Diğer a’lara göre dilimizde daha sık kullanılır. Sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda bulunabilir.
a) Normal (kalın) a
b) İnce a, (â)
c) Uzun i
d) Kapalı e (é)
e) İ Ünlüsü
- 2) Normal (kalın) a’ya göre daha ileriden söylenir. Söylenirken dudaklar sanki yapmacık bir gülümsemeyle gerilir ve dil ucu biraz daha üst diş etlerine doğru uzanır. Sözcüklerin başında ve ortasında bulunur. Dilimize yabancı kökenli sözcüklerden geçmiştir.

- a) Normal (kalın) a
b) İnce a, (â)
c) Uzun i
d) Kapalı e (é)
e) İ Ünlüsü
- 3) Söylenişi normal “i” ünlüsünde olduğu gibidir, ancak yarım ses daha uzatılarak çıkarılır. Türkçeye, yabancı sözcüklerden geçtiği kabul edilir.
- a) Normal (kalın) a
b) İnce a, (â)
c) Uzun i
d) Kapalı e (é)
e) İ Ünlüsü
- 4) Söylenme noktası “açık e” ünlüsüne göre daha ileridedir. Bu ünlü söylenirken dudak kenarları kulaklara doğru biraz yaklaşır, dil damağın gerisine hafifçe kayar. Çeneler hafifçe sıkıldığından, ağız “açık e” ye göre biraz daha kapalıdır.
- a) Normal (kalın) a
b) İnce a, (â)
c) Uzun i
d) Kapalı e (é)
e) İ Ünlüsü
- 5) Türk alfabesinin on ikinci harfi, ince ünlülerin dar ve düz olanıdır. Kullanım sıklığında yedinci sıradadır. Söylenmesi çok kolaydır.
- a) Normal (kalın) a
b) İnce a, (â)
c) Uzun i
d) Kapalı e (é)
e) İ Ünlüsü

Cevaplar

- 1) A
2) B
3) C
4) D
5) E

5. ÜNLÜLERİN SÖYLENİŞLERİ/ALİŞTIRMALAR/TEKERLEMELER - II

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

5.1. O (o) Ünlüsü

5.2. Ö, (ö) Ünlüsü

5.3. U, (u) Ünlüsü

5.4. Ü, (ü) Ünlüsü

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Türkçemizdeki ünlüleri sınıflandırınız. Bu sınıflandırmayı neye göre yaptığınızı açıklayınız.
- 2) Türkçemizin yazı diliyle konuşma dili arasındaki farklılıkları ünlüler üzerinden örneklerle açıklayınız.
- 3) İnce o'nun doğru sesletimini yakalayabilmek için kimi durumlarda önüne ya da arkasına “ö” harfini yerleştirmeliyiz. Örnekler veriniz.
- 4) Türkçemizin sesbilgisel düzeni hakkında bilgi edininiz.
- 5) Tekerlemelerin Diksiyon eğitimindeki önemini açıklayınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
O (o) Ünlüsü	O (o) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Ö, (ö) Ünlüsü	Ö, (ö) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
U, (u) Ünlüsü	U, (u) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Ü, (ü) Ünlüsü	Ü, (ü) Ünlüsünün özelliklerini ve sesletimini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

O (o) Ünlüsü, Ö, (ö) Ünlüsü, U, (u) Ünlüsü . Ü, (ü) Ünlüsü

Giriş

Okumada abeceyi bilmek ne denli nemli ise konuşmada da sesleri bilmek o denli nemlidir. Karışık gibi görünen dilbilgisi kuralları ve birçok uygulama içeren alıştırımlar sayesinde iyi bir konuşmacı olmak olanaklıdır. Bu nedenle, Türkçemizin seslerini ve niteliklerini bilmek gereklidir.

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere ünlü sesler denir. Türkçemizde ünlüler söylenişlerine göre üç grupta toplanmaktadır.

Dilin durumuna göre ünlüler; ünlü adı verilen bu sesler ağız yolundan çıkarken dil, öne ve arkaya doğru hareket eder. Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler (a,ı,o,u), öne doğru hareket etmesi durumunda ise ince ünlüler (e,i,ö,ü,) çıkarlar.

Dudakların durumuna göre ünlüler; bu ünlüler dudaklar düz ya da yuvarlak olmak üzere iki şekile girerler. Dudağın düzleşmesiyle ortaya çıkan ünlülere düz ünlü (a,e,ı,i), yuvarlaklaşmasıyla ortaya çıkan ünlülere yuvarlak ünlü (o,ö,u,ü) denir.

Çenenin durumuna göre ünlüler; ağız boşluğunun genişlemesine göre ünlüler geniş ünlüler (a,e,o,ö) , ağız boşluğunun daralmasıyla ortaya çıkan ünlülere ise dar ünlüler (ı,i,u,ü) adı verilmektedir (Kaya, 2014:29-30)

Bu bağlamda, Tekerlemeler, ilk başta anlamsız ve komik gelebilir. Ancak doğru sesler, doğru boğumlama, akıcı konuşma ve kusursuz dil alışkanlığının kazanılması için yapılması gereken temel çalışmalardan biridir.

Tekerlemelerin bir çırpıda, hızlı söylenmesi bizim çalışmalarımızın ilk ve geçerli amacı değildir, önemli olan, tekerlemeyi oluşturan sözcüklerin önce tane tane, anlaşılır söylenmesi, seslerin mutlaka yerinden ve doğru çıkarılması, sonra da giderek artan bir tempoyla akıcılığın sağlanmasıdır.

5.1. O, (o) Ünlüsü

Türk alfabesinin on sekizinci harfi. Kalın ünlülerin yuvarlak ve geniş olanı. Kullanım sıklığında ise on altıncı sıradadır.

Kolay söylenen seslerdendir. “A” ünlüsü söylenirken dudaklara düzgün bir daire yuvarlaklığı verilirse “o” ünlüsü çıkar. Bu sesle karışma olasılığı olan ses ise “u” ünlüsüdür. “O” söyleniyorken eğer alt çene yukarıya kaldırılırsa, yani çeneler birbirine yaklaşırsa “u” sesi çıkar. Çeneyi aşağıda tutmak bunu engeller. Diksiyon çalışmaları sırasında “o”-“u” karışması oluyorsa, “o” sesini çıkarırken çenenizi elinizle tutarak kapanmasını engelleyebilirsiniz.

Türkçede sözcüklerin köklerinde birinci hece haricinde “o “ ünlüsü bulunmaz ama ön ek ya da son ek olarak kullanılabilir, bileşik sözcüklerde bulunabilir:

Türkçe Sözcükler: Ok, Ot, Oda, Oba, Ocak, Okul, Olanak, Olay, Olgu, Olgun, Omur, Oluk, Omuz, Ogun, Orak, Oran, Orta, Ordu, Orman, Oymak

Son ek: Yapıyor, Geliyor, Gidiyor, Satıyor

Ön ek: Mosmor, Bomboş, Koskocaman

Bileşik Sözcük: Karakol, Karacaoğlan

İlk hecesi dışında da “o” ünlüsü bulunduran diğer bütün sözcükler Türkçeye yabancı dillerden geçmiştir:

Obje, Oksijen, Blok, Kadro, Banko, Balo, Balon, Bono, Fiyasko, Tempo, Komplo, Lombar, Radyo, Telefon, Kordon, Kolon, Garson, Mason, Porsiyon, Tiyatro, Bordo, Bordro

Türkçeye geçen ve yapısında “au” çift ünlüsü bulunduran yabancı sözcüklerde, bu çift ünlünün gerek yazımda gerekse konuşmada “o” ünlüsüne dönüştüğü görülür:

Sözcüğün Ash	Türkçeye Geçmiş Hali
• Autobahn (Alm.)	Otoban
• Autobus (Fr.)	Otobüs
• Automate (Fr.)	Otomat
• Automatique (Fr.)	Otomatik
• Automobile (Fr.)	Otomobil
• Autonome (Fr.)	Otonom
• Autoritâ (Fr.)	Otorite
• Chauffeur (Fr.)	Şoför
• Autocratie (Fr.)	Otokrasi

“O” ünlüsünün de “normal o” ve “ince o” olarak iki farklı söylemi vardır.

Normal (Kalın) o: Söylenirken çene açıktır. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaştırılır, ses ağzın açıklığı küçük bir yuvarlak hâline getirilerek çıkarılır. Sözcük başında sık rastlanır:

Obruk, Obur, Odak, Ofis, Ofset, Oğlak, Oğul, Okka, Oktan, Oktav, Olta

İnce o: Türkçeye yabancı sözcüklerle girmiştir. Çıkış noktası “normal o” ünlüsüne göre daha geridedir. Söylenirken dil, damağa dokunur. Diğer bütün ince ünlüler gibi, kendisinden önceki ünsüzü de inceltme özelliğine sahiptir:

Lôbut, Lôca, Lôkum, Lôkanta, Lôkomotif, Lôkma, Lôdos, Lôsyon, Lôş, Lônca, Lôrt, Biblô

5.2. Ö, (ö) Ünlüsü

Türk alfabesinin on dokuzuncu harfi. İnce ünlülerin yuvarlak ve geniş olanı. Kullanılma sıklığına bakıldığında sonlarda, yirmi altıncı sırada yer alır.

Tıpkı “o” ünlüsü gibi “ö” ünlüsü de Türkçe sözcüklerin başında ya da ilk hecesinde yer alır.

Öbek, Öç, Ödenti, Ödev, Öfke, Öğüt, Öke, Öküz, Ölet, Öncü, Önder, Öneri, Önlem, Bölge, Börk, Çökek, Çöl, Dölek, Dönem, Gök, Göl, Görenek, Höllük, Höyük, Körpe

Bileşik sözcükler bu kuralın dışındadır:

Karagöz, Balözü, Demirköy, Öngörü, Önsöz, Acıgöl, Koyungöbeği, Biçerdöver

Dilimize Farsça ve Arapçadan geçen bazı sözcüklerde, sözcüklerin ilk hecelerindeki “i”, “e”, “ü” ünlüleri “ö” ünlüsüne dönüşmüşlerdir:

Bebr (Far.)>Böbür>Böbürlenme Civan+merd (Far.)>Cömert Güşe (Far.)>Köşe
Tevbe (Ar.)>Tövbe Üd (Ar.)>öd Nevbet (Ar.)>Nöbet

“Ö” ünlüsü Türkçedeki yabancı sözcüklerin bütün hecelerinde yer alabilmektedir: Cömert, Çöpçü, Döviz, Gönder, Jön, Karbüratör, Kolektör, Mösyö, Nöron, Pösteki, Rejisör, Rölöve, Röportaj, Şöhret, Töhmet

Türkçeye özellikle Fransızca geçmiş sözcüklerde de “oe”, “eu” gibi ikili ünlülerin ya da “che” ile başlayan sözcüklerde bu hecenin “ö ünlüsü” olduğu görülür:

Sözcüğün Aslı	Türkçeye Geçmiş Hali
• Accumulateur (Fr.)	Akümülatör
• Cheminée (Fr.)	Şömine
• Chevalier (Fr.)	Şövalye
• Deux-pièces (Fr.)	Döpiyes
• Devise (Fr.)	Döviz
• Feutre(Fr.)	Fötr
• Leucémie (Fr.)	Lösemi
• Liqueur (Fr.)	Likör
• Masseur (Fr.)	Masör
• Oedème (Fr.)	ödem
• Pardessus (Fr.)	Pardösü
• Porte-feuille (Fr.)	Portföy
• Professeur (Fr.)	Profesör
• Régisseur (Fr.)	Rejisör
• Reportage (Fr.)	Röportaj

“ö” ünlüsü söylenirken ağız ve çene açık, dudaklar yuvarlaktır. Dudakların alt ve üst köşeleri tıpkı “o” ünlüsünde olduğu gibi yuvarlaklaştırılıp, ağzın açıklığı bir daire haline getirilir. Ağız, dudak ünsüzlerinden önce daha da yuvarlaklaşır: *Övünmek, Öpmek, Gömü, Bölük, Pörsük*

Bu ünlüyü çıkarırken, dil ucu alt dişlere dokundurulur, dil gergin bir halde damağa doğru biraz kaldırılırsa, daha berrak ve net duyulur bir “ö” sesi elde edilir. “O” sesini çıkarırken elinizin yardımıyla dudaklarınızı biraz gererseniz ya da dilinizi ve çenenizi biraz ileriye hareket ettirseniz de “ö” sesine ulaşabilirsiniz.

5.3. U, (u) Ünlüsü

Türk alfabesinin yirmi beşinci harfidir. Kalın ünlülerin dar ve yuvarlak olanı. Kullanım sıklığı açısından, sıralamada on birincidir.

Bu ünlünün de normal (kalın), uzun ve ince olmak üzere üç farklı şekilde söylenişi vardır.

Normal (Kalın) U: Çeneler ve dil normal (kalın) “a” ünlüsünde olduğu gibidir. Yani, çeneler açık durumdadır ve dil, doğal duruşundan biraz yükselir. Dudaklar “o” ünlüsünde olduğundan daha ileridedir ve daha fazla büzülür. Ağız tam bir yuvarlak biçimini alır. Dil ucu

alt dişlerin gerisinde iken ve dilin gerisi yumuşak damağa doğru biraz kaldırılarak söylenirse daha net ve pürüzsüz bir “u” sesi elde edilir.

Normal “a” ünlüsünü söylerken, dudakları ileriye doğru uzatıp, büzersek ve çeneleri birbirine biraz yaklaştırırsak “u” ünlüsüne ulaşmış oluruz. “O” sesi çıkarılırken, el yardımıyla dudaklar biraz büzülüp ileriye doğru uzatılır ve alt çene biraz yukarıya kaldırılırsa yine “u” sesi bulunur. Bir başka yöntemde de “ı” ünlüsü söylenirken parmaklar aracılığıyla dudaklar toplanıp, büzülerek “u” sesi çıkarılır. Nefes “o” sesinden daha farklıdır. “U” ünlüsü Türkçede sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda bulunabilir:

Ucuz, Uçak, Bulut, Cumba, Çuha, Dulda, Fanus, Grizu, Grup, Gurup, Huzur, Koşul, Muhabir, Muhayyer, Numara, Pusat, Rugan, Urgan, Uyku, Ulus

Uzun U: Türkiye Türkçesine yabancı dillerden ve özellikle Arapçadan geçmiştir. Normal “u” nun yarım ses uzatılmasıyla söylenir. Birçoğu artık kullanılsa da, sözcüklerdeki uzun “u” sesi ya olduğu gibi kalmış ya da normal “u” sesine dönüşmüştür. Ancak normal “u” ya dönüşmeler bile ek aldıklarında genellikle tekrar uzarlar:

Sözcüğün Ash	Türkçeleşmiş Hâli	Ek Almış Hâli
A.su:de	A:su:de	
A.hu:	A:hu:	
Cumhu:r	Cumhur	Cumhu:riyet
Fuzu:li:	Fuzu:li:	
Ka:nu:n	Ka:nun	Ka:nu:ni:
Mecbu:r	Mecbur	Mecbu:riyet
Memnu:	Memnu:	
Memnu:niyet	Memnu:niyet	Memnu:niyeti
Numu:ne	Numu:ne	Numu:nelik
Ucu.be	Ucu:be	Ucu:belik
Umu:m	Umum	Umu:mu - Umu:mi:

İnce U: Normal ve uzun “u” ya göre daha ileriden söylenir ve dudaklar daha çok büzülür. Sözcüklerin başında ve sonunda bulunmaz. Dilimize yabancı sözcüklerle geçmiştir ve “ü” ünlüsü ile gösterilir. Ancak konuşma sanatı açısından ince “u” nun yeri geldiğinde doğru olarak söylenmesi de (özellikle Dîvan şiirinde) beklenir.

Rûya, Rûzgâr, Hûlya, Lûzum, Lûtfen, Makûs, Lûgat, Gûya, Usûl, Ulû:fe

Bazı yabancı sözcüklerin Türkçe söylenişlerinde birinci ve ikinci hecelerde “u” türemesi görülür:

Sözcüğün Aslı	Türkçeye Geçmiş Hali
Roba (İt.)	Urba (Giysi)
Screw (İng.)	Uskur (Gemilerde pervane)
Kutb (Ar.)	Kutup
Tabl (Ar.)	Davul
Tromba (İt.)	Tulumba

Yabancı sözcüklerin iç seslerinde bulunan “u” ünlüsü, “a” ve “e” ünlüleriyle yan yana geldiğinde genellikle “v” ünsüzüne dönüşür:

Sözcüğün Aslı	Türkçeye Geçmiş Hali
Europa (İt.)	Avrupa (Kıta Adı)
Euro (Fr.)	Avro (Avrupa Birliği ortak para birimi)
Maûne (Ar.)	Mavna (Yelkenli yük gemisi)
Mauser (Alm.)	Mavzer (Bir tüfek tipi)
Naulon (Yun.)	Navlun (Gemiye alınan eşya ve ücreti)

Birkaç yabancı sözcükte de “u”-“ı” değişimi görülür:

Fursat>Fırsat, Hurdevat>Hırdavat, Musaffır>Misafir, Zunbe>Zimba

Türk Dil Kurumu, düzeltme işaretinin (^), yazı dilinde kullanışını şöyle açıklamış:

1.Yazılışları bir, anlamları ve okunuşları ayrı olan sözcükleri ayırt etmek için, okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine konur: Adem (yokluk), âdem (insan); adet (sayı), âdet (gelenek, alışkanlık); alem (bayrak), âlem (dünya, evren); alim (her şeyi bilen), âlim (bilgin); aşık (eklem kemiği), âşık (vurgun, tutkun); hakim (hikmet sahibi), hâkim (yargıç); hal (pazar

yeri), hâl (durum, vaziyet); hala (babanın kız kardeşi), hâlâ (henüz); şura (şu yer), şûra (danışma kurulu).

UYARI: Katil (< katl = öldürme) ve kadir (< kadr= değer) kelimeleriyle karışma olasılığı olduğu hâlde katil (ka:til = öldüren) ve kadir (< ka:dir = güçlü) kelimelerinin düzeltme işareti konmadan yazılması yaygınlaşmıştır.

2.Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım sözcük ve eklerle özel adlarda bulunan ince *g*, *k* ünsüzlerinden sonra gelen *a* ve *u* ünlüleri üzerine konur: Dergâh, gâvur, ordugâh, tezgâh, yadigâr,

Nigâr, dükkân, hikâye, kâfir, kâğıt, Hakkâri, Kâzım, mahkûm, mekân, mezkûr, sükûn, sükût.

Kişi ve yer adlarında ince / ünsüzünden sonra gelen *a* ve *u* ünlüleri de düzeltme işareti ile yazılır: Halûk, Lâle, Nalân; Balâ, Elâzığ, İslâhiye, Lâdik, Lâpseki.

Ancak, diksiyon çalışmaları sırasında seslerin uzun mu yoksa ince mi olduklarını daha rahat ayırt edebilmek ve öğrenebilmek açısından (ki; Türk Dil Kurumu da kendi sözlüklerinde sözcüklerin söylenişini bu işaretlerle gösteriyor) uzun söylemli sesleri (:) işaretiyle ince söylemli sesleri ise (^) işareti ile belirtiyoruz: Alem=a:lem, hala=ha:lâ gibi.

5.4. Ü, (ü) Ünlüsü

Türk alfabesinin yirmi altıncı harfidir. İnce ünlülerin dar ve yuvarlak olanı. Kullanım sıklığında on yedinci sıradadır.

Söylenirken çeneler biraz açılır, dil ileriye, damağa doğru yükselir. . Dudaklar “o” ünlüsünde olduğundan daha ileridedir ve daha fazla büzülür. Ağız tam bir yuvarlak biçimini alır. Yuvarlak sesler içinde dudakların en çok büzüldüğü ünlüdür. “İ” sesini çıkarırken parmaklarınız aracılığıyla dudaklarınıza yuvarlak ve öne uzamış bir durum vererseniz de “ü” sesine ulaşmış olursunuz. Çıkan nefes soğuk ve şiddetlidir.

“Ü” ünlüsü Türkçede sözcüklerin başında, ortasında ve sonunda bulunabilir.

Üç, Ütü, Üniversite, Büyük, Büyü, Çürük, Dürtü, Füze, Güçlü, Hüzün, Küçük, Lüks, Müze, Mütasyon, Pülverizatör, Püskürteç, Rükû, Süveter, Şükür, Tümce

Bazı yabancı sözcüklerin Türkçe söylenişlerinde, ön ve iç seslerde (baştaki ve ortadaki hecelerde) “ü” türemesi görülür:

Sözcüğün Ashı

Curm (Ar.)

Türkçeye Geçmiş Hali

Cürüm (1. Suç 2. Yanlışlık, kusur veya hata)

Hukrîn (Ar.)	Hüküm (1. Yargı, Karar 2. Egemenlik, Hakimiyet)
Huzn (Ar.)	Hüzün (Gönül üzümlüğü, gam, keder, sıkıntı)
Kilistra (Yun.)	Külüstür (Yıpranmış, eski, bakımsız)
Stuppi (Yun.)	Üstüğü (Araçlarda temizlik işinde kullanılan didilmiş kendir)

Sweater (Ing.)	Süveter (Altına gömlek veya bluz giyilen kolsuz kazak)
Zulf (Far.)	Zülûf (Şakaklardan sarkan saç lülesi)
Zulm (Ar.)	Zulüm (Eziyet, cefa)
Kufr (Ar.)	Küfür (Sövmek, sövmek için söylenen söz)

“Ü” ünlüsü de öteki ünlüler gibi vurgusuz orta hece durumunda iken genellikle düşer:
Süpürüntü->Süprüntü, Tükürük->Tükrük

Türkçeye giren yabancı sözcükler, Türkçe ses yapısının kurallarına uygun olarak değişime uğrarken, bu yabancı sözcüklerin iç seslerindeki “i”, “o”, “u” sesleri de bazen “ü” ünlüsüne dönüşür:

Sözcüğün Ash	Türkçeye Geçmiş Hali
Consul (Fr.)	Konsül (Eski Roma’da her yıl seçilen iki devlet başkanından biri)
Consultation (Fr.)	Konsültasyon (Bir hastalığa birkaç hekimin teşhis koyması işi)
Coverta (İt.)	Güverte (Gemide ambar ve kamaraların üstü)
Curetage (Fr.)	Kürtaj (Vücuttan bir şeyi kazıyarak alma)
Kumerki (Yun.)	Gümrük (Sınır kapılarında denetim ve gözetimin yapıldığı yer)
Lofari/Lûfârio (Yun.)	Lüfer (Eti beyaz, tadı güzel, gövdesi pullu bir balık)
Manicure (Fr.)	Manikür (Elin ve özellikle el tırnaklarının bakımı)
Musée (Fr.)	Müze (Bilim ve sanat eserlerinin sergilendiği yer veya yapı)
Musique (Fr.)	Müzik (Duygu ve düşünceleri belli kurallarla, uyumlu seslerle anlatma sanatı)
Müdîr (Ar.)	Müdür (İdare eden, yöneten)

Müşkil (Ar.)

Sexuel(Fr.)

Tuyau (Fr.)

Müşkül (Güç, zor, çetin)

Seksüel (Cinsel)

Tüyo (Herhangi bir konuda verilen gizli bilgi)

Uygulamalar

“O” Ünlüsü ile İlgili Tekerlemeler

- Oğlum oldu oydu beni, kızım oldu soydu beni.
- Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.
- Okmeydanı’ndan Oğuzeli’ne otostop yap, Oltu’da volta at, olta al; Orhangazi’de Orhanelili Orhan’a otostop öğret, sonra da Osmancıklı Osman’a otoydu, fotoydu, totoydu say dök.
- Ovanın ortasındaki ormanda obaları olan ormancılar, oradaki odunları omuzlayarak okulun odunluğunun orta noktasına taşıyor ve topluyorlardı.
- Şom ağızlı şoför, şosede şoförlük yapıyor.
- Lokantada nohut yiyip lokma lokmalayan lokumcular lobutları lokomotifte taşıdı. Alkolik lort, lokantanın locasındaki lokumları lokma lokma yuttu.
- Lobutları loş locasında losyonlayan lodosçu lort, losyoncunun lokantasındaki nohutlarla lokumları karıştırdı.

Tekerlemelerde/ örneklerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları

- Fiyasko: Bir girişimde başarısız sonuç.
- Komplo: Düzen.
- Lobut: (I ve o ince; lôbut) 1) Kalın, kısa ve düzgün sopa. 2) Kol gücünü geliştirmek için kullanılan, gürgenden jimnastik aracı.
- Loca: (I ve o ince; lôca) 1) Tiyatro, sinema vb. eğlence yerlerinde veya parlamento salonlarında özel bölme. 2) Masonların toplantı yeri.
- Lombar: Gemi bordalarına, küpeşterine açılan dörtgen biçiminde delik.
- Lonca: (I ve o ince; lônca) Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan demek.
- Oba: 1) Göçebelerin konak yeri. 2) Bir yerde konaklayan göçebe halk ya da aile. 3) Genellikle bölmeli göçebe çadırı.
- Obje: Nesne.
- Obruk: 1) İçinde su biriken çukur yer, doğal kuyu. 2) Çöken, kayan toprak, kayşa. 3). Dağlar ve tepeler arasındaki derin ve büyük çukurlar.
- Okka: 1,282 kilogram veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi.
- Oktan: Formülü C₈H₁₈ olan doymuş hidrokarbonlara verilen ad.
- Oktav: Sekiz sestten oluşan ses dizisi, bir do sesiyle ondan sonraki do sesi arasındaki uzaklık.

- Olgu: Bir takım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa. 2) Varlığı deneyle kanıtlanmış şey. 3) Edebî eserlerde olayı geliştiren davranış, iş.
- Ongun: 1) Çok verimli, bol, eksiksiz. 2) Yarar duruma gelmiş, bayındır. 3) Mutlu. 4) Kutlu, uğurlu.
- Orak: 1) Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aracı. 2) Ekin biçme zamanı. 3) Ekin biçme işi.
- Orta: (çeşitli anlamları arasında) 1) Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer. 2) İyi ile kötü arasındaki durum. 3) Yeniçeri Ocağında tabur.
- Otokrasi: Hükümdarın, bütün siyasal kudreti elinde bulundurduğu yönetim biçimi.
- Otonom: Özerk.
- Oymak: 1) Aşiret. 2) İzcilikte küçük birlik.
- Şom ağızlı: Sürekli kötü şeylerden söz eden ve sözlerinin uğursuzluk getireceğinden korkulan (kimse), ağız kara.

Volta: 1) *argo* Sürekli aşağı yukarı gidip gelme, yürüme, dolaşma. 2) Bir halatı bir yere bir kez dolama veya babalara yöntemince sarma.

“Ö” Ünlüsü ile ilgili Tekerlemeler

- Öküz ötür gönü kalır, yiğit ölür ünü kalır.
- Övünürse bahtın övünsün.
- Öbür yörenin ötesinde ölgün gölde öten gövel ördek gören Ömer, önündeki ördeğin öttüğünü Ökkeş’e göstermiş, “Ölenle ölünmez, önce düşün, öyle söyle” demiş.
- Ödeyeceğin ödentiği önce öğretmen Öncül’den, Ödemişli Özgür’den özellikle öğren, öğretime özgü özgün övünçlü özgül özellikleri önemse.
- Öteden beri örekeyle öküzü örten örtü örerek övünen Ödemişli ödle Ömer, öksürüklü Özdemir’in örsünü örseledi.
- Öykücü Özlem, öykülerindeki önsözlere özenen ve öykünen öküz Önder’e öğürerek özöğrenimli öğretmenine özveriyle özeleştiride bulundu.
- Özellikle özerklik üzerine Özdemir’e özgü özgün ve özgül özellikleri izleyen Özbek Özkan’la Özakman, Özülken öğrendiklerini özgürce özetlediler.
- Özbek köyünün özbeöz Ödemişli öngörülü öğretmeni Özgüraslan ile Özgülaslan özellikle özerk öğretimde öylesine özverili, övünç verici ve övgüye değer kişiler ki, öğretim üyeleri içinde örnek onlardır diyebilirim.
- Örtülü ödenek ödemelerinin örgütlenmesini özürsüzce örseleyen Önder’in öz güvenini öyküleştiren öykücünün ömür törpüsü öyküsüne öylece, öz denetimsiz, özdenlikle öykünüp, önderinin öğretilerini önemsemeyen öksüz Özer’den öldüresiye oç alan öğütçülerin ölçüsüz öfkesinden, öğrenciler ölüp ölüp dirildi.

- Öğleyin öteki öbekteki öküzleri övendire ile örseleyen ödlekler, ökse örtülen ördeklerin ötüşünü önleyemedi.

Tekerlemelerde/ örneklerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları

- Börk: Genellikle hayvan postundan yapılan, takke, külah, kalpak biçiminde başlık.
- Çökek: 1) Çukur yer. 2) Bataklık, sazlık.
- Dölek: Ağır başlı, uslu, ağır davranışlı.
- Döpiyes: Etek ceketten oluşan iki parçalı kadın giysisi.
- Gön: İşlenmiş deri, hayvan derisi, kösele.
- Görenek: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet.
- Gövel: (ördek için kullanılır) Yeşilbaşlı.
- Höllük: (Halk dili) Kundak çocuklarının altına bez yerine konulan toprak.
- Höyük: 1) Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe. 2) Toprak yığını, küçük tepe.
- Karbüratör: Patlamalı motorlarda akaryakıtı buharlaştırıp hava ile karışmasını sağlayan cihaz.
- Kolektör: 1) Atık suların akmasını sağlayan boru. 2) fiz. Toplaç.
- Kösele: Ayakkabı tabanı, bavul, çanta yapımında kullanılan, büyükbaş hayvanların işlenmiş derisi.
- öd: 1) Safra, Karaciğerden salınan ve onikiparmak bağırsağına gelerek sindirime yardım eden bir salgı. 2) Öd ağacı, bu ağacın kıyılmış parçalarından yapılan tütsü.
- Ödem: Dokularda genellikle yüzde, ellerde, ayaklarda ve bazı iç organlarda aşırı miktarda sıvı birikmesi.
- Ödenti: Aidat.
- Öğürmek: Kusarken veya kusacak gibi olurken “öğürtü” sesi çıkarmak.
- Öke: Deha sahibi kimse, dahi.
- Ökse: 1) Ökse otu saplarından veya çobanpüskülü kabuklarından çıkarılan yapışkan macun. 2) Bu macunla bulanarak kuş tutmakta kullanılan değnek.
- Ölet: Öldürücü hastalık salgını, kıran.
- Ölgün: Diriliği, tazeliği, canlılığı kalmamış.
- Ömür törpüsü: 1) Uzun ve üzücü iş. 2) Sıkıntı veren kimse.
- Öreke: Eğrilmekte olan yün, keten vb. şeylerin tutturulduğu, bir ucu çatal değnek.
- Örs: 1) Biçimleri yapılacak işe göre değişen, üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç. 2) Üzerine çivi çakılacak ayakkabı geçirilen kunduracı gereci.
- Örselemek: Yıpratmak, eskitmek, hırpalamak, zedelemek.
- Övendire: Hayvan dürtmeye yarayan ucu bizli değnek, üvendire.

- Öykünmek: Birinin yaptığı gibi yapmak, birine veya bir şeye benzemeye çalışmak, taklit etmek, özenmek.
- Özbeöz: Hakiki.
- Özdenetim: Daha önemli bir amaca erişebilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını ya da başka bir amaca yönelme eğilimini denetleyip sınırlaması, kendi kendini denetleme işi.
- Özdenlik: Özden olma durumu, içtenlik.
- Özeleştir: Kişinin kendi düşünce, davranış ve eylemlerini nesnel eleştiriden geçirmesi işi.
- Özerk: Ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme yetkisi olan (kuruluş, devlet), muhtar, otonom.
- Özgü: Belli bir kimsede, şeyde veya türde bulunan, öze, has, mahsus.
- Özgül: Bir türle ilgili, bir türe ilişkin, özel.
- Özgün: Yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, orijinal, ibdaT.
- Özgüven: Kişinin kendine olan güveni.
- Özöğrenim: Kendi kendini yetiştirme işi, her şeyi kendi kendine öğrenme.
- Özveri: Bir amaç uğruna veya gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir şey için kendi çıkarlarından vazgeçme, fedakârlık.
- Pardösü: Serin havalarda öbür giysilerin üzerine giyilen, paltodan ince üstlük.
- Portföy: 1) Banka, simsar veya bir aracı kuruluşun kendi elinde tuttuğu, istediği gibi tasarruf ettiği menkul değerler toplamı. 2) Para çantası, cüzdan.
- Pösteki: Koyun veya keçi postu.
- Rejisör: Yönetmen. Bir oyunun dengeli ve disiplinli bir yolda doğru ve güzel bir biçime sokulması için gereken çalışmaları hazırlayan ve yöneten sanatçı. Bir oyunun sahneden seyirciye sunulabilmesi için oyun yazarı, oyuncular, dekor sanatçısı, ışıklama uzmanı ve öteki uzmanlar ile işbirliği yaparak bu çalışmaları bağdaştıran, yöneten, oyuncuları belli bir anlayışta birleştiren sanatçı.
- Rölöve: 1) Eski bir sanat eserinin, bir yapının çizilerek veya boyanarak hazırlanan kopyası. 2) Bir yapının bütün boyutlarını ölçerek plan, kesit ve görünüşünü yeniden çıkarma.
- Şövalye: 1) Eski Roma'da üç sınıftan İkincisinin üyesi olan yurttaş. 2) Orta Çağ Avrupası'nda özel eğitimle yetişmiş, belli ülküler taşıyan, soylu, atlı savaşçı.
- Derebeylik düzeninde soyluluk unvanlarının en alt basamağı 4) Günümüzde Fransız hükümetinin verdiği şeref belgesi ve nişanı.
- Töhmət: Birine yüklenen, işlenildiği sanılan fakat henüz aydınlanmamış olan suç, suçlama.

“U” Ünlüsü ile İlgili Tekerlemeler

- Bu mumcunun mumu umumumuzun mumudur.

- Gûya Hûlya'nın nurlu ufuklar rüyası Lûtfi'yi ilgilendirirmiş.
- Hûlya lûtfettiği nutkunda Nuri'ye rüya ve hûlya lüzumunu, lüzumlu lüzumsuz anlattı.
- Ucuz ubudiyet uman ucube, uşaklardan utandı.
- Uluborlulu utangaç Ulviye ile Urfalı uğursuz Ulvi, uğraşa uğraşa Urla'daki urgancılara uzun uzun, ulam ulam urgan sattılar.
- Uluorta utanmazlıklarla umumu usandıranlar uslandılar.
- Ulusunun sözünü dinlemeyen uluya uluya gider.
- Uma uma döndük muma.
- Umdum umdum, geri yumdum.
- Uyku uyku getirir, uzun uyku et bitirir.
- Uykudaki ustasının usturasına utanmadan, usanmadan, uslanmadan, usulcacık, upuzun uzandı.
- Uzun burunlu umutsuz kulun mumunu mumsuz kuytuda kurutup tutuşturdunuz mu?

Tekerlemelerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları

- Ubudiyet: (ikinci u uzun; ubu:diyet) Kulluk.
- Ucube: (ikinci u, uzun; ucu:be) Çok acayip, şaşılacak kadar çirkin olan.
- Ulam ulam: Sıra sıra, akın akın, birbiri ardına.
- Urgan: Keten, kenevir, pamuk, jüt gibi türlü dokuma maddelerinden yapılan ince halat.

“Ü” Ünlüsü ile ilgili Tekerlemeler

- Ülker üzüntüden üzüm üzüm üzüldü.
- Ülker'le Ülfet, üslupsuz üstatla üstübeç üstüvanesinde ulviyet ümidiyle ümitlendiler.
- Ünyeli olmakla ünlü Ümit Ünlü'nün üç gün üç gece üzüm üzüm üzülmesi üstüne, ümidi kalmayan annesi umursamaz ümmî Gülsüm ürküp de oğlu için mi üzüm üzüm üzölsün, yoksa kendi ümitsiz, ürkek haline mi gülsün?
- Ürdünlü ünlü üfürükçü Üryanî, Ünye, Üsküdar, Ürgüp üzerinden üstüptü, üstübeç, üvez, üzüm, üzengitaşı ve üzünç götürürken, üveyikten ürüyerek, üvendirelerini sürüyerek yürüyen üçkâğıtçı, ürküntü üreten ünü batasica ünlemleriyle ürküverdi.
- Ürümesini bilmeyen köpek sürüye kurt getirir.
- Ürününü ücretli ücretsiz üleştirilen Üsküplü üretici, üründen ümitli ümmetinin ürüşmesi üzerine üstündeki üzerlikleri ümitsizce üfledi.
- Üzümlünün ürkünç üvey üzengicisi Ülkü, ürkek, ünsüz, ümitsiz, ülserli üşengeçleri ümitlendirdi.

Tekerlemelerde/ örneklerde geçen bazı sözcüklerin anlamları ve okunuşları:

- **Büyü:** Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, efsun, sihir, füsün, bağı.
- **Dürtü:** Bedensel veya ruhsal dengenin değişmesi sonucu ortaya çıkan ve canlıyı türlü tepkilere sürükleyebilen içten gelen gerilim.
- **Nütasyon:** Çoğunlukla ayın neden olduğu, yerin dönme ekseninin yaptığı koni hareketindeki dönemsel salınım, uğrum.
- **Pülverizatör:** Püskürteç.
- **Rükû:** (u ince; rükû) **1)** Öne doğru eğilme. **2)** Namazda elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilme.
- **Ümmî:** (i uzun; ümmî:) Okuyup yazması olmayan.
- **Ürümek:** Havlamak.
- **Ürüşmek:** Hep birden havlamak.
- **Üslup:** (u ince; üslûp/ ek alınca; üslû:bu) Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz.
- **Üstübeç:** (ek alınca; üstübeci) Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat
- **Üstüvane:** (a uzun; üstüvame) Silindir.
- **Üvendire:** Çifte koşulan öküzleri yürütmek için kullanılan, ucuna nodul çakılmış uzun değnek
- **Üveyik:** Güvercinlerden, korularda yaşayan, eti için avlanan, boz renkli bir kuş.
- **Üvez:** **1)** Gülgillerden, orta boylu bir ağaç. **2)** Bu ağacın muşmulaya benzeyen yemişi. **3)** Bir çeşit sivrisinek, tatarcık.
- **Üzengi:** Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka.
- **Üzengitaşı:** Bir kemerin iki yanında ayaklar üzerine gelen ilk taşlar. Bu taşların ayaklar üzerine gelen yüzü yatay, üste gelen yüzü ise kemer içine doğru eğiktir. Yastık taşı da denir.
- **Üzerlik:** **1)** Sedef otugillerden, yaprakları alması, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, tütsü olarak kullanılan bir bitki. **2)** Bu bitkinin tohumlarından yapılan nazarlık veya süs olarak kullanılan eşya.
- **Üzüm üzüm:** Anlamlarını pekiştirmek için üzme ve üzülmek fiillerine getirilen bir söz.

Uygulama Soruları

O, (o) Ünlüsü, Ö, (ö) Ünlüsü, U, (u) Ünlüsü, Ü, (ü) Ünlüsünün sesletimiyle ilgili görselleri araştırınız ve ses organlarının konumunu dikkatle inceleyiniz.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Türkçemizin ünlülerinden O, (o) Ünlüsü, Ö, (ö) Ünlüsü, U, (u) Ünlüsü, Ü, (ü) Ünlüsünün söylenişlerini örnekler, alıştırma ve tekerlemeler aracılığıyla öğrendik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) O ünlüsü Türk alfabesinin on sekizinci harfidir. Kalın ünlülerin yuvarlak ve geniş olanı. Kullanım sıklığında ise on altıncı sıradadır.
- 2) Türkçede sözcüklerin köklerinde birinci hece dahil “o “ ünlüsü bulunmaz ama ön ek ya da son ek olarak kullanılabilir, bileşik sözcüklerde bulunabilir.
- 3) U ünlüsünün normal (kalın), uzun ve ince olmak üzere üç farklı şekilde söylenişi vardır.
- 4) İnce U, normal ve uzun “u” ya göre daha ileriden söylenir ve dudaklar daha çok büzülür. Sözcüklerin başında ve sonunda bulunmaz. Dilimize yabancı sözcüklerle geçmiştir ve “ü” ünlüsü ile gösterilir.
- 5) U ünlüsü Türk alfabesinin yirmi altıncı harfidir. İnce ünlülerin dar ve yuvarlak olanı. Kullanım sıklığında on yedinci sıradadır.

YANITLAR:

- 1) DOĞRU
- 2) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: HARİCİNDE
- 3) DOĞRU
- 4) DOĞRU
- 5) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: Ü ÜNLÜSÜ

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

1) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi kalın ünlüdür?

- a) (a)
- b) (e)
- c) (i)
- d) (ö)

e) (ü)

2) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi ince ünlüdür?

a) (a)

b) (ı)

c) (i)

d) (o)

e) (u)

3) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi düz ünlüdür?

a) (o)

b) (u)

c) (ü)

d) (ı)

e) (a)

4) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi geniş ünlüdür?

a) (e)

b) (i)

c) (ı)

d) (ö)

e) (ü)

5) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi dar ünlüdür?

a) (e)

b) (a)

c) (o)

d) (ö)

e) (ı)

Cevaplar

1) A

2) C

3) E

4) E

5) E

6. VURGU

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

6.1. Vurgu Nedir?

6.1.1. Sözcük Vurgusu

6.1.2. Yabancı Sözcüklerde Vurgu

6.1.3. Vurgu Çekmeyen Ekler

6.1.4. Cümle (Tümce) Vurgusu

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Vurgu'yu tanımlayınız.
- 2) Türkçemizde vurgu türlerini araştırınız.
- 3) Türkçemize giren yabancı sözcüklerde vurgunun yerini araştırınız. Örnekler veriniz.
- 4) Vurgu'nun önemini irdelleyiniz.
- 5) “Dilin Dört Silahşörü” ne anlama gelmektedir? Araştırınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Vurgu	Vurgu'yu tanımlar ve öneminin ayırdına varır.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Sözcük Vurgusu	Sözcük Vurgusu'nun özelliklerini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Cümle (Tümce) Vurgusu	Cümle (Tümce) Vurgusu'nun özelliklerini bilir.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Yabancı Sözcüklerde Vurgu	Yabancı Sözcüklerde Vurgu'nun önemini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Vurgu Çekmeyen Ekler	Vurgu Çekmeyen Ekler hakkında bilgi sahibi olur.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

Vurgu, cümle vurgusu, pekiştirme vurgusu, ahenk vurgusu, tamlama vurgusu, şiddet vurgusu

Giriş

Güzel konuşmak için aslında Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yoktur, diyor Tunalı (2015, 71). Biraz dikkat ve güzel konuşan insanların nasıl konuştuğuna bakmak yeterli olacaktır. Son günlerde kişisel gelişim dilinde modelleme olarak geçiyor bu durum. Dijital ve dijital olmayan geleneksel kitle iletişim araçlarının bizi nasıl yönlendirdiğinin ayırdına varmak da elbete önemlidir.

Bu bağlamda bu bölümde ve izleyen diğer bölümlerde Tunalı'nın "Dilin Dört Silahşörü" olarak adlandırdığı vurgu, durak, ulama ve tonlama konularına değineceğiz.

Sesbilgisinde (Fonetik) bir sözcükteki en baskın tonlu (titreşimli) sese "vurgulu ses"denir. Tümce içindeki vurgulu seslem (hece), diğer seslemlere göre daha uzun süreli ve daha yüksek söylenmelidir. Vurguyu yaparken üç önemli aşamayı yerine getirmek gereklidir. Vurgu yapılan seslemede ve sözcükte sesin şiddeti, sesin yüksekliği ve sesin süresi.

Vurguya, sözcükler içinde gezinen ve seslemlerden kimileri üzerinde belirlenen "ses şiddeti" de denir (Erarslan, 2014: 144) çoğu kez, ton ile vurgu birbirine karşıtılır. Tonlama söze ruh verir; vurgu ise değer katar.

Aldous Huxley, "Sözcükler yerinde kullanılırsa, x ışınları gibi her engeli geçer" demiş. İnsanlar, doğru, güzel, akıcı ve etkili konuşanları ya da okuyanları dinlemeyi sever. Bunun için de en dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri vurgudur. Gerçekten de vurgu, dilde anlamı ayırt eden çok önemli bir öğedir. Dillerin hiçbirinde sözcük ya da tümce aynı ses şiddetiyle, aynı tonda okunmaz. Böyle okuduğunuz ya da konuştuğunuz zaman söyleminize tekdüzelik getirir, sıkıcı olur, dinleyenin dikkatini dağıtırsınız.

6.1. Vurgu Nedir?

Vurguyu bir sözcükte bulunan hecelerden birinin ya da cümledeki sözcüklerden birinin diğer hecelere ya da sözcüklere göre daha baskılı, belirgin söylenmesi olarak tanımlayabiliriz. Bir başka deyişle vurgu, hecelerin ya da sözcüklerin daha yüksek bir ses tonuyla, daha baskılı bir solukla söylenmesidir. Prof Dr. Doğan Aksan (2007) vurguyu şöyle tanımlıyor; “Konuşma zinciri içinde bir seslemi ötekilere göre, daha yüksek bir ses tonuyla, söyleyiş süresi uzatılarak, öteki seslemlerden daha belirgin bir biçimde çıkarmak, böylece kimi zaman yeni bir anlam sağlamak.”

Sesiniz ne kadar güzel olursa olsun, anlamlı bir şeyler söylemiyorsanız, dinleyicinize ulaşamazsınız. Bir spiker ya da sunucu, sunduğu malzemenin ne anlama geldiğini bilmelidir. Ancak bu şekilde doğru anlatabilirsiniz. Tabii bunun içinde heceleri, sözcükleri doğru vurgulamanız gereklidir.

Vurgulu olan sözcük ya da hece, daha yüksek sesle, daha baskılı ve yerine göre daha uzun bir solukla söylenir, işte bu nedenle üç temel özellik; sesin şiddeti, sesin yüksekliği ve sesin süresi (Hecenin uzun ya da kısa okunuşu) ön plana çıkar.

Okunan metni ya da konuşmayı anlamlı kılabilmenin yolu, tümce içindeki bazı sözcük ya da hecelerin daha belirgin söylenmesiyle olanaklıdır. Dilimizin vurguları yabancı dillerle karşılaştırıldığında kulak tırmalayıcı değildir. Her sözcüğün bir hecesi üzerinde mutlaka yumuşak bir vurgu vardır. Hece sayısı arttıkça, hece üzerindeki soluk baskıları da değişir çünkü her hecede aynı soluk baskısı olmaz. Böylece her hece üzerindeki soluk baskısı **vurgu**, soluk baskısıyla seslendirdiğimiz hece de **vurgulu hece** olarak adlandırılır: **Ankara, Yıllarca, Öğrenci**

Türkçemizde vurgunun yeri hakkında kesin bir yargıya varmak olanaklı değildir çünkü **sözcük vurgusunun** yeri değişkendir. Ama bir genelleme yapacak olursak, Türkçede vurgu çoğunlukla sözcüklerin **son hecelerinde** olur ve **sözcüğün aldığı eklere doğru** kayar. Ancak bu kuralı bozan pek çok örnek vardır. Bazı durumlarda vurgu ilk ya da orta hecede bulunabilir:

Ardahan, Masmavi, Radyo, İstanbul, Manolya, Günlerce...

Vurgunun yeri anlamı, anlam da vurgunun yerini ortaya çıkarabilir:

Yazma (başa bağlanan örtü), **yazma** (eylemin olumsuz hali, emir kipi)

Vurgu burada anlam ayırıcı bir özellik taşır. Bu özel durumlara ileride değineceğiz.

Önemli, olan, cümlede hangi anlamı öne çıkartmak istiyorsanız, o sözcüğe vurgu yapmanızdır.

Vurgu;

Duyguların söze aktarılmasını sağlar

Dinleyicinin dikkatini, ilgisini konuşmacı üzerinde toplar.

Sesi, söyleyişi, sözün anlamlandırılmasına ve yorumuna katkı sağlayan ses perdesindeki iniş ve çıkışlar olarak tanımlayabileceğimiz sesteki **ezgiyi** canlandırıp sıcak kılar.

Söze duygu değeri katar.

Konuşmayı etkili ve dinlenilir kılar.

Konuşmayı güzelleştirir.

Anlamanın kavranmasını kolaylaştırır.

Yazım benzerliği olan sözcüklerin anlamını ayırt eder.

Son yıllarda gündemde olan hızlı okuma çalışmaları, iyi bir spiker ya da konuşmacı için tekdüze, dinleyeni sıkıcı, vurgusuz ya da yanlış vurgulara yol açan bir konuşma biçimi yaratabilir.

Hızlı konuşmak ya da okumaktan çok, sözcüklerin anlamları üzerinde durulmalı, tonlamalara dikkat edilmeli, yapılacak vurgulamalarla dinleyiciye sesteki heyecan, canlılık ve sıcaklık yansıtılmalıdır. Bu noktalara dikkat ettiğinizde, sözcüklerin bütün heceleri aynı ton ve vurgu ile okunmayacağı için, konuşmanızın doğallığı, dinleyicinin dikkatini size vermesini sağlayacaktır.

Yazarların bir kısmı vurguları, **öbek (tamlama) vurgusu, şiddet vurgusu, gerilek vurgu, anlam ayırıcı vurgu, uyum (ahenk) vurgusu** ve bunun gibi pek çok sınıfa ayırmıştır. Bu ayırım doğru olmakla birlikte vurgunun iki temel başlığı “sözcük” ve “tümce” vurgusu bu çeşitleri ve benzer özelliklerini içinde barındırır. Sonuç olarak vurguda yerine göre soluk baskısı, ses birimi sürelerinin uzaması ve ton değişiklikleri etkili olmaktadır.

Pekiştirme vurgusu, duygu ve düşüncenin şiddetini ifade eder.

Ey Türk Gençliği!

Ahenk vurgusu ağırlıklı olarak şiir okunurken ve tiyatro oyunlarında kullanılır.

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik.

Şiddet vurgusu, konuşmaya daha fazla güç katmak için kimi sözcüklerin seslemelerine ses baskısı yapılarak gerçekleştirilir.

Bu oyunu bana **sen** oynadın değil mi?

Tamlama vurgusu, isim ve sıfat tamlamalarında tamlayanlar vurgulanarak yapılır. **Kirli** çamaşır, **eski** ayakkabı, film **kötüydü**...

6.1.1. Sözcük Vurgusu

Her sözcüğün bir hecesi üzerinde mutlaka bir vurgu vardır. İki veya daha fazla heceli sözcüklerde ve ek almış her sözcükte, hecelerden biri, diğerlerinden daha çok ses baskısına uğrar. **Vurgu**, sözcüğün bir hecesini diğerlerine göre daha yüksek bir ses tonuyla daha baskılı ve belirgin söylemek olarak tanımlanabilir.

İlk Hecede: **Asya** - **Çünkü** - **Kadro** - **Müze** - **Türkçe** - **Herkes**

İç Hecede: **Konserve** - **Sigorta** - **Voleybol** - **Üniversite** - **Politika** - **İngilizce**

Son Hecede: **Öğretmen** - **Kitap** - **Küresel** - **Vurgu** - **Yorum** - **Karanlık**

Türkçede sözcük vurgusu genellikle sözcüklerin son hecelerindedir ve eklere doğru kayar. Sözcük ek ve takı aldıkça vurgu son heceye yani son eke doğru gider.

Arkadaş - **Arkadaşlar** - **Arkadaşlarım** - **Arkadaşlarımız** - **Arkadaşlarımızın**

Çiçek - **Çiçekler** - **Çiçeklerde** - **Çiçeklerdeki**

Söz - **Sözcük** - **Sözcükte** - **Sözcükteki**

Ancak, bazı vurgular son heceden önceki veya daha önceki hecelerde bulunabilir. Son hecede olmayan vurguya **Gerilek Vurgu** denir.

Örneğin;

***İki heceli yer adlarında** vurgu ilk hecededir.

Aydın - **Asya** - **Bursa** - **Hatay** - **Londra** - **İsveç** - **Muğla** - **Niğde** - **Ordu** - **İzmir**

***Üç heceli yer adlarında** vurgu genellikle ikinci heceye kayar.

Adana - **Alanya** - **Almanya** - **İsviçre** - **Kütahya** - **İnegöl** - **Denizli** - **Bandırma** - **İtalya**

*Hece sayısı ikiden fazla olduğu halde, vurgunun ilk hecede olduğu yer adları da vardır. Bunlar genellikle ilk heceleri kapalı olan (Sessiz harfle biten) yer adlarıdır. Bu heceler “**güçlü hece**” olarak da adlandırılır.

Ankara - **Erzurum** - **Ardahan** - **Marmaris** - **Moskova** - **Kayseri** - **Ayvalık** - **Çankırı**

***Birleşik sözcük durumundaki yer adlarında** vurgu ilk sözcükte ya da ilk sözcüğün son hecesinde yer alır

Çankaya - Gölbaşı - Diyarbakır - Kahramanmaraş —Karadeniz - Eskişehir

***Ünlem, seslenme, hitap, zarf görevi üstlenen sözcüklerde** vurgu genellikle ilk hece üzerindedir:

Haydi! - **Aferin!** - **Maşallah!** - **Asker!** - **Keşke!**

Ahmet - **Garson** – **Fakat** - **Ansızın** - **Şimdi** - **Belki**

***Pekiştirmeli sözcüklerde** vurgu ilk heceye kayar.

Tertemiz – **Pespembe** – **Kıpkırmızı** – **Bomboş** – **Koskocaman** – **Sımsıkı** - **Çarçabuk**

***İkiden çok heceli pekiştirmeli sözcüklerde** vurgunun ikinci heceye kaydığını görürüz.

Yapayalnız - **Paramparça** - **Çırılçıplak** - **Güpegündüz** - **Sapasağlam** - **Sırılsıklam**

* **Soru sözcüklerinde** de vurgu geriye kayabilir.

Hangisi? – **Nerede?** – **Nasıl?** – **Neden?**

Tek heceli sözcükler genel olarak vurgu çekmez. Tümce içinde kullanıldığında, anlama bağlı olarak ses baskısıyla belirginleştirilirler. Dikkati o sözcüğe çekmek isteniyorsa, sözcük daha vurgulu söylenir. Diğer vurgulardan biraz daha baskındır. Bunu **Şiddet (Berkitme)Vurgusu** olarak da adlandırabiliriz.

Bunu **sen** mi yaptın?

Bu etek **bol** geliyor.

Seni **çok** seviyorum

Artık **üç** kuruşluk hatırın kalmadı bende.

Çık dışarı!

***Sonu -tan ile biten yer adlarında** vurgu son hecededir.

Yunanistan - **Afganistan** - **Bulgaristan** - **Hindistan** - **Pakistan** - **Türkmenistan**

***İnsan, hayvan isimleri ve renk bildiren sıfatlarda** vurgu son hecededir.

Ahmet - **Ayten** - **Kaplan** - **Kedi** - **Kırmızı** - **Yeşil** - **Mavi** - **Beyaz**

Aynı biçimde yazılan ama farklı anlamlar ifade eden sözcüklerde bu farklılığı vurguyla ortaya koyarız. Yani anlam vurgu yerini belirler, vurgu da anlamı farklılaştırır. Bunu **anlam ayırıcı vurgu** olarak adlandırabiliriz.

Bahçedeki çiçeklerin hepsi **güldü**.

Söylediklerime **güldü**.

Kanımın rengi **aldır**.

Fırından ekmek **aldır**.

Çeşme'deki evin önünde küçük bir **çeşme** vardı.

Afyon -afyon / Ordu - ordu / gelin - gelin / Bodrum - bodrum / Mısır - mısır gibi.

*Türkçe sözcüklerde orta hecede vurgu pek görülmez. **Orta hecelerine vurgu çeken sözcükler, genellikle yabancı kökenlidir:**

Atölye - Fakülte - Üniversite - Sinema - Gazete – Fatura – Kamara - Papatya

***Küçültme görevinin dışında kullanılan -ce eki** de vurguyu kendinden önceki heceye sürer:

Bence, Açıkça, Ulusça, Okudukça

***İkilemelerde vurgu genellikle ilk sözcükte ya da ilk sözcüğün son hecesinde bulunur. İkilemeler**, aynı sözcüklerin, yakın ve karşıt anlamlı sözcüklerin ya da ses benzerliği taşıyan sözcüklerin yinelenmesiyle oluşan sözcük öbekleridir: (İkilemeler, Türkçenin dili zenginleştiren ve güzelleştiren en önemli özelliklerinden biridir. Kökeni yüzyıllar öncesine dayanan ikilemeler, biçim ve anlam yönünden kalıplaşmıştır.)

Çirkin mi çirkin - **Yalan** dolan - **Allak** bullak - **Kör** kütük - **İte** kaka - **Sağ** salim - **Biz** bize - **Tıklım** tıklım - **Şıkır** şıkır - **Gizli** gizli - **Eski** püskü

***Pek, çok, en** gibi vurgu çeken **derece belirteçleri ve pekiştirme sözcükleri** de vurguyu üzerlerine çeker.

Pek güzel olmuş.

Ey Türk gençliği!

Bugün **çok** mutluyum.

Türkçede **bileşik sözcük vurgusu** pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş, bileşik sözcüklerde vurgunun; hece sayısı, hece yapısı (Açık, kapalı, uzun, kısa heceler)dikkate alınarak incelendiği için, çeşitli biçimlerde ortaya çıktığını saptamışlar ancak aynı hece sayısı ve yapısına sahip bileşik sözcüklerin farklı vurgulanması nedeniyle kesin bir yargıya varılamamıştır. Gözden kaçırılmaması gereken bir önemli nokta da sözcüklerin anlamına dikkat

etmek gerektirir. Dilbilimci Prof. Ömer Demircan, **Türkçenin Ses Dizimi** (2001) adlı kitabında bileşik sözcükleri iki ayrı ögede toplar; niteleyen ve nitelenen.

Bileşik sözcüklerde vurgunun yeri belirlenirken, anlamın önemli bir rolü olduğu görülür.

***İlk sözcüğü tek heceli bileşik sözcüklerde** vurgu ilk sözcükte, **ilk sözcüğü birden çok heceliyse** vurgu ikinci hecede görülür:

Başbakan - Ayçiçeği - Gözyaşı - Kartopu - Kırkayak - Kuşbaşı - Suçiçeği-Başyazar

Akşamsefası - Ebegümeci - Ayakkabı - Çalakalem - Hanımefendi - Denizkızı - Kedigözü

***Ancak bu kurala aykırı örnekler de görülür;**

Akaryakıt - Gökdelen -Ateşkes - Gecekondu

Ad ve sıfat tamlamaları(Tamlayanın sözcük vurgusu güçlüdür)

Zarf ve adlarla (zamirle) kurulan tamlamalar;

***İlk sözcüğü birden çok heceli tamlama ve deyimlerde** vurgu genellikle ilk sözcüğün son hecesindedir:

Ayşe'nin evi - **Deniz** kıyısı - **Evin** kapısı- **Meyveli** ağaç - **Gümüş** kolye - **Cesur** insan - **En** iyi radyo - **Uzak** diyarlar - **Çabuk** davranmak - **Benim** radyom - **Sizin** kitabınız - **Bu** defter- **Çene** yormak - **Zihin** açmak - **Ciğeri** yanmak -**Hafife** almak

***"Ki" aitlik eki** ile yapılan tamlamalarda bu ek vurguyu çeker. (-Ki bağlama zamiriyle karıştırılmamalıdır. Tümceleri bağlayan ve ayrı yazılan -ki vurgu çekmez.)

Sudaki balık - **Penceredeki** çiçek - **Akşamki** yemek - **Bendeki** şans

Sözünü ettiğimiz ikilemeler ve tamlamalar **Öbek** ya da **Tamlama vurgusu** olarak da adlandırılmaktadır.

***Sayılar**, vurgu konusunda genellikle ihmal edilir. Aslında sayılarla ilgili genel bir kural olmamakla beraber gündelik yaşamda özellikle on (10) ile başlayan sayıların yanlış vurgulandığına şahit oluyoruz.

“Vurgu genellikle son hecede olur” kuralı sayılarda da geçerli olmakla beraber, yukarıda verdiğimiz iki heceli yer adları, seslenme sözcükleri gibi, onlu sayılarda da vurgu ilk hecede belirtilir. Örneğin; **onbeş** değil, **onbeş** olarak vurgulanır.

6.1.2. Yabancı Sözcüklerde Vurgu

Dilimizde bulunan Arapça- Farsça kökenli bazı sözcüklerde uzun heceler vardır. Bu sözcükler genellikle geldikleri dildeki vurgu yerlerini korurlar. Vurgu uzatılan hece üzerinde görünür. Ünlü uzunluğu yalnızca bir ses özelliği değil, aynı zamanda anlam ayırt edici bir özelliktir. Bu sözcükler için genel bir kural yoktur. Her birinin kendine özel bir vurgusu bulunur. Bu sözcüklerin uzatılan hecelerinin vurgusu, yerine göre başta, ortada veya sonda bulunur.

Vurgu başta: Kâtil, vâris, âdet (görenek)

Vurgu ortada: Hazine, Mücadele

Vurgu sonda: Bestekâr -Nema -Ziya, katî, vefa, zeki

*Günümüzde az kullanılsa da **doğu kökenli ön ekler** de vurguyu üzerlerine çeker:

Bîçare - **Bîvefa** - **Na:mağlup** - **Na:tamam**

Dilimize batı dillerinden geçen sözcüklerin bazılarında geldikleri dillerin vurgu biçimi korunmuş diğerlerinde Türkçenin vurgu kuralları uygulanmıştır.

Fanatik - **Profesör** - **Glikoz** - **Kristal**

*Bazen de sözcüğün yalın halindeki vurgusuyla tümce içerisindeki vurgusunun aynı olmadığını görüyoruz;

Biyokimya / **Biyokimya** dersine girdim / **Biyokimya****dan** geçtim.

6.1.3. Vurgu Çekmeyen Ekler

Bazı çekim ekleri vurgusuzdur. Vurgu ekten bir önceki heceye kayar.

Sözcüklerin ek aldıkça vurgularının son heceye doğru kaydığını söylemiştik. Ancak vurgu yalın haldeki sözcüğün son hecesinde değilse ek de vurgu çekmez.

Bu nedenle vurgulama açısından ekleri vurguyu kendi üzerine çekenler ve vurguyu çekmeyenler olarak iki ana başlıkta toplayabiliriz.

Anne - Annelik, Şimdi - Şimdilik, İzmir - İzmir'den gibi

***Olumsuzluk eki -me -ma** vurgu çekmez.

Beni kandırma! - Açık bırakma! - Benden bir şey isteme!- Yanlış vurgulama! – Gitmemeliydin ! – Konuşmayacağım!

***Soru eki -mı -mu** vurgu çekmez.

Geldin mi? - Hava yağmurlu mu? - Öyle mi? - Öğrendiniz mi?- Biliyor musunuz? - Söyleyecek misin?

***“Dahi” anlamına gelen -de -da** bağlacı vurgu çekmez. (Yapım eki olan -de -da vurgu çeker ve bitiştik yazılır)

Ben de gelmek istiyorum - Arkadaşım da istiyor - Ankara’ya zamanında vardı - Bu işi yapmaya zamanın da kalmadı - Nasıl da öğrendin? - İş bulmak da para kazanmak da kolay değil.

***(-ile) (-ise) (-idi) (-iken) (-imiş) gibi bağlaç ve ekler de** vurgu çekmez.(Eklerin başındaki sesli harf düşer)

Annemle geldim - Otobüsle gittiler - Yazacaksa - Okursan anlarsın - Çalışkandı - Sendin o gelen - Gitmişken gelme bir daha – Güzelmiş

***-ki bağlacı** vurgu çekmez

Anladım ki - Öyle ki - Bilmelisiniz ki- Sanmıştım ki

***-dır —dir -dur -dür bildirme ekleri** vurgu çekmez.

Kolaydır - Anlamıştır - Güzeldir

***-ca , -ce son ekleri** vurgu çekmez.(Küçültme anlamında kullanıldığında vurgu çeker)

Doğruca sınıfa girdim - Çocukça bir davranıştı - Topluca derse girdik - Yavaşça elimi çektim.

6.1.4. Cümle (Tümce) Vurgusu

Tümce içinde, anlamca önem taşıyan sözcüğün, daha belirgin ve baskılı söylenmesi ya da cümle içinde yerinin değiştirilerek (yükleme yaklaştırılarak) vurgulanmasıdır. Yani tümce vurgusu (sözün anlamına göre) **gezici vurgudur**.

Böylece tümceye anlam ve akıcılık kazandırmış oluruz. Anlamda farklılık yarattığı için “mantık vurgusu”, “değer vurgusu” gibi adlar da verilmiştir. Sözcükte vurgu hecelerde önem kazanırken, cümlede sözcüklere odaklanır. Tümce vurgusunu doğru yapabilmemiz için; okuduğumuz metni çok iyi anlamamız ya da anlatacağımız konuyu çok iyi bilmemiz gerekir.

Anlam doğru biçimde kavranırsa bir tümcede iki ya da üç sözcüğün vurgulanması gerektiğ rahat anlaşılr. Bunlar anahtar sözcükler olarak kabul edilebilir.

*Tümce içerisinde önemli bir vurgu olmadığını düşünüyorsanız, vurguyu yükleme yapabilirsiniz:

Radyodan **ıktılar**.

Program **güzeldi**

*Tümcede anlamca önemi olan sözcüğü dikkat çekmek istiyorsak,

Sözcük ya da sözcüklerin yerini değştirerek yükleme yaklaştıırız:

Spikerlik mesleğnde başarı, yetenek ve **alışmayla** sağlanır.

Spikerlik mesleğnde başarı, çalışma ve **yetenekle** sağlanır.

Spikerlik mesleğnde yetenek ve çalışmayla **başarı** sağlanır.

Sözcüklerin yerlerini değştirmeden, en fazla anlam içeren sözcüğü vurgularız.(Bu **değr vurgusu** olarak da adlandırılabilir.)

Spikerlik mesleğnde **başarı**, yetenek ve çalışmayla sağlanır.

Spikerlik mesleğnde başarı, **yetenek** ve çalışmayla sağlanır.

Spikerlik mesleğnde başarı, yetenek ve **alışmayla** sağlanır.

Bu üç tümcenin yazılışı aynı olmasına rağmen, söyleniş sırasında vurgulamak istediğimiz sözcükleri, daha baskılı ve belirgin söyleyerek, istediğimiz anlamı ön plana çıkarabiliriz.

Daha ayrıntılı bir örnek verelim;

Ahmet dn uçakla Ankara'dan İzmir'e gitti.

Bu tümcede **altı soruya** yanıt vererek, altı değşik anlamda vurgulayabiliriz.

Kim, ne zaman, nasıl, nereden, nereye, ne yaptı? Sırayla vurgulayalım:

Ahmet dn uçakla Ankara'dan İzmir'e gitti.

Ahmet **dn** uçakla Ankara'dan İzmir'e gitti.

Ahmet dn **uçakla** Ankara'dan İzmir'e gitti.

Ahmet dün uçakla **Ankara'dan** İzmir'e gitti.

Ahmet dün uçakla Ankara'dan **İzmir'e** gitti.

Ahmet dün uçakla Ankara'dan İzmir'e **gitti**.

*Özellikle konuşma yapanlar, tiyatro oyuncular, sanatçılarda sıklıkla gördüğümüz bazı sözcük ya da sözcük gruplarının daha güçlü, abartılı vurgulanması da **Uyum (Ahenk) Vurgusu** olarak adlandırılır. Tıpkı müzikte bestenin seslendirilmesi, çalınış hızı, notaların belli aralıklarla okunmasıyla gerçekleştiriliyorsa, konuşmada da sözcüklerin bazı heceleri belli aralıklarla vurgulanır. Bazı kişilerde hecelerin bir kısmının yavaş birkaç hecenin olağandan hızlı söylendiğini duymuşsunuzdur. **Tartım kusuru** diye niteleyebileceğimiz bu durum, Uyum vurgusu yapılırken kulağa daha çok batar.

Uyum (Ahenk) Vurgusu konuya ve kişiye göre değişiklik gösterir yani **serbest** bir vurgudur. Ancak sesleri gelişigüzel uzatırsanız, anlamı bozacak, dinleyeni rahatsız edecek kadar abartılı vurgular yaparsanız başarısız olursunuz. Bu vurgu gerçek anlamda ustalık ister. Bu yüzden durak yerlerinin, vurgulanması gereken hecelerin dikkatle seçilmesi gerekir.

Sarışın bir kurda benziyordu /

Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı II

Yürüdü uçuşumun kenarına kadar I

Eğildi, durdu /

Bıraksalar I

İnce uzun bacakları üstünde yaylanarak /

Ve karanlıkta parlayan bir yıldız gibi kayarak /

Kocatepe'den Afyon Ovası'na atlayacaktı. (N.Hikmet)

Bu örneği kendi vurgularınıza göre işaretleyebilirsiniz.

*Dikkat çekmek, daha belirgin söylemek istenilen sözcüğü cümle başına getirerek devrik cümle kurulabilir. **Devrik cümlede vurgu başta olur.**

Ne mutlu **Türküm** diyene!

Keşke çıkmasaydın karşıma!

Yeter artık **bitsin** bu sıcak!

Yazık oldu Süleyman efendiye (O. Veli)

***Emir tümcelerinde** vurgu tümcenin başındadır;

Kalk oradan!

Otur şuraya!

Ver elini dünya!

*Uzun tümcelerde iki ya da daha fazla bilgi içeren guruplar vardır. Bu durumda her gurupta vurgulanması gereken sözcükler olabilir. Ortaya çıkartmak istediğiniz anlama göre vurgu yapabilirsiniz. (Tümce vurgusunun gezici ya da serbest olma özelliği)

Hava **sıcak** olursa **denize** gideriz.

Bütün gün **koşturduktan** sonra laf anlatacak **dermanım** kalmadı.

Bütün gün koşturduktan sonra **laf** anlatacak dermanım kalmadı.

*Bütün bu bilgilerin ışığında sözcükleri değişik biçimlerde vurgulayarak anlam farklılıkları yaratabiliriz:

Sesimizin şiddetini artırarak;

Bütün bunların **tek** sorumlusu var; o da **sensin**.

Vurgulamak istediğimiz sözcüklerden önce duraklayarak;

Çok çalışmanız gerektiğini **nemle** vurguluyorum

nszleri ikizleştirerek;

Ev-vet! Tam da bunu söylemeye çalışıyordum.

Heceleri ayırarak;

Sınıfta kalmanın bir sebebi var, **tem-bel-sin!**

Alıştırma:

Aşağıdaki ilk alıştırma metninde diğer vurgularla birlikte, anlam ayırıcı vurguların ağırlıkta olduğu sözcükler de yer alıyor. Verdiğimiz bilgilerin ışığında, vurguların tümüne dikkat ederek okuyunuz. İlk aşamada vurgu yerlerini işaretleyebilirsiniz.

Bodrum katında oturmanın sıkıntıları vardır. Karanlıktır, soğuktur, i sıkıcıdır. Ama annemin verdiği tatil haberi sayesinde neşem yerine gelmişti. **Bodrum**'a gidiyorduk. Ama bu

sefer **denizli** olanına. Üstelik ailemizin en sevilen, takdir edilen **aydın gelini** Ayten ablalarda kalacaktık. Ayten abla bir gece önce annemi aramış ve “ille de **gelin**” diye tutturmuş meğerse. Her neyse, sevinçle yola çıktık. Babam hevesle direksiyonun başına kuruldu. Annem de yanına... Bizler de iki kardeş, en sevdiğimiz yere, arkaya yerleştik. Annem daha yola çıkmadan tüm şartlarını öne sürmeye başladı. **Denizli**’de durulacak, havlu alınacak. **Aydın**’dan incir alınacak... Babam, “Hanım, Denizli’den horoz da alalım istersen” dedi bıyık altından gülerek. “Sen daha gül” dedi annem. “Denize nazır incir yesek fena mı olur?”

Her neyse, açlıktan hepimizin midesi kazınınca bir lokantanın önünde durduk. Babam lokantanın bahçesinden kopardığı gülü anneme uzattı. İncir, havlu ve horozun yarattığı gergin havayı bir gül ile dağıtabilen babam, rahatlayarak garsonu çağırdı.

Uygulamalar

ESKİ BİR TAPINAK YAZITI

Gürültü patırtının ortasında sükûnetle dolaş; sessizliğin içinde huzur bulunduğunu unutma. Başka türlü davranmak açıkça gerekmedikçe, herkesle dost olmaya çalış. Sana bir kötülük yapıldığında verebileceğin en iyi karşılık unutmak olsun. Bağışla ve unut. Ama kimseye teslim olma. İçten ol; telaşsız, kısa ve açık seçik konuş. Başkalarına da kulak ver. Aptal ve cahil oldukları zaman bile dinle onları çünkü dünyada herkesin bir öyküsü vardır.

Yalnız planlarının değil, başkalarının da tadını çıkarmaya çalış. İşinle, ne kadar küçük olursa olsun ilgilen; hayattaki dayanağın odur. Seveceğin bir iş seçersen, yaşamında bir an bile çalışmış ve yorulmuş olmazsın. İşini öyle sev ki, başarıların bedenini ve yüreğini güçlendirirken verdiklerinle yepyeni hayatlar başlatmış ol.

Olduğun gibi görün. Sevmediğin zaman sever gibi yapma. Çevrene önerilerde bulun ama hükmetme. İnsanları yargılasan, onları sevmeye zamanın kalmaz. Unutma ki insanlığın yüzyıllardır öğrendikleri, sonsuz uzunlukta bir kumsaldaki tek bir kum taneciğinden daha fazla değildir.

Aşka burun kıvrırma sakın! O çöl ortasındaki yemyeşil bir bahçedir. O bahçeye layık bir bahçıvan olabilmek için, her bitkinin sürekli bakıma ihtiyacı olduğunu unutma.

Kaybetmeyi, ahlaksız bir kazanca tercih et. İlkinin acısı bir an, ötekinin vicdan azabı bir ömür boyu sürer. Bazı idealler o kadar değerlidir ki, o yolda mağlup olman bile, zafer sayılır. Bu dünyada bırakacağın en büyük miras, dürüstlüktür.

Yılların geçmesine öfkelenme; gençliğe yakışan şeyleri, gülümseyerek teslim et geçmişe. Yapamayacağın şeylerin, yapabileceklerini engellemesine izin verme. Rüzgârın yönünü değiştiremediğin zaman, yelkenlerini rüzgâra göre ayarla. Çünkü dünya, karşılaştığın fırtınalarla değil, gemiyi limana getirip getiremediğinle ilgilenir. Ara sıra isyana yönelecek olsan da hatırla ki, evreni yargılamak imkânsızdır. Onun için kavgalarını sürdürürken bile kendi kendinle barış içinde ol.

Hatırlamazsın doğduğun zamanları; sen ağlarken herkes sevinçle gülüyordu. Öyle bir ömür geçir ki herkes ağlasın öldüğünde, sen mutlulukla gülümse.

Sabırlı, sevecen, erdemli ol. Eninde sonunda bütün servetin sensin. Görmeye çalış ki, bütün pisliğine ve kalleşliğine rağmen dünya insanoğlunun biricik güzel mekânıdır. (XSENTIUS M.Ö. IX. Y.Y)

Uygulama Soruları

Yukarıdaki alıştırma metninde diğer vurgularla birlikte, anlam ayırıcı vurguların ağırlıkta olduğu sözcükler de yer alıyor. Verdiğimiz bilgilerin ışığında, vurguların tümüne dikkat ederek okuyunuz. İlk aşamada vurgu yerlerini işaretleyebilirsiniz.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Türkçemizde Vurgu, Sözcük Vurgusu, Yabancı Sözcüklerde Vurgu, Vurgu Çekmeyen Ekler ve Cümle (Tümce) Vurgusu'nun özelliklerine ve önemine örneklerle değindik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

1) Vurgulu olan sözcük ya da hece, daha yüksek sesle, daha baskılı ve yerine göre daha uzun bir solukla söylenir, işte bu nedenle üç temel özellik ön plana çıkar. Gevşeklik bu üç özellikten biridir.

2) Sözcük Vurgusu, sözcüğün bir hecesini diğerlerine göre daha yüksek bir ses tonuyla daha baskılı ve belirgin söylemektir.

3) Berkitme Vurgusu, tümce içinde, anlamca önem taşıyan sözcüğün, daha belirgin ve baskılı söylenmesi ya da cümle içinde yerinin değiştirilerek (yükleme yaklaştırılarak) vurgulanmasıdır. Bir başka deyişle, (sözün anlamına göre) gezici vurgudur. Anlamda farklılık yarattığı için “mantık vurgusu”, “değer vurgusu” olarak da bilinir.

4) Özellikle konuşma yapanlar, tiyatro oyuncular, sanatçılarda sıklıkla gördüğümüz bazı sözcük ya da sözcük gruplarının daha güçlü, abartılı vurgulanmasına Uyum (Ahenk) Vurgusu denir.

5) Emir tümcelerinde vurgu tümcenin sonundadır.

YANITLAR:

1) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: SESİN SÜRESİ (HECENİN UZUN YA DA KISA OKUNUŞU)

2) DOĞRU

3) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: TÜMCE (CÜMLE) VURGUSU

4) DOĞRU

5) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: EMİR TÜMCELERİNDE VURGU TÜMCENİN BAŞINDADIR.

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

1) Vurgunun özellikleri arasında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

a) Türkçede vurgu çoğunlukla sözcüklerin son hecelerinde olur ve sözcüğün aldığı eklere doğru kayar. Ancak bu kuralı bozan pek çok örnek vardır. Bazı durumlarda vurgu ilk ya da orta hecede bulunabilir.

b) Dinleyenin dikkatini çekerek, anlatılmak istenenin kavranmasını kolaylaştırır

c) Sesi, söyleyişi, sözün anlamlanması ve yorumuna katkı sağlayan ses perdesindeki iniş ve çıkışlar olarak tanımlayabileceğimiz sesteki ezgiyi canlandırıp sıcak kılar.

d) Son yıllarda gündemde olan hızlı okuma çalışmaları, iyi bir spiker ya da konuşmacı için tekdüze, dinleyeni sıkıcı, vurgusuz ya da yanlış vurgulara yol açan bir konuşma biçimi yaratabilir.

e) Duyguların yazıya aktarılmasını sağlar.

2) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi vurgu çeşidi değildir?

a) Öbek (Tamlama) Vurgusu

b) Şiddet Vurgusu

c) Gerilek vurgu

d) Anlam Ayırıcı Vurgu

e) Değer taşımayan vurgu

3) Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde vurgu ile ilgili yanlış bir özellik verilmiştir?

a) Söze duygu değeri katar.

b) Konuşmayı etkili ve dinlenir kılar.

c) Konuşmayı güzelleştirir.

d) Anlamın kavranmasını zorlaştırır.

e) Yazım benzerliği olan sözcüklerin anlamını ayırt eder.

4) Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

a) Türkçede sözcük vurgusu genellikle sözcüklerin ilk hecelerindedir ve eklere doğru kayar.

b) Ünlem, seslenme, hitap, zarf görevi üstlenen sözcüklerde vurgu genellikle ilk hece üzerindedir.

c) Tek heceli sözcükler genel olarak vurgu çekmez.

d) Türkçe sözcüklerde orta hecede vurgu pek görülmez. Orta hecelerine vurgu çeken sözcükler genellikle yabancı kökenlidir.

e) Pek, çok, en gibi vurgu çeken derece belirteçleri ile pekiştirme sözcükleri vurguyu üzerlerine çeker.

5) Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

a) Olumsuzluk eki –me –ma vurgu çekmez.

b) Soru eki -mı-mu vurgu çekmez.

c) “Dahi” anlamına gelen –de-da bağlacı vurgu çekmez.

d) -ki bağlacı vurgu çekmez.

e) Yapım eki olan –de-da (bitişik yazılır) vurgu çekmez.

Cevaplar

1) E

2) E

3) D

4) A

5) E

7. ULAMA

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

7.1. Ulama Nedir?

7.2. Ulama İle İlgili Kurallar

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Ulama nedir? Tanımlayınız.
- 2) Türkçemizde ulama yapılan sözcüklerden örnekler veriniz.
- 3) Türkçemizde ulamanın özelliklerini örneklerle açıklayınız.
- 4) Türkçemiz dışında hangi dillerde ulama (liyezon) yapılır? Araştırınız.
- 5) Ulamanın özelliklerini yazıda ve konuşmada örneklerle açıklayınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Ulama	Ulama'yı tanımlar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Ulama İle İlgili Kurallar	Türkçemizde Ulama ile ilgili kurallar hakkında bilgi sahibi olur.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

Ulama, Ulamanın özellikleri

Giriş

Ulama, bir sözcüğün sonunda bulunan ünsüz harfin kendinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan sözcükle bitştirilmesidir. Ancak ulama yazılışta değil okunuşta gerçekleştirilir. Ulama konuşaları daha seri kılar. Örneğin (Reca, 2015: 141);

Ahmet Arif //Ahme-tArif

Hasan Ali // Hasa-nAli

Yol ortası//yo-lor-ta-sı

Diksiyonunun özelliklerinden biri olan ulama söz akışına pürüzsüzlük ve tatlılık verir. Ses sakın ve düzenli olarak ilerler. Uygun ulamayla yapılan konuşmalarda ya da seslendirmelerde ses bir nehirn akışı gibi sakın ve düzenli olarak ilerler. Koçyiğit'in de vurguladığı gibi (2013:75), tiyatrocuların ve sunucuların ulama konusunda dikkatli ve titiz olmaları gerekmektedir.

7.1. Ulama Nedir?

Ekleme, ilave etme, katma gibi anlamları da olan **ulamayı** Türk Dil Kurumu dil bilimi açısından, “Konuşmada art arda gelen sözcüklerden birincisinin sonundaki ünsüzün, ikincisinin başındaki ünlüye ses bakımından bağlanarak söylenmesi” olarak tanımlıyor. Bu tanıma ayırt etmek, ağaç altı, tertip etmek art arda gibi sözcükler de örnek olarak veriliyor.

Bu tanımdan yola çıkarak ulamayı bir dilbilimi kuralı haline getirmeye çalışırsak şöyle bir sonuca ulaşabiliriz: Türkçede bir sözcük ünsüzle bitiyor, ardından gelen sözcük ünlüyle başlıyorsa, birinci sözcüğün son sesiyle ikinci sözcüğün ilk sesi birlikte söylenir ve buna **ulama** denir.

YAZILIŞ

Aksak ayak

Baş efendi

Boş inanç

Büyük Okyanus

Can acısı

Çiçek açmak

Dünür olmak

En az

Eksik etek

Fener askısı

Gelin almak

Gözden ırak

Heder etmek

İzin almak

Jilet atmak

Koşar adım

SÖYLENİŞ

Ak-sa/ka-yak

Ba-şe/fen-di

Bo/şi-nanç

Bü-yü/kok-ya-nus

Ca/na-cı-sı

Çi-çe/kaç-mak

Dü-nü/rol-mak

E/naz

Ek-si/ke-tek

Fe-ne/ras-kı-sı

Ge-li/nal-mak

Göz-de/nı-rak

He-de/ret-mek

İ-zi/nal-mak

Ji-le/tat-mak

Ko-şa/ra-dım

Kör uçuş	Kö/ru-çuş
Laf ebesi	La/fe-be-si
Merak etmek	Me-ra/ket-mek
Neden olmak	Ne-de/nol-mak
Oruç açmak	O-ru/çak-mak
Paket ipi	Pa-ke/ti-pi
Rol oynamak	Ro/loy-na-mak
Sürek avı	Sü-re/ka-vı
Tavan arası	Ta-va/na-ra-sı
Uyuz it	U-yu/zit
Yıllık ortalama	Yıl-lı/kor-ta-la-ma

Ulamanın sadece bir konuşma kuralı olduğunu, bu kural uygulanırken sözcüklerin hatta tümcenin yazım yapısının bozularak yeni bir yapılanma oluştuğunu bilmeliyiz. Ulama hiçbir zaman yazıda gösterilmez ve yalnızca son sesi ünsüzle bitip, ilk sesi ünlüyle başlayan ardışık sözcükler arasında geçerlidir. **Eğer sözcüklerin arasında nokta, virgül gibi noktalama işaretleri kullanılmışsa da ulama yok demektir.**

Ulama, tümce içindeki bütün uygun sözcükler arasında yapılabilir. Böylelikle konuşmaya bir akıcılık kazandırılmış olur. TRT'nin eski spikerlerinden Ülkü Giray, radyonun unutulmaz konuşmacılarından Suat Taşer'in, *"Konuşurken sesler tespih taneleri gibi ardı ardına değil, bir zincirin halkaları gibi iç içe geçmiş olmalı"* dediğini aktarırken (Giray, 1998) bunun da öncelikle ulamayla sağlanabileceğini belirtiyor. Ancak sadece ve sürekli ulama yaparak akıcı bir konuşma yeteneği kazanabileceğimizi düşünmemeliyiz. Akıcı ve doğru konuşma, Türkçenin ses özelliklerinin iyi bilinip bütün kurallarıyla uygulanması sonucunda ve uzun sürede kazanılabilecek bir yetenektir. Uğraş ve sabır gerektirir. Doğru vurgulama ve tonlama yapamıyorsanız, sesinizin şiddet ve tınısını iyi ayarlayıp kullanamıyorsanız, söyleyiş kusurlarınız varsa, soluk alıp verişiniz hatalı ise, eksiklerinizin üzerinde daha çok durmalısınız. (Türkçe sözcüklerin sonlarında zaten (b,c,d,g) ünsüzleri bulunmadığından, (p,ç,t,k) ünsüzleriyle biten Türkçe sözcükleri ulama sırasında süreksiz-yumuşak ünsüzlere dönüştürmeyen. Yani açık alan, açığalan olmaz)

Ulamanın Tümce İçinde Uygulanması:

Yazılış:	"Denizlerin en güzelidir Akdeniz."(*)
Söyleniş:	De-niz-leri / nen g-ze-li-di / rAk-de-niz.
Yazılış:	Dün akşam Ahmet annesinin evine gitti.
Söyleniş:	D / nak-şa / mAh-me / tan-ne-sini / ne-vi-ne git-ti.
Yazılış:	Kemanın akordundan anlayan adam
Söyleniş:	Ke-ma-nı / na-kor-dun-da / nan-la-ya / na-dam
Yazılış:	Dünyanın en acımasız adamı
Söyleniş:	Dn-ya-nı / ne / na-c-ıma-sı / za-da-mı
Yazılış:	"...Yurdumun üstünde tüten en son ocak."
Söyleniş:	"...Yur-du-mu / ns-tn-de t-te / nen so / no-cak"(**)

7.2. Ulama İle İlgili Kurallar

Tanımına bakarak ulamanın basit bir Türkçe konuşma kuralı olduğunu ve zorlanmadan üstesinden gelebileceğinizi düşünmeyin. Sözcük sonlarında karşınıza çıkan her ünsüzü, ardından gelen ünlü başlangıçlı sözcüğe ulamaya abalarsanız, istenmedik durumlarla karşılaşıp, söylemek istediğinizden çok farklı anlaşılmalara neden olabilirsiniz.

Türkçede sözcük sonlarında "b", "", "d", "g" süreksiz-yumuşak ünsüzlerinin bulunmayışı ve onların yerine "p", "", t, "k" süreksiz-sert ünsüzlerinin kullanılması bir kuraldır. Aynı kural gereği, bu süreksiz- sert nszler (p, , t, k) nlyle başlayan bir ek aldıklarında tekrar süreksiz-yumuşak nszlere (b, c, d, g) dönüşürler.

Süreksiz-sert ünsüzlerin süreksiz-yumuşak nszlere dönüşmesi, ulama yapılırken de uygulanır ve yazı dilinde sert olan nsz, ulama sonunda yumuşak nsz olur.

Sözcüğün Yazılışı Yazı Dilinde Kullanımı Konuşurken Kullanımı

Mektup	Mektup okudu	Mek-tu / bo - ku- du
Harp	Harp Okulu	Har / bo - ku - lu
Fel	Fel olmak	Fel / col - mak
Ağaç	Ağaç altı	A: / cal - tı
Kanat	Kanat açmak	Ka - na / da - mak

Şehit	Şehit oldu	Şe - hi / dol - du
Cenk	Cenk etmek	Cen / get - mek
Ahenk	Ahenk içinde	A - hen / gi – çin - de

* “K” ünsüzü kalın ve ince söylemli olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir sözcüğün sonunda “ince k” ünsüzü bulunuyor ve ardından gelen sözcük kalın bir ünlüyle başlıyorsa, ulama yapıldığında “ince k” ünsüzü de bu kalın ünlüye uyarak “kalın k” ünsüzüne dönüşür.

Örnek:

Bir yürek adamı: Sözcüğün sonundaki “k” ünsüzü yalnız söylendiğinde incedir.

Bir yü-re/**ka**-da-mı: Ulama yapıldığında “k” ünsüzü kalınlaşır.

Çelik organ: “Çelik” sözcüğü yalnız söylendiğinde “k” ünsüzü incedir.

Çe-li / **kur**-gan: Ulama yapıldığında “k” ünsüzü kalınlaşır.

Büyük ayı: “Büyük” sözcüğündeki “k” ünsüzü aslında incedir.

Bü-yü / **ka**-yı: Ulama sonunda “kalın a” ünlüsüne uyan “k” da kalınlaşır.

*Sözcük sonunda yer alan “kalın k” ünsüzü de ardından gelen sözcüğün ince ünsüzüyle benzeşerek “ince k” ünsüzüne dönüşür.

Örnek:

Yaprak örtüsü: “Yaprak” sözcüğündeki “k” ünsüzü kalındır.

Yap-ra /**kör**-tü-sü: Ulama yapıldığında ise ardından gelen ince ünlüye uyarak o da “ince k” ünsüzüne dönüşür.

Yırtık elbise: “Yırtık” sözcüğündeki “k” ünsüzü kalındır.

Yır-tı / **kel**-bi-se: Kendisinden sonra gelen ince ünlüye uyarak o da inceleşir.

Koltuk örtüsü: “Koltuk” sözcüğü yalnız söylendiğinde “k” ünsüzü kalındır.

Kol-tu / **kör**-tü-sü: “örtü” sözcüğündeki “ö” ince ünlüsü ile benzeşerek “ince k” olur.

*“K” ünsüzü ile ilgili bir kural da şudur: Bir sözcük “k” ünsüzü ile bitiyor ve ardından gelen sözcük “h” ünsüzü ile başlıyorsa, konuşma sırasında bu “h” ünsüzü düşer ve iki sözcük ulanarak söylenir. (İlk sözcük ünsüzle bitip ardından gelen sözcük de ünsüzle

başladığından bu uygulamadan bir ulama kuralı olarak söz edemeyiz. Ancak konuşmada akıcılığı sağlamak için düşürülen “h” ünsüzü sayesinde sözcükler tıpkı ulama yapılmış gibi eklenerek yeni bir yapıya kavuşurlar. Birinci sözcükte vurgu yapılması gerekiyorsa sonraki sözcükteki “h” ünsüzünü de mutlaka söylemek gerektiğini ise unutmayınız.)

<u>Sözcüğün Yazılışı</u>	<u>Konuşurken Kullanımı</u>
Basık hava	Ba-sı / ka-va
Burçak hasadı	Bur-ça / ka-sa-dı
Büyük havuz	Bü-yü / ka-vuz
Çocuk Hastalıkları	Ço-cu / kas-ta-lık-la-rı
Erik hoşafı	E-ri / ko-şa-fi
Küçük hanım	Kü-çü / ka-nım
Sıcak hamam	Sı-ca / ka-mam
Türk Hava Yolları	Tür / ka-va Yol-la-rı

*Türk halk şiirinde de sıklıkla karşımıza çıkan başka bir durumda ise, art arda gelen ve ilki ünlüyle bitip ikincisi de ünlüyle başlayan sözcüklerdeki iki ünlüden birinin düşürülmesi sonucunda sözcüklerin yapılarının değişmesi sonucunda ulama yapıldığı görülür.

Örnek:

Karacaoğlan	Karac’oğlan
Gelmez mi ola	Gelmez m’ola
Ne oldu	N’oldu
Ne için	N’için
Ne olur	N’olur

.

*Aruz vezni ile yazılan Divan Şiiri’nde de ulama (vasi) vardır.

Yahya Kemâl Beyatlı’nın, “Mehtap iri güller ve senin en güzel aksin” dizesindeki “güzel aksin” sözcüklerinin vezin gereği “gü-ze / lak-sin” olarak okunması gerekir.

Aruz vezniyle şiir yazarlar, kullandıkları aruz kalıbına uymak zorunda olduklarından ulamaya başvurmuşlardır. Ancak bu ulama yazıda gösterilmediğinden, hangi sözcüklerin ulandığını anlamak vezin bilmeye bağlıdır.

Aslında sadece aruz vezniyle yazılmış şiirlerde değil, nasıl yazılmış olurlarsa olsunlar (serbest, hece) bütün şiir türlerinde şiiri anlamak, durakları bilmek ve anlamını bilerek seslendirmek çok önemlidir.

Sadece ulama yapmak kaygısıyla durakları atlamak ya da olur olmaz yerlerde duraklayarak şiirin bütünlüğünü bozmak şiire ve şairine saygısızlık gibi algılanacaktır.

Şiir okumanız gerekiyorsa mutlaka defalarca göz gezdirin, asla hafızanıza (ezberinize) güvenerek hareket etmeyin. Yapacağınız bir tek sözcük hatta harf hatası bile kötü sonuçlara yol açabilir.

*Ünsüzle biten sözcükten sonra gelen ünlü başlangıçlı ikinci sözcüğün ilk hecesi vurguyu üzerine çekiyorsa ulama yapılmaz.

Örnek:

Çocuklar **o**ynuyordu. İnsanlık **ö**ldü mü?

Bütün **a**nnelere. Başından **a**tma.

*Ulama yapılmaya uygun iki sözcük arasına virgül konulmuşsa ulama yok demektir.

Örnek:

Aferin, adam olacak gibisin A-fe-rin, a-da-mo-la-cak gi-bi-sin

Büyük, altından bir heykel Bü-yük, al-tın-dan bir hey-kel

İnsan, anlaşılmaz bir varlıktır İn-san, an-la-şıl-maz bir var-lık-tır

*Değişik (yanlış) anlaşılmaların önüne geçmek için, ulamadan bazı durumlarda vazgeçilir ve kısa bir duraklamayla sözcüğe gerçek anlamı verilir.

Örnek:

• Balkon açıldı.	Balkon mu açıldı?	Balkona mı çıktı?
• Bardak aldı.	Bardak mı aldı?	Barda mı kaldı?
• Borç aldı	Borç mu aldı ?	Bor mu çaldı?
• İnsanlık adına	İnsanlık adına mı?	İnsanlı kadına mı?
• Kan aldı.	Kan mı aldı?	Kanal mı idi?
• Onbir inci	Onbir inci mi?	Onbirinci mi?
• Top aldı.	Top mu aldı?	Topal mı idi?
• Yunus Un Fabrikası .	Yunus Un Fabrikası mı?	Yunus'un fabrikası mı?

*Konuşmasına özen göstermeyen kişiler çok boğumlandırma hatası yapar ve genelde “r” ve “t” ünsüzlerini yutarlar. Dikkat edilmezse aynı hatalar ulama sırasında da ortaya çıkar.

Örnek:

“Bir adam nasıl olur da bunu yapar?”

Doğru Uygulama: Bi-ra-dam na-sı-lo-lur da bu-nu ya-par?

Yanlış Uygulama: Bi a-dam na-sı o-lur da bu-nu ya-par?

Uygulamalar

BEN HAYATTA EN ÇOK BABAMI SEVDİM...

Hayatta ben en çok babamı sevdim Karaçalılar gibi yardan bitme bir çocuk. Çarpık bacaklarıyla -ha düştü, ha düşecek- Nasıl koşarsa ardından bir devin. O çapkın babamı ben öyle sevdim. Bilmezdi ki oturduğumuz semti. Geldi mi de gidici-hep, hep acele işi! Çağın en güzel gözlü maarif müfettişi Atlastan bakardım nereye gitti. Öyle öyle ezberledim gurbeti Sevinçten uçardım hasta oldum mu 40'ı geçerse ateş, çağırırlar İstanbul'a Bir helalleşmek ister elbet, diğ'mi, oğluyla! Tifoyken başardım bu aşk oyununu. Ohh dedim, göğsüne gömdüm burnumu. En son teftişine çıkana değin. Koştururken ardından o uçmaktaki devin. Daha başka tür aşklar, geniş sevdalar için. Açıldı nefesim, fikrim, can evim. Hayatta ben en çok babamı sevdim...

CAN YÜCEL

YÜRÜYEN KÖŞK

İstanbul'dan Bursa'ya yolculuk vardır. 21 Ağustos 1929 tarihinde Ertuğrul yatıyla Yalova Açıklarından geçen Atatürk'ün gözüne, sahildeki ulu çınar ağacı ilişir. Kıyıda tüm zarafetiyle duran çınar ağacından etkilenen Atatürk, yatı durdurur ve botla sahile çıkar. Çınarın altında bir süre oturur. Termal'de, kendine ait olan köşkte konaklayan Atatürk, tam bu çınarın altına küçük bir ev yapılmasını ister. Tarih, 12 Eylül 1929'dur. Tam 22 gün süren inşaat bittiğinde, çınar ağacının zarif dallarının gölgesinde, ahşap, iki katlı, sevimli bir ev, yüzünü engin denize dönmüş, Ata'sını beklemeye başlar.

Atatürk'ün zihninde canlandığı tablo tamamlanmıştır. 13 Ekim 1919 tarihli gazetede *"Atatürk'ün Millet Çiftliği'ndeki inşa edilen köşkü bugün ikmal edildi."* Haberi yer alır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün sırtını yaslayarak, özel fincanında kahvesini yudumladığı çınar ağacının dalları, tam bir yıl sonra bu sevimli köşkün çatısına kadar ulaşır. Ağacın dallarının köşke zarar vermesi ihtimaline karşı kesilmesi gerektiği kendisine söylendiğinde, bir süre düşünür ve *"Ağacın dalları kesilmeyecek, köşk biraz içeri alınacak!"* diye emreder.

"Nasıl olur Paşam, bu mümkün değil!" itirazlarına karşılık çözüm yine Atatürk'ten gelir.

Görev, İstanbul Belediyesi'ne intikal eder. Belediye Fen İşleri Yollar-Köprüler Şubesi sorumluluğu üstlenir. Ünlü bestecimiz Ferit Alnar'ın kardeşi olan, Başmühendis Ali Galip Alnar (bazı kaynaklarda Ali Nuri Alnar olarak geçer) yanına aldığı teknik elemanlarıyla Yalova'ya gelerek çalışmalara başlar.

8 Ağustos 1930 tarihinde, önce bina çerçevesindeki toprak, büyük bir dikkatle kazılıp, yapının temel seviyesine inilir. İstanbul'dan getirilen tramvay rayları döşenir. Bina, santim santim çalışılarak, yapı altına sokulan raylar üzerine oturtulur. Artık binanın raylar üzerinde kaydırılarak, ağaçtan uzaklaştırılması aşamasına gelinmiştir.

Sıcak bir yaz akşamında Atatürk ile birlikte, kardeşi Makbule Atadan, Vali vekili Muhittin Bey, Emanet Fen Müdürü Ziya Bey ve Cumhuriyet Gazetesi Başmuharriri Yunus Nadi nezaretinde bina, 4,80 metre civarında kaydırılır. Bu olağanüstü riskli iş, 10 Ağustos 1930 tarihinde tamamlanır ve ulu çınar ağacı da kesilmekten kurtulur.

Atatürk ve Yalova konusunda araştırmalar yapan araştırmacı-yazar Ahmet Akyol'a göre, köşkün yürütülmesi işlemi iki safhada yapılır. 8 Ağustos 1930 tarihinde öncelikle binanın teras bölümü (toplantı salonu olarak kullanılan, üç yanı kristal camlarla kaplı bölüm) kaydırılır. Geri kalan iki gün içerisinde de, ana binanın raylar üzerinde yürütülmesi işlemi tamamlanır.

O günden itibaren köşkün adı, "Yürüyen Köşk" olur. Atatürk bu köşke, 1930-1937 yılları arasında defalarca gidip gelir.

Köşkün kaydırılması olayı, 10 Ağustos 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesinde şu şekilde yer alır: "Gazi Hazretlerinin köşkü nakledildi. Gazi Hazretlerinin Yalova'daki köşkünün yürütülme ameliyesi dün muvaffakiyetle icra ve ikmal edilmiştir. Kendileri de bu ameliyeye bizzat nezaret etmişlerdir."

Gazetede bu haberi okuyanlar, ülkenin içinde yaşadığı onca önemli mesele arasında, bu olayın o tarihte ne ifade ettiğine belki bir anlam veremediler. Belki de çınar ağacının bir metrelik dalının kesilmemesi için bir köşkün kaydırılmasını hayretle karşıladılar

Çünkü o devirde ne ozon tabakasının delinmesi vardı, ne küresel kirlilik, ne asit yağmurları, ne orman katliamı... Doğayı ve çevreyi koruma düşüncesi, dünyada hiçbir ülkenin, hiçbir devlet başkanının gündeminde yoktu. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, sadece bir ülkenin kurtarıcısı; milletini özgürlüğe, bağımsızlığa kavuşturmak için mücadele veren asil komutanı değil, bir karış toprağını, bir tutam yeşilini bile koruyan tek liderdi.

Duvarlarında Zonaro'nun, Halil Paşa'nın tabloları bulunan sevimli köşkte her şey binanın yapısına göre inşa edilmiş ve üretilmiş. Eşyalar ergonomik, bütün takımlar, hatta fayanslar bile orijinal halde. Yerden ısıtma sistemiyle yapılmış köşkte, ahşabın yemek kokusunu çekeceği düşünülerek mutfak yapılmamış. Ancak yemek takımları son derece zarif... Dönemin batılı tarzında inşa ve tefriş edilmiş köşkün, çift banyosu var. Duşlarında ısıyı ayarlamak üzere termostatu bulunuyor. Tuvalet kâğıdı bile o yıllardan kalma.

Alt katta Atatürk'ün dinlendiği kanepeler, üst katta dolapta, sanki dün kullanılmışçasına duran Atatürk'ün annesinden hatıra yorgani, bir Kur'an ve tespih. Perdeler, örtüler, Ata'nın yatak odası, boş yatağı... Onun aziz hatırası önünde saygıyla eğilmek için...

İskelenin sağına kaydırılmış halde duran Yürüyen Köşk, yenilenmiş, hatıraları tazelenmiş halde ziyaretçilerini kucaklıyor. Ya ulu çınar? 105 yaşındaki çınar ağacı yıllardır hasta... Kesilmesin diye köşkün kaydırıldığı kol ise kangren olduğundan, tümörün ağaca yayılmaması için 80’li yıllarda kesilmiş. Atatürk’ün sırtını yaslayarak kahve içtiği ulu çınar “gazi” şimdi...

(TRT Televizyon Dergisi, Kasım-2007, Sayı 222, Aynur Çelikcan)

Uygulama Soruları

Ulama, konuşmada akıcılığın sağlanması için çok önemlidir. Size anlatılan kurallara uyarak “Yürüyen Köşk” metni ve “Hayatta Ben En Çok babamı Sevidim” şiirlerini (<http://www.edebiyatogretmeni.net/seslisiirler.htm>) seslendirin, ilk başlarda ulama yapılacak yerleri işaretleyerek çalışın. Daha sonraları, gözünüz alıştıkça ulamaları işaret koymadan da yapabileceksiniz.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Türkçemizde ulama ve ulamanın özelliklerini örneklerle öğrendik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Vurgu, konuşmada art arda gelen sözcüklerden birincisinin sonundaki ünsüzün, ikincisinin başındaki ünlüye ses bakımından bağlanarak söylenmesidir.
- 2) Ulama yazılışta değil okunuşta gerçekleştirilir.
- 3) Sözcüklerin arasında nokta, virgül gibi noktalama işaretleri kullanılmışsa ulama vardır.
- 4) Süreksiz-sert ünsüzlerin süreksiz-yumuşak ünsüzlere dönüşmesi, ulama yapılırken de uygulanır ve yazı dilinde sert olan ünsüz, ulama sonunda yumuşak ünsüz olur.
- 5) Ünsüzle biten sözcükten sonra gelen ünlü başlangıçlı ikinci sözcüğün ilk hecesi vurguyu üzerine çekiyorsa ulama yapılır..

YANITLAR:

1) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: ULAMA

2) DOĞRU

3) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: SÖZCÜKLERİN ARASINDA NOKTA, VİRGÜL GİBİ NOKTALAMA İŞARETLERİ KULLANILMIŞSA DA ULAMA YOK DEMEKTİR.

4) DOĞRU

5) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: ULAMA YAPILIR.

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?
 - a) Türkçede sözcük sonlarında “b”, “c”, “d”, “g” süreksiz-yumuşak ünsüzlerinin bulunmayışı ve onların yerine “p”, “ç”, t, “k” süreksiz-sert ünsüzlerinin kullanılması bir kuraldır.
 - b) “K” ünsüzü kalın ve ince söylemli olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir sözcüğün sonunda “ince k” ünsüzü bulunuyor ve ardından gelen sözcük kalın bir ünlü ile başlıyorsa, ulama yapıldığında “ince k” ünsüzü de bu kalın ünlüye uyarak “kalın k” ünsüzüne dönüşür.

c) Konuşmasına özen göstermeyen kişiler çok boğumlandırma hatası yapar ve genelde “r” ve “l” ünsüzlerini yutarlar. Dikkat edilmezse aynı hatalar ulama sırasında da ortaya çıkar.

d) Sözcük sonunda yer alan “kalın k” ünsüzü ardından gelen sözcüğün ince ünsüzü ile benzeşerek “ince k” ünsüzüne dönüşür

e) Ulama yapılmaya uygun iki sözcük arasına virgül konulmuşsa ulama yapılır.

2) Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

a) Aruz vezni ile yazılan Divan Şiiri’nde de ulama (vasl) vardır.

b) Türk halk şiirinde, art arda gelen ve ilki ünlü ile bitip ikincisi de ünlü ile başlayan sözcüklerdeki iki ünlüden birinin düşürülmesiyle sözcüklerin yapılarının değişmesine bağlı olarak ulama yapıldığı görülür.

c) Ünsüzle biten sözcükten sonra gelen ünlü başlangıçlı ikinci sözcüğün ilk hecesi vurguyu üzerine çekiyorsa ulama yapılmaz.

d) Bir sözcük “k” ünsüzü ile bitiyor ve ardından gelen sözcük “h” ünsüzü ile başlıyorsa, konuşma sırasında bu “h” ünsüzü düşer ve iki sözcük ulama yapılmadan söylenir.

e) Değişik (yanlış) anlaşılmanın önüne geçmek için, ulamadan bazı durumlarda vazgeçilir ve kısa bir duraklama ile sözcüğe gerçek anlamı verilir.

3) Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

a) Konuşmasına özen göstermeyen kişiler çok boğumlandırma hatası yapar ve genelde “r” ve “l” ünsüzlerini yutarlar. Dikkat edilmezse aynı hatalar ulama sırasında da ortaya çıkar.

b) Ulama yapılmaya uygun iki sözcük arasına virgül konulmuşsa ulama yok demektir.

c) Sözcük sonunda yer alan “ince k” ünsüzü ardından gelen sözcüğün kalın ünsüzü ile benzeşmeyerek “kalın k” ünsüzüne dönüşmez.

d) Bir sözcüğün sonunda “ince k” ünsüzü bulunuyor ve ardından gelen sözcük kalın bir ünlü ile başlıyorsa, ulama yapıldığında “ince k” ünsüzü de bu kalın ünlüye uyarak “kalın k” ünsüzüne dönüşür.

e) Türkçede sözcük sonlarında “b”, “c”, “d”, “g” süreksiz-yumuşak ünsüzlerinin bulunmayışı ve onların yerine “p”, “ç”, T, “k” süreksiz-sert ünsüzlerinin kullanılması bir kuraldır. Aynı kural gereği, bu süreksiz- sert ünsüzler (p, ç, t, k) ünlü ile başlayan bir ek

aldıklarında tekrar süreksiz-yumuşak ünsüzlere (b, c, d, g) dönüşürler. Süreksiz-sert ünsüzlerin süreksiz-yumuşak ünsüzlere dönüşmesi, ulama yapılırken de uygulanır ve yazı dilinde sert olan ünsüz, ulama sonunda yumuşak ünsüz olur.

4) “Türkçede bir sözcük ünsüzle bitiyor, ardından gelen sözcük ünlü ile başlıyorsa, birinci sözcüğün son sesi ile ikinci sözcüğün ilk sesi birlikte söylenir ve buna denir.”
Tümcesindeki boşluğa aşağıdaki seçeneklerden hangisi gelmelidir?

- a) Tonlama
- b) Ulama
- c) Boğumlama
- d) Titremleme
- e) Vurgu

5) Ulama konusunda aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır? (Y: Yazılış; S: Söyleniş)

- a) Y: Aksak ayak S: Ak-sa/ka-yak
- b) Y: Boş inanç S: Bo/şi-nanç
- c) Y: En az S: En/az
- d) Y: Gözden ırak S: Göz-de/nı-rak
- e) Y: Laf ebesi S: La/fe-be-si

Cevaplar

- 1) E
- 2) D
- 3) C
- 4) B
- 5) C

8. TONLAMA VE ANLATIM

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

8.1. Anlatım Nedir?

8.2. Tonlama Nedir?

8.3. Anlatım Türleri

8.3.1. Ussal Anlatım

8.3.2. Duygusal Anlatım

8.4. Konuşma Hızı

8.4.1. Hece Uzunluğu

8.4.2. Susku (Duraklama)

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Anlatım Nedir? Tanımlayınız.
- 2) Anlatım türlerini araştırınız.
- 3) Tonlama Nedir? Tanımlayınız.
- 4) Konuşma hızı hakkında bilgi edininiz.
- 5) Susku (Duraklama) nedir? Tanımlayınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Anlatım ve Anlatım Türleri	Anlatımı tanımlar ve Anlatım Türleri hakkında bilgi sahibi olur.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Tonlama	Tonlama'yı tanımlar ve Türkçemizde tonlamanın önemini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Konuşma Hızı	Konuşma Hızı hakkında bilgi sahibi olur.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla
Susku (Duraklama)	Susku (Duraklama)'yı tanımlar ve Türkçemizde suskunun önemini kavrar.	Gözlem, alanyazın ve alıştırma yoluyla

Anahtar Kavramlar

Anlatım Türleri, Konuşma Hızı, Tonlama, Susku, Hece Uzunluğu

Giriş

Tümcelerın söylenişı sırasında, sesimizi tümcelerin anlamına göre ayarlamaya **tonlama** denir. Tonlama yazı dilinde yoktur, konuşma dilinde olur. Çünkü tonlama sese dayalı söyleyiş kuralıdır. Konuşmalarımızın anlamını belirginleştirmek ve duygularımızı açıklık getirmekte bize yardımcı olur.

Tonlama özellikle şu tümcelerde kendini daha çok belirginleştirir (Kalkan, 2014: 294):

Emir tümcelerinde: “Durduğumuz yeter atık şimdi çalışma zamanı”

Soru tümcelerinde: “Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım?”

Ünlem tümcelerinde: “Ne mutlu Türküm Diyene!..”

Bu bağlamda beş çeşit tonlama yapısı: Düz, yükselen, alçalan, yükselip alçalarak dalgalanan ve alçalıp yükselerek dalgalanan.

Konuşurken doğal olarak sözün kimi yerlerinde durulması, soluk alınması ve konuşmanın kısa aralarla duraklarla yapılması gerekir, çünkü duraklar dinleyicilere düşünme fırsatı vermek, söylediğimiz şeyi vurgulamak, söylemek üzere olduğumuz şeylere dinleyicileri hatırlamak ve dinleyicilerde coşkusal bir tepki uyandırmak amacıyla yapılır. Bu çerçevede bir sonraki bölümde daha ayrıntılı inceleyeceğimiz, **durak**, konuşanın ya da okunan metnin mesajının çözülmesi, anlaşılır olabilmesi için sözcükler arasında verdiği kısa aralardır (Okur, 2016: 170).

Durak ve soluk ile ilgili kimi kurallar vardır; sözgelimi;

Uzun tümcelerden sonra durulur ve nefes alınır;

Her paragraf arasında, bölüm başlarında ve sonlarında durak ve soluk şarttır;

Kısa bir tümceden sonra uzun bir tümceye başlanacaksa, uzun tümceden önce nefes alınır.

Okur’un belirttiği gibi (agy., 170) demek ki, okumayı kolaylaştıran durak ve soluğa “söz noktalaması” da denmektedir.

8.1. Anlatım Nedir?

Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük” te **anlatımı**, bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazıyla bildirme, ifade olarak tanımlıyor. Ancak, sözlerimizi yazılı bir metindeki duygu ve düşünceler oluşturuyorsa, tanımın “yazı” yanında belirtilmek istenenlerin, eksikliklerin ve hataların, konuşmadaki anlatımı da etkilediğini bilerek işe başlamalıyız.

Karşımıza çıkan metinler genelde düz yazı (nesir) ya da kafiyeli söz dizeleri (şiir-nazım) şeklindedir. Bu metinler, içerdikleri duygu ve düşünceler açısından da farklılık gösterirler. Kimileri konuşmacının sesinin alçaklığı-yüksekliği, şiddeti, yaptığı vurgu ve ton değişiklikleriyle hayat bulurken, bazı metinleri seslendirirken bunlar gerekmez. Nasıl ki, bir matematik formülünü şiir seslendirir gibi anlatmazsak, tersini de yapmayız. Dolayısıyla bu metinlerde kullanılması gereken anlatım farklılıklarını; “ussal anlatım” ve “duygusal anlatım” olarak ayırmak olanaklıdır.

Ancak anlatım çeşitlerine geçmeden önce, anlatım konusunda özel bir önemi olan tonlamayı incelemek gerekecektir.

8.2. Tonlama Nedir?

Tümce içinde düşünce, duygu, yumuşaklık, sertlik, durgunluk, coşku gibi anlam farklılıkları yüklemek için ses yüksekliğimizi değiştiririz. Yarattığımız ses değişiklikleri tümceye ezgisel bir değer katar. Perde değişikliği, anlatılmak istenen duygu ve düşüncelere göre seslerin birbirlerinden farklı oluşmasını sağlar. Farklı ses yapılarına sahip sözcükler doğal olarak farklı seslendirilmeyi gerekli kılar. Tahsin Banguoğlu’nun **Türkçenin Grameri** adlı kitabında yazdığı gibi “Biz her cümleyi anlamına göre adeta ayaküzeri besteleriz.” Her sözcüğün kendine özgü bir tonu, yükselip alçalmada farklılıklar gösteren sesleri vardır. **Ton** kısaca, ses titreşimlerinin yükselip alçalmasıdır. Ses titreşimleri çoğaldıkça ses tizleşir, azaldıkça pesleşir. Sözcükler üzerinde seçilen doğru tonlar, tekdüzeliği önler, konuşmaya renk katar.

Ton yazı dilinde gösterilmese (gösterilemese) de, konuşmada önemlidir. Karanlıkta, yüzünü görmediğimiz bir kişinin sesinin tonu, onun üzüntülü mü, sevinçli bulunabilir, mi olduğunu anlamamıza yeter. Tek başına olan sözcüklerde anlamı ayıran bir özelliğe sahiptir. Ton, sese kalite kazandıran özelliktir aynı zamanda. Tını kavramıyla yakından ilgilidir. Sesinizin tınısını oturtabildiyseniz, artık kendinize özgü ses tonunuz oluşmuş demektir.

Tonlama (entonasyon) ise, sözcüklerin anlam kazanmasına veya farklı anlamlarla söylenebilmesine imkân sağlar, kulak eğitimiyle de ilgisi vardır. Sesinizle oynayarak ona bir ruh kazandırır, konuşmanızı renklendirirsiniz. Tonlama sözün anlamına, kişinin ruh durumuna, hatta karakterine göre farklılaşır. Ancak yine de anlattığınız ya da okuduğunuz konunun anlamına göre bazı tonlama kuralları vardır. Etkili bir konuşma, doğru tonlamayla mümkündür. Doğru tonlama da ancak okuma ve konuşma alıştırmalarıyla kazanılır. Sürekli doğru

tonlandırılmış sözcükler dinleyip, aynen tekrarlayarak bu beceriye sahip olabilirsiniz. Genelde de vurgu hataları yapmıyorsanız, önemli tonlama sorunlarıyla karşılaşmazsınız.

Ton sözcükle, vurgu sözcük ve tümceyle, tonlama ise sadece tümceyle ilgili kavramlardır.

Tonlamada tümcenin yapısı da önemlidir. Normal tümcelerdeki tonlamayla, ünlemle biten ya da bileşik, uzun, soru ve yanıt tümcelerindeki tonlamalar başkadır. Tümcede yapılan tonlamayı, bu başlıklar nedeniyle üç başlıkta inceleyebiliriz:

Düz (genel)Ton

Yükselen Ton

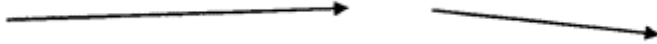
Alçalan Ton

- Bilgelik her şeyi bilmek değildir, bildiklerini uygulayabilmektir.

Yan tümcelerle kurulmuş bileşik tümcelerde, yan tümceyin tonu yükselirken, temel tümcenin tonu giderek düşer.

- Üniversite yaşamımızla birlikte, geleceğimizi planlarız.

Tümce içinde yer alan ara tümcelerden önceki bölümler çıkış tonundadır. Ara tümceyin tonu çıkış ve düşüş arasında değişir. Tümcenin sonu ise, yüksek tondan başlayarak yavaş yavaş düşer.

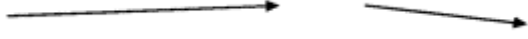
- Karşıdaki tepeler -ki zamanında ormandı- çarpık kentleşmeye örnektir.

Bu ayırımdan, bütün tümceler yükselen bir ton ile başlayıp, alçalan bir ton ile biter sonucu çıkarılmamalıdır. Başlangıçta yükselen ya da alçalan bir ton olabileceği gibi, titreşim sabit olmadığı için hecenin tonu kaydığınan tümce içinde de yükselip-alçalan, alçalıp-yükselen tonlar kullanılabilir. Tümce sonları ise sadece alçalan değil, yükselen bir tonla bitebilir. Emir, soru ve ünlem tümcelerinde tonlama daha belirgin hissedilir.

Edat, bağlaç, zarf gibi sözcüklerle başlayan tümcelerde bu sözcükler özne ile birlikte çıkış tonunda, tümleçler ise yüklemle birlikte düşüş tonundadır.

- Akşam babamla beraber misafirlige gittik.

Soru tümcelerinde sadece çıkış tonu vardır.

- Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu nerede?

Soru tümcelerine verilen yanıt tümceleri ise yalnızca düşüş tonundadır.

- Mill Savunma Bakanlığı Lojmanlarının yanında.

Emir tümcelerinde yapacağımız tonlamayla karşımızdakilerden neyi, nasıl istediğimiz, dolayısıyla yaptırım şansımız belirginleşir. Bazen sadece yükselen tonda bir emir tümcesi gerekirken, bazen de ses tonumuzun taşıyacağı rica, oğt, dilek ifadeleri ortamı yumuşatıp, istediğimizi daha kolay elde etmemizi sağlar.

nlem tümcelerinde de yalnızca çıkış tonu vardır.

- Olamaz, hepsi kırıldı!

- Kahretsin, yine bilemedim!

Emir tümcelerine genelde çıkış tonu hkimdir.

- Fazla ileri gitme orada kal!

- Sigara içme.

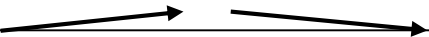

Uzun emir tümcelerinde ise normal tümcelerdeki kural işler.

- Söylediklerimi yaparsan herhangi bir sorunla karşılaşmayız.

- Bir hafta içinde bütün işleri bitir.

Tanımadığınız kişilerden, sizden büyük insanlardan, konuklarınızdan, mikrofon başında dinleyici ya da seyircilerinizden istekte bulunurken, kullanacağınız emir tümcelerinde ses tonunuza bu açıdan da özen göstermelisiniz.

Aşağıdaki emir tümcelerini önce karşılarında belirtilen tonlamaları yaparak, sonra yüksek tonda söyleyin. Aradaki farkı hissedeceksiniz.

Radyonuzun düğmeleriyle oynamayın.	(rica)
Bizden ayrılmayın.	(dilek)
Paranı dikkatli harca.	(öğüt)
Şampiyon alacaksın.	(inanç)
Kardeşine iyi davran.	(yumuşak)

Her sözcüğün kendine özgü farklı bir titreşiminin (tonunun) olması özelliği, kullanıma göre aynı sözcükte bile ortaya çıkar. Farklı tonlarda söylendiklerinde, farklı anlamlara bürünebilir ve farklı duygular ifade edilir. Vurguyla karıştırmamamız gereken en önemli nokta şudur: Tonlama, vurgu gibi daha baskın, belirgin söylemek değil, sözcüğü, yüklemek istediğiniz anlama uygun biçimde seslendirmektir.

“İnanmıyorum!” sözcüğünü ele alalım. Verdiğimiz cevaplarla bu sözcüğe farklı anlamlar yükleyebiliriz:

Üniversiteyi kazandım! -> İnanmıyorum! (Sevinç, coşku, heyecan)

Kaza yaptım!-> İnanmıyorum! (Karamsarlık, endişe)

Seni fena döverim!-> İnanmıyorum! (Küçümseme)

Mahkûmlar kaçtı!-> İnanmıyorum! (öfke)

Bir başka örnek verelim:

Keşke! (Özlem)-> Onu bir daha görebilseydim!

Keşke! (İsrar)-> Bir daha gel!

Keşke! (İtiraz)-» Böyle yapmamalıydın!

Keşke! (Arzu)-» Söylemez olaydım!

Bir metni seslendirirken, doğaçlama konuşurken sesimizdeki ton değişiklikleri, tümceleri söylerken yaptığımız tonlamalar bizim anlatım tarzımızdır. Ses tonumuzu tiz, pes ya da orta perdeden kullanırken, katabildiğimiz veya katmayı tercih ettiğimiz duygular bu tarzı oluşturur.

Konunun niteliğine göre sesimiz tiz perdeden çıkarken sevinç, şaşkınlık, hiddet ifadelerini, pes perdeden çıkarken karamsarlık, acı, inanç gibi ifadeleri daha rahat belirtiriz. Orta perde, daha çok rahatlık ve durgunluk demektir. Bu sebeple özellikle mesleğe yeni başlayan spikerlerin, seslendirecekleri metinleri defalarca gözden geçirerek, gerekirse işaretler koyarak, o metinde anlatılmak istenenleri iyi kavrayabilmeleri şarttır. Ses tonunun ve tonlamanın kişilikle de yakın bir ilgisi vardır.

Coşkulu, sevinçli, mutlu, hayata ve olaylara olumlu bakan insanlar konuşmalarına farklı tonlarla renk ve uyum katarken, bunalımlı, bezgin insanlar tekdüze, sıkıcı konuşmaktan kurtulamaz.

Yanlış tonlama, konuşmanın doğru ve güzel olmasını engeller. Bazı yanlış alışkanlıklar, sözcüklerde ve tümcelerde yapılan vurgu hataları, özentili konuşma, tonlamanın da doğru yapılamamasına ya da hiç yapılmamasına neden olur. Solunuma dikkat edilmezse, tonlama da bozulur. Konuşma hızı, tonlama konusunda önemlidir. Gereğinden hızlı veya yavaş bir tempo, tonlamanın anlamını yitirmekle kalmaz, anlaşılama, yanlış anlaşılma, dikkat dağılması gibi sorunlar doğurur. Bunun gibi sözcüklerin kesik kesik ya da yayılıp gereğinden fazla uzatılarak seslendirilmesi konuşma tartımını bozar ki tempo ve tonlama da bu kusurdan olumsuz etkilenir.

Bazı konuşmacıların yaptığı gibi tümceleri sürekli yükselen tonda bitirmek ne kadar hatalı ise, düşüş tonunda sesin anlaşılır şiddette çıkmaması da bir hatadır.(Günümüzde bu tür yanlışlar sıkça yapılıyor. Dikkat edin pek çok muhabir ve spiker tümcelerin sonlarını havada bırakıyor, bir süre dinlediğinizde ne kadar rahatsızlık verici olduğunu fark edeceksiniz.) Yapacağınız seslendirme alıştırmasında genel bir ton yakalamaya, sesinizin şiddetini bu genel ton bölgesi içinde yükseltip alçaltmaya çalışınız.

Aşağıdaki tekerlemeleri verdiğimiz anlam çeşitlerini vurgulayarak okumaya çalışalım:

Hayretle

Öfkeyle

Coşkuyla

Sevgiyle,

Dedikodu yapar gibi

Küçümseyerek

Doğal bir sesle

Karizmatik karikatürcü Kerim, karma sergideki karışıklığı, karşısındaki Kıbrıslı kardeşi Kemal'e kızgınlıkla anlatırken, konuya kulak kabartarak kıkırdayan kızın kırmızı kıyafeti, kibirli kişilerce kokoşluk olarak nitelendirildi.

Vedat'ı caddede durdurdum da dedim ki, “Şu dâr-ı dünyada delilerle dertli dedeler için didindin durdun da kendi derdini döküp dereden tepeden dört çift lakırdı edecek bir hemderdi neden bulamadın?

8.3. Anlatım Türleri

8.3.1. Ussal Anlatım

Duygusal ifadelerin sese yansıtılmadan, genelde orta ton kullanarak yapılan anlatım biçimidir. Ancak bu söylenenlerden, ussal anlatımda ses değişimleri, ton ve tonlama hiç yapılmaz, ortaya can sıkıcı, tekdüze bir konuşma çıkar sonucuna ulaşılmamalıdır. Sözcük ve tümce vurgularına dikkat etmek, ses bükümünün (Bir konuşma tümcesinde müzik notalarının kullanılması, ses tavrının ve uzamının değişmesi) başlangıcı sayılan tonlamaya özen göstermek ve durakları yani söz noktalamalarını yerinde uygulamak ussal anlatımda yeterlidir. Bu anlatım tarzında sadece duygusal çıkışlara ver verilmez. Vurgu ve tonlama, abartmadan kullanılır, çok az değişen bir tempo uygulanır.

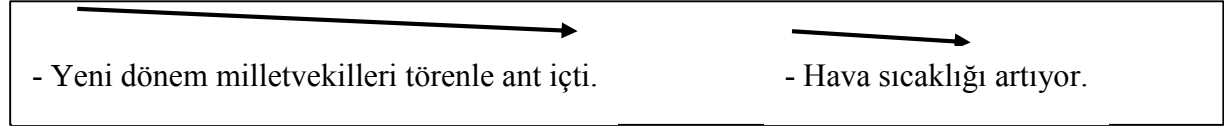
Ussal anlatıma en iyi örnek, radyo ve televizyon haberleridir. Radyo ve televizyonda haber okuyan spiker, gelişmeleri sadece tarafsız bir şekilde aktarmakla yükümlü olduğunu unutmamalıdır. Özellikle siyasi haberlerde yapılacak sevinç, coşku, onaylama, reddetme ya da küçümseme gibi tonlamalar, dinleyici gözünde tarafsızlığın ve inandırıcılığın yitirilmesine neden olur.

Bu tür anlatım biçiminde de tonlama kişiseldir. Başkalarını taklit edip, onların konuşma tarzlarına özenirseniz doğallığınızı kaybedersiniz.

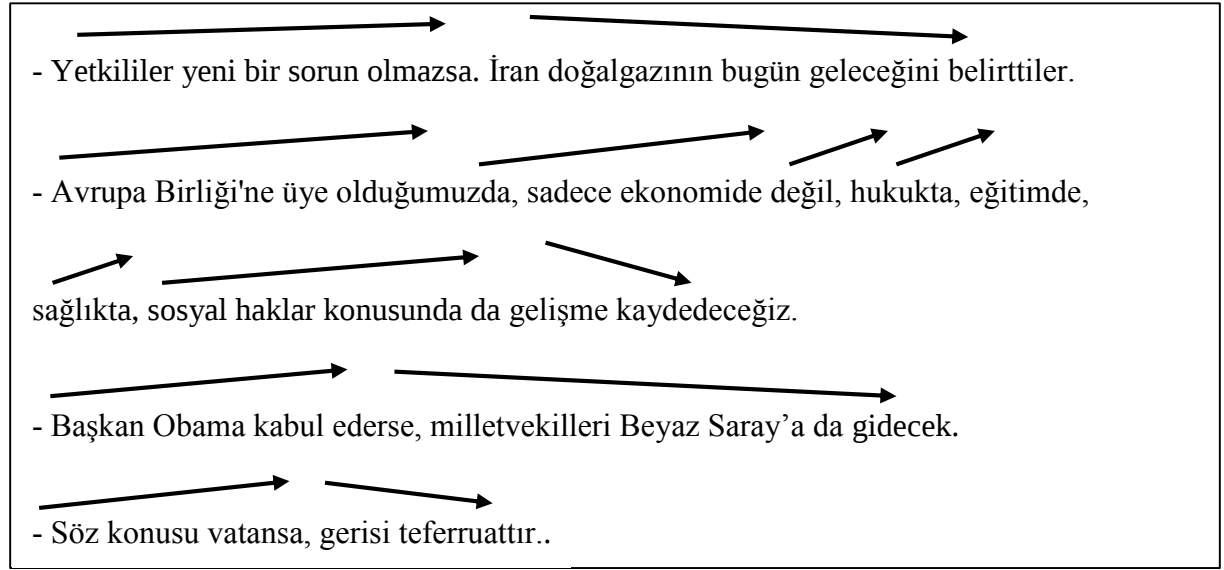
Ussal anlatımda genellikle bildirim tümceleri kullanılır. Bu tümceler yapıları gereği bir düşünceyi tam olarak anlattıklarından noktayla sonlanırlar. Biz de tonlamada yapacağımız değişiklikle tümcenin sona erip başka bir tümceye geçildiğini hissettiririz. Soluk yetersizliği

veya sesi özensiz kullanıp bitirişe dikkat etmemek gibi nedenlerle tümce sonlan iyi duyurulamazsa, bu tip kurallı tümcelerde anlamın belirtilememesi tehlikesi doğar.

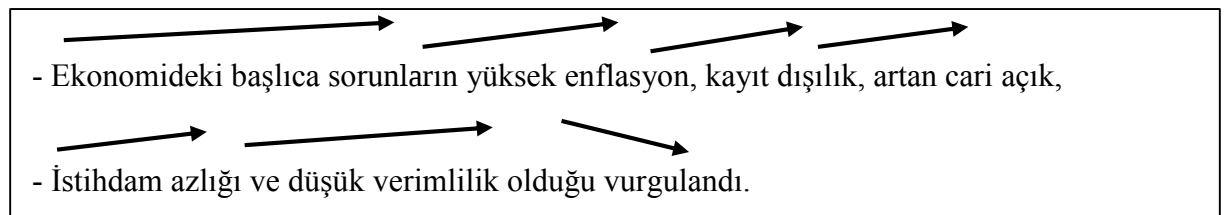
Bildirim tümceleri genellikle çıkış tonundan iniş tonuna doğrudur.

Koşullu bileşik tümcelerde, yan tümce, temel tümceye dikkat çeker ve anlam temel tümcede tamamlanır. Sesin tonu yan tümcenin sonuna kadar yükselip sonra alçalır.

Tümcenin uzun olması durumunda, anlatılanların daha bitmediğini belirtmek için, kısa duraklarla ve tonun aralarda fazla değişmeden sürdürülmesiyle konuşmaya devam edilir.

8.3.2. Duygusal Anlatım

Bir konuşmanın, seslendirilen bir metnin sevinçli, kederli, komik, trajik, eğlenceli ya da hüznü oluşu duygusal anlatımla belirtilir. Ses tonumuzla ve tümce üzerinde yapacağımız tonlamalarla; sevgi, şefkat, özlem, sevinç, üzüntü, umut, sitem, korku, öfke, kıskançlık, yalvarma, acıma, başkaldırma, boyun eğme, şüphe gibi onlarda değişik duyguyu ifade edebiliriz.

Gündelik konuşma sırasında duygusal anlatım aynı zamanda o andaki ruh durumumuzu da dışa yansıtır. İnsanlar, mutlu mu, üzüntülü mü, öfkeli mi olduğumuzu sesimizden anlayabilirler. Burada -rol yapmıyorsak eğer- aynı zamanda bir doğallık söz konusudur, iş gereği yapılan seslendirmelerde özellikle tiyatro sanatçıları ve spikerler de duygusal anlatıma başvururlar. Önemli olan, istenilen duyguyu doğallıktan uzaklaşmadan aktarabilmektir.

Duygusal anlatım türünde sesimizin bütün özelliklerini ama genellikle tiz ve pes tonlarını kullanırız. (Çok tiz perdelere çıkmak, tiz tonda fazla kalmak, sesi yoracağı için önerilmez). Kahramanlık hikâyelerinin, şiirlerin, dramatik metinlerin, radyo programlarının içerdikleri duygu ve düşünceler bu sayede anlamlandırılırlar. Coşkulu, neşeli bir anlatımda tiz ve kuvvetli bir ses kullanırken, kahramanlık ya da hüznü anlatım ya da metinlerde pes ve ağır tempolu bir ses gerekebilir.

Ussal anlatımda karşımıza daha çok bildirim tümcelerinin çıkmasına karşılık, duygusal anlatımda her tür tümce kullanılır. Seslendireceğimiz metinde ya da yapacağımız konuşmada farklı duygular olabileceği için, bir tondan diğer tona rahatlıkla geçebilmeyi de başarabilmeliyiz. **Geçki**, konuşmaya akıcılık sağlar, tekdüzelikten kurtarır. Tümcenin niteliğine göre ses tonunuzda yapacağınız ayarlamalar, işinizi kolaylaştıracaktır.

Bazı farklı duyguları sesimizle vermeye çalışalım;

- Sevgi: Evlatlarım, hepinizi çok seviyorum.
- Aşk: Seni görmeden yapamıyorum.
- Tehdit: Buradan bir daha geçersen ayaklarını kırarım!
- Emir: Çöpleri ortadan kaldır.
- İkiyüzlülük: Şimdi senin ne kadar iyi bir insan olduğunu konuşuyorduk.
- İsyan: Bula bula beni mi buldun Allah'ım!
- Özlem: İstanbul burnumda tütüyor.
- Üzüntü: Bizimkiler maçı kaybetmiş.
- Umut: Belki bu kış çok kar yağar.
- Sitem: Artık selam bile vermiyorsun.
- Şüphe: Borcuna sadık mıdır acaba?
- Hoşgörü: İsteyerek gecikmediğini biliyorum.
- Küçümseme: Arabayı sen mi onaracaksın?
- Öfke: Şu düştüğümüz hâle bak!
- Soru: Su sıcak mı?
- Merak: Çok mu zenginlermiş?
- Güven: Param yetmezse babamdan alırım.

- İddia: En az iki sıfır kazanınız diyorum!
- Korku: Arabayı bizim çarptığımız ya anlaşılırsa!
- Kıskançlık: Düğünü de otelde yapmışlar!
- Nefret: Adını bile duymak istemiyorum, bana ondan bahsetme!
- Bencillik: Gemisini kurtaran kaptan!
- İnkâr: Adresini bile bilmiyorum!

ALİSTİRMA: Duygusal anlatım, ton, tonlama konusunda öğrendiklerinizi aşağıdaki metinde uygulayınız.

MODERN ZAMANLAR¹

Atmışlı yıllar romantizmiyle, yetmişli yıllar özgür ruhuyla tanındı. Seksenlere kalansa, kimsenin beğenmediği modası, para bağımlılığı ve bencil zihniyeti idi.

Seksenler... Hepimizin dudak büktüğü, zevksiz bulduğu; teknolojinin Atari bilgisayar oyunları, modanın vatkalı omuzlar sayıldığı yıllar... Sanki üstünden yüz yıl geçmiş gibi gelen, bu arada çok geliştiğimiz, çok öğrendiğimiz, çok olgunlaştığımız yıllar. Belki çocuktunuz, belki genç. Belki yeni evlenmişsiniz, belki de işe yeni girmişsiniz. Ama mutlaka, ya aslan yelesiydi saçlarınız, ya da vatkalıydı omuzlarınız...

Seksenlere mutlaka bir yerlerinden katıldınız...

İster beğenin ister beğenmeyin, şimdi neyse, bu seksenlerde yaşadıklarımız sayesinde biraz da. Eğer siyah-beyaz televizyonun başında Eurovizyon oylamasına ağlamaklı gözlerle bakmasaydık, yıllar sonra birinci oluşumuza bu kadar sevinebilir miydik? Eğer, Adile Teyze'nin adımızı ekrandan söylemesini heyecanla beklemeseydik, "herıld yani" demenin mutlak bir ifade içerdiğini bilmeseydik, Voltran'ı oluşturmayı beceremeseydik, Barış Manço'nun "Arabada nerede oturuyorsun bakim, arkada di mi?" dediğini hiç duymasaydık, gazoz kapaklarını para niyetine kullanıp arka bahçede köhne lunaparklar kurmasaydık, şimdiki biz olabilir miydik?

Seksenlerin başında çocuklar henüz bilgisayarın başına, ellerinde hamburgerlerle oturmamıştı. Gezmeye, yanlarında büyüklerle alışveriş merkezlerine değil, ellerinde topla apartmanın arkasındaki boş arsaya giderlerdi. Gazoz şişelerinden depozito toplar, sonra da bakkal amcada hovardalık ederlerdi. Bakkal amcanın tam arkasındaki duvarda, veresiye verenle vermeyen arasındaki farkı gösteren bir resim olurdu. Veresiye veren bakkal zayıf ve fakir, vermeyense şişman ve zengindi. Ve nedense, yüzünde JR vari bir gülümseme olurdu. Buna rağmen her bakkal amcanın bir de veresiyeleri yazdığı bir defteri vardı. Mehmet Bey otuz lira,

¹ 1 Burçe Bahadır, TRT Ankara Radyosu Yapımcısı. Modern Zamanlar, Radyo-1. 2008.

Fatma teyze kırk lira, yan apartmandaki beyaz saçlı bey yirmi beş lira... Borçluya isim sormak ayıp, ismini bile henüz bilmediğiniz birine mal vermemek daha da ayıptı. Henüz kredi kartları, banka taksitleri, büyük marketler yoktu. Sadece dostlar, ahabplar ve komşular vardı.

Her Pazar banyo günüydü. “Duş almak” henüz dilimize yerleşmemiş, banyo jelleri banyomuza girmemişti. Anneler, bir haftanın kirini, çocukları beyaz sabunlarla çitileyerek çıkarırlardı. Banyo kelimesi çocuklar için kâbusla eş anlamlıydı. Bir yandan da ütü yapan annenin sinirleri burnunda olur, baba radyodan maç dinler, evin içinde ütünün bıraktığı o tuhaf koku olurdu. Evin çocuğu bahçeye çıkmak ister, ama yıkandığı için, bu isteğini annesine söylemeye bile cesaret edemezdi. O zamanın anneleri, şimdikiler gibi çocuğumun psikolojisi bozulur diye haddinden fazla endişelenmezlerdi. Ağaca çıkmak isteyen çocuğu hiperaktif, zekice bir söz söyleyeni üstün zekâlı sanmazlardı. Nasıl kızacaklarını psikiyatra danışmaz, ellerindeki terliği çocuğun kafasına indirir, hemen oracıkta rahatlarırdı. Çocuk da, annesinin sinirini bahane edip bahçeye kaçar, akşama kadar oynar, sonra da perişan ama mutlu bir şekilde evine dönerdi. Sabah, olanları kimse hatırlamaz, bir dahaki terlik krizine kadar barış ilan edilirdi.

Seksenlerin çocukları brokoli yerine ıspanakla büyüdü. Sonradan çok da fazla bir demir ihtiva etmediği anlaşılan ıspanak, en popüler sebze idi. Temel Reis bir kutu ıspanağı ağzına boşaltır, sonra da gider sevgilisi Safnaz'ı Kabasakal'ın elinden kurtarırdı. Ispanakla güçlenen Temel Reis'in ağzından puro düşmezdi. Ve kimse de “ne işi var puronun bir çizgi filmde?” diye sormazdı. Sigaranın zararları bu kadar bilinmez, çocukların yanında fosur fosur içilirdi. Salondaki orta sehpanın üzerinde kristal bir çanak olur, bütün sigaralar içine doldurulurdu. Çeşit bolluğu ev sahibinin cömertliğini ve tabii ki maddi durumunu belirlerdi. Seksenlerin bütün çocukları ilk sigarayı uzaklarda değil, evlerindeki o kristal çanaktan alıp denemiştir.

Seksenlerde mail atmak, internete girmek, facebook'ta ilkokul arkadaşını bulmak mümkün değildi henüz. Ama mektup arkadaşları vardı seksenlerin. Dünyanın başka bir ucunda yaşayan mektup arkadaşıyla aylarca mektuplaşıp sonra resmi istenir ve sonunda da hep hayal kırıklığına uğranılırdı. Ama yine de her mektupta Türkiye'nin ne kadar güzel bir ülke olduğundan bahsedilir, mektup arkadaşı illa ki buraya davet edilirdi. Yıllar sonra -her sene patlaması beklenen- turizm, bu davetlerden ne kadar etkilendi bilinmez ama dünya üzerinde Türkiye manzaralı pek çok kartın dolaşmasına katkısı olmuştur en azından.

Anket defterleri doldurulurdu. Aslında yetmişlerden ve hatta atmışlardan devrolan bu alışkanlık, seksenlerde birazcık alayla karşılanmaya başlamıştı. Artık son moda olan gençler, bu anket defterlerini espri ile karışık doldurur, pek de ciddiye almıyormuş gibi yaparlardı. Kızlar permalı saçları, erkekler ise dirseklerine kadar sıvanmış ceketleriyle, bu defteri bıyık altından gülererek doldururdu. Şalvar pantolonlar giyilir, beyaz spor ayakkabıların dilleri dışarıya çıkarılır, kazaklar pantolon içine sokulur ama anket defterleri demode bulunurdu.

Petrolün gücü ve biraz da o yıllarda yaşanan petrol krizi, müzik dünyasını fazlasıyla etkilemiş olmalı ki, milli bayramlar ve maçlardan sonra bizi en fazla bir araya getiren kültür olayı Eurovizyon'da, Ajda Pekkan “Petrol” şarkısıyla temsil etmeye karar verdi ülkemizi. Ondokuz ülke arasından sadece on beşinci olabildik. Türkiye'nin süper-starı, en Avrupai

sanatçısı Ajda Pekkan ve tabii ki tüm Türkiye bu başarısızlığı uzun süre hazmedemedi. Türkiye, o günden sonra birincilik hayalini gerçekleştirebilmek için tam yirmi üç yıl bekleyecek ve birinciliğe belki de Sertap Erener'in kendisinden bile daha çok sevinecekti. Ne de olsa yıllarca televizyon başında, elleri çenesinde, üzgün bir yüzle oylama sonucunu biz beklemiştik. Her hezimetin sonunda, müziğe politika karıştırıldığı için, söylene söylene uyumaya biz gitmiştik. Eee, sabahlara kadar eğlenmeyi de çoktan hak etmiştik...

Bu programda sadece maziye yâd etmeyeceğiz. Seksenli yıllardan bu güne gelene kadar, son yirmi beş yılda toplumca nasıl bir değişim geçirdiğimizi, nerelerde hata yaptığımızı, hangi hataları hâlâ tekrarladığımızı, bu değişim sürecini nasıl atlattığımızı, gündelik hayatta, sanatta, ekonomide ve popüler kültürde neleri başardığımızı, nelerde sınıfta kaldığımızı konuşacağız...

Şimdilik seksenli yıllarda kalabildiğiniz kadar kalın. Haftaya aynı saatte buluşmak üzere...

8.4. Konuşma Hızı

Konuşma hızı diksiyon sanatında ayrı bir önem taşır. Hangi anlatım biçimini kullanırsak kullanalım, söylediklerimizin dinleyicilerce anlaşılabilmesi için takip edilebilir hızda olması gerekmektedir.

Dakikada 125 ile 175 sözcük kullanarak konuşmak, kabul edilebilir hızdır. Bu hızın altına düşülürse konuşma tekdüze ve can sıkıcı bir hâl almaya başlar. Dakikada 175 sözcükten fazla söylemek, konuşmayı takip etmeyi güçleştirir. (Ortalama olarak verilen bu sayıların kişiye göre değiştiği unutulmamalıdır.) Sözcükleri anlaşılabilir biçimde, hızla art arda sıralamak, yanlış ulamalarla söyleyeceklerimizi bir an önce bitirmek istiyormuş gibi konuşmak hatalıdır.

Konuşmanın aşırı hızlı ya da yavaş olması kişilikle de ilgili olabilir. Yorgunluk ve heyecan konuşma hızını etkiler. Aşırı çekingen, sıkıntılı kişilerin konuşması ağır bir tempoda iken, hareketli ve heyecanlı kişiler algılanması zor bir tempoda aşırı hızlı konuşurlar.

Konuşma hızı da kişiden kişiye değişse bile, doğru ve güzel konuşmada dakikada 125-175 sözcük aralığı genel geçer kuraldır. Bu aralıkta kalabilmek için, hece uzunluğu ve susku (duraklama) konularına dikkat etmek gereklidir.

8.4.1. Hece Uzunluğu

Bir ünlünün söylenmesi sırasında geçen süre, o hecenin uzunluğunu belirtir. Ünlüler çıkarılırken sözcüğü yanlış bilmekten kaynaklanan kısa ya da uzun söyleyiş konuşma hızını etkiler. Bu nedenle kullandığımız sözcüklerin doğru söylenişlerini bilmek zorundayız.

Daha önce belirtildiği gibi Türkçe sözcüklerde uzun ünlü bulunmuyordu. Yabancı dillerden Türkçeye geçen bu ünlülerin söyleniş özelliklerine gereken özeni göstermemiz, aynı zamanda yanlış kullanımdan doğabilecek yanlış anlaşılmanın da önüne geçecektir.

adet: tane -âdet: görenek

-hala: babanın kız kardeşi -hâlâ: şimdiye kadar, henüz

Türkçede ünlülerin uzun söylenmesi, iç ve son seste bulunan (ğ) ünsüzü nedeniyle de olabiliyordu.

dağ = da: -yiğit = yi:t -yağmur = ya:mur

8.4.2. Susku (Duraklama)

Susku, sözcükler arasında zaman zaman yaptığımız duraklamalardır. Ancak bu duraklamalar, bilinçli verilen çok kısa susma aralarıdır. Tereddütten, söyleyecek söz bulamamaktan kaynaklanmazlar. Dinleyicilere düşünme fırsatı vermek, vurgu yapmak, coşku yaratmak, tepki ölçmek gibi çeşitli nedenlerle yaptığımız bu duraklamaların süresi, konuşma hızı üzerinde önemli bir etkidir. Gereksiz, sık yapılan suskular konuşmayı yavaşlatır, hiç suskusuz yapılan konuşmalarsa (soluk almadan konuşmak) çoğunlukla anlaşılmaz olur.

Bir metin seslendirilirken genellikle yazıda kullanılan noktalama işaretleri, yapılacak duraklamalar için yol gösterici olabilir. Noktadan sonra durulur. Paragraf değişimlerinde de durmak gerekir. Virgüller kısa duraklamalar için uygun olsa da, bazen konuşmanın akışı, her virgülden sonra duraklamayı gerektirmeyebilir.

Hiç noktalama işaretinin olmadığı bir yerde ise, anlamda bir bozulma olmayacaksa vurgu amacıyla duraklama yapılabilir. Önemli olan, konuşmanın akışını ve genel tempoyu bozmamaktır. Bir metin içinde gizlenmiş, noktalama işaretinin olmadığı durak yerlerini bulabilmek için uzun bir süreye ve bıkmadan yapılacak seslendirme çalışmalarına ihtiyaç vardır. Göz hafızanız geliştiğinde, alt alta en az üç satırı görebiliyor hâle geldiğinizde, bu durak yerlerini rahatlıkla bulabileceksiniz.

Susku aynı zamanda soluk almak için iyi bir fırsattır, özellikle uzun seslendirmelerde solunum eksikliğinden kaynaklanan ses yorulmalarının ve tempo bozulmalarının önüne geçer. Bir anlamda soluk (ya da konuşma) noktalaması diyebileceğimiz bu tür suskular, vurgu ve tonlama kadar, konuşma hızını da etkilerler. Çok hızlı konuşan kişiler, soluk noktalamasına dikkat ederlerse, hızlarını düşürebildiklerini göreceklerdir.

Peki, nerelerde durulur?

- Noktadan sonra:

Şimdi bir reklâm dinleyeceksiniz./

- Ara sözler ve ara tümcelerden önce ve sonra:

O kadar güzeldi ki, / karşınızda bir melek duruyor zannederdiniz,! yüzüne bakamazdınız.

- Sorular ve yanıtları arasında:

Karnın aç mı? / Evet.

- Önemli bir olayı belirtmeden önce ve sonra:

Türkiye Büyük Millet Meclisinden yapılan açıklamada / 1918 olayları konusunda Fransa'nın tutumu / sert bir dille kınandı.

- Özellikle vurgulanmak istenen sözlerden önce ve sonra:

Şunu bil ki / seni çok seviyorum.

- Karşıt ifadeler vurgulanırken:

Acısıyla / tatlısıyla / bir yılı daha geride bıraktık.

- Başkalarına ait sözlerle başlanırken ve bitiminde:

Ulu önder / Bağımsızlık benim karakterimdir! diyordu.

- “ve” bağlacı nokta yerini tuttuğu ya da kendisinden sonra gelen sözcüklerin anlamını güçlendirdiği zaman:

Soğuktu / ve yağmur çiseliyordu.

Hiç çalışmıyordu/ve sınıfta kaldı.

- İki tümceyi birbirine bağlayan, bağlaç niteliği taşıyan ifadelerden önce:

Çok sinirlisin / onun için sevilmiyorsun.

- Bu ifadeler tümce başında yer alıyorsa, duraklama sözcükten sonra yapılır:

Böylece / bir programın daha sonuna geldik.

- Ünlem ifade eden sözcüklerden ve ünlem tümcelerinden sonra:

Aman Allah'ım! / Bu ne güzellik?

Konuşmayacaksın! / Sana son uyarım bu! / Bir daha o adamla / konuşmayacaksın! /

Bazı metinler (haberler, gerilim içeren romanlar, hafif metinler) daha hızlı seslendirilebilir.

Örneğin radyoda normal haber okuyuş hızı dakikada 110 - 130 sözcüktür. Bu diğer konuşmalardan daha hızlıdır. Haberin hızı birazda verilen habere göre değişir. Her durumda haberler açık, tarafsız, emin ve kesin bir ses tonuyla verilmelidir.

Aslında konuşma hızında iki etken vardır. Birincisi dakikada söylenen sözcük sayısı, ikincisi sözcüklerin teker teker söyleniş hızıdır.

Bazı programlarda (pop müzik, eğlence, yarışma, magazin) daha hızlı konuşmak gerekebilir. Ama 125-175 sayıları akıldan çıkarılmadan... Konuşma hızında duygu ve düşüncelere bağlı olarak, zaman zaman yapılacak değişiklikler dinleyici ilgisinin diri tutulmasını sağlar.

Konuşurken asla, “eee”, “hımm”, “m” gibi anlamsız sesler çıkarmayın. Bu seslerin konuşma hızınızı düşürmesi bir yana, sadece konuşmanızın çirkinleşmesine yarayacağını unutmayın. Çevredekiler uyarmadığı için küçük yaşlarda edinilen bu kötü alışkanlığın giderilmesinde de onlar yardımcı olacaklardır. Eğer böyle bir alışkanlığınız varsa, ailenizden ve yakın arkadaşlarınızdan sizi uyarmalarını isteyin. Her “eee” ya da “ııı” dediğinizde uyarılırsanız ve siz de bu anlamsız sesleri kullanmamaya özel bir çaba harcarsanız, kurtulursunuz.

Konuşmanız normal sınırların çok üzerinde hızlı ise, önce kısa metinler hazırlayın. Sonra da bu metinlerdeki ünlülerin, hecelerin ve sözcüklerin söyleniş sürelerini (sesteş sözcüklere dikkat) uzatarak, durakların sayısını ve süresini arttırarak konuşma hızınızı düşürmeye çalışın. Konuşmanız normal sınırların altında yavaşsa bu tekniğin tersini uygulamak işinize yarayacaktır.

Uygulamalar

Lüzumsuz Adam (Sait Faik Abasıyanık, Lüzumsuz Adam, Türk Klasikleri-1.Cilt, s.171, Hazırlayan: Dr.Orhan F. Köprülü, DÖSAR, İstanbul-1976.)

Bizim köy// bir balıkçı köyüdür///

Sabahın saat dört buçuğu// İnsan sesleri/ sessizliğin içine düşüyor// Karanlığa bol bol duman
fışkırtan meşalelerin geceye yaptığı etkiyi/ sesler de sükûta yapıyor şimdi/// İnsan/ bir
kırmızılık/bir alev/ bir duman/ sıcak bir şeyler duyuyor///

Ulan uyan *beli* Geç kalacağız ırıba// Almadan bizi giderler ha /// Amma da beymişsin sen de
ya//

Kalkamıyorum bir türlü be//

Tu/ Allah belânı versin// Ben sana her sabah/ uşaklık mı yapacağım//

Kalktık ulan/ kalktık// bağırma///

Daha ötede/ aynı lâkırdılar/ gülüşmeler var/// Sonra/ ayak sesleri/// Bir lâmbanın
ışığından/ eski fanılar giymiş/ kasketli insanlar/ bazılarının ayağında çizme/ ağızlarında
Rumca bir lâkırdı// Kalın Hereke kumaşından ceketler/ sırtlarına kolları geçirilmeden atılmış/
balığa gidecekler///Yalnız// Heybeli'nin sırtında/ güneşin doğacağını belli eden/ bir çizgi
halinde beyazlık// Ondan ötesi// Heybeli/ deniz/ çamlar/ her şey/ daha zindan gibi karanlık//
Nasıl etmeli d *el* yataktan kalkmalı// Saatlerin en güzeli bu// Bu saatte uyumayan yoktur artık/
balığa çıkanlar müstesna// Hatta/ uykusuzluğa müptelâlar bile/ nihayet uyuyabilmişlerdir//
Bu saat/ hovardaların/ kadın omuzlarına düştüğü/ zavallı kadınların bile/ erkek dizlerine
şarap gibi döküldüğü saattir// Bu saatlerde/ çocuklar rüyalarının en tatlı yerinde/ sevgililer bu
saatte/ kavuşamadıklarında/ anneler bu saatte/ gurbetteki çocukları ile/ sarmaş dolaştır/// Bu
saat/ hastaların uyuduğu/ açların uyuduğu/ sinirlilerin uyuduğu// toprağın/ taşın/ ağaçların
uyuduğu saat // Hemen biraz sonra/ mektep çocukları uyandırılacak/ mahmur mahmur
kalkmaya çalışacak/ yine uyuyacaklar// Babalar/ işlerine gitmeye hazırlanacak/ ihtiyarlar
uyanıp/ oğullarına/ torunlarına hazırlamak üzere/ çay ibriğini mangala sürecektir///
Horozlar ötecek/ eşekler anıracak/ köpekler havlayacak/// Ama bütün bunlara daha vakit var//
Daha bir saat/ iki saat var//

Uygulama Soruları

Yukarıdaki metni işaretlemelere dikkat ederek seslendiriniz. Bir çizgi boşluğunda kısa, iki çizgi boşluğunda orta, üç çizgi boşluğunda daha uzun duraklar yapınız.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Türkçemizde Anlatım ve Anlatım Türleri, Tonlama, Konuşma Hızı, Hece Uzunluğu ve Susku (Duraklama) konularını örneklerle irdeledik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Vurgu, kısaca, ses titreşimlerinin yükselip alçalmasıdır.
- 2) Tonlama, sadece durduğumuz, soluma yapmadığımız kısa aralardır.
- 3) Fonetik (sesbilgisi), sözcüklerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarının hakkını vererek söylemeye; ya da insanın ortaya çıkardığı, seslerin, vurguların, tonlamaların ve özellikle de bunları doğru ifade edebilmenin beden diliyle de birleşerek ortaya çıkarılmasına denir.
- 4) Anlatım, bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz ya da yazıyla bildirme olarak tanımlanan kavramdır.
- 5) Ulama, vurgu gibi daha baskın, belirgin söylemek değil, sözcüğü, yüklemek istediğiniz anlama uygun biçimde seslendirmektir.

YANITLAR:

- 1) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: TON
- 2) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: DURAK
- 3) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: DİKSİYON
- 4) DOĞRU
- 5) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: TONLAMA

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) Tonlama ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?
 - a) Tonlama, konuşmanın doğru ve güzel olmasını engeller.
 - b) Solunuma dikkat edilmezse, tonlama da bozulur.
 - c) Konuşma hızı, tonlama konusunda önemlidir.
 - d) Gereğinden hızlı ya da yavaş bir tempo, tonlamanın anlamını yitirmekle kalmaz, anlaşılama, yanlış anlaşılma, dikkat dağılması gibi sorunlar doğurur.

e) Sözcüklerin kesik kesik ya da yayılıp gereğinden fazla uzatılarak seslendirilmesi konuşma tartımını bozar, tempo ve tonlama da bu kusurdan olumsuz etkilenir.

2) Susku ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Susku, sözcükler arasında zaman zaman yaptığımız duraklamalardır.
- b) Ancak bu duraklamalar, bilinçsizce verilen çok kısa susma aralarıdır.
- c) Tereddüitten, söyleyecek söz bulamamaktan kaynaklanmazlar.
- d) Dinleyicilere düşünme fırsatı vermek, vurgu yapmak, coşku yaratmak, tepki ölçmek gibi çeşitli nedenlerle yaptığımız bu duraklamaların süresi, konuşma hızı üzerinde önemli bir etkidir.

e) Gereksiz, sık yapılan suskular konuşmayı yavaşlatır, hiç suskusuz yapılan konuşmalarsa (soluk almadan konuşmak) çoğunlukla anlaşılmaz olur.

3) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Bir metin seslendirilirken genellikle yazıda kullanılan noktalama işaretleri yapılacak duraklamalar için yol gösterici olabilir.
- b) Noktadan sonra durulur.
- c) Paragraf değişimlerinde durmak gerekli değildir.
- d) Virgüller kısa duraklamalar için uygun olsa da, bazen konuşmanın akışı, her virgülden sonra duraklamayı gerektirmeyebilir.
- e) Hiç noktalama işaretinin olmadığı bir yerde ise, anlamda bir bozulma olmayacaksa vurgu amacıyla duraklama yapılabilir.

4)Nerelerde durulur?” sorusunun yanıtı aşağıdaki seçeneklerden hangisi olamaz?

- a) Ünlem ifade eden sözcüklerden ve ünlem tümcelerinden önce
- b) Ara sözler ve ara tümcelerden önce ve sonra
- c) Sorular ve yanıtları arasında
- d) Önemli bir olayı belirtmeden önce ve sonra
- e) Özellikle vurgulanmak istenen sözlerden önce ve sonra

5)Duygusal anlatım ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Bir konuşmanın, seslendirilen bir metnin sevinçli, kederli, komik, trajik, eğlenceli ya da hüzünlü oluşu duygusal anlatımla belirtilir.
- b) Duygusal anlatım türünde sesimizin bütün özelliklerini ama genellikle tiz ve pes tonlarını kullanırız.
- c) Kahramanlık hikâyelerinin, şiirlerin, dramatik metinlerin, radyo programlarının içerdikleri duygu ve düşünceler bu sayede anlamlandırılırlar.
- d) Coşkulu, neşeli bir anlatımda tiz ve kuvvetli bir ses kullanırken, kahramanlık ya da hüzünlü anlatım ya da metinlerde pes ve ağır tempolu bir ses gerekebilir.
- e) Duygusal anlatımda daha çok bildirim tümceleri kullanılır.

Cevaplar

- 1) A
- 2) B
- 3) C
- 4) A
- 5) E

9. ULAMA DIŞINDA TÜRKÇEDE SÖYLEYİŞ ÖZELLİKLERİ (SES OLAYLARI)

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

9.1. Geniş Ünlülerin Daralması

9.2. Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler

9.3. Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikler

9.3.1. "ğ" Sesi

9.4. İki Önemli Terim: Durak Ve Kavşak

9.4.1. Durak

9.4.1.1. Kısa Süreli Durakların Uygulama Yerleri

9.4.1.2. Normal Süreli Durakların Uygulama Yerleri

9.4.1.3. Uzun Süreli Durakların Uygulama Yerleri

9.4.1.4. Kasıtlı Durak

9.4.2. Kavşak

9.5. Türkçedeki Kısaltmaların Okunuşu

9.6. Kısaltmaların Yazılışı

9.7. Saat Değerlerinin Ses Limiti

9.8. Çeviri Yanlışları

9.10. Söyleyişi Karıştırılan Sözcükler

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1.Sesbilim'i tanımlayınız; sesbilgisi ile arasındaki farkı açıklayınız.
2. Türkçemizde Sesbilimsel Değişimleri araştırınız.
3. Türkçemizdeki "ğ" Sesinin özelliklerini irdelleyiniz.
4. Durak ve Kavşak terimlerini tanımlayınız
5. Türkçemizde Söyleyişi Karıştırılan Sözcükleri araştırınız; örnekler veriniz.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikler "ğ" Sesi İki Önemli Terim: Durak Ve Kavşak Türkçe'deki Kısaltmaların Okunuşu Çeviri Yanlışları Söyleyişi Karıştırılan Sözcükler	Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimleri tanır. Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikleri kavrar, "ğ" Sesi ile ilgili özellikleri bilir. Durak Ve Kavşak hakkında bilgi sahibi olur. Türkçe'deki Kısaltmaların Okunuşu ve Yazılışını bilir Çeviri Yanlışları hakkında bilgi sahibi olur. Söyleyişi Karıştırılan Sözcükleri tanır.	Alanyazın ve Gözlem Yoluyla

Anahtar Kavramlar

Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler, “ğ” Sesi, Kavşak, Durak, Kısaltmalar, Çeviri Yanlışıları

Giriş

“Ölçünlü (standart) Türkçe tehdit altındadır. Türkçe yabancı sözcüklerin, özellikle İngilizce kökenli sözcüklerin tehditi altındadır. Yerel ağızlara ya da alt kültürlerle ait sözcükler de ölçülü dili tehdit etmektedir. Özellikle çeviri yoluyla giren deyiş biçimleri, Türkçe’nin bozulmasına neden olmaktadır” diyor, Sıddık Akbayır, Dil ve Diksiyon adlı yapıtında (2011: 22)

Gerçekten de Türkçemiz özellikle sosyal medyanın da yaşamımıza girmesiyle birlikte giderek çok daha yanlış kullanılmaktadır. Türkçemizin yazılı ve sözlü kullanımına ilişkin kurallar bilinmemektedir. Türkçe konuşulduğu gibi yazılan, yazıldığı gibi konuşulan bir dil değildir oysa.

Bu nedenle dilimizdeki sesbilimsel değişimlerin farkında olunmaması, Türkçe söyleyişte bazı özelliklerin sözcelimi "ğ" sesiyle ilgili kuralların bilinmemesi, Durak ve Kavşak’ın yanlış kullanımı, Türkçe’deki kısaltmaların ya da saat değerlerinin yanlış okunuşu ve yazılışı, çeviri yanlışları ve söyleyişi karıştırılan sözcükler kanımızca insanlarda anadil bilinci eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Tutarlı, bilimsel, ciddi bir eğitimin yanı sıra insanları Türkçe öğrenmeye özendirici ekonomik ya da sosyal önlemler kesinlikle bir an önce alınmalıdır. Bu bağlamda, Türkçe’nin sadece okullarda ders kitapları aracılığıyla öğretilmeyeceği gerçeği yadsınamaz. Özellikle okuma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesinde kitle iletişim araçlarına büyük görevler düşmektedir.

Feyza Hepçilingirler’in de **Dedim: “Ah” Türkçe “Off” 2** adlı yapıtında (1999) belirttiği gibi kültürel kimliğimizin, özbenliğimizin en önemli ögesi olan Türkçemiz, küreselleşmenin getirdiği değişimlerden ne ölçüde etkileniyor? “Medyatik” Türkçenin yaygınlaştırdığı yanlışlar nelerdir? Konuşurken, yazarken, dilbilgisi ve imla kurallarına ne ölçüde dikkat ediyoruz?

9.1. Geniş Ünlülerin Daralması

a) "-ecek, -acak" eklerinin konuşmada sonu ünsüzle biten eylem köklerine bağlandıkları durumlarda, bağlandıktan eylem köklerinin içinde "a,e,ı,i" gibi düz ünlüler varsa bu eklerin başındaki a'lar "ı", e'ler "i" olarak darlaşır.

Yazı Dilinde	Konuşma Dilinde
• kan + acak	kanıcak
• kır + acak	kırıcak
• sil + ecek	silicek
• getir + ecek	getiricek
• gel + ecek	gelicek
• yap + acak	yapıcak

b) Konuşmada, "-acak - ecek" eklerinin bağlandıkları eylem köklerinin içinde "o,ö,u,ü," gibi yuvarlak ünlüler varsa bu eklerin başındaki a'lar "u", e'ler "ü" olarak darlaşır.

Yazı Dilinde	Konuşma Dilinde
• don + acak	donucak
• gör + ecek	görücek
• dur + acak	duracak
• gül + ecek	gülücek
• ol + acak	olucak
• dön + ecek	dönücek
• kur + acak	kuracak
• sür + ecek	sürücek

c) Eylemsi ekleri olan “-a, -e,-ar, -an, -erek, -arak, -acak, -ecek ekleri, sonu ünlüyle biten eylem köklerine bağlandıklarında Türkçe sözcüklerde *iki ünlü yan yana gelemeyeceği için* araya " Y, Ş, S, N" kaynaştırma sesi girer. Konuşmada (y) kaynaştırma sesi kendinden önceki a'ları "ı" e'leri "i" olarak darlaştırır.

Yazı Dilinde	Konuşma Dilinde
---------------------	------------------------

• anla + yan	anlıyan
• anla + (y) + arak	anlıyarak

d) Konuşmada "-acak, -ecek" ekleri bağlandıkları eylem köklerini gelecek zaman kipine dönüştürdüğü durumlarda bu "y" sesi yine sonuna bağlandığı eylem kökünün sonundaki ünlüyü darlaştırdığı gibi kendinden sonra gelen

- "-acak, -ecek" eklerinin başındaki ünlüleri de (a ve e) düşürür.

Yazı Dilinde	Konuşma Dilinde
---------------------	------------------------

• anla + y + acak	anlıyacak
• söyle + y + ecek	söyliyecek
• gül + me + y + ecek	gülmeyecek
• otur + ma + y + acak	oturmayacak

Açıklama: "y" kaynaştırma sesi, yalnızca "demek" ve "yemek" eylem köklerinde kendinden önce gelen **ünlüyü** hem yazıda hem de **konuşmada** darlaştıır.

Yazı Dilinde	Konuşma Dilinde
---------------------	------------------------

• yemek: ye	yiyecek
• demek: de	diyecek

- ACAK - ECEK ÖRNEKLERİ

Kimi - ACAK - ECEK Adları

DİLENDİRİŞİ	DİLENDİRİŞİ	DİLENDİRİŞİ	DİLENDİRİŞİ
açacak	açacak	içecek	içecek
alacak	alıcak	koyacak	koyucak
asacak	asıcak	kıracak	kırıcak
bakacak	bakıcak	olacak	olucak
çalacak	çalıcak	oturacak	oturucak
çıkacak	çıkıcak	salacak	salıcak
çekecek	çekicek	sıkacak	sıkıcak
çizecek	çizicek	silicek	silicek
dövecek	dövücek	tutacak	tutucak
geçinecek	geçinicek	verecek	vericek
gelinecek	gelicek	yakacak	yakıcak
glyecek	glyicek	yiyecek	yiyecek

Kimi - ECEK Eylemleri

edecek	edicek
affedecek	affedicek
bahsedecek	bahsedicek
reddedecek	reddedicek
seyredecek	seyredicek
zannedecek	zannedicek
devam edecek	devam edicek
iddia edecek	iddia edicek
istifa edecek	istifa edicek
müdahale edecek	müdahale edicek
rica edecek	rica edicek
söz edecek	söz edicek
terk edecek	terk edicek
teşekkür edecek	teşekkür edicek

Kimi - ACAK Eylemleri

DİLENDİRİŞİ	DİLENDİRİŞİ	DİLENDİRİŞİ	DİLENDİRİŞİ
açacak	açıcak	hatırlatacak	hatırlatıcak
açıklayacak	açıklayıcak	kalecek	kalecek
aktaracak	aktarıcak	kaldıracak	kaldırıcak
alacak	alıcak	kalkacak	kalkıcak
alınacak	alınıcak	kapatacak	kapatıcak
anılacak	anılıcak	karşacak	karşııcak
anılacak	anılıcak	karşılaşacak	karşılaşıcak
anılacak	anılıcak	katılacak	katılıcak
anılacak	anılıcak	kazanacak	kazanıcak
aranacak	aranıcak	konanacak	konanıcak
artacak	artıcak	kırılacak	kırılıcak
bakacak	bakıcak	paylaşacak	paylaşıcak
basacak	basıcak	saglanacak	saglanıcak
başaracak	başarıcak	sarıacak	sarııcak
başlatacak	başlatıcak	sarsılacak	sarsılıcak
başlayacak	başlayıcak	satacak	satıcak
binilecek	binilecek	tartışacak	tartışıcak
boşaltılacak	boşaltılıcak	taşıyacak	taşıyıcak
çalışacak	çalışıcak	varacak	varıcak
çalışacak	çalışıcak	yakalanacak	yakalanıcak
çalışacak	çalışıcak	yaklaşacak	yaklaşıcak
çıkacak	çıkıcak	yapacak	yapıcak
çıkacak	çıkıcak	yapılacak	yapılıcak
çıkacak	çıkıcak	yaptıracak	yaptırıcak
çıkartacak	çıkartıcak	yaratacak	yaratıcak
çıkartacak	çıkartıcak	yaşanılacak	yaşanılıcak
dağıtacak	dağıtıcak	yatacak	yatıcak
dolaşacak	dolaşıcak	yazacak	yazıcak
anlayacak	anlayıcak	saklayacak	saklayıcak
arayacak	arayıcak	tamamlayacak	tamamlayıcak
hatırlayacak	hatırlayıcak	yakalayacak	yakalayıcak
sağlayacak	sağlayıcak	yaşayacak	yaşayıcak

belirtecek	belirticek	gerekecek	gerekicek
bilecek	bilicek	getirecek	getiricek
bitecek	biticek	gidecek	gidicek
çekecek	çekicek	gönderecek	göndericek
değerlendirecek	değerlendiricek	gösterecek	göstericek
değiştirecek	değiştiricek	indirecek	indiricek
denilecek	denilicek	öğrenecek	öğrenicek
diyecek	diyicek	seçilecek	seçilicek
eleştirecek	eleştiricek	sevecek	sevicek
eğlenecek	eğlenicek	verecek	vericek
geçecek	geçicek	yerleşecek	yerleşicek
geçirecek	geçiricek	yükselecek	yükselicek
bekleyecek	bekliyicek	inceleyecek	inceliyicek
dileyecek	diliyicek	isteyecek	istiyicek
dinleyecek	dinliyicek	işleyecek	işliyicek
engellileyecek	engelliyicek	söyleyecek	söyliyicek

korkacak	korkucak	oluşturacak	oluşturucak
koşacak	koşucak	oturacak	oturucak
koyacak	koyucak	savunacak	savunucak
olacak	olucak	susacak	susucak
sokacak	sokucak	vuracak	vurucak
soracak	sorucak		
		çözecek	çözücek
bozulacak	bozulucak	dönecek	dönücek
bulunacak	bulunucak	görecek	görücek
bulacak	bulucak	görülecek	görüülecek
buyuracak	buyurucak	görüşecek	görüüşecek
dokunacak	dokunucak	götürecek	götürücek
duyacak	duyucak	ödeyecek	ödüyücek
konusacak	konusucak	ölecek	ölücek
koruyacak	koruyucak		
kuracak	kurucak	büyüyecek	büyüyücek
kurtulacak	kurtulucak	düşünecek	düşünücek
kurulacak	kurulucak	yürütecek	yürütücek
okuyacak	okuyucak	yüzecek	yüzücek

(Kaynak: Erata, agy: 478-480)

9.2. Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler

Fonetik, diksiyonda; seslerin meydana gelmesini,- ses aygıtlarının gerek durumlarını inceleyen yardımcı bir bilimdir. Konuşma hatalarını ve şive bozukluklarını düzeltmek için kullanılır. Bu yüzden fonetik, diksiyonun esaslı bir yardımcısıdır. (Taktak, 2017: 149)

Fonetik bilimi, yazı dilinde harflerle karşılanan seslerin oluşum ve söyleniş biçimlerini, birbiriyle olan ilişkilerini, birbirlerini etkilemelerini, seslerin hecelere ya da sözcüklere dönüştüklerinde uğradığı değişiklikleri inceler.

Tahminlere göre diller önce sesler halinde oluşmuş, daha sonra da çeşitli gereksinmeler nedeniyle yazıya dökülmüştür. Ancak, uygarlıkla birlikte diller de gelişmeye başlayınca ortaya bir sorun çıkmıştır. Bu sorun, *dillerin yazıldığı gibi okunup söylenememesi ya da okunup söylendiği gibi yazılamaması sorunudur.*

Yeryüzündeki hiçbir dil tam anlamıyla yazıldığı gibi seslendirilemez, seslendirildiği gibi yazılamaz. Yazı dilindeki bazı harfler ya da heceler, konuşma dilinde sesler ya da hecelere dönüştüğünde, doğru sesletim (telaffuz) dediğimiz, doğru söyleyiş açısından değişikliğe uğrar. İşte, bu değişikliklerin belirtilebilmesi ve dillerin bütün söyleniş özelliklerinin saptanabilmesi için **uluslararası bir fonetik alfabesi** düzenlenmiştir. Bu fonetik alfabesini bilen herkes, hiç bilmediği bir dili rahatça doğru bir biçimde seslendirebilir.

Bir örnek: Bir yağış biçimi olan "kar" ile kazanç anlamındaki "kâr" arasındaki fark; iki sözcük de aynı harflerle yazıldığı halde, söyleyişte bunlardaki "k" ve "a" sesleri farklıdır. Bu söyleyiş farkını "kar"daki "a"nın üzerine konan düzeltme işaretiyle sağlarız. Bu şekilde, "kar"daki "k" sesi de incelmış olur. Çünkü Türkçe'de kuraldır, ince "k"den sonra gelen "a"lar incelir. Bu durumda, bu sözcüğü fonetik alfabesiyle yazarsak, yağış biçimi olan kar, kar; *kâr* etmek anlamındaki kâr, *kâr* olarak yazılır.

Bir de düşünce anlamındaki "kanı" ile özel isim olan "Kâni" yi ele alalım: "Kanı"daki "k" ve "a" kalındır. "Kâni"deki "k" ve "a" incedir. Yine, "Kâni"deki "k" ve "â"yı inceltme işareti koyarak inceltiriz. Ama, burada bir noktaya dikkatinizi çekmek isteriz. "Kanı" ve "Kani" arasındaki söyleniş benzerliğini sağlayabilmek için, yani "k" ve "a"yı inceltmek için "a"nın üzerine düzeltme işareti koyduk, oysa iki sözcük arasında bir fark daha var, o da "kanı"nın "a"sının kısa, "Kâni"nin "a"sının uzun olması. Görüldüğü gibi "a"nın uzunluğunu gösterecek bir işaret yok. Türkçeyi yeni öğrenen bir yabancıya bu ayrımı nasıl anlatacaksınız. Oysa fonetik işaretiyle bunu çok kolay belirtebilirsiniz. Uzayan "a"nın önüne iki nokta koydunuz mu(:) "a"nın uzadığını belirtmiş olursunuz. Bunun gibi pek çok örnek verebiliriz.

Yazarın notu: "ˆ" işaretinin adı "ŞAPKA" değildir, "DÜZELTME" işaretidir. Diksiyon eğitimi verenler lütfen terim anlamını kullansınlar.

9.3. Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikler

Şimdi Türkçe söyleyişte bazı önemli kuralları gözden geçirelim.

9.3.1. "ğ" Sesi:

Türkçe'de "ğ" yani "yumuşak g" söylenmez. Çünkü "ğ", ses estetiği bakımından kulağa hoş gelmeyen, geriden, gırtlaklı zorlayarak çıkan bir sestir. Bunun dışında konuşmanın akışı içinde ğ'yi söylemeye kalkarsanız bu akışı durdurmuş olursunuz, yumuşak g'yi söylemek yerine ya önceki ünlüyü uzatır ya ünlüler arasında kaynaşır ya da kimi ünlüler arasında "y" ye dönüşür.

Oysa bir dilde ünlüler ne kadar çoksa, ses zenginliği de o ölçüde artar. Ses bükünleri yapma olanağı fazlalaşır. Bu da konuşmanın renklenmesini, konuşma melodisinin tekdüzelikten kurtulmasını sağlar.

Denebilir ki seslerde estetik biçimleniş, ünlü ya da ünsüz seslerin elden geldiğince önde oluşmasıyla gerçekleşir. Gırtlak ya da genizden çıkan sesler, kulağa hoş gelmeyen seslerdir. Zaten, pek çoğumuz bir metni sesli okurken belki "ğ" yi söyleriz ama konuşurken söylemeyiz. Daha doğrusu söyleyemeyiz. Yumuşak g'yi söyleyebilmek için bir gayret göstermek gerekir ki bu da konuşmanın akışını bozar. Bir düşünün "kağrı, rağbet, ağlama, boğa, doğa, ağrı, sağlamak, ağırlamak..." sözcüklerini söylerken yumuşak g' yi çıkarıyor musunuz? Çıkarmıyorsanız içinde "ğ" bulunan sözcükte "ğ" nin düşmesiyle ne gibi bir değişim oluyor?

Şu örneklerle inceleyelim:

1. "ğ", hece sonundaysa, kendinden önce gelen ünlü bir değer uzar.

ağlamak- a:amak

boğmak- bo:mak

dağlamak –da:lamak

doğmak – do:mak

sağmak – sa:mak

2. “ğ”, o-a sesleri arasında ise “o” ve “a” sesleri kaynaşır. Karışık ünlüler (Diftong):

-Diftong, söyleyişte iki ünlünün bir hece halinde kaynaştırılmasına denir (Telkenar, 2015: 51)-

boğaz – bo az

doğal – do al

soğan – so an

poğaça – po aç

doğan – do an

3. “ğ”, o-u sesleri arasında ise, o-u sesleri kaynaşır. Karışık ünlü:

oğul – o ul

soğuk – so uk

doğru – do u

4. “ğ”, a-a sesleri arasında ise, “a” bir değer uzun söylenir.

sağanak – sa:nak

dağarcık – da:rcık

sağa – sa:

mağara – ma:ra

dağa – da:

5. “ğ”, a-ı sesleri arasında ise, “a” bir değer uzun söylenir.

ağır – a:r

kâğıt – ka:t

çağır – ça:r

bağır – ba:r

6. “ğ”, e-i sesleri arasında ise, “y” sesine dönüşür.

değişim - deyişim

eğilim - eyilim

eğitim – eyitim

7. “ğ”, e-i ya da ü seslerinin yayında ise, “y” sesine dönüşür

eğme – eyme

iğne – iyne

düğme - düyme

9.4. İki Önemli Terim: Durak Ve Kavşak

9.4.1. Durak:

Durak, sadece durduğumuz, soluma yapmadığımız kısa aralardır.

Durak ve Soluk: Hem durduğumuz hem de soluduğumuz biraz daha uzunca olan bir aradır.

Suluk noktalamalarına ilişkin genel kurallar (Er (2), 2016: 276-277)

1. Durak ve solukun mutlaka gerekli olduğu durumlar:
 - a) Her paragraf arasında, bölüm başlarında sonlarında, bölümler arasında.
 - b) Tırnak içinde yazılan başkasına ait olan sözlerden önce ve sonra
 - c) Herhangi bir sorudan sonra ya da yanıtta sonra
2. Durak ve solukun şart olmadığı ancak mümkün olduğu durumlar:
 - a) Çok kısa olmayan cümlelerin noktalarında
 - b) Ve; işaretlerinden sonra
 - c) İki kısa cümle “ve” ile bağlanırsa “ve” den önce.
 - d) Cümle başında geçen bütün yön sözcüklerinden sonra
3. Aşağıdaki durumlarda sadece durak noktalaması yapılmalıdır. Soluk alınmaz.
 - a. Cümle uzunsa öznenin sonra
 - b. Tekrarlanan şeylerin ilkenden önce
 - c. Zıtlıkları ayırmak için
 - d. Parantez ya da iki virgülasından önce ve sonra
4. Aşağıdaki durumlarda sadece durak noktalaması yapılması mümkündür:
 - a. Aynı anlamı taşıyan art arda sözcükleri birbirinden ayırmak için
 - b. Bir sözcüğü diğerinden ayırmakta yarar varsa

9.4.1.1. Kısa Süreli Durakların Uygulama Yerleri

Hitaplardan sonra

Sevgili Arkadaşlar,

Bugünkü konumuz doğru nefes alma teknikleri.

Çok kısa cümlelerden sonra

Yarın gelme, bugün gel.

Biçimce bağlı cümleciklerden sonra

Çayını içip gitti.

Kısa arasözlerin başında ve sonunda

Bolu'yu, o güzel şehri, unutamadım.

Uzun cümlelerde özneden sonra

Aydın, Ege Bölgesi'nde yer alan sıcak bir ilimizdir.

Eş görevli sözcüklerin sıralanışında

Evde abim, ablam, babam ve kardeşim vardı.

Ünlem ve ünlem görevli sözcüklerden sonra

Hey, bakar mısın?

Sakın, ona dokunma!

ki'li ve başka yan cümleciklerden sonra

Çalış ki başarasın.

Cümle başı bağlaçlarından sonra

"Ancak merhametsizliğin sonu yok."

Sıralı cümleler arasında

Evden döndü, okula gitti.

Uzun cümlelerin ortalarında

Soğuk, karlı ve sıkıntılı bir ayın son günlerinde / içime bir umut doğdu.

Soluğumuzun yetmeyeceğini anladığımız yerlerde

Bu, konuşma yaptığınız veya okuduğunuz metnin içeriğine göre değişir.

9.4.1.2. Normal Süreli Durakların Uygulama Yerleri

Cümle bittikten sonra

Bir ses dalgası gibi yayıldın ruhuma. Ruhum sesinle dalga dalga oldu çarptı sana.

İki nokta işaretinden sonra

Atatürk: "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarları kopmuştur."

Noktalı virgülden sonra

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

"ve" bağlacından sonra

a)"ve" bağlacı cümleleri bağlarsa "ve" den önce duraklanır.

Yarın seni arayacağım ve öyle geleceğim.

b)"ve" bağlacı sözcükleri bağlarsa "ve" den sonra duraklanır.

"Leyla ve - Mecnun" hikâyesini bilir misin?

Karşıt duygu ve düşünceleri ayırmak için

Okuduğu roman değil - hikâye kitabı.

Uzun ara sözlerden önce ve sonra

Amcam - gerçi pek amcalık yapmadı ama - iyi biridir.

Diyaloglar arasında

Hacivat: — Karagöz'üm sağlığın nasıl?

Karagöz: — Sağ ol, Hacivat'ım!

9.4.1.3. Uzun Süreli Durakların Uygulama Yerleri

Soluk alma ve verme birkaç kez tekrarlanabilir:

Konuşma metinlerinde bölümler arasında,

Dikkat çekmek istenilen anlamlı yerlerde,

Burada kaç öğrenci var biliyor musunuz?

Paragraflar arasında,

Kıtalar arasında.

9.4.1.4. Kasıtlı Durak

Çok önemli bir sözcüğü söylemeden önce üç beş saniye (duruma göre değişebilir) durun; dikkat toplar ve ilgiyi arttırabilirsiniz böylece.

Başarının sırrını merak ediyordunuz? (kasıtlı durak) Alın teri!

UYGULAMA

Aşağıdaki metinde durak noktaları "•" işaretiyle, durak ve soluma noktaları "... " işaretiyle gösterilmiştir. Metni, bu işaretleri dikkate alarak okuyun.

DÜNYA-İNSAN KOVALAMACASI

Dünya, • bazen insanları hayattan bıktırır, • derin ıstıraplara boğar. •• Yaşamaya küsmüş bir yığın insan vardır çevremizde. ••

Yüzleri soluktur onların. • Gülemezler. •• Kötü görünmemek için • çevrelerine yansıttıkları gülümseyişlerinin altında • (nefesiniz yetmezse ••) gözlerinden acı ıstıraplar dökülür. •• Ve dertleri kendi içlerindedir. •• Dış yüzlerinin durağanlığının aksine • iç dünyaları kar ve çamur yığıntıları arasında eziktir; •• bitmek bilmez fırtınalarla savrulurlar, • anaförlerle döner dururlar. ••

Dünyaya uzattıkları elleri koparılmıştır. •• Ruhlarının dağlar altında ezilmişliğini görmeye dayanamazsınız... ••

9.4.2. Kavşak

Bazı cümlelerde ulama koşullarına uygun sözcükler arka arkaya gelebilir. Bu cümlelerde sözcükler arasında bir nefeslik durak yetmez. Durağın daha uzun soluklu olması gerekir. Yoksa anlam ikiliği, yanlış anlaşılma olur.

Ulama gerektiren durumlarda anlam karışıklığını gidermek için yapılan uzun duraklara *kavşak* diyoruz.

Yazılış

Balkon açıktı

Söyleyiş (kavşak olmazsa)

Balkona çıktı

Söyleyiş

Balkon / açıktı

Pres ütü

Pire sütü

Pres / ütü

Cam açıktı

Cama çıktı

Cam/açıktı

9.5. Türkçedeki Kısaltmaların Okunuşu

Türkçedeki harflerin okunuşlarında, özellikle kısaltmalarda, yanlışlıklar yapılmaktadır. Kanunla belirlenen harfler ve bunların okunuşları dikkate alınmayıp yerlerine söylenişi kolay olan biçimleri tercih edilmektedir. Özellikle K harfinin okunuşunda kural dışına çıkıldığı çok görülmektedir. Bütün ünsüz harfler 'e' ünlüsüyle okunurken, yalnızca 'K' harfinin 'a' ünlüsüyle okunma eğilimi vardır. Bunun sebebi, Osmanlı abecesindeki *kaf* ve *kef* harflerinin sırası gösterilebilir. *Kaf* ın önce gelmesi Latin abecesinde K harfinin okunuşunda da etkili olmuştur. Şu örneklerde K(e) harfi K(a) biçiminde okunmaktadır.

Kısaltma	Yanlış okunuşu	Doğru okunuşu
KPDS	Kapedese	Kepedese
MHP	Mehape	Mehepe
SGK	Segeka	Segeke
STK	Seteka	Seteke

Türkçede harflerin okunuşu 'e' ünlüsüyledir. Kısaltmalar inceltilerek okunur. H ve K ünsüzlerinin 'a' ile okunması dikkatsizlik sonucu yaygınlaşmıştır. H ve K harflerinin kalın şekillerinin ha ve ka şeklinde okunması, ince şekillerini de aynı biçimde okumaya yönlendirmiş olabilir.

Yabancı dillerden alman kısaltmaların da bazen yanlış okunduğu görülmektedir. Büyük bir köye dönüşen dünyada, başka dillerden, özellikle İngilizceden alınan kısaltmaların okunuşunda kısaltmanın geldiği dilin harflerinin okunuşu esas alınmaktadır. Dil ikiliğine de sebep olabilecek bu durum, dili karmaşık hale sokmaktadır.

Yabancı dillerden gelen kısaltmalar ya bir sözcük gibi okunmalı ya da Türk abecesinin adlarıyla söylenmelidir.

IMF (ay - em -ef *değil* i - me - fe)

VIP (vi- ay -pi *değil* vip)

Örnekler:

Show - şov (gösteri)

Flash - flaş (önemli haber, son dakika)

9.6. Kısaltmaların Yazılışı

Kısaltma, bir sözcük, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesidir. Kısaltmanın amacı mevcut metin alanı içinde yer kazanmaktır. Kısaltmalar belirlenirken belli ilkeler esas alınmıştır. Kısaltmalar iki yolla yapılmaktadır. Bunlardan birincisi **baş harfli kısaltma**, öbürü ise **kesmeli kısaltmadır**.

Baş harfli kısaltmada sözcüklerin baş harfi alınır. DSİ (Devlet Su İşleri) gibi. Kesmeli kısaltmada ise sözcüğün **baş harfinden başka** birkaç sesi daha alınır. TÜRK-İŞ (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) gibi.

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde sözcüğün açılmış şekliyle okunuşu esas alınır; cm'yi (santimetreyi), kg'dan (kilogramdan), mm'den (milimetreden), kr'un (kuruşun). Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır. BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, TL'nin... Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı halde bir sözcük gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır. ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya...

KISALTMALAR TABLOSU

Kısaltmalar, dilde tasarrufun en açık örneklerindendir. Ayrıca kısaltmalar, ifade süresini azaltmak ve konuşmayı kolaylaştırmak amacıyla sık kullanılmaktadır.

Doğru Yanlış

YGS	YGS sınavı
LYS	LYS sınavı
SBS	SBS sınavı
YÖS	YÖS sınavı
YDS	YDS sınavı
ÜDS	ÜDS sınavı
TUS	TUS sınavı

ALES	ALES sınavı
KPDS	KPDS sınavı
DGS	DGS sınavı
YSK	YSK kurulu
YÖK	YÖK kurulu
BDDK	BDDK kurulu
RTÜK	RTÜK kurulu
ÖYK	ÖYK kurulu
EPDK	EPDK kurulu
MGK	MGK kurulu
YSK	YSK kurulu

BAŞKA KISALTMALARDA GÖRÜLEN YANLIŞLIKLAR

DOĞRU	YANLIŞ
İSKİ	İski idaresi
GATA	Gata akademisi
GAP	Gap Projesi
ÖTV	Ötv vergisi
ÖSYM	ÖSYM merkezi
MİT	Mit Teşkilatı
CMUK	Cmuk Kanunu
HİV	Hiv Virüsü

9.7. Saat Değerlerinin Sesletimi

Saat değerlerinin sesletimi saatin kendi değeri esas alınarak yapılmalıdır. 24.00'da değil, 24.00'te (24'te) şeklinde söylenmelidir.

Saatin Yazımı	Yanlış Sesletim	Doğru Sesletim
01.00	01.00'da	01.00'de
06.00	- -	06.00'da
09.00	--	09.00'da
08.00	08.00'da	08.00'de....

9.8. Çeviri Yanlışları

Çevirilerde deyimlerin karşılığı sözcük yapılmaz; çünkü deyimler çeşitli mecaz anlamların ve benzetmelerin yer aldığı sözcük öbekleridir. Deyimler gibi atasözleri de bu biçimdedir.

- Kalıplaşmış sözler bire bir çevrilmez. Anlam bakımından karşı dilde anlamca eş olan kalıp söz aranır. Deyimlerde de buna dikkat etmek zorunludur; çünkü deyimlerde kullanılan sözcüklerin anlamlarıyla aktarılan anlam örtüşmez. Dolayısıyla karşı dilde en uygun anlam hangi deyimle karşılanıyorsa o deymi bulmak gerekir.
- **Telefon almak:** "To have a lot of phone calls" kalıbının çevirisidir. Buna karşılık "telefon edilmek, telefon gelmek" denir.
- **Sahne almak:** "To take the stage" ifadesinde olduğu gibi İngilizcede sahne almak denirken, Türkçede "sahneye çıkmak" tercih edilir.
- **Türkiye köşeyi döndü:** "Turkey has turned the comer" cümlesinin bire bir çevirideki anlamı, "Türkiye köşeyi döndü," dür ancak asıl verilmek istenen anlam, "Türkiye güçlülüklerin üstesinden gelmeye başladı, işin en zor kısmını atlattı," şeklindedir.
- **Senden yoruldum:** "I am tired of you" dendiğinde onun Türkçesi, "Senden yoruldum," değildir. "Gına geldi, bıktırdın, usandırdın," demektir.
- **Sizin için ne yapabilirim:** "What can I do for you" ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Doğrusu "Size nasıl yardımcı olabilirim," ya da "Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim," olmalıdır.
- **Avantajlarından yararlanmak:** İngilizce "advantage" (avantaj) yarar demektir. "Yararlarından yararlanmak," yanlıştır.

- **Görüşme şansı:** "Sizinle görüşme şansım var mı?" yanlış bir kullanım. "Sizinle görüşme imkânım var mı?" denmeli.

9.10. Söyleyişi Karıştırılan Sözcükler

Anlaşma (Devletlerarası siyasi, iktisadi, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği vesika, uyuşma itilaf, antant, konvansiyon) / **antlaşma** (İki veya daha çok devletin saldırmazlık, savaşta işbirliği vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu; ahit, muahede, pakt)

asâ (baston) / **-âsâ** (Farsça: gibi anlamında)

bekâr (evlenmemiş kimse) / **bekar** (diyezli veya bemollü bir sesin eski durumuna getirilmesini gösteren nota işareti.)

bilakis (aksine) / **bilhassa** (özellikle)

cirim (büyüklük ve hacim) / **cürüm** (suç, kabahat)

dalâlet (doğruluktan sapma) / **delâlet** (yol gösterme)

direk (uzun ve kalın destek) / **direkt** (doğrudan)

dogma (doğruluğu sınanmadan benimsenen, bir öğretinin veya siyasetin esası yapılan düşünce) / **doğma** (doğma, dünyaya gelme durumu)

gayrı (artık) / **gayri** (başka)

grup (küme, öbek) / **gurup** (güneşin batması)

hak etmek (hak kazanmak) / **hakketmek** (ağaç, taş vb. üstüne yazı veya biçim oymak)

hâkim (bilen ve bildiğin uygulayan, yargıç, gören, baskın) / **hakim** (bilge)

halel (bozukluk) / **helâl** (dini kurallara uygun, haramın zıttı)

hal'etmek (tahttan indirmek) / **halletmek** (çözüm yolu bulmak)

hayli (epey, çok) / **haydi** (çabukluk belirten ünlem)

hazine (değerli eşyaların saklandığı yer) / **hazne** (depo)

heyecan (coşma) / **helecan** (çarpıntı)

ılgım (serap) / **ılgın** (bir ağaç cinsi)

ibrâ etmek (temize çıkarmak) / **ibrâz etmek** (ortaya koymak, delil olarak göstermek)

ihzar (huzura getirme, hazırlama) / **izhar** (belirtme, gösterme)

ilâ (...+den, ...+e kadar) / **ile** (birliktelik, beraberlik, vasıta, sebep veya durum anlatan cümleler kurmaya yarar)

iltica (sığınma) / **irtica** (geri dönüş)

istihsal (üretim) / **ihtilas** (mal, para çalma)

kaim (bir şeyin yerine geçen) / **kâin** (bulunan, var olan)

kampanya (belirli bir süredeki etkinlik dönemi) / **kumpanya** (daha çok, yabancı ticari ortaklık; tiyatro topluluğu)

kamera (görüntülerin filme alınmasına yarayan alet) / **kamara**

(gemilerde oda)

komita (siyasi bir amaca ulaşmak için silah kullanan gizli topluluk) / **komite** (alt kurul, encümen, komisyon)

laik (devlet ve din işlerini ayrı tutan) / **layık** (bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan)

mahşer (toplanma yeri) / **meşher** (sergi)

mahşeri (mahşeri andıran) / **maşeri** (topluluğun olan, ortaklaşa)

mahzur (sakınca) / **mahsur** (sarılmış, kuşatılmış)

maiyet (yüksek memurların yanında bulunan kimseler) / **mahiyet** (nitelik, vasıf, öz, asıl, iç, yüz)

masum (suçsuz) / **masun** (korunmuş)

meşruiyet (yasallık) / **meşrutiyet** (kral veya padişah başkanlığındaki parlamenter yönetim)

mevhum (gerçekte var olmayan, var sayılan) / **mefhum** (kavram)

miğfer (çelik başlık) / **mihver** (eksen)

muhabere (haberleşme) / **muharebe** (savaş)

muhakeme (yargılama) / **mahkeme** (yargı yeri)

muhasebe (hesaplaşma) / **musahabe** (sohbet etme)

müessir (etkili) / **müyesser** (nasip olma)

mütehassis (uzman) / **mütehassis** (duygulanmış)

mütevazı (alçakgönüllü) / **mütevazi** (paralel)

nüfuz (söz geçirme) / **nüfus** (toplam insan sayısı)

otel (geceleme imkânı yanında, yemek ve eğlence imkânı sunan işletme) / **motel** (motorlu taşıtlarla seyahat edenlerin barınmaları için yapılmış otel)

perestiş (taparcasına sevmek, tapma) / **prestij** (nüfuz, şan, şeref)

porte (notaların yazıldığı beş paralel çizgi) / **portre** (resim terimi)

rakip (aynı şeyi elde etmeye çalışan) / **râkip** (binen, binici)

rekâbet (binme) / **rekabet** (rakiplik)

sanat (üstün maharet)/**zanaat** (tecrübe ve ustalık gerektiren iş)

sanı (sanmak durumu ve sonucu, zan) / **sanrı** (uyanık bir kişinin, kendi dışında var sandığı ama gerçekte yok olan olguları algılaması)

sevap (tanrı ödülü) / **savap** (doğruluk)

sitil (su kovası) / **stil** (üslup, tarz)

sükût (sessizlik, susma) / **sükût** (aşağı inme, düşme)

takarrür (karar verilme) / **tekerrür** (tekrarlanma)

takdir (beğenme, beğenip değer verme) / **taktir** (damıtma, imbikten çekme)

tavsiye (yol gösterme, öğütme) / **tasfiye** (hesabı kapatma, arıtma) / **tesviye** (düzleme)

teamül (iş, davranış, alışkanlık) / **temayül** (meyletme, eğilim)

teskere (sedye) / **tezkere** (pusula, izin kâğıdı)

tevsi (genişletme) / **tevzi** (dağıtma)

türbin (herhangi bir akışkan yardımıyla dönme hareketine giren araç) / **tribün** (seyircilerin maç seyretmek için bulundukları yer)

vamp (erkek peşinde koşan kadın) / **vampir** (insanların kanını emdiğine inanılan hortlak)

vâris (mirasçı) / **varis** (toplardamar genişlemesi)

vazetmek (koymak, konulmak) / **vaaz etmek** (dini öğütlerde bulunmak)

yad (gurbet, yabancı eller) / **yâd** (hatırlama)

yakından (yakın olarak) / **yakinen** (sağlam, kesin, iyice bilme)

Yaşında / yaşımda "20 yaşımıdayım," cümlesinde "yaşımdayım" sözcüğündeki 'im' ekleri aynı kişiyi gösterdiğinden biri gereksiz: "20 yaşındayım," yeterli.

Sorunlu örnek: "Ayağımdaki yara izi 20 yaşındayken oluştu," cümlesinde anlam belirsiz. "Kim yirmi yaşındayken?" sorusunun cevabı belirsiz.

Öneri : "Ayağımdaki yara izi 20 yaşımıdayken oluştu," olmalı. Ya da: "Ben 20 yaşındayken oluştu," olmalı.

9.11. Anlatım Bozuklukları

Kurduğumuz cümlelerdeki yapısal ve anlamsal yanlışlıklar cümlelerin doğru anlaşılmasına sebep olur. Bu durumda anlatım bozukluğu meydana gelir. Gereksiz sözcük bulunması, yanlış sözcüklerin kullanılması, sözcüğün yanlış yerde kullanılması, mantıksızlıklar, çelişkiler, öge ve sözcük eksiklikleri anlatımın duru, açık ve anlaşılır olmasını engeller.

Anlatım bozuklukları konusunda bilginiz yeterli değilse önceliği anlamsal bozukluklara vermeliyiz.

Karşımıza gelen devrik cümleler, şiirsel ifadeler anlatım bozukluğu kabul edilmez.

Bambaşka bir havası vardı ağaçlarla kaplı bu küçük adanın.

Farklı cümlelerdeki aynı anlama gelen sözcükler anlatım bozukluğu değildir.

Şiirde öncelikle uyum olmalıdır; zira ahenk yakalanmadan gerçek şiire ulaşılamaz.

Eylemlerin zamanında görülen anlam (zaman) kaymaları anlatım bozukluğu değildir.

Birkaç arkadaşla yarın akşam Boğaz'a yemeğe gidiyoruz.

Anlatım bozukluğunun görüldüğü başlıca kullanımlar şunlardır: (Daha fazla örnek için bkz.Güleç, 2011)

9.11.1. Gereksiz Sözcük Kullanımı

Gereksiz sözcükler, cümlede etkin yeri olmayan sözcüklerdir. Bu sözcükler cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında hiçbir değişim olmaz. Dolayısıyla bu sözcükler gereksizdir.

Cümlede gereksiz sözcük kullanımı iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Bunlardan ilki cümledeki sınırlayıcı ifadelerin aynı anlamı veren sözcükleri gereksiz kılmasıdır.

Aşağıda bu tip gereksiz sözcük kullanımı ilgili örnekler verilmiştir. Koyu harfle gösterilen sözcükler gereksizdir.

Orada **beklemediğimiz** bir sürprizle karşılaştık.

O kadar yolu **yaya** yürüdük.

Onu **sanki** görmüş gibiyim.

Yaşadığım deneyimlerim tersini söylüyor.

Sınıfta **yüksek sesle** bağırmayın.

Aldığı hediye **geri** iade etti.

Oturduğu sandalyeden **ayağa** kalktı.

Zeynep'le **ilk kez** geçen ay tanıştık.

Bazı sözcükler Arapça ve Farsça **dillerinden** gelmektedir.

Başvuruda bulunacak **olan** kişiler gelsin.

Onunla bir süre **karşılıklı** bakıştık.

Benim hayallerim suya düşmüştü.

Annesiyle **beraber** alışverişe gitti.

Bu **mevcut** durumda elimden bir şey gelmez.

Lütfen **gizli** sırrımı kimseye söyleme.

Son iki maç golsüz **berabere** bitti.

Salon ağzma kadar **ful** doluydu.

Saatlerce **suda** yüzerek karaya ulaştım.

Bu iki sözcük arasında bir nüans **farkı** var.

Hâlâ yürürlükte olan yasaya göre bu suç.

Yurt dışından yapılan ithalatta artış var.

Onları **kendi** gözlerimle gördüm.

Sen **usulca** kulağıma fısılda.

Şu kuşlar **havada** ne güzel uçuyor.

Alex, **bugüne kadar** gelmiş geçmiş en güzel gollerinden birini attı.

Eş anlamlı sözcüklerin aynı cümlede kullanılması, bu sözcüklerden birini gereksiz hale getirir.

Kaleci topu uygun ve müsait durumdaki bir arkadaşına attı.

Annem henüz daha gelmeden yemeği pişirdim.

Askere gidebilmek için hem sağlıklı hem de sıhhatli olmalısın.

Bize sürekli yeni koşullar, yeni şartlar ileri sürüyorlar.

Siz biraz dinlenip istirahat edin, biz çaresine bakarız.

Cümlede yer alan çeşitli ekler de bazı sözcükleri gereksiz kılabilmektedir.

Gecikmesinin nedeni gereksiz işlerle oyalanmasındadır.

Karşısındaki görünen tepede geceleyecektik.

9.11.2. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanımı

Her sözcüğün belli bir anlam sınırı vardır. Sözcüğün bu anlam sınırı aşıp da başka ifadeler yerine de kullanılması anlatımı bozar. Bilhassa yazılışları birbirine benzeyen sözcükler birbirlerinin yerinde kullanıldıklarında bu tarz anlatım bozukluğu oluşur.

Örnek: “Eşine çok bağımlı bir insandır” cümlesinde "bağımlı" sözcüğü yanlış kullanılmıştır. Zira bağımlı olmak, bağımsız iş görememektir. "Bağımlı" sözcüğü yerine "bağlı" sözcüğü kullanılmalıdır. Bu iki sözcük karıştırılmıştır.

Aşağıda sık sık karıştırılan sözcükler, bunların anlamları ve anlatım bozukluğu oluşturan şekillerine örnekler verilmiştir.

anlamak - algılamak

anlamak: kavramak

algılamak: sezmek, bilincine varmak

Derste anlatılanları çok iyi algıladım. D: (anladım)

asgari - azami

asgari: en az azami: en fazla

Sizin için çok uğraştım azami bin lira alırım. D: (asgari)

ayrım - ayrıntı - ayrıcalık

ayrım: fark

ayrıntı: detay

ayrıcalık: imtiyaz

Bu ilişkinin hiçbir ayrıntısı yok. D: (ayrımı)

Bizim işimizde ayrımlar önemlidir. D: (ayrıntılar)

Kendisi bazı ayrımlar istiyor. D: (ayrıcalıklar)

azımsamak - küçümsemek

azımsamak: az bulmak

küçümsemek: küçük görmek, hor görmek

Beni bu konuda asla azımsama. D: (küçümseme)

bağımlı - bağlı

bağımlı: bağımsız davranamayan

bağlı: sadık

Ben işine ve eşine bağımlı bir erkeğim. D: (bağlı)

barındırmak - sahip olmak

barındırmak: içinde bulundurmak

sahip olmak: bir varlığın tüm haklarını elinde bulundurmak.

Bazı iyi özelliklere de sahiplik ediyor. D: (barındırıyor)

basım - basın

basım: (gazete, dergi vs. için) basma işi

basın: gazete, tv ve içindekilerin genel adı, medya

Basım bu konuyu biraz abartıyordu. D: (basın)

büyümek - uzamak

büyümek: her yönden gelişmek

uzamak: sadece boy bakımından gelişmek

Boyu epey büyüdü bu aralar. D: (uzadı)

çalmak - almak

çalmak: izinsiz almak

almak: eline geçirmek

Hırsızlar dün gece de araba almışlar. D: (çalmışlar)

çekimser - çekingen - çekinik

çekimser: kararsız

çekingen: utangaç

çekinik: baskın olmayan

Oylamada iki milletvekili çekingen kalmıştı. D: (çekimser)

Çekimser biri olduğu için kimseye sormadı. D: (çekingen)

Biraz çekimser bir karaktere sahibim ama... D: (çekinik)

çoğunluk - çokluk

çoğunluk: bir grubun yarısından çoğu

çokluk: çok olma durumu

Mecliste çokluk sağlanamayınca tezkere reddedildi. D: (çoğunluk)

dek - denli - değin

dek: kadar

denli: ölçüde

Sabaha denli nöbet tuttular. D: (dek)

deyim - deyiş

deyim: kalıplaşmış söz öbekleri

deyiş: söyleme

Onun deyimine göre yarın burada olacaktı. D: (deyişine)

dikmek - ekmek

dikmek: fidanları toprağa aşılamak

ekmek: tohumları toprağa serpmek

Diktiğim tohumlar meyveye durdu. D: (ektiğim)

dokumak - örmek

dokumak: tezgâhta imal etmek

örmek: örerek imal etmek

Bu halılar bizim için örüldü. D: (dokundu)

Annem bana kazak dokuyacaktı. D: (örecek)

doyumsuz - doyulmaz

doyumsuz: doymak bilmeyen

doyulmaz: her zaman istenir

Tadına doymusuz bir yemek yapmıştı. D: (doyulmaz)

Daldan dala konan doyulmaz bir adam. D: (doyumsuz)

duyurmak - hatırlatmak

duyurmak: ilan etmek

hatırlatmak: hatırmayı getirmek

Düğün gününü herkese hatırlatmalıyız. D: (duyurmak)

Yaptıkları kendisine duyurulunca utandı. D: (hatırlatmak)

etkin - etken - etki

etkin: etkili

etken: faktör, amil

etki: tesir

Bazı etken güçler buna mani oluyor. D: (etkin)

Bu işin altında başka etkiler de vardı. D: (etken)

etki - tepki

etki: tesir

teпки: (etkiye cevap)

Haksızlıklara karşı etkimizi ortaya koyalım. D: (teпки)

Rüzgârın tepkisiyle yangın iyice büyüdü. D: (etki)

fiyat - ücret

fiyat: satın alınan malın bedeli

ücret: yararlanılan hizmetin karşılığı

Toplu taşıma fiyatlarına yine zam geldi. D: (ücret)

fotoğraf - resim

fotoğraf: fotoğraf makinesiyle elde edilen görüntü

resim: kalemle çizilen görünüş

Bana bir vesikalık resminizi bırakın. D: (fotoğraf)

Çizdiği fotoğrafı bizlere hediye etti. D: (resim)

görev - yetki

görev: yapılması gereken iş

yetki: kişiye tanınan etki alanı

Bulaşık işi senin yetki alanına giriyor. D: (görev)

Kralın tüm görevleri sınırlandırılmıştı. D: (yetki)

görünmek - görülmek

görünmek: varlığın kendisini göstermesi

görülmek: başkası tarafından görülmek

Ona ak saçlı bir ihtiyar görüldü rüyasında. D: (göründü)

Ada, önce yaşlı tayfa tarafından görüldü. D: (görüldü)

ibret - ders

ibret: olumsuzluklardan çıkarılacak sonuç

ders: her tür durumdan çıkarılacak sonuç

Kardeşinin başarılarından biraz daha ibret almalısın. D: (ders almak)

iddia etmek - savunmak

iddia etme: iddia ortaya atmak

savunmak: iddiaya, saldırıya cevap vermek

Bu sene şampiyon olacaklarını savunuyordu. D: (iddia etmek)

ikilik - ikilem

ikilik: iki başlılık

ikilem: kararsızlık

Hangisini seçeceğimi bilemiyorum ikilik içindeyim. D: (ikilem)

kapsamak - kaplamak

kapsamak: belli bir bölgeye nüfuz etmek

kaplamak: üzerini örtmek

Aradığınız kişi kaplama alanının dışında. D: (kapsama)

karşılık - karşın - karşıt

karşılık: bedel olarak

karşın: rağmen

karşıt: zıt durum

Her şeye karşılık hayat devam ediyor. D: (karşın)

Arabaya karşın bu arsayı istiyorum. D: (karşılık)

küçültmek - kısaltmak

küçültmek: küçük duruma getirmek

kısaltmak: uzunluğunu azaltmak

Kuaföre gidip saçlarını küçülttü. D: (kısalttı)

neden olmak - sağlamak

neden olmak: olumsuz sonuca yol açmak

sağlamak: elde etmek

Attığı gol finale yükselmelerine sebep oldu. D: (sağladı)

öğretim - öğrenim

öğretim: öğretme işi, eğitimcinin yaptığı iş

öğrenim: öğrenme işi, öğrencinin işi

Oğlu Amerika'da öğretim görüyor. D: (öğrenim)

olasılık - olanak

olasılık: ihtimal

olanak: imkân

Elindeki olasılıkları iyi değerlendirdi. D: (olanak)

olay - olgu

olay: meydana gelen vaka

olgu: olayların genellenmesi

Yaşadığı olguların şokunu üstünden atamadı. D: (olaylar)

özellik - öncelik

özellik: bilhassa, **vurgulu** olan

öncelik: her şeyden önce

Özellikli hedefimiz Avrupa Birliğine tam üyeliktir. D: (öncelik)

özgü - özgün - özge – özel

özgü: has, ait

özgün: kendine has

özge: başka, değişik

özel: ayrı, hususi

Yazarın kendine özgün bir üslubu var. D:(özgü)

Kalbimde özgün bir yere sahipti. D:(özel)

Özel müziğin en önemli ismidir o. D:(özgün)

şans - risk - ihtimal

şans: olumlu ihtimal, fırsat

risk: olumsuz ihtimal, tehlike

ihtimal:olasılık

Bu işte başarısız olma şansımız hiç yoktur. D: (risk) İnsan elindeki riskleri iyi değerlendirmeli. D:(şans)

sayesinde - yüzünden

sayesinde: olumlu durumun sebebi

yüzünden: olumsuzluğun sebebi

Benim yüzümden eliniz ekmek tutuyor. D: (sayemde)

Sayende tüm emeklerimiz boşa gitti. D: (yüzünden)

sebep olmak - borçlu olmak

sebep olmak: olumsuzluğa yol açmak

borçlu olmak: sayesinde gerçekleşmek

Başarısızlıklarımı sana borçluyum. D: (sebep olmak)

Benim zengin olmama sebep oldu. D: (sağladı)

son - sonuç

son: bitiş

sonuç: işlemde elde edilen

Romanın sonucunu çok merak ediyorum. D: (son)

İşlemin sonunda hangi sayıyı elde ederiz? D: (sonuç)

süre - süreç

süre: başlangıcı ve bitişi belirsiz zaman dilimi

süreç: başlangıç ve bitişi belli zaman, devre

18 Aralık'ta üyelik süresine girildi. D: (süreç)

Maçın normal süreci berabere bitti. D: (süre)

şükretmek - teşekkür etmek

şükretmek: yeterli bulmak

teşekkür etmek: şükran duygusunu belirtmek

Kendisine yardım eden gence şükretti. D: (teşekkür)

tanıtmak - tanıştırmak

tanıtmak: bir kişiyi takdim etmek

tanıştırmak: kişileri birbirine takdim etmek

Yanındaki arkadaşını bana tanıştırdı. D: (tanıttı)

yılında - tarihinde

yılında: 1915 yılında şeklinde

tarihinde: 5 Kasım 1915 tarihinde şeklinde olacak.

Uygulamalar

Aşağıdaki Karıştırılan Sözcük Ağırtmasını yapınız. (Uğurlu, 2016: 315-322)

Uygulama Soruları

1. Hangisi “yokluk”, hangisi “insan” anlamında kullanılır?

Adem

Âdem

2. Hangisi karışık “renkli”, hangisi “çok iyi” anlamında kullanılır? Âlâ

Ala

3. Hangisi “evren”, hangisi “bayrak” anlamında kullanılır?

Alem

Âlem

4. Hangisi “belli açık”, hangisi “ileri gelen” anlamında kullanılır?

Ayan

Âyan

5. Hangisi “gizli”, hangisi “kuşak” anlamında kullanılır?

Batın

Bâtın

6. Hangisi “şekil”, hangisi “üslup” anlamında kullanılır?

Biçem

Biçim

7. Hangisi “özellikle”, hangisi “aksine” anlamında kullanılır?

Bilakis

Bilhassa

8. Hangisi “eksiksiz”, hangisi “bir şeyin bütünü” anlamında kullanılır?

Bütün

Tüm

9. Hangisi “çelişme (tenakuz)”, hangisi “iki seçenekten birini seçmede sorun” anlamında kullanılır?

Çelişki

İkilem

10. Hangisi “kılavuzluk”, hangisi “doğrudan ayrılma” anlamında kullanılır?

Dalalet

Delalet

11. Hangisi “sığınma”, hangisi “gericilik” anlamında kullanılır?

İltica

İrtica

12. Hangisi “kuşatılmış”, hangisi “sakınca” anlamında kullanılır?

Mahsur

Mahzur

13. Hangisi “kavram” anlamında, hangisi “var sanılan” anlamında kullanılır?

Mevhum

Mefhum

14. Hangisi “savaş (çarşışma)”, hangisi “haberleşme” anlamında kullanılır?

Muhabere

Muharebe

15. Hangisi “sığınmacı”, hangisi “yeni düzene direnen” anlamında kullanılır?

Mülteci

Mürteci

16. Hangisi “uzman”, hangisi “duygulanmış” anlamında kullanılır?

Mütehassıs

Mütehassis

17. Hangisi “paralel”, hangisi “alçakgönüllü” anlamında kullanılır?

Mütevazı

Mütevazi

18. Hangisi “tarafsız karar veren (objektif)”, hangisi “bireyin duygu düşüncelerine dayanan (sübjektif)” anlamında kullanılır?

Nesnel

Öznel

19. Hangisi “özellik (vasıf)”, hangisi “miktar, sayı” anlamında kullanılır?

Nicelik

Nitelik

20. Hangisi “bilgi edinme (tahsil)”, hangisi “talim (tedrisat)” anlamında kullanılır?

Öğrenim

Öğretim

21. Hangisi “yıkıp bozmak (harap etmek)”, hangisi “bir şeyin aslını bozma” anlamında kullanılır?

Tahribat

Tahrifat

22. Hangisi “damıtma”, hangisi “beğenme” anlamında kullanılır?

Taktir

Takdir

23. Hangisi “öteden beri olagelen davranış”, hangisi “bir tahıla eğilme (meyletme)” anlamında kullanılır?

Teamül

Temayül

24. Hangisi “şereflendirmek”, hangisi “döşemek” anlamında kullanılır?

Tefriş etmek

Teşrif etmek

25. Hangisi “resmi evrak”, hangisi “sedye” anlamında kullanılır?

Teskere

Tezkere

26. Hangisi “iş, görev”, hangisi “içe dert olan” anlamında kullanılır?

Uhde

Ukde

27. Hangisi “vasiyet veren”, hangisi “geniş, engin” anlamında kullanılır?

Vâsi:

Vasi:

28. Hangisi “toplum yararına kurulan”, hangisi “bilen, farkında olan” anlamında kullanılır?

Vakıf

Vâkıf

29. Hangisi “sevgili”, hangisi “uçurum” anlamında kullanılır?

Yar

Yâr

30. Hangisi “yabancı”, hangisi “anma” anlamında kullanılır?

Yad

Yâd

Çözümler

1. Hangisi “yokluk”, hangisi “insan” anlamında kullanılır?

Adem: Yokluk

Âdem: İnsan

2. Hangisi “karışık renkli”, hangisi “çok iyi” anlamında kullanılır?

Ala: Karışık renkli

Âlâ: Çok iyi

3. Hangisi “bayrak”, hangisi “evren” anlamında kullanılır?

Alem: Bayrak

Âlem: Evren

4. Hangisi “belli, açık”, hangisi “ileri gelen” anlamında kullanılır?

Ayan: Belli, açık

Âyan: İleri gelen

5. Hangisi “kuşak”, hangisi “gizli” anlamında kullanılır?

Batın: Kuşak

Bâtın: Gizli

6. Hangisi “üslup”, hangisi “şekil” anlamında kullanılır?

Biçem: Üslup

Biçim: Şekil

7. Hangisi “aksine”, hangisi “özellikle” anlamında kullanılır?

Bilakis: Aksine

Bilhassa: Özellikle

8. Hangisi “eksiksiz”, hangisi “bir şeyin bütünü” anlamında kullanılır?

Bütün: Eksiksiz

Tüm: Bir şeyin bütünü

9. Hangisi “çelişme (tenakuz)”, hangisi “iki seçenekten birini seçmede sorun” anlamında kullanılır?

Çelişki: Tenakuz

İkilem: İki seçenektan birini seçme

10. Hangisi “doğrudan ayrılma”, hangisi “kılavuzluk” anlamında kullanılır?

Dalalet: Doğrudan ayrılma

Delalet: Kılavuzluk

11. Hangisi “sığınma”, hangisi “gericilik” anlamında kullanılır?

İltica: Sığınma

İrtica: Gericilik

12. Hangisi “kuşatılmış”, hangisi “sakınca” anlamında kullanılır?

Mahsur: Kuşatılmış

Mahzur: Sakınca

13. Hangisi “var sanılan”, hangisi “kavram” anlamında kullanılır?

Mevhum: Var sanılan

Mejhum: Kavram anlamında

14. Hangisi “haberleşme”, hangisi “savaş (çarpışma)” anlamında kullanılır?

Muhabere: Haberleşme

Muharebe: Savaş, çarpışma

15. Hangisi “sığınmacı”, hangisi “yeni düzene direnen” anlamında kullanılır?

Mülteci: Sığınmacı

Mürteci: Yeni düzene direnen

16. Hangisi “uzman”, hangisi “duygulanmış” anlamında kullanılır?

Mütehassis: Uzman

Mütehassis: Duygulanmış

17. Hangisi “alçakgönüllü”, hangisi “paralel” anlamında kullanılır?

Mütevazı: Alçakgönüllü

Mütevazi: Paralel

18. Hangisi “tarafsız karar veren (objektif)”, hangisi “bireyin duygu ve düşüncelerine dayanan (sübjektif)” anlamında kullanılır?

Nesnel: Objektif

Öznel: Sübjektif

19. Hangisi “miktar, sayı”, hangisi “özellik (vasıf)” anlamında kullanılır?

Nicelik: Miktar, sayı

Nitelik: Vasıf

20. Hangisi “bilgi edinme (tahsil)”, hangisi “talim (tedrisat)” anlamında kullanılır?

Öğrenim: Bilgi edinme

Öğretim: Talim, tedrisat

21. Hangisi “yıkıp bozmak (harap etmek)”, hangisi “bir şeyin aslını bozma” anlamında kullanılır?

Tahribat: Yıkıp bozmak

Tahrifat: Bir şeyin aslını bozma

22. Hangisi “damıtma”, hangisi “beğenme” anlamında kullanılır?

Taktir: Damıtma

Takdir: Beğenme

23. Hangisi “öteden beri olagelen davranış”, hangisi “bir tarafa eğilme (meyletme)” anlamında kullanılır?

Teamül: Öteden beri olan davranış

Temayül: Meyletme

24. Hangisi “döşemek”, hangisi “şerefliendirmek” anlamında kullanılır?

Tefriş etmek: Döşemek

Teşrif etmek: Şerefliendirmek

25. Hangisi “sedye”, hangisi “resmi evrak” anlamında kullanılır?

Teskere: Sedye

Tezkere: Resmî evrak

26. Hangisi “iş, görev”, hangisi “içe dert olan” anlamında kullanılır?

Uhde: İş, görev

Ukde: İçe dert olan

27. Hangisi “geniş, engin”, hangisi “vasiyeti veren” anlamında kullanılır?

Vâsi: Geniş engin

Vasi: Vasiyeti veren

28. Hangisi “toplum yararına kurulan”, hangisi “bilen, farkında olan” anlamında kullanılır?

Vakıf: Toplum yararına

Vâkıf: Bilen, farkında olan

29. Hangisi “uçurum”, hangisi “sevgili” anlamında kullanılır?

Yar: Uçurum

Yâr: Sevgili

30. Hangisi “yabancı”, hangisi “anma” anlamında kullanılır?

Yad: Yabancı

Yâd: Anma

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Geniş Ünlülerin Daralması, Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler, Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikler ("ğ" Sesi), Durak ve Kavşak'ın Özellikleri, Türkçe'deki Kısaltmaların Okunuşu ve Yazılışı, Saat Değerlerinin Ses Limiti, Çeviri Yanlıları ve son olarak Söyleyişi Karıştırılan Sözcükler üzerinde örneklerle durulmuştur.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

1) Fonoloji (Sesbilim) yazı dilinde harflerle karşılanan seslerin oluşum ve söyleniş biçimlerini, birbiriyle olan ilişkilerini, birbirlerini etkilemelerini, seslerin hecelere ya da sözcüklere dönüştüklerinde uğradığı değişiklikleri inceler.

2) Kavşak, sadece durduğumuz, soluma yapmadığımız kısa aralardır.

3) Durak, ulama gerektiren durumlarda anlam karışıklığını gidermek için yapılan uzun duraklardır.

4) Gereksiz sözcük kullanımı anlatım bozukluğu değildir.

5) “Hiç kimse böyle bir şeye ihtimal vermiyor, ona güveniyordu.” Tümcesinde özne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır.

YANITLAR:

1) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: FONETİK (SESBİLGİSİ)

2) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: DURAK

3) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: KAVŞAK

4) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI BİR ANLATIM BOZUKLUĞUDUR.

5) DOĞRU

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

1) "ğ" sesi ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

a) "ğ", hece sonundaysa, kendinden sonra gelen ünlü bir değer uzar.

b) "ğ", o-a sesleri arasında ise "o" ve "a" sesleri kaynaşır.

c) "ğ", o-u sesleri arasında ise, o-u sesleri kaynaşır.

d) "ğ", a-a sesleri arasında ise, "a" bir değer uzun söylenir.

e) "ğ", a-ı sesleri arasında ise, "a" bir değer uzun söylenir.

2) Kısa süreli durakların uygulama yerleri ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Hitaplardan sonra
- b) Çok kısa cümlelerden sonra
- c) Biçimce bağlı cümleciklerden sonra
- d) Kısa arasözlerin başında ve sonunda
- e) Cümle bittikten sonra

3) Normal süreli durakların uygulama yerleri ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) "ve" bağlacından sonra: "ve" bağlacı cümleleri bağlarsa "ve" den önce duraklanır.
- b) "ve" bağlacından sonra: "ve" bağlacı sözcükleri bağlarsa "ve" den sonra duraklanır.
- c) Benzer duygu ve düşünceleri ayırmak için
- d) Uzun ara sözlerden önce ve sonra
- e) Diyaloglar arasında

4) Uzun süreli durakların uygulama yerleri ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Konuşma metinlerinde bölümler arasında soluk alma ve verme birkaç kez tekrarlanabilir.
- b) Dikkat çekmek istenilen anlamlı yerlerde soluk alma ve verme birkaç kez tekrarlanabilir.
- c) Paragraflar arasında soluk alma ve verme birkaç kez tekrarlanabilir.
- d) Kıtalar arasında soluk alma ve verme birkaç kez tekrarlanabilir.
- e) Dizeler arasında soluk alma ve verme birkaç kez tekrarlanabilir.

5)Aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Hak etmek (hak kazanmak) / hakketmek (ağaç, taş gibi üstüne yazı ya da biçim oymak)
- b) Hakim (bilen ve bildiğin uygulayan, yargıç, gören, baskın) / hâkim (bilge)
- c) Hâlel (bozukluk) / helâl (dini kurallara uygun, haramın zıttı)
- d) Hal'etmek (tahttan indirmek) / halletmek (çözüm yolu bulmak)
- e) Hayli (epey, çok) / haydi (çabukluk belirten ünlem)

Cevaplar

- 1) A
- 2) E
- 3) C
- 4) E
- 5) B

10. ANLATIM BOZUKLUKLARI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

10.1. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

10.2. Deyim ve Atasözü Yanlışları

10.3. Mantıksız ve Çelişkili İfadeler

10.4. Anlam Bulanıklığı

10.5. Öge Yanlışları

10.6. Tamlama Yanlışları

10.7. Özne Yüklem Uyumsuzluğu

10.8. Kişi Bakımında Uyum Kuralları

10.9.Çatı Uyuşmazlığı

10.10. Koşutluğa Aykırılık

10.11. Kip ve Şahıs Uyuşmazlığı

10.12. Ek ve Yapı Yanlışları

10.13. Fiilimsi Yanlışlar

10.14. Basında Türkçe Kullanımı

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Türkçemizde anlatım bozukluğu nedir? Açıklayınız.
- 2) Sözdizimi yanlışlığı nedir? Bir örnekle tanımlayınız.
- 3) Anlam bulanıklığı nedir? Açıklayınız.
- 4) Mantıksız ve çelişkili ifadeleri 5 örnek üzerinden açıklayınız.
- 5) Basında yanlış Türkçe kullanımına ilişkin beş örnek veriniz.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması Deyim ve Atasözü Yanlışları Mantıksız ve Çelişkili İfadeler Anlam Bulanıklığı Öge Yanlışları Tamlama Yanlışları Özne Yüklem Uyumsuzluğu Kişi Bakımında Uyum Kuralları Çatı Uyuşmazlığı Koşutluğa Aykırılık Kip ve Şahıs Uyuşmazlığı Ek ve Yapı Yanlışları Fiilimsi Yanlışlar Basında Türkçe Kullanımı	Türkçemizde Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması, Deyim ve Atasözü Yanlışları, Mantıksız ve Çelişkili İfadeler. Anlam Bulanıklığı, Öge Yanlışları, Tamlama Yanlışları, Özne Yüklem Uyumsuzluğu, Kişi Bakımında Uyum Kuralları, Çatı Uyuşmazlığı, Koşutluğa Aykırılık, Kip ve Şahıs Uyuşmazlığı, Ek ve Yapı Yanlışları, Fiilimsi Yanlışlar ve Basında Türkçe Kullanımı konularında bilgi sahibi olur.	Alanyazın ve Gözlem Yoluyla

Anahtar Kavramlar

Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması, Deyim ve Atasözü Yanlışları, Mantıksız ve Çelişkili İfadeler. Anlam Bulanıklığı, Basında Türkçe Kullanımı

Giriş

Konuşmayan kimseye dilsiz derler; söyleyenin adı ise geveze başıdır.

İnsanların itibarsızı geveze olanıdır;

İnsanların itibarlısı cömert olanıdır.

Sonra söz dizenler, insanları öğen veya yeren bu şairler gelir.

Bunların dili kılıçtan daha keskindir ve kalplarının youl ise, kıldan incedir.

Derin ve ince manalı sözleri anlamak istersen,

Sözü bunlardan dinle, anlarsın.

İyice dikkat edersen, onlar denize dalarak,

Güher, inci ve yakuut çıkaran insanlara benzerler.

(Kutadgu Bilig'den Aktaran, Er (1), 2016:80)

10.1. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

Bu anlatım bozukluğuna **sözdizimi yanlışlığı** da denir. Yanlış yerde kullanılan sözcükler yanlış anlamlara yol açar. Genellikle bu tarz anlatım bozukluğunda zarf olarak kullanılması gereken sözcük, yanlış yerde bulunduğu için bir başka sözcüğün sıfatı olur. Bu da yanlış anlamlar ortaya çıkarır.

"Gaz maskesiz binaya girmeyin," cümlesinde gaz maskesiz ifadesi yanlış yerde olduğu için binada gaz maskesi bulunması gerektiği anlamı vermektedir. Doğrusu "Binaya gaz maskesiz girmeyin." şeklinde olmalıdır.

Aşağıda yanlış yerde kullanım örnekleri verilmiştir, inceleyiniz:

- Her arabaya binişimde onu hatırlarım.
- Arabaya her binişimde onu hatırlarım.
- Ben çok denizde yüzerim.
- Ben denizde çok yüzerim.
- Pek çok Asya Kıtası hakkında bilgi bulunmaktaydı kütüphanede.
- Asya Kıtası hakkında pek çok bilgi bulunmaktaydı...
- Her zamanki gibi yine ilk eve ben geldim.
- Her zamanki gibi yine eve ilk ben geldim.
- Bugüne kadar gelen dünyanın gerçeklerini iyi incelemeliyiz.
- Dünyanın bugüne kadar gelen gerçeklerini iyi bilmeliyiz.
- Fazla bilgisayarla haşır neşir olmak insanı yoruyor.
- Bilgisayarla fazla haşır neşir olmak insanı yoruyor.

10.2. Deyim ve Atasözü Yanlışları

Deyimlerin ve atasözlerinin yanlış anlamda kullanılması ve bu kalıplaşmış sözlerde yapılan değiştirmeler anlatım bozukluğuna yol açar. Bu tarz anlatım bozukluklarını bulup düzeltebilmek için atasözleri ve deyimler hakkında belli bir genel kültürümüzün olması gerekir.

a) Deyimin yanlış anlamda kullanılması

Bu tip bozukluklarda verilen deyimle açıklaması birbirine uymaz.

- Çok zengin biridir, hâlâ ana baba eline bakar.
- Etrafta kimsecikler yoktu, adeta ana baba günüydü.
- Ona çok yardımcı oluyor, anasından emdiği sütü burnundan getiriyor.
- Bir ayağı çukurda olmasına rağmen, çok sağlıklı görünüyor. Hiç telaş etmedi, bir bardak suda fırtına kopardı.
- Bir dediği iki olmaz, her söylediği reddedilir.
- Sabah akşam atıştırmaktan bir deri bir kemik kaldı.
- Bire bin katarak olayı tüm gerçekliğiyle anlattı.
- Başından büyük işe kalkıştığına göre gayet gerçekçi bir insan olmalı.
- Sabahtan beri oturuyorum, başımı kaşımaya vaktim yok.
- Sevinçten başını taştan taşa vuruyor.
- Bu işi hiç yapmak istemiyor, bu yüzden de kendini naza çekiyordu.
- Son başarısı da bunlara tuz biber ekti.
- Mutluluktan yüreğim ağzıma geldi.
- Güzel haberi alınca yüreğine ateş düştü.
- Olayın ciddiyetini anlayınca yüreğine su serpildi.

b) Atasözü veya deyim yapısının bozulması

Atasözleri ve deyimler kalıplaşmış sözlerdir, bu sözlerin değiştirilmesi anlatım bozukluğuna yol açar.

Atasözü

- Bir çiçekle kış gelmez. (yaz)
- Deveyi yardan uçuran bir tutam çiçektir. (ottur)

- Akıllı düşman, akılsız arkadaştan hayırlıdır. (dosttan)
- Akıllı köprü arayınca dek, deli nehri geçer. (suyu)
- Altın eli makas kesmez. (bıçak)
- Altın eşik, bakır eşiğe muhtaç olur. (gümüş)
- Baş nereye giderse bacak da oraya gider. (ayak)
- Baş sallamakla şapka eskimez. (kavuk)

Deyim

- Bu sefer şeytanın ayağını kıracağız. (bacağını)
- Bu son olay üstüne tuz şeker ekti. (biber)

10.3. Mantıksız ve Çelişkili İfadeler

Cümlelerin anlamındaki çelişkili ifadeler ve mantık hataları anlatım bozukluğudur. Bu tür anlatım bozuklukları birkaç şekilde oluşabilir.

a) Kesinlik - Olasılık Çelişkisi

Cümlede hem kesinlik hem de olasılık ifade eden sözcüklerin bulunması bu tür anlatım bozukluklarını oluşturur.

- Bundan tam bir iki ay önce görüştük. ("tam" ve "bir iki ay önce" ifadeleri çelişiyor.)
- Eminim siz de bu işten para kazanabilirsiniz.
- Kesinlikle biz de orada olacağız sanırım.
- Kuşkusuz siz de haklı olabilirsiniz.

b) Mantıksızlıklar

Nesnel gerçeklere ters düşen ifadeler de anlatımı bozar.

- Kral ölünce halk sandığa gitti. (krallık rejiminde seçim olmaz.)
- Golsüz biten maçın ilk yarısı da golsüzdü.
- Yazın en güzel aylarıdır, haziran ayı.
- Trafik kazalarında ölenlere başsağlığı dilendi.

c) Bağlaç Çelişkileri

Bağlaçların kendine özgü anlamları vardır. Her bağlacı her yerde kullanamayız. Aksi takdirde anlatım bozulur.

- Kitabın kapak tasarımı güzeldi ama bu tasarımı herkes beğendi. ("ama" yerine "bu yüzden" getirilmeli)
- Bu sefer daha erken gitti ve kimse yoktu orada. ("ve" değil, "fakat")
- Onunla bir daha görüşmem; yalnız arayıp sormam da. ("yalnız" değil, "ve")
- Gelir gelmez yatağa uzandı; fakat çok yorgundu, ("fakat değil, "çünkü")

10.4. Anlam Bulanıklığı

Anlam bulanıklığı çeşitli şekillerde olabilmektedir.

Zamirlerden Kaynaklanan Anlam Bulanıklığı

Bazı zamirlerin iyelik ve hâl ekini birlikte aldıklarında kime ait oldukları anlaşılamamakta, bu da anlatımdaki açıklığı zedelemektedir.

- Ahmet şimdi ödevini yapıyor. (kimin ödevi: Senin mi, onun mu)
- Tavrını hiç beğenmiyorum. (kimin tavrını)
- Dün akşam evine girmişler. (kimin evine)
- Giderken saatini bana bıraktı. (kimin saatini)

Noktalama (Virgöl) Eksikliğinden Kaynaklanan Anlam Bulanıklığı

Bazı cümlelerde virgölün kullanılmaması farklı anlamlara yol açar.

- İhtiyar balıkçıya yaklaştı ve şöyle dedi: (İhtiyar, balıkçıya yaklaştı...)
- Yaralı yüzünü bizden gizliyordu.
- Sessiz duran adamı kolundan tutup itti.
- Seni müdür odasına çağırıyor.
- Bir anda soğuk odayı kaplamıştı.
- Yabancı gazetecinin sorularını yanıtlamadı.

Yanlış Karşılaştırmaların Yol Açtığı Anlam Bulanıklığı

Bazı karşılaştırmalarda anlam açık olmadığı için anlam bulanıklığı meydana gelir.

- Fenerbahçe'ye babamdan çok bağlıyım.
 - 1) Ben Fenerbahçe'ye daha çok bağlıyım, babam daha az bağlı.
 - 2) Fenerbahçe ile babam arasında tercih yapsam, tercihim Fenerbahçe olur.

10.5. Öge Yanlışları

Öge yanlışları, içinde ortak öge bulunan sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde karşımıza çıkar. Bu yanlışlıklar iki yönlüdür: Öge eksikliği veya öge fazlalığı.

Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde ortak kullanılan sözcük veya sözler diğer cümlelerin de ögesine uymalıdır. Aksi takdirde sözünü ettiğimiz anlatım bozukluğu meydana gelir.

- "Muazzez, kitapları topladı ve rafa yerleştirdi." cümlesinde Muazzez ve kitapları ifadesi her iki cümle için de ortak kullanılmıştır. Bu iki ifade her iki cümleye de uymaktadır. Bu, doğru bir cümledir.
- "Muazzez kitaplara yöneldi ve okumaya başladı." cümlesi ise yanlıştır; çünkü "kitaplara" sözü "okumaya başladı." ifadesine uymamaktadır.

Doğrusu "Muazzez kitaplara yöneldi ve onları okumaya başladı." olmalıdır. Bu yüzden bu cümlede öge eksikliği söz konusudur.

- "Muazzez, kitapları aldı, onları rafa koydu." cümlesinde öge eksikliği olmamakla birlikte "onları" sözcüğü gereksizdir. Zira "kitapları" sözü her iki cümleye de zaten uymaktadır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi öge yanlışları eksiklik veya fazlalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yanlışlıklar her öge için geçerlidir.

A) Öge Eksiklikleri

İlk cümlelerin ortak ögesi, ikinci cümleye uymaz. Bu yüzden ikinci cümleye yeni bir öge eklenmesi gerekir. İşte eklenmesi gereken bu öge, eksik olan ögedir.

a) Özne Eksikliği

İlk cümle ile ikinci cümlelerin öznesi uyumsuz. Bu sebeple ikinci cümleye bir özne eklenmesi zorunluluğu doğar.

- Eğitimin aksaması hepimizi üzüyor, halbuki her şeyden daha gerekli. (eğitim)
- Hiç kimse böyle bir şeye ihtimal vermiyor, ona güveniyordu. (herkes)
- Parktaki adamla herkes ilgilendi; çok güzel konuşuyordu. (adam)

b) Yüklem Eksikliği

Ortak kullanılan yüklem cümlelerden birine uymayabilir. Bu sebeple yeni bir yükleme ihtiyaç duyar.

- Sen bize layıksın, biz de sana İstanbul. (layıgız)
- Yemeğe biraz tuz, biber ve limon sıktı. (tuz, biber ekti)
- O sıralar ben yirmi, o ise on dokuz yaşındaydı. (ben yirmi yaşındaydım)
- İşçilerden biri sağ, diğerleri ise hiçbir şekilde kurtarılamamıştı. (sağ kalmıştı)

c) Nesne Eksikliği

Ortak kullanılan nesne, cümlelerden birine uymaz. Bu durumda cümlelerden birine bir nesne eklenmelidir.

- Kalabalıklar beni çok sıkar, o yüzden sevmem. (kalabalıkları)
- Dışarıda lapa lapa kar yağıyor ve biz de seyrediyorduk. (onu)
- Aceleyle arabaya bindi, çalıştırdı ve hızla uzaklaştı. (arabayı çalıştırdı)

d) Dolaylı Tümleç Eksikliği

Diğerlerinde olduğu gibi ortak kullanılan dolaylı tümleç, cümlelerden birine uymaz. Bu durumda cümlelerden birine dolaylı tümleç eklenmelidir.

- Çekmeceyi açıp değerli eşyalarını yerleştirdi. (çekmeceye)
- Kardeşini çok sever ve her konuda yardımcı olurdu. (ona)
- Yavaşça odaya girdi, bir şeyler aradı, sonra usulca çıktı. (odadan)

e) Zarf Tümleci Eksikliği

Cümlelerden birine zarf tümleci olacak ifadelerin eklenmesi gereklidir.

- Bu öğretmenini çok sever, her gördüğü yerde sohbet ederdi. (onunla)
- İngilizler biraz soğuk insanlar; ama yine de iyi anlaşıyoruz. (onlarla)
- Dostlarımı kaybettim, yollarımız ayrıldı bir bir. (onlarla)

f) Tamlayan Eksikliği

Tamlayanlar cümlede tek başına bir öge değildir; ancak onlardan kaynaklanan anlatım bozukluğu öge eksikliklerine benzer bir yanırlıktır.

Cümledeki ifadelerden birinde tek başına tamlayan unsuru bulunursa, anlam belirsizliğini gidermek için bu kısma tamlayanın da eklenmesi zorunluluğu ortaya çıkar.

- Kitap yere atılmış, sayfaları ve kapağı etrafa saçılmıştı. (kitabın sayfaları)

- Oda birkaç haftadır temizlenmiyor, duvarları örümcek bağladı. (odanın duvarları)
- Bir akşam çıkıp geldi, gelmesi hepimizde büyük bir sevinç yarattı. (onun gelmesi)

B) Öge Fazlalıkları

Öge eksiklikleri daha sık yapılmakla birlikte, öge fazlalıkları da bir tür anlatım bozukluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıralı bağlı veya birleşik cümlelerde bir öge, her iki cümle için de kullanılabilirse, aynı ögeyi diğer cümlede tekrar kullanmaya gerek yoktur. Bu durum, bir çeşit gereksiz sözcük kullanımıdır.

a) Özne Fazlalığı

Öznelere birine gerek yoktur; çünkü diğer özne her iki cümle için de kullanılabilir.

- Dostlarımız bilmeden böyle bir hataya düşmüşler; çünkü dostlarımız sizin iyi niyetinizden şüphe etmemişler.

b) Yükleme Fazlalığı

Yüklemlerden birisi atılırsa cümlede anlatım bozukluğu oluşmaz. Dolayısıyla bunlardan biri gereksizdir.

- Bir an bizim olduğumuz tarafa baktı, sonra kafasını çevirip diğer tarafa baktı.

c) Nesne Fazlalığı

Her iki cümle için de tek nesne yeterlidir. Diğer gereksizdir.

- Kitaplarını, gözü gibi korur ve onları asla bir başkasına vermez.

d) Dolaylı Tümleç Fazlalığı

İki dolaylı tümleç de aynı varlığı işaret ettiğinden, bunlardan birine gerek yoktur.

- Sokağın köşesinde bekleyen arkadaşına sessizce yaklaştı ve ona hafifçe dokundu.

e) Zarf Tümleci Fazlalığı

Zarf tümleçlerinden biri atılırsa cümlede daralma olmaz.

- Hakan'la saat on birde meydanda buluşup onunla "Yüzüklerin Efendisi"ne gideceğiz.

f) Tamlayan, Tamlanan Fazlalığı

Tamlayan ya da tamlananlardan biri atıldığında anlam karmaşası meydana gelmiyorsa, bunlardan biri gereksizdir.

- İnsanın korkaklığı ya da insanın karamsarlığı başarıya her zaman engeldir.
- Polisler kamyonun içinde ve otomobilin içinde arama yaptılar.

10.6. Tamlama Yanlışları

Tamlama yanlışları birkaç farklı şekilde karşımıza çıkabilmektedir.

Aynı cümlede hem isim tamlamasının hem de sıfat tamlamasının ortak bir sözcüğe bağlanması tamlama yanlışlığı meydana getirir.

- Özel ve devlet okulları... (Özel okullar ve devlet okulları)
- Ekonomi ve kültürel açılardan... (Ekonomik ve kültürel açıdan)
- Fen ve askeri liseler... (Fen liseleri ve askeri liseler)
- Kamu ve özel kuruluşlar... (Kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar)
- Askeri ve polis güçleri... (Askeri güçler ve polis güçleri)
- Teknolojik veya bilim meseleleri... (Teknolojik ve bilimsel meseleler)
- Kültürel ve tarih gerçekleri... (Kültürel ve tarihsel gerçekler)

Bazı tamlamalarda yan yana kullanılan sözcükler yanlış anlamlar ortaya çıkarabilir.

- Bardak ve kola şişesi... (bardak şişesi ve kola şişesi anlamı ortaya çıkıyor; doğrusu: kola şişesi ve bardak)
- Dağ ve nehir yatakları...
- Camlar ve kapının kolu...

Tamlanan ekinin kullanılmaması da tamlama yanlışlığıdır. Bu yanlışlık ek ve yapı yanlışlığı olarak da değerlendirilebilir.

Çocuklar manavın elma ve portakallarını yürütmüşler, (doğrusu elmalarını ve portakallarını...)

Bazı sıfat tamlamalarındaki(ler) ekinin fazladan kullanılması da tamlama yanlışlığıdır.

- Ne kadar öğrenciler katıldı geziye.
- Yüzlerce askerler toplandı meydana.
- Birçok insanlar bu konuda yanılıyor.

Farklı şahıs zamirlerinden oluşan birden fazla tamlayanın aynı tamlanana bağlanmasından da tamlama yanlışlığı oluşabilir.

- Ne bizim ne de onların elinden bir şey gelir. (Ne bizim elimizden...)
- Benim ve senin düşüncelerin birbirinden tamamen farklı. (Benim düşüncelerim...)
- Bu durum benim ve benim gibi sınava girenlerin kafasını karıştırıyor. (Benim kafamı...)

10.7. Özne Yüklem Uyumsuzluğu

Cümlede özneyle yüklem arasında bulunması gereken tekillik- çoğulluk kişi ve olumluluk-olumsuzluk uyumu ortadan kalkınca anlatım bozulur.

Aşağıda özne-yüklem uyumu ile ilgili kurallar verilmiş ve bu uyum kuralına aykırı olan örnekler sıralanmıştır.

Tekillik ve Çoğulluk Açısından Uyumsuzluk

Özne insansa ve tekilse yüklem tekil olur.

- Akşam Cengiz seni sordu.

İnsan dışı varlıklar (cansız varlıklar, bitkiler, hayvanlar, organ adları) ve soyut kavramlar (zaman ve eylem adları) tekil veya çoğul özne olduklarında yüklem tekil olur.

- Sıcaklar aniden bastırdı.
- Okullar tatil edildi.
- Yapraklar hızla dökülüyor.
- Ellerim tutmaz oldu.
- Bu gitmeler gitmek değil.
- Sözcüklerin uçuyor.
- Günler su gibi akıyor.

Özne sayılı verilirse yüklem de tekil olur.

- On kişi içeriye daldı.
- Yüzlerce asker öne atıldı.

Belgisiz zamir özne olursa yüklem tekil olur.

- Herkes burada olacak.
- Kimse dışarıya çıkmasın.

" var, yok" sözcükleri cümlelerin yüklemine bulunduğu anda özne çoğul dahi olsa çoğul eki olmaz.

- İçerde arkadaşlarım var.
- Odada çalışanlar şimdi yok.

10.8. Kişi Bakımında Uyum Kuralları

Birden fazla kişi zamirinin bulunduğu cümleler belli kurallar çerçevesinde bu şahısların hepsini kapsayacak bir kişiye göre çekimlenir. Aksi takdirde bu da anlatım bozukluğudur.

Cümlede ben veya biz varsa, yüklem biz'e göre çekimlenir.

- Aylin ve ben iyi anlaşıyor. (anlaşıyoruz)
- Oraya sen, ben ve o gidecek. (gideceğiz)

Cümlede "ben, biz" yok, "sen, siz" varsa "siz"e göre çekimlenir.

- Bu işi sen ve Aslı yapacak. (sınız)
- Onlar ve sen niye anlaşıyorlar. (sunuz)

Aşağıdaki örnekler anlatım bozukluğu değildir. İnsan dışı unsurlar kişileştirilirse yüklem çoğul olabilir.

- Rüzgârlar adını fısıldıyorlar bana. (doğru)

Özne çoğulsa ve topluluğun yerine kullanılmışsa yüklem tekil olabilir.

Gençler amaçsız dolaşıyor. (doğru)

Saygı, nezaket, alay ve küçümseme bildiren cümlelerde yüklem çoğul olabilir. Bu tip ifadeler anlatım bozukluğu değildir.

- Ahmet Bey, sizi sordular.
- Ayşe Hanım lütfettiler.

10.9.Çatı Uyuşmazlığı

Sıralı, bağlı ya da birleşik cümlelerde yer alan fiil-ve fiilimsiler arasında etkenlik-edilgenlik açısından bir uyum olmalıdır. Aksi halde çatı uyumsuzluğu ortaya çıkar.

- Birden kapı açılıp içeri girdi. (Birden kapıyı açıp içeri girdi)
- Bu konuyu çok soru çözülerek öğrenirsin. (Bu konuyu çok soru çözerek öğrenirsin)
- Realizmin etkisiyle yaşama bağlı kalmış, gözleme önem verilmiştir. (Realizmin etkisiyle yaşama bağlı kalınmış, gözleme önem verilmiştir.)
- Haftaya kadar bu işleri bitirip komisyona sunulacak. (Haftaya kadar bu işler bitirilip komisyona sunulacak. / Haftaya kadar bu işleri bitirip komisyona sunacak.)

10.10. Koşutluğa Aykırılık

Çatı, kip, şahıs dışında da sıralı, bağı cümlelerde her iki kısım arasında bir koşutluk bulunur. Bu koşutluk bozulduğunda anlatım da bozulur.

- Onun gece yarısı beni aramasını, öğrenmek istediğinin de önemli olmamasına sinirlendim. (aramasına)
- Sanatın, insanlara kazandırdığı çok söylenmiştir; ama neler kaybettirdiği üstünde pek durulmaz nedense. (neler kazandırdığı)
- Hizmet edecek yerde hizmet ettiren devlet ne kadar korkunçsa, insanı yüceltecek yerde bayağılaştıran sanat korkunçtur. (sanat da o kadar)
- Birçoklarına göre yeni şiirdeki serbestlik işin kolayına kaçmak, kuramadığı yapıyı küçümsemesidir. (küçümsemektir)

10.11. Kip ve Şahıs Uyuşmazlığı

Ögesi ortak sıralı, bağı cümlelerde yüklem arasında kip ve şahıs uyumu bulunmalıdır. Bir kip ve şahıs birkaç cümle için ortak kullanılmışsa bu eklerin tüm yüklemere uygun olması gerekir.

- Her akşam bize gelir, birlikte film izledik.

Her iki cümle için de ortak kullanılan "-dik" kip ve şahıs ekleri ilk cümleye uygun değildir. Bu yüzden cümlede "Her akşam bize gelirdik, birlikte film izlerdik." şeklinde bir anlam oluşmakta r. (Doğrusu: *"Her akşam bize gelirdi, birlikte film izlerdik."*)

Biz onu burada bekleyecek, o da gelip bizi buradan alacaktı. (bekleyecektik)

Ek - Fiil Eksikliği

Bazı sıralı, bağı cümlelerde ek fiilin (idi, imiş, ise) ya da ek fiil eklerinin (-di, -miş, -se) bulunmaması anlam karışıklığına sebep olur.

- Takımın motivasyonu yüksek; ama kondisyonu yeterli değildi. (yüksek idi)
- Düşünceleri sağlam; ama konuşması mantıklı değildi. (sağlam idi)

Yardımcı Fiil Eksikliği

Uzun cümlelerde, kullanılan yardımcı fiiller (etmek, olmak) bazen yetersiz gelebilir. Bu durumda cümleye bir yardımcı fiil eklemek gerekir.

- Evde annesine yardımcı; ama dışarıda kimseye faydası olmayan birisiydi. (yardımcı olan)
- Ağır yemekleri sağlıklı ve yaşlı olmayan kişiler yememelidir. (sağlıklı olan)

Not: Yardımcı fiiller çoğunlukla fiilimsi eklerini de aldıkları için bu anlatım bozukluğu fiilimsi eksikliği olarak da değerlendirilebilir.

Yardımcı Fiil Fazlalığı

Tek sözcükle anlatılabilecek ifadeler için gereksiz yere yardımcı fiil kullanılması da anlatımı bozar. Yine bu sözcükler genellikle fiilimsilerden seçildikleri için buna, gereksiz fiilimsi kullanımı da denebilmektedir.

- İş için başvuruda bulunmuş olanlar sınava alındılar. (başvuranlar)
- Geçen hafta ülkemize gelmiş olan ünlü sanatçı onuruna bir yemek verildi. (gelen)

10.12. Ek ve Yapı Yanlışları

Cümlelerde herhangi bir ekin eksik, fazla ya da yanlış olması bu tip anlatım bozuklukları oluşturur.

Ek Eksikliği

- Bu işin yapılması kimseye faydası dokunmaz. (yapılmasının)
- Sanatçı, toplumdaki görevi ve düşüncesi her şeyin üstünde tutmakla gerçekleştirebilir. (düşüncesini)

Ek Fazlalığı

Toplantıda birçok insanlar vardı. (birçok insan)

Başarılı olmasının nedeni planlı olmasındandır. (olmasıdır.)

Yanlış Ek Kullanımı

- Bilgisayarlarla artık her şey kontrol edilebiliyor. (edilebiliyor)
- İş hayatında güvenilirlik çok önemlidir. (güvenilirlik)
- Binanın bir an önce yıktırılması gerekiyordu. (yıkılması)

10.13. Fiilimsi Yanlışlar

Cümlelerde bulunan fiilimsilerin yanlış fiilimsi ekleri alması cümledeki akıcılığı bozar.

"Bu olaydan sonra ona karşı nasıl davranmasını öğrendi sanırım," cümlesindeki "davranması" fiilimsisi yanlış kullanılmıştır. Doğrusu "davranacağını" şeklinde olmalıdır.

10.14. Basında Türkçe Kullanımı

Yazılı, sesli ve görüntülü basında yaygın olarak karşılaşılan yanlış kullanımlar, günlük hayatta sıklıkla yapılan yanlışlardan da farklı değildir.

O nedenle burada, son günlerde çeşitli gazete ve dergilerde, radyo ve televizyon kanallarında karşılaşılan yanlış kullanımlardan bazılarını değerlendireceğiz.

“Taxi, fax, index, maximum, dublex”

Sadece basında değil, hemen her yerde kullanılmaktadır.

Yanlış: Türk alfabesinde “x” harfi yoktur!

Batı dillerinden dilimize giren sözcüklerde “x” harfinin yerine “ks” harfleri kullanılır.

Doğru: Taksı, faks, indeks, maksimum, dubleks...

Show, Flash, Pasha, cafe

Hemen her yerde yanlış kullanılmaktadır.

Yanlış: Yabancı dilden Türkçeye giren bir kelime, Türkçenin seslerine ve harflerine uygun olarak yazılmalıdır.

Doğru: Şov=gösteri Flaş Kafe=kahvehâne

Paşa: *İngilizce özentisiyle bozularak yazılmış şekliyle değil, doğru şekliyle yazılmalıdır.*

“Dinleyicilerimize/seyircilerimize iyi günler diyorum.”

Hemen her radyo ve televizyon kanalında yanlış kullanılmaktadır.

Yanlış: Konuşan kişi, zaten söyleyeceğini doğrudan söylüyor, bir başkasından aktarıyormuş gibi dolaylandırma ifadesi kullanmasına gerek yok.

Doğru: İyi günler sayın dinleyiciler/seyirciler.

“Konuğumu size tanıstırayım”

Hemen her radyo ve televizyon kanalında yapılan bir yanlışlık.

Yanlış: Tanıstırma, iki kişinin karşılıklı olması halinde mümkündür. Tv ve radyo gibi kitle iletişim araçlarında konuğu dinleyicilere/seyircilere “tanıtmak” söz konusudur.

Doğru: Konuğumu size tanıtayım.

“Af edersiniz, kendimi tanıstırmadım.”

Yanlış: Tanıstırmak, iki kişinin karşılıklı olarak yapacağı bir eylemdir. İki kişi tanışır ya da üçüncü kişi tarafından iki kişi birbiriyle tanışırlar. Ama kişi kendini tanıstıramaz, tanıtır.

Doğru: Af edersiniz, kendimi tanıtmadım.

“Seyirciden çok olumlu tepkiler aldık.”

Hemen her radyo ve vizyon kanalında yapılan bir yanlışlık.

Yanlış: “Tepki” kelimesi olumsuz anlam taşır. Bu nedenle “olumlu tepki”den söz edilemez.

Doğru: Seyirciler bizi çok olumlu karşıladı.

Seyircinin bizimle ilgili düşünceleri çok olumluydu.

“Programımızın yayın akışını hatırlatıyorum.”

Yanlış: Daha önceden bilinen, yaşanmış olan bir olay hatırlatılır. Burada hatırlatma değil, bildirme söz konusudur.

Doğru: Programımızın yayın akışını bildiriyorum/sunuyorum.

Bugünkü yayın akışımız şöyle:...

“Merhaba sevgili TRT FM dinleyiciler!”

Yanlış: “Sevgili”, TRT FM’nin değil, dinleyicilerin tanımlayıcısıdır.

Doğru: “Merhaba, TRT FM’in sevgili dinleyicileri!”

“Lütfen istemeden pasonuzu gösteriniz.”

Yanlış: Duyurudan “İstemeye istemeye de olsa pasonuzu göstermelisiniz” anlamı çıkıyor. Oysa “Sizden istenmesini beklemeden, kendiliğinizden pasonuzu göstermelisiniz.” demek isteniyor.

Doğru: Lütfen istenmeden pasonuzu gösteriniz.

“Apartmanda tadilât nedeniyle kapı kapalı olup şube açıktır.”

Bir apartmanın önüne banka tarafından konulan ilan

Yanlış: Cümlede mantık ve anlam bulanıklığı söz konusu. İfâdeden apartmandaki tadilât nedeniyle şubenin açık olduğu anlamı çıkıyor. Şube hizmet veriyor mu? Kapı kapalı olduğuna göre, bankaya ulaşmak isteyen kişinin ne yapması gerekiyor?

Cümle ikiye bölünüp müşteriye açıklama getirilmeli.

Doğru: Tadilât nedeniyle apartmanın dış kapısı kapalıdır. Ancak şubemiz hizmete devam etmektedir. Lütfen zili çalı çalınız ve bekleyiniz.

Metro açılış töreninden: “İstanbul’un yıllar süren rüyası sona eriyor.”

Yanlış: “Rüyânın sona ermesi” istenmeyen bir durumun gerçekleşmesi halinde kullanılan bir ifadedir. Oysa burada yıllar süren bir çalışmanın sonunda metronun açılması ve bir rüyanın gerçekleşmesi kastediliyor. Ayrıca “yıllar süren rüyâ” ifâdesi de gereksiz ve anlamsız.

Doğru: İstanbul’un rüyâsı gerçek oluyor (gerçeğe dönüşüyor). İstanbul’un hayali gerçekleşiyor.

“Alkollü gencin saldırdığı kimse kalmamıştı.”

Yanlış: Ek kullanım yanlışı.

Doğru: Alkollü gencin saldırmadığı kimse kalmamıştı.”

“Sanat müziği severlerin çok hoşuna gideceği bir albüm.

Yanlış: Ek kullanım yanlışı.

Doğru: Sanat müziği severlerin çok hoşuna gidecek bir albüm.

Sanat müziği severlerin çok hoşuna gideceğini sandığımız bir albüm.

“Denizli ve Aydın’ın Kuşadası ilçelerinde dün gece hafif şiddette iki deprem yaşandı.”

Yanlış: Öğelerin sıralanışındaki ve çokluk ekinin kullanılışındaki yanlışlık nedeniyle, hem Denizli’nin hem de Aydın’ın Kuşadası ilçesi varmış gibi anlaşıyor.

Doğru: Aydın’ın Kuşadası ilçesinde ve Denizli’de dün gece hafif şiddette iki deprem yaşandı.

“Ancak her iki vekilin de Meclis albümünde “İngilizce biliyor“ yazması dikkat çekti.

Yanlış: Kelime eksikliği ve ifâde bozukluğu.

Doğru: Ancak Meclis albümünde her iki vekil hakkında da “İngilizce biliyor” şeklinde yazması dikkat çekti.

Ancak Meclis albümünde her iki vekilin de İngilizce bildiğinin yazması dikkat çekti.

“Günümüzün en gözde sporlarından olan bowling’in izleri eski antik Mısır’a dayanıyor.”

Yanlış: Bowling, özel isim olmadığına göre ardından gelen ekten ayırmak için kesme işaretinin kullanılmaması gerekir. Türk alfabesinde “w, x, q” harfleri yoktur.

(Çünkü Türkçede bu sesler yoktur). O halde! “w” yerine “v” kullanılmalıydı.

“Antik” dönem, Yunan uygarlığı için geçerlidir. Kaldı ki yeni antik dönemden söz edilemeyeceğine göre, iki kelimenin birlikte kullanılması yanlıştır.

Doğru: Günümüzün en gözde sporlarından olan bowlingin izleri eski Mısır’a dayanıyor.

“Yollar bir dolu tehlikelerle dolu.”

Yanlış: “Bir dolu”, zaten çokluk ifâde ediyorken, tanıladığı kelimenin de çokluk eki almasına gerek yoktur.

Kısacık bir cümlede aynı kelime iki kez kullanılmamalıdır.

Doğru: Yollar birçok tehlikeyle dolu.

“Sadece bir rüyâydı. Kötü bir kâbus gördün.”

Yanlış: Kâbus, kötü, korkulu rüyâ demektir. İyi kâbus olmaz.

Doğru: Sadece bir rüyâydı. Kâbus gördün.

“Acı sonla biten sadâkat öyküsü Denizli’den.”

Yanlış “Son” ve “bitmek”, gibi aynı anlamlı iki kelime yan kullanılmaz.

Doğru: Acı biten sadâkat öyküsü Denizli’den.

Sonu acı olan/gelen sadâkat öyküsü Denizli’den.

Acıyla sonlanan sadâkat öyküsü Denizli’den.

“Bize çok iyi misafirlik gösterdiler.”

Yanlış: Misafirlik gösterilmez, misafirperverlik gösterilir.

Doğru: Bize çok iyi ev sahipliği yaptılar. / Bize misafirperverlik gösterdiler.

Moda İfâdeler

Son yıllarda gittikçe yaygınlaşan ve günlük konuşmalarda sıklıkla kullanılan bazı ifâdelerle radyo ve televizyon programlarında da karşılaşmaktadır. Bu tür ifâdelerin çoğu, özellikle İngilizceden aktarma ifâdelerdir ve Batı tarzı bir yaşam özentisinin göstergesi niteliğindedir. Yabancı filmlerin, dizilerin Türkçeye uymayan bir biçimde çevrilmesinin doğal bir sonucu olarak yavaş yavaş hayatımıza girmiş, giderek kabul görmüş ifâdeler (Tanrı korusun, kahretsin) de moda ifâdeler arasındadır. Gençler arasındaki argonun, özellikle radyo, televizyon reklamlar aracılığıyla, hayatın her aşamasına geçmesi de Türkçenin yapısına uymayan bazı moda ifâdelerin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

YANLIŞ

Ayıpsın!

Takıl bana!

5 gibi gelirim.

Kendine iyi bak.

Kendine dikkat et.

Bay bay! Ba baaay!

Baaaaay!

Öptüm.

DOĞRUSU

Ayıp ediyorsun!

Benimle gel!

Saat beş civarında gelirim.

Kendine iyi bak, oldu?

Kendine dikkat et, olur mu?

Hoşça kal!

Hoşça kal! (Allaha ısmarladık)

Öperim (Yanaklarından, gözlerinden öperim.)

Yok böyle bir şey!

Var mı böyle bir şey?

YANLIŞ

Panik yapma!

Panik oldum!

Sakin ol ahbap!

Hayret bir şey! (Hayret bi şey!)

Acayip güzel!/Korkunç güzel!/Manyak güzel

Fulle! Ful yap!

Bugün fulüm!

Hastayım artı canım sıkkın

Fifti fifti kırışırız.

Artı parantez (Antre parantez)

Noluyoruz oldum

... -ı şiddetle tavsiye ederim

Herıld yani

DOĞRUSU

Telaş etme! Paniğe kapılma!

Paniğe kapıldım.

Sakin ol!

Hayret edilecek bir şey

Çok güzel/Muhteşem!

Doldur! Tamamla!

Bugün hiç vaktim yok!

Hastayım, üstelik canım da sıkkın.

Yarı yarıya paylaşıyoruz.

Ayrıca belirtiyim ki...

Ne yapacağımı şaşırdım.

... -ı önemle tavsiye ederim.

Herhalde

YANLIŞ

Yok ööüle!

No koment (No comment)

No problem

Kayıpsın. Kayıplardasın.

Bay geldi.

Bık geldi.

Stres yaptım/ Streslerdeyim./ Triplere girdi.

DOĞRUSU

Öyle olmaz!

Yorum yok.

Önemli değil. Sorun yok.

Uzun zamandır seni görmedim.

Daral geldi.

Sıkıldım. Bunaldım.

Bunaldım.

Fri takılıyorum/Arkadaşlarla takılacağız. Arkadaşlarımla birlikte olacağım (gezeceğim).

Alolaşırız.

Telefonlaşırız.

Kuul (cool) adam

Soğukkanlı, ağırbaşlı adam.

Mersi. Çok mersi canım.

Teşekkür ederim.

Heyecan yaptı.

Heyecanlandı.

Türkçe Kelimelerin Yerine Batı Dillerinden Giren Kelimelerin Kullanılması

Radyo ve televizyon kanallarında; yazılı, sesli ve görüntülü reklamlarda; basında ve günlük hayatta Türkçe kelimeler yerine Batı dillerinden kelimelerin tercih edilmesi, son yılların en önemli dil meselesidir. Çoğu kelimenin yaşayan Türkçede bir karşılığı olduğu ve üretilebileceği halde, özellikle İngilizcesinin kullanılması, Batı tarzı hayat özentisinin belirtisidir.

Aşağıda günlük hayatımızda kullandığımız bazı kelimelerin Türkçe karşılıkları sıralanmıştır.

- absürd = saçma
- adisyon = hesap
- aircondition = havalandırma aracı
- agresif = sinirli
- aksiyon = eylem
- aktif = etkin
- aktivite = etkinlik, faaliyet
- ambulans = cankurtaran
- anons = duyuru
- angaje = dolu
- artist = sanatçı
- asist = yardım

- asist etmek = yardım etmek
- background = alt yapı, arka plan
- badygard (bodyguard) = koruma
- bestseller = çok satar
- billboard = duyuru tahtası, duyuru panosu
- branş = dal, alan
- brifing = bilgilendirme
- brifing almak = vermek = bilgi vermek, bilgilendirmek
- catering = ikram
- center = merkez
- check etmek = denetlemek, yoklamak
- corner = köşe
- damping = indirim
- deep freez = derin dondurucu
- defans = savunma
- dejenere = bozulmuş
- dejenerasyon = bozulma
- deklarasyon = bildiri
- departman = bölüm
- depresyon = bunalım, çöküntü
- detay = ayrıntı
- dizayn = tasarım
- dizayn etmek = tasarlamak, düzenlemek
- dizaynır = tasarımcı
- doküman = belge

- efor = çaba
- ekarte etmek = elemek
- ekipman = donanım
- ekonomik class = hesaplı sınıf
- eksper = uzman
- ekstre = hesap özeti
- e-mail = e-posta , elektronik posta, elektronik mektup, elmek
- empoze etmek = dayatmak
- enformasyon = danışma
- entegrasyon = uyum
- enteresan = ilginç
- faul = yanlış, hata
- fastfood = ayaküstü
- festival = şenlik
- filtre = süzgeç
- final = sonuç
- finiş = bitiş, varış
- first class = birinci sınıf
- fitness = sağlıklı yaşam
- flaş = çarpıcı
- format = biçim
- full = dolu, tam
- fulltime = tam zamanlı
- global = küresel
- hit = gözde

- illegal = yasadışı
- imaj = görüntü
- indeks = dizin
- inisiyatif = üstünlük, öncelik
- izolasyon = yalıtım
- jenerasyon = kuşak, nesil
- jogging = koşu
- kampus = yerleşim, yerleşke
- kaos = karışıklık
- Karambol = karmaşa
- koç (coach) = çalıştırıcı
- iletişim = iletişim
- komisyon = kurul
- konfirmasyon = doğrulama
- kongre = kurultay
- konsantrasyon = yoğunlaşma
- konsept = kavram
- kontrast = karşıt
- kriter = ölçüt
- lanse etmek = öne sürmek, sunmak
- legal = yasal
- life style = yaşam biçimi
- likit = akışkan, sıvı
- yazınalan = edebiyat
- maç = karşılaşma

- makro = geniş
- maksimum = en çok
- marj = pay
- marjinal = sıradışı
- mega = büyük, dev, muazzam
- metot = yöntem
- metropol = anakent
- motivasyon = isteklendirme
- minimum = en az
- natürel = doğal
- network = bilişim ağı
- no-frost = karlanmaz
- nominal = saymaca
- non-stop = durmaksızın, duraksız
- nostalji = geçmişe özlem
- objektif = nesnel
- ordövr = yemekaltı
- over night = gecelik
- panorama = görünüm
- paradoks = çelişki
- parametre= değişken
- partner = eş
- part time - yarı zamanlı
- pasif = edilgen
- patent = buluş

- periyot = dönem
- periyodik = süreli
- perspektif = bakış (görüş) açısı
- platform = alan
- polemik = tartışma
- popüler = sevilen, tutulan, beğenilen
- pozisyon = durum
- pres = baskı
- pres yapmak = baskı yapmak, bastırmak
- prezantabl = hoş görünümlü, gösterişli, seçkin
- prezantasyon = sunuş
- prime time = çok seyredilen/dinlenen saatler (televizyon ve radyo programlarında)
- prodüksiyon = yapım
- prodüktör = yapımcı
- profil = (yan) görünüş
- promosyon = tanıtım
- prosedür = izlenecek yol
- proses = süreç
- protokol = 1) Tören düzeni. 2) Sözleşme
- prototip = ilk örnek
- provokasyon = kışkırtma
- provokatör = kışkırtıcı
- prömiyer = ilk gösteri
- radikal = kökten
- reel = gerçek

- realite = gerçeklik
- refüj = orta kaldırım
- rehabilitasyon = iyileştirme
- resepsiyon = kabul töreni
- restorasyon = onarım
- revizyon = düzeltme, yenilenme
- rölanti = yavaşlatma, askıya alma, ağırlaştırma
- rölantiye almak = yavaşlatmak
- sabotaj = baltalama
- seksiyon = bölüm
- sempatik = cana yakın
- sezon = mevsim
- shop = dükkân
- shopping center = alışveriş merkezi
- show = gösteri
- show room = gösteri yeri, sergi, gösteri merkezi
- spesiyal = özel
- sponsor = destekçi, destekleyici
- sponsorluk yapmak = desteklemek
- spontane = doğaçlama
- star = yıldız
- sübjektif = öznel
- teyp = kasetçalar
- timing = zamanlama
- trend = eğilim

- vizyon = 1. Gösterim

vizyona girmek= 1) gösterime girmek, gösterilmek). 2) Geniş (uzak) görüşlülük

Uygulamalar

Çokluk Eki Yanlışları (Er, 2014: 334)

Evrâklar; Evlâtlar; Mürettebatlar; Mahlûkatlar; Hayvanâtlar; Tadilâtlar; Akribalar;
Garibanlar; Ebeveynler; İstihbaratlar

Uygulama Soruları

Yukarıdaki sözcüklerin neden yanlış olduğunu açıklayınız.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde, Türkçemizde Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması, Deyim ve Atasözü Yanlışları, Mantıksız ve Çelişkili İfadeler. Anlam Bulanıklığı, Öge Yanlışları, Tamlama Yanlışları, Özne Yüklem Uyumsuzluğu, Kişi Bakımında Uyum Kuralları, Çatı Uyuşmazlığı, Koşutluğa Aykırılık, Kip ve Şahıs Uyuşmazlığı, Ek ve Yapı Yanlışları, Fiilimsi Yanlışlar ve Basında Türkçe Kullanımı konularını örneklerle inceledik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) “Annem henüz gelmeden yemeği pişirdim” tümcesinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.
- 2) “Kesinlikle biz de orada olacağız.” tümcesinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.
- 3) Tekillik ve çoğulluk açısından uyumsuzluk kapsamında “İnsan dışı varlıklar (cansız varlıklar, bitkiler, hayvanlar, organ adları) ve soyut kavramlar (zaman ve eylem adları) tekil veya çoğul özne olduklarında yüklem çoğul olur.” doğru ifade edilmiştir.
- 4) Kişi Bakımından Uyum Kuralları açısından “İnsan dışı unsurlar kişileştirilirse yüklem tekil olabilir.” doğru ifade edilmiştir.
- 5) “Her arabaya binişimde onu hatırlarım.” tümcesi sözdizim yanlışlığına (Sözcüğün yanlış yerde kullanılması) örnek olarak gösterilebilir.

YANITLAR:

1) DOĞRU

2)DOĞRU

3) YANLIŞ

4) YANLIŞ

5) DOĞRU

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

1) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi anlatım bozukluğu ile ilgili sözcüğün yanlış anlamda kullanımına örnek olarak gösterilemez?

- a) Derste anlatılanları çok iyi algıladım.
- b) Sizin için çok uğraştım azami bin lira alırım.
- c) Bu ilişkinin hiçbir ayrıntısı yok.

d) Bizim işimizde ayrıntılar önemlidir.

e) Kendisi bazı ayrımlar istiyor.

2) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi deyim yanlışına (Deyimin yanlış anlamda kullanılması) örnek olarak gösterilemez?

a) Çok zengin biridir, hâlâ ana baba eline bakar.

b) Etrafta kimsecikler yoktu, adeta ana baba günüydü.

c) Ona çok yardımcı oluyor, anasından emdiği sütü burnundan getiriyor.

d) Bir ayağı çukurda olmasına rağmen, çok sağlıklı görünüyor.

e) Bir dediği iki olmaz, her söylediği kabul edilir.

3) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi atasözü ya da deyim yapısının bozulmasına örnek olarak gösterilemez?

a) Bir çiçekle kış gelmez.

b) Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.

c) Akıllı düşman, akılsız arkadaştan hayırlıdır.

d) Akıllı köprü arayınca dek, deli nehri geçer.

e) Altın eli makas kesmez.

4) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi özne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğuna örnek olarak gösterilebilir?

a) Eğitimin aksaması hepimizi üzüyor, halbuki her şeyden daha gerekli.

b) Sen bize layıksın, biz de sana İstanbul.

c) Yemeğe biraz tuz, biber ve limon sıktı.

d) Kalabalıklar beni çok sıkıyor, o yüzden sevmem.

e) Dışarıda lapa lapa kar yağıyor ve biz de seyrediyorduk.

5) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi yüklem eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğuna örnek olarak gösterilebilir?

a) Yemeğe biraz tuz, biber ve limon sıktı.

b) Kitap yere atılmış, sayfaları ve kapağı etrafa saçılmıştı.

- c) Oda birkaç haftadır temizlenmiyor, duvarları örümcek bağıladı.
- d) Bir akşam çıkıp geldi, gelmesi hepimizde büyük bir sevinç yarattı.
- e) Dışarıda lapa lapa kar yağıyor ve biz de seyrediyorduk.

Cevaplar

1) D

2) E

3) B

4) A

5) A

**11. KONUŞMA VE YAZI DİLİMİZE YERLEŞMİŞ BATILI
SÖZCÜKLER VE ETKİLİ KONUŞMA REHBERİ**

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

11.1. Türkçe Sözcükler Yerine Batı Dillerinden Giren Sözcükler

11.2. Batı Dillerinin Etkisiyle Ek Eylemlerin Yanlış Kullanılması

11.3. Millet Adlarının Kullanımı

11.4. Neden Konuşuruz?

11.4.1. Topluluk Önünde Konuşma Yöntemleri

11.4.1.1. Okuyarak Yapılan Konuşmalar

11.4.1.2. Ezbere Yapılan Konuşmalar

11.4.1.3. Kılavuzla Yapılan Konuşmalar

11.4.2. Konuşma Korkusunun Nedenleri

11.5. Etkili Konuşma Rehberi

11.5.1. Güzel Konuşma İlkeleri

11.6. Çevrenizde Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özellikleri

11.7. Kürsüde Konuşma

11.8. Göz Temasının Önemi

11.9. Duruşun Kopyalanması

11.10. Odak Noktaları Aracılığıyla Göz Temasının Kopyalanması

11.11. Üç Noktalı Göz Temasının Diğer Faydaları

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Türkçemize Batı dillerinden giren on sözcük örnek veriniz.
- 2) Topluluk önünde konuşma yöntemlerini araştırınız.
- 3) Güzel konuşma ilkeleri nelerdir? Araştırınız.
- 4) Çevrenizde olumlu izlenim yaratacak beden dili özelliklerinden beş örnek veriniz.
- 5) Goldilocks İlkesi nedir? Açıklayınız.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Türkçe Sözcükler Yerine Batı Dillerinden Giren Sözcükler Batı Dillerinin Etkisiyle Ek Eylemlerin Yanlış Kullanılması Millet Adlarının Kullanımı Topluluk Önünde Konuşma Yöntemleri Konuşma Korkusunun Nedenleri Güzel Konuşma İlkeleri Çevrenizde Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özellikleri Kürsüde Konuşma Göz Temasının Önemi Duruşun Kopyalanması	Türkçe Sözcükler Yerine Batı Dillerinden Giren Sözcükleri tanır. Batı Dillerinin Etkisiyle Ek Eylemlerin Yanlış Kullanılması ve Millet Adlarının Kullanımı hakkında bilgi sahibi olur. Topluluk Önünde Konuşma Yöntemlerini kavrar. Konuşma Korkusunun Nedenlerini bilir. Güzel Konuşma İlkelerini tanımlar. Çevrenizde Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özelliklerini bilir. Kürsüde Konuşma konusunda bilgi sahibi olur. Göz Temasının Önemi kavrar. Duruşun Kopyalanması konusunda bilgi sahibi olur.	Alanyazın ve Gözlem Yoluyla

Anahtar Kavramlar

Türkçemize Batılı Dillerden Giren Sözcükler, Konuşma Korkusunun Nedenleri, Etkili Konuşma Rehberi, Güzel Konuşma İlkeleri, Göz Teması

Giriş

“Söz düşüncenin dışı vurumudur. Öyleyse, hedefe ulaşmak için bu iki kavram arasındaki mutlak dengenin mutlaka kurulması gerekir. Nitekim eğer denge kurulamazsa, sözlü iletişimdeki trafik, karayollarımızdan pek de farklı olmaz inanın.” Diyor Dilek Şahzade **Türkçe’yi Doğru, Etkili ve Güzel Konuşma Kit-Hapı** adlı yapıtında (2007: 265)

Gerçekten de yanlış kullanımlar konusunda her geçen yıl biraz daha içler acısı bir durum yaşanmakta. Üstelik bunun ayırdında olup rahatsızlığını dile getirenler, yanlışın altını çizip doğruyu gösterenler de günden güne azalıyor. Ne yazık ki dilimizin doğru kullanımı yavaş yavaş yok oluyor. Özellikle de geleneksel ve geleneksel olmayan kitle iletişim araçlarında...

Gelin şimdi radyo ve televizyon yayınlarında sıklıkla karşılaşılan yabancı sözcüklerden kimileri şunlardır:

11.1. Türkçe Sözcükler Yerine Batı Dillerinden Giren Sözcükler

animasyon = canlandırma

anons etmek = sunmak, duyurmak

cafe = çayhâne, kahvehâne

check etmek = denetlemek, yoklamak

check up yaptırmak = tam bakımdan (denetimden) geçmek

deodorant = koku

fast food = ayaküstü

final = sonuç

fitness çenter = sağlıklı yaşam merkezi

Flaş haber = çarpıcı haber:

hitşarkı/ şarkıcı = gözde şarkı / şarkıcı

in-out = gözde olanlar (tutulanlar)-gözden düşenler

karizmatik = çok yönlü, etkileyici

maç = karşılaşma

market = alışveriş merkezi

marjinal = sıradışı

medya = basın yayın

mega = büyük, dev, muazzam

reality show = canlı gösteri

servis = hizmet

show room = gösteri yeri, sergi, gösteri merkezi

skandal = utanç verici durum

top 10 = en iyi on

Vip (Very important person) = çok önemli kişi

11.2. Batı Dillerinin Etkisiyle Ek Eylemlerin Yanlış Kullanılması

Bazı yabancı kelimeler Türkçe “etmek, olmak, yapmak” eylemleriyle denetimsiz bir şekilde birleştirilerek Türkçeleştirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle İngilizce ve Türkçe Kelimelerin birleştirilmesiyle ya da İngilizcenin kuruluş mantığının Türkçeye uyarlanmasıyla ortaya tuhaf ifâdeler çıkarılmaktadır.

Yanlış	Doğru
almak:	
banyo almak, duş almak	yıkanmak, banyo yapmak
taksi almak	taksiye binmek, taksi çağırmak
kahvaltı almak	kahvaltı etmek
yemek almak	yemek yemek
sahne almak	sahneye çıkmak
start almak	başlamak
istek almak	istenmek
sigara almak	sigara içmek
tepki almak	ilgi çekmek
alkış almak	alkışlanmak
yenilgi almak	yenilmek
beğeni almak	beğenilmek

Yanlış	Doğru
etmek:	
çek etmek	denetlemek
konfirme etmek	doğrulamak

elimine etmek	elemek
ekarte etmek	elemek, saf dışı bırakmak
empoze etmek	dayatmak
dizayn etmek	tasarlamak
test etmek	denemek
kamufle etmek	gizlemek
stop etmek	durmak
kuşku etmek	kuşkulanmak

Yanlış

Doğru

olmak:

Stres olmak	gerilmek, sıkılmak
Panik olmak	endişelenmek, paniğe kapılmak
Şok olmak	şoke olmak, çok şaşırmak

yapmak:

etki yapmak	etkilemek
katkı yapmak	katkıda bulunmak
konuşma yapmak	konuşmak, açıklama yapmak
hata yapmak	hata etmek, hata işlemek
hatırlatma yapmak	hatırlatmak
panik yapmak	paniğe kapılmak, endişelenmek
şov yapmak	gösteri yapmak
vazife-görev yapmak	vazifeyi-görevi yerine getirmek

bekleme yapmak

beklemek

11.3. Millet Adlarının Kullanımı

Bazı millet adlarının kullanımında radyo, televizyon ve basın organlarında yanlışlıklara rastlanmaktadır:

Yunanistanlı	Yunan
Macaristanlı	Macar
Bulgaristanlı	Bulgar
Romanyalı	Rumen
Rusyalı	Rus
İngiltereli	İngiliz
Hindistanlı	Hintli
Azerbaycanlı	Azeri
Gürcistanlı	Gürcü
Kazakistanlı	Kazak
Kırgızistanlı	Kırgız
Kafkasyalı	Kafkas
Amerikalı	Amerikan

11.4. Neden Konuşuruz?

HAREKETE GEÇİRMEK İÇİN: Konuşmanıza örneklerle başlayın, deneyimlerinizi anlatın, inançlı olun, yararını söyleyin!

BİLGİ VERMEK İÇİN: Konuyu sınırlayın, düşüncelerinizi sıraya koyun, olayı resme dönüştürün, görseller kullanın!

İNANDIRMAK İÇİN: Dostça yaklaşın, sevgi verin, saygı gösterin, coşkulu olun, mutluluk aşılayın, "evet" dedirtmeye çalışın!

EĞLENDİRMEK İÇİN: Rahat ve içten olun, samimi davranın, espirili olun, karşıdaki topluluğun ilgi, istek ve beklentilerini göz önünde bulundurun, onları tanımaya çalışın!

RAHATLATMAK İÇİN: İçten ve doğru olun, hayattan örnekler verin, umut aşılayın!

11.4.1. Topluluk Önünde Konuşma Yöntemleri

11.4.1.1. Okuyarak Yapılan Konuşmalar: En sevilen konuşma biçimidir. “Konuşma” denmez kâğıttan okuma denir. Hele kişi bir de elinde bir tomar kâğıtla çıkıyorsa vay dinleyicinin haline! Konuşan kişi baştan kaybetmiştir. Acaba konuşma ne kadar sürecek? Dinleyicilerin ilgisi dağılabilir.

Okuma da olsa en az sıkıcı hale getirmek için -metin size ait olsa bile- iyi bir hazırlık yapmanız gerekir. İşaretler koyabilirsiniz, göz teması kurabilirsiniz. Dinleyicileri hiçbir zaman unutmayın, yoksa onlar da sizi unuttur. Özetle *“Okumak başka, konuşmak başka”*dır.

Bilgisayardan sunu yoluyla anlatım yaparken lütfen duvar yazılarını okur gibi perdeye yansıyanları okuyup sunum yaptım,” demeyin. Kendinizden, yaşamdan bir şeyler katın, insanları konuşturun.

11.4.1.2. Ezbere Yapılan Konuşmalar: Ezber zor bir iştir. Ezber yapsak bile onu yaşatmak çok zordur. Bu da sıkıcı bir konuşmaya neden olur. Bu nedenle tiyatro çalışmalarında prova süreleri uzun olur. Ezberden sonra onları yaşatmak da ayrı bir çalışma gerektirir. *“Sözcüklerin altına girmek”* gereklidir. Gerçeği yansıtmak, duyguyu vermek önemlidir. Yoksa *“Konuşması ezber kokuyor, ezberden okuyor,”* denir.

11.4.1.3. Kılavuzla Yapılan Konuşmalar: En doğru konuşma biçimidir. Nedir bu konuşma biçimi? Küçük sert kartonlara konu ve paragraf başlıklarının yazılması ve bu yazılan notların kılavuzluğunda konuşma yapmaktır.

Burada da bir yöntem gereklidir

Önce konu ve paragraf başlıklarının doğru saptanması gerekir.

Düşünce akışı düzgün olmalıdır.

Kâğıtlar doğru sıralanmalıdır. 3, 4, 5, 2 gibi sıralanırsa konuşma baltalanır.

Kâğıtlar sert olmalı ki birbirinin içine girmesin.

Kâğıtla sadece göz teması kurulmalıdır. Dinleyici ile uzun aralar olmamalıdır.

Bütün bunları göz önünde bulundurup yakın çevrenize konuşmalar yapınız.

Bütün bu yapılanlar başarı getirecektir.

11.4.2. Konuşma Korkusunun Nedenleri

- Fiziksel Nedenler: Ses organlarının çalışmaması.
- Psikolojik Nedenler: Çocukluk, korkma, utanma, heyecanlanma, özgüven eksikliği. Bütün bu psikolojik nedenler, uğurlu eşyalar, nefes alma, maskotla, telkinlerle ve basit uygulamalarla giderilebilir.

Konuşma korkusunda "yalnız" değilsiniz.

Güzel konuşmak için biraz da korku gereklidir.

Korkunun nedeni topluluk önünde konuşmaya alışık olmayışımızdandır.

Daha sonra, konuşmanın;

Süresini çok iyi ayarlamalıyız,

Seslendirme ve ses açma çalışmaları yapmalıyız,

Besteleme (duyguyu verme...) çalışması yapmalıyız,

Örneklerimizi çoğaltmalıyız,

Betimlemeler yapmalıyız, sözcüklerle akılda resim çizmeliyiz.

Önerimiz:

KONUŞMA YAPMADAN ÖNCE CEVAPLANDIRIN!

1. **NE KONUŞACAĞIM?**
2. **KİME KONUŞACAĞIM?**
3. **NE KADAR KONUŞACAĞIM?**
4. **NASIL KONUŞACAĞIM?**
5. **NİÇİN KONUŞACAĞIM?**
6. **NEREDE KONUŞACAĞIM?**

11.5. Etkili Konuşma Rehberi

- Düşüncelerin alt yapılarını ve nedenlerini anlatın. Amacınız izleyenlerin aynı düşünce sonucuna ulaşmalarını sağlamak olsun. Örnek olaylara ve bilgilere dayalı olarak yardımcı fikirleri sayın ve ana fikre dinleyenlerin ulaşmasını sağlayın.
- Ana fikri kendi fikriniz gibi savunmak yerine, onları dinleyicilerinizin kendi buldukları fikirlere dönüştürmeye çalışın.
- Her zaman bir ana fikriniz olmalıdır. Her cümlenizin bu ana fikirle ilişkisini mutlaka kurmalısınız. Eğer ilişkiyi koparırsanız dinleyici de ana fikirden kopacaktır.
- Destek fikirlerinizin mantıklı olmasına; neden-sonuç ilişkileri açısından kabul edilebilir olmasına dikkat etmelisiniz. Otoritelere dayanmayı ihmal etmemelisiniz. Otoritelerin kaynak olarak açıkça belli edilmesi inandırıcılığı arttıracaktır.
- Örneklendirme çok önemli. Zihinlerde duyusal olarak görüntülenebilmesi için mutlaka örneklere başvurun.
- Anlatımınız dinleyenlerin kültür ve bilgi düzeyine uygun olmalıdır. Bilinmeyen terimlerle anlatım yapmamalısınız.
- Görsel, işitsel veya dokunsal canlandırma yaparak düşüncelerinizin daha iyi anlaşılmasını sağlayın.
- Dikkatli takip edilmeyi sağlayın. Dinleyicilerin dikkatlerini uyanık tutun. Bunun için eylem sorusu sorun, bir nesne gösterin, sorular sorun, dinleyicileri izleyin, konunuza ilgili olun, konuşma tekdüzeliğini kırın, vurguyu yayın, duraklar oluşturun, ses tonunuzu değiştirin, cümle yapısını değiştirin, konuşma hızınızı değiştirin.

Olumsuz Duyguların Önünü Kesen

- Konuştuğunuz insanları asla eleştirmeyin. Kendinizi bile eleştirmemelisiniz.
- Varsa hatalarınızı savunarak örtbas etmemelisiniz. Hatayı hemen kabul etme erdemi sayesinde, hem hatanızı yok edersiniz, hem de zannedilenin aksine, daha yüksek bir onura kavuşursunuz.
- Tartışmalarda kaybeden de kazandığını sanan da kaybeder, insanı kazanmak istiyorsanız onunla asla tartışmayın.
- Katılmadığınız bir fikre doğrudan "hayır" demeyin. Bunun yerine fikre saygı duyup o konuda bildiğiniz, farklı noktaları açıklayın. Karşınızdaki insanlara, onların "Hayır" diyeceklerinden emin olduğunuz konuları doğrudan söylemeyin.

- Siz çok büyüksünüz. Ama herkes büyük ve siz dâhil herkes büyük olmak istiyor. Şu halde kendinizi başkalarının önünde büyüterek veya başkalarını önünüzde küçülterek dengeyi bozmayın. Aksi halde her iki durumda da gerçekte siz küçülürsünüz.

Etkileyici Görünüş Oluşturun

- Enerjik bir insan gibi canlı ve heyecanlı durun. Bakışlarınız canlı olsun.
- Her zaman yeni ve en kaliteli elbiseleri giyinemezsiniz. Ama giyindiklerinizin temiz olmasına, vücudunuzun temizliğine mutlaka dikkat etmelisiniz. Saç, sakal, tırnak, diş ve ayakkabı temizliğini bu çerçevede düşünebilirsiniz.
- Uçuk hareketlerden kaçının. Genel görünümünüz ve duruşunuz ağırbaşlı bir kişilik imajı çizsin. Tükürük savururcasına bağırarak, küçük dili gösterecek kadar gülmek gibi durumlar ile iletişimciyi küçük düşürür.
- Yapmacık jest ve mimiklerden kaçının.

Sizi İzleyen Duyguları Coşturun

- Doğru ve samimi iltifatları her fırsatta kullanın.
- Dinleyenlerin üstün oldukları yönlerini keşfetmelerini sağlayın.
- Sürekli iyimser ve çözüme dönük yaklaşımlar sergileyin.
- Her sözünüz kalbinizden sevgiyle çıksın. Dinleyenleri severek konuşuyorsanız onlar da sizi severek dinleyeceklerdir.
- Ne kadar kendinizden eminseniz dinleyenler o kadar sizden emin olacaklardır.

Uyumlu İletişim Yeteneği İçin

- Duygularınızla sözleriniz arasındaki uyumu sağlayın. Sevinçten bahsettiğiniz zaman sevinçli, öfkeden bahsettiğiniz zaman öfkeli, cesareten bahsettiğiniz zaman cesur olmalısınız. Sözlerinizin anlamı duygularınızla koştur olmak zorundadır.
- Jestlerinizin sözlerinizle aynı mesajları vermesini sağlamalısınız. Eller, parmaklar, baş, omuzlar, bacaklar verilen mesaja göre değişik pozisyonlar alır. Her pozisyonun anlamı vardır ve bu anlamların, sözlerin anlamlarıyla uyumlu olmasının sağlanması gerekir.

- Mimiklerinizle (yüz, göz, kaşlar, alın kaslarının genel hareketleriyle) mesajların yapısı arasında büyük bir ilişki vardır. Mimiklerinizin mesajlarınızla aynı sözleri söylemesini sağlamak zorundasınız.

Özetle

- Dinleyiniz. Doğru ve güzel konuşmanın ilk şartı dinlemeyi bilmektir. Siz dinlemeyi bilerseniz, bu alışkanlığın kazanılması yoluyla herkes dinlemeyi bilir ve siz de dinlenen bir konuşma yapabilirsiniz. Dinlenmeyen, gürültülü, ilgisiz bir yerde güzel konuşma da yapılamaz, konuşmanın da tadı olmaz.
- Doğru ve güzel konuşmanın ikinci şartı, onun sağlam ve sistemli bir fikre dayanmasıdır. Konuşarak düşünme yerine, düşünerek konuşma esas olmalıdır. Boş konuşulmamalıdır.
- Konuşmanın hazırlıklı bir sunuş konuşması olması durumunda hazırlığın, usulüne göre yapılması ve konuşmanın planlanması şarttır.
- Konuşma ne bıktırarak kadar ağır, ne de makineli tüfek gibi süratli olmalıdır.
- Konuşma ile nefes alıp verme uyumlu olmalı, nefessiz ve nefes nefese konuşulmamak, nefeslenme sesi hissedilmemelidir.
- İnsanın kişiliğini yansıtan sesin konuşmada önemli bir unsur olduğu unutulmamalıdır. Zira ses dalgınlık, korkaklık, aptallık, mahcupluk, kibirlilik, tatsızlık, bünyece zayıflık vb. özellikleri ortaya koyar. Kaba, pürüzlü, sert, haşın, him him, genizden gelen ince sesler dinleyenler üzerinde iyi bir etki bırakmaz.
- Konuşmada ses tonu sözün, fikrin ve duygunun yapısına uygun bir tarzda ayarlanmalıdır. Sesin duyguları yansıtmaya, heyecanları duyurmaya, her anlamı ifadeye elverişli olması ve yerine göre tonunu değiştirmesi de konuşanın başarısı için önemli bir etkidir.
- Konuşmada mümkün olduğu kadar zengin bir sözcük dağarcığı kullanılmalı, sınırlı bir dilden, tekrarlanan belli sözcüklerden kaçınılmalıdır.
- Konuşmada sözcükleri doğru söylemeye özen gösterilmelidir. Şive ve ağız özellikleri taşımamasına çalışılmalı, konuşmayı edebi dil, kültür dili ile sürdürmeye gayret edilmelidir.
- Konuşma ölçülü olmalı, anlam ve fikir ile söz arasında seçkin bir uyum olmalı; söz, bir fikre dayanarak onu ifade etmeli; fikir sözü tam doldurmak, ondan taşmamalıdır. Söz, konuya, mekâna ve duruma uygun düşmelidir.
- Konuşmada söz açık, anlaşılır ve inandırıcı bir özellik taşınmalıdır.

- Konuşmada cümleler düzgün olmalı, cümle yanlışı yapılmamalı, uzun cümlelere tam hâkimiyet yoksa mümkün olduğu kadar kısa cümle tercih edilmelidir.
- Konuşmada doğrunun yanında güzel de ihmal edilmemelidir. Bunun için sanatkârane bir dil ve ifade kullanılmalı; benzetmeler, mecazlar, başka anlama gelecek sözcükler, imâlar, karşıtlıklar, tekrarlar, parlak anlamlar, abartmalar, kişileştirmeler, çift anlamlı ve benzer sözcükler, koşutluklar, ünlemler, hitaplar, örnekler, fıkralar gibi çeşitli söz ve anlam ustalıklarına yerli yerinde başvurulmalıdır.
- Konuşmada inandırıcı olmaya dikkat edilmeli, bunun için konuştuğuna önce kendisinin inandığını kanıtlayan bir üslup ve tavır ortaya konmalıdır.
- Konuşmada, sözün ve fikrin uyumuna dikkat edilip ölçülü olarak mimik ve jestlerden bilinçle yararlanılmalıdır. Ses kadar, vücudun da canlı olması dinleyenlerin ilgisini çeker.
- Konuşmada, tek bir noktaya değil, dinleyenlerin hepsine ve her tarafa bakacak şekilde ölçülü ve kavrayıcı bir hitap tarzı seçilmelidir.
- Konuşma, ne doyurmayan bir kısalıkta ne de sabır taşıracak uzunlukta olmalıdır.
- Konuşmada dinleyenlerin nabızı tutulmalı, konuşmanın dozu dinleyenlerin tepkilerine göre ayarlanmalıdır. Dinleyiciler, adeta bitir de gidelim diyen, yalvaran gözlerle size bakmaya başlamışlarsa, sözü fazla uzatmadan konuşmayı toparlamakta yarar vardır. Dinleyenlerin bakışlarından, konuşmadan haz aldıkları seziliyorsa, konuşma aynı canlılıktaki örneklerle biraz daha genişletilmelidir.

11.5.1. Güzel Konuşma İlkeleri

DİNLEYİNİZ.

AZ KONUŞUNUZ.

ÇOK AZ ŞAKA YAPINIZ.

ZARİF İLTİFATLARDA BULUNUNUZ.

DEDİKODU YAPMAYINIZ.

ÖVÜNMEYİNİZ.

MUHATABINIZA ÖNEM VERİNİZ.

KABA VE ARGO SÖZLERE YER VERMEYİNİZ.

SÖYLEYİŞE DİKKAT EDİNİZ.

KONUŞMANIZI YERİNE, KİŞİSİNE VE ZAMANINA GÖRE YAPINIZ.

İÇTENLİKTEN UZAKLAŞMAYINIZ.

KENDİNİZE GÜVENİNİZ. RAHAT OLUNUZ.

SÖZÜ GEREKSİZ YERE UZATMAYINIZ.

SES, KONU VE ANLAM UYUMUNA DİKKAT EDİNİZ.

11.6. Çevrenizde Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özellikleri

Göz İlişkisi: İnsanların *yüzüne* bakanlar, bakmayanlardan daha çok hoş gider. İnsanlarla, onları rahatsız etmeyecek ölçüde, ancak mümkün olduğu kadar çok göz ilişkisi kurun.

Yüz İfadesi: Canlı olun. Mümkün olduğu kadar sıcak ve dostça tebessüm edin ve gülün. Yüzünüz, çevrenize olan ilginizi yansıtsın. Donuk ve ifadesiz görünmekten kaçınınız.

Baş Hareketleri: Karşınızdaki konuşurken sık sık başınızı hafifçe aşağı yukarı hareket ettirerek onu dinlediğinizi ve anladığınızı hissettirin. Söylenenleri kabul edip etmemeniz önemli değildir, sizinle konuşana "anlaşıldım" duygusu yaşatın. Başınızı hafif dik tutun.

Jestler: Çok aşırıya kaçmadan jestlerinizi kullanın. Ellerinizi cebinizde tutmaktan ve kollarınızı kavuşturmaktan, ellerinizle ağzınızı örtmekten kaçınınız. Açık ve anlaşılır jestleri tercih edin.

Postür (Beden duruşu): Ayaktaysanız, dik durun. Oturuyorsanız sandalye ve koltuğunuzu tam olarak doldurun ve arkanıza yaslanın. Birisiyle konuşurken ve birisi doğrudan sizinle konuşurken öne eğilin ve ilginizi gösterin.

Yakınlık: İnsanlara daima, onları rahatsız etmeyecek, mümkün olan en yakın mesafede durmaya gayret edin.

Yöneliş: Daima konuştuğunuz veya sizinle konuşan insana dönük durun, ikiden fazla insanla bir grup oluşturuyorsanız, sizin için önemli olanların dışındakilere merkezini kapatmayın. Mümkün olduğu kadar çok kişiye merkezinizi açık tutun.

Bedensel temas: İnsanları tedirgin etmeden, mümkün olan her durumda bedensel teması kullanın. Özellikle sizden gençlere, aynı cinsiyetten olanlarla, sizden daha alt statüde olanlarla bedensel temas kurmak için her fırsatı değerlendirin.

Dış görünüş: Grup normlarına, toplumsal rol ve statünüze uygun giyinin.

Konuşmanın sözel özellikleri: Çok fazla ve çok hızlı konuşmaktan kaçının. Bir topluluk içinde dinlediğinize yaklaşık olacak eşit miktarda konuşmaya gayret edin. Sesinizin yüksekliğini ve tonunu, bulunduğunuz çevreye göre ayarlayın.

11.7. Kürsüde Konuşma

Kürsüde konuşma becerisi edinmeye küçük yaşlarda başlanmalıdır. Heyecanı, korkuyu ve topluluk baskısını ancak böyle yenebiliriz. Bunu uygulama şansımız olmamışsa veya bunu bize sunan eğitimcilerle karşılaşmamışsak diksiyon kursları önemli bir gereksinim olarak ortaya çıkar.

Kürsüde yapılan konuşma daha etkili olur. Tüm dinleyiciler, o noktaya yönelir ve konuşmayı dinler. Kürsüye giderken öncelikle (imkân varsa prova yapılmalı) rahat, emin ve dik biçimde (abartmadan) normal adımlarla kürsüye gitmeliyiz. Koşarak veya yaylanarak gitmek pek hoş karşılanmaz.

Kürsüye geldiğiniz zaman konuşmaya hemen başlamayın. Dinleyicilerle önce merhabalaşın. Kimlere seslendiğinize bir bakın, sonra göz teması kurup başlayın.

Başlangıcınız kitleye uygun olsun.

Nazik, içten ve doğal olun.

Tebessüm edin.

Jest ve mimiklerinizi kullanın.

Konuşma notlarınızı sıraya koyun, arada bir bakın.

Kıyafetinizin ve görünümünüzün iyi olmasına dikkat edin.

Kürsüye yaslanmayın, güvensizlik belirtir.

Yorgun ve tembel gözükmeyin.

Konuşmanızı farklı yönlerle yapın, bunu yaparken bedeninizi ve gözlerinizi kullanın.

11.8. Göz Temasının Önemi

İletişimde ilk an göz temasıyla önem kazanır hiç kuşkusuz. Ve iletişimde ilk temel göz temasıyla atılır.

Şimdi gelin bir konuşmacı düşünelim diyor, Miray Ankaoglu **Kalemsiz Diksiyon** adlı yapıtında (2017:87-88). Konuşmasını duvarlara, pencereden dışarıya ya da dinleyiciler arasında

bulduğu bir kişinin gözlerinin içine bakarak yapan biri olsun. Bu kişi hakkında tereddütler ortaya çıkması gerekir.

Acaba neden kişilerin gözlerinden gözlerini kaçırmaktadır?

Birincisi, kişilerin bakışlarını üzerinde hissetmek konuşmacıyı rahatsız etmiş olabilir.

İkincisi, konuşmacı bütün gerginliğini bakışlarıyla dinleyicilere ifade etmiş olacağını düşünmektedir ve bu durumunun başkaları tarafından bilinmesini istemiyordur.

Üçüncüsü, kişilerin yüzüne bakmamakla kendisini onlardan gizlemek gibi bir kaçış yolu düşünüyordur.

Ancak şunu hiç unutmamak gerekir; insanlar, gözlerini kaçırın insanlardan pek hoşlanmazlar, onları güven uyandıran bir kişi olarak görmezler ya da göremezler. Bu bağlamda;

Goldilocks İlkesi'ni kullanabiliriz: Göz teması çok az, çok fazla, ya da tam kararında olabilir. En yaygını, elbette çok az göz temasıdır. Bire bir iletişim sırasında çok az göz teması gerçekleşirse yani kişi dinleyicinin gözlerinin içine normların gerektirdiği ölçüde bakmazsa, dinleyicide sıkıldığı, konuşmak istemediği izlenimini uyandıracaktır. Göz temasının eksikliği dinleyicide konuşmacının yalan söylediği izlenimini bile bırakabilir.

Örneğin çocuğumuzdan bir konuda doğruyu söylemesini istediğinizde gözlerinizin içine bakmasını istersiniz. Bunun nedeni gerçekleri konuşmacının gözlerinden okuyabileceğiniz düşüncesidir. Bunun yolu da yeterince uzun süre doğrudan göz temasının sağlanmasıdır. Karşınızdaki kişinin gerçek niyetini öğrenmek için gözlerinin içine bakarız.

Göz temasının eksikliğinde, kendimizi bir şeylerin ters gittiği duygusundan kurtarmamız mümkün değildir. Gergin, güvenilmez görünmek isteyen oyuncunun kullandığı tekniklerden biri de gözlerini kaçırmaktır. Gözlerinizi ne kadar kaçırırsanız o kadar gergin ve güvenilmez görünürsünüz. Bir insanın aynı şeyi bilinçsizce yapması da benzer bir tepki doğuracaktır. Çünkü etki aynıdır.

Bire bir iletişim sırasında güvenilmez bir izlenim bırakmamak için karşınızdakiyle göz teması kurmanız elbette çok zor bir şey değildir. Ancak çok sayıda insanın gözünün içine bakmak sorun yaratabilir. İnsan sayısı arttıkça sorun da karmaşıklaşacaktır.

Bir insanla konuşurken üçüncü biri yanınıza geldi. Karşınızdaki kişiyle kurduğunuz göz teması şimdi ikiye bölünmek zorunda. Gözlerinizi iki insan arasında gezdirmeye başlarsınız. Bu nedenle her ikisiyle kurduğunuz doğrudan göz teması miktarı azalır. Kimi zaman her iki kişinin ilgisini de korumayı becerebilirsiniz. Bazı zamanlarda ise doğrudan göz temasının eksikliği dinleyicilerden birinde istenmediği hissi uyandırır. Daha az göz teması kurduğunuz kişi iletişimden kopar ve doğrudan göz teması kurabileceği birisiyle konuşmaya başlar.

İnsan sayısı arttıkça kişi başına düşen doğrudan göz teması zamanı da azalır. Her bir kişiyle gözlerinin içine bakarak ancak iki sözcük konuşabilirsiniz. Bu da insanların ilgilerini

sürdürmelerini güçlendirir. Bu noktada insanlarla çok az göz teması kurabilmeniz nedeniyle, bire bir iletişimin normlarından tamamen uzaklaşmış olunur.

Dinleyici sayısı iyice artınca, acemi konuşmacı kimseyle göz teması kurma gereği duymamaya ve boşluğa bakarak konuşmaya başlar. Konuşmacının bakışlarını dinleyici açısından değerlendirelim: Gözlerini salonda gezdiriyor, bu yolla gergin ve güvenilmez bir insanla aynı etkiyi yapıyor. Etki aynı olduğuna göre tepki de aynı olacaktır.

Doğrudan göz teması kurmak ya da doğrudan göz teması kurduğunuz izlenimini bırakmak gerektiğini aklınızdan çıkarmamalısınız. Bir diğer yanlış ise çok fazla göz teması kurmaktır. Aşırı göz teması gözlerinizi karşınızdaki insana diktığınız izlenimini bırakacaktır. Bu da normlarımız uyarınca kaba bir davranış olacaktır. Kimi zaman, örneğin bir televizyon röportajında yönetmenin uyarısı doğrultusunda gözlerinizi kameraya diker ve bir başka yere bakamazsınız. Bu duruş da normlarınıza aykırıdır; doğal olarak olumsuz etkiler bırakacaktır.

Neyse ki tüm bu olumsuz etkilerden kaçınmanızı ve "kararında" bir göz teması kurmanızı sağlayacak basit ve etkili yollar var. Yapmanız gereken zaten sahip olduğunuz kimi araçları disiplinli ve dikkatli bir şekilde kullanmaktan ibaret. Emin olun ulaşacağınız sonuçlar harcayacağınız çabaya değeracaktır.

11.9. Duruşun Kopyalanması

Bir topluluk karşısında konuşurken yeni gelen her insanı, yüzünüzü kendisine dönerek selamlamanız gerekir. Dinleyicilerden her biri kabul gördüğünü, sohbete katılmaya davet edildiğini hissetmelidir.

Sizi dinlemek amacı ile bir araya gelen küçük bir topluluğun karşındaysanız, konuşmanız sırasında her dinleyiciye ayrı ayrı dönerek onları sırasıyla selamlamaksınız. Böylece herkes kabul gördüğünü hissedecektir.

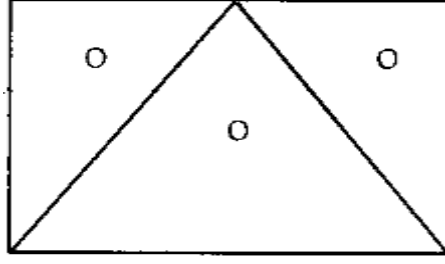
Ancak kalabalık bir toplulukta herkesi tek tek selamlamanız mümkün değildir. İşte bu noktada **kopyalama tekniğini** kullanmanız gerekir.

Kalabalık bir toplulukta herkesle yüz yüze durmanız mümkün olmadığına göre kendinize herkesi temsil edebilecek birkaç kişi seçmeniz gerekir. Bunu gerçekleştirmenin en kolay yolu, salonu zihninizde eşit bölümlere ayırmak ve ardından her bir bölümün merkezindeki insanı seçmektir.

Dinleyicilerin bulunduğu bölümde bir üçgen oluştuğunu hayal edin. Bu üçgenin tabanını en ön sıra, tepesini ise en arka sıranın ortası yani bulunduğunuz yerin tam karşısı oluşturacaktır.

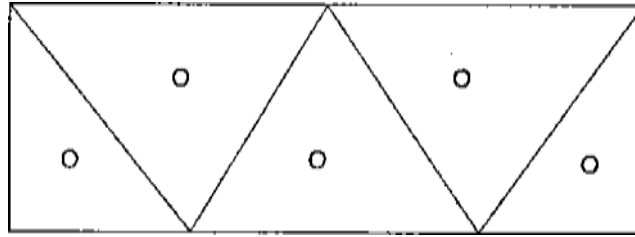
Bu yolla salonu üçe bölmüş olacaksınız: tam önünüzdeki üçgen ve kenarlardaki iki üçgen. Ardından, her bölgenin en ortasındaki insanları selamlayacağınız dinleyici temsilcisi olarak belirleyiniz. (Çizim 1)

En ideali, bu kişinin seçebileceğiniz parlak bir kıyafet giymiş biri olmasıdır. Bu kişi salonun o bölümündeki insanları temsilen selamlayacağınız insan olacaktır.

Çizim 1: Dinleyicileri üçgenlere bölmek

Ender de olsa, salon üçgenlere bölünemeyecek kadar geniş olabilir. Bu gibi durumlarda tüm dinleyicilerin kabul gördüğünü hissedebilmesi için, salonu ek bölümlere ayırmak gerekir. Bunun için yapmanız gereken yanlardaki üçgenleri ikiye bölerek iki ek üçgen oluşturmaktır. Bu üçgenlerin ortasındaki insan o bölgedeki dinleyici temsilcisi olacaktır. (Çizim 2)

Çizim 2: Üçgenleri çoğaltmak

Bu üç (ya da beş) odak noktasına yönelmeniz gerekir. Bu yolla kalabalık bir topluluğun önünde değil, üç beş kişinin karşısında konuştuğunuzu düşünmeye başlayabilirsiniz. Bu düşünce biçimi sizin açınızdan işleri kolaylaştıracak, bire bir iletişim sırasında olduğu gibi davranmanızı mümkün kılacaktır.

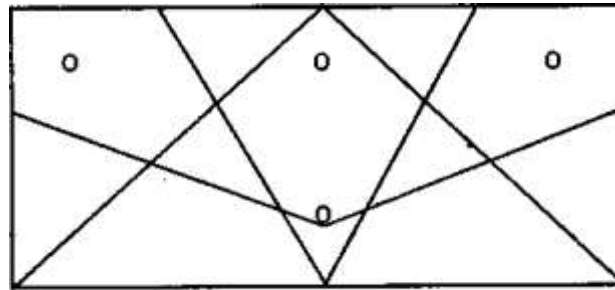
11.10. Odak Noktaları Aracılığıyla Göz Temasının Kopyalanması

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi kalabalık bir dinleyici topluluğunda herkesle göz teması kurmanız mümkün değildir. Dolayısıyla boşuna çabalamayın. Yapmanız gereken bire bir iletişim sırasında göz temasını kopyalamaktır.

Salonu bölümlere ayırmanız gerektiğini öğrenmişsiniz, her bölümün orta yerindeki insanı dinleyici temsilcisi olarak belirlemeyi de... Yapmanız gereken bire bir iletişim sırasında göz temasını kopyalamaktır.

Doğal olarak belirlediğiniz kişiler kendisiyle doğrudan göz teması kurduğunuzun farkına varacaktır. Bu kişilerin gözlerinin içine baktığınızda ilginç bir olgu ortaya çıkar. Sadece gözlerinin içine baktığınız kişi değil o kişinin önündeki arkasındaki sağındaki ve solundaki insanlar da doğrudan kendisine baktığınız hissine kapılır. Buna **dağılma etkisi** adını veriyoruz. Tek bir kişiye baktığınız halde bu etki sayesinde dinleyici kitlesinin üçte birine baktığınız hissini uyandırabilirsiniz. (Çizim 3)

Bu bilinçli ve olumlu yan etkiyi ortaya çıkaran birkaç neden vardır. Odak noktanızın yakınındaki dinleyiciler egolarının etkisiyle salondaki en güçlü kişinin yani sizin, doğrudan kendilerine baktığınıza inanmak isteyecektir. İnsanların doğasında bulunan bu özelliğe güvenmeli ve bunu kullanmalısınız.

Çizim 3: Göz temasının dağılımı

Çizim 3: Göz temasının dağılımı

Salonun belirli bir bölgesindeki odak noktanıza her bakışında dağılma alanındaki herkes doğrudan kendisiyle konuştuğunuz hissine kapılacaktır. Doğrudan o bölgeye dönerek göz teması kurmanız sayesinde bire bir iletişim normları her yönüyle kopyalanmış olacaktır. Bu da, dinleyicilerin tamamının sadece kendisiyle konuştuğunuza inanmasını sağlayacaktır.

Dinleyici sayısı arttıkça ya da dinleyicilerden uzaklaştıkça dağılma alanı da genişleyecektir. Dağılma alanı genişledikçe kendisiyle doğrudan göz teması kurduğunuz zanneden insan sayısı da artacaktır.

Daha da önemlisi, her bir odak noktasına sırayla bakarak bir konuşmacının bırakabileceği en kötü izlenim olan gözlerinizi kaçırdığınızı ve gergin, güvenilmez olduğunuz izleniminden kurtulmuş olursunuz. Bunun yanı sıra dikkatinizi dağıtan bir uğraş olan göz teması kurabileceğiniz birilerini arama çabasına da gerek kalmaz.

Son olarak, geniş bir dinleyici topluluğuna değil sadece üç kişiye hitap ettiğinizi düşünme disiplini edinmiş olmanız sayesinde sözü edilen bire bir iletişim normlarının tamamını da kopyalamış olacaksınız.

Bu noktayı doğru şekilde uygulayabildiğiniz, gerektiği şekilde bakabildiğiniz anda çok etkileneceksiniz. Hatta bu his ve yaşayacağınız şaşkınlık kendinizden geçmenizi bile sağlayabilir. Sonra da yaşayacağınız haz size aynı şeyi tekrarlama isteği uyandıracaktır. Mükemmel! İkinci ve üçüncü odak noktalarınıza da bakın! Bir süre sonra bunu otomatik olarak yapıyor olacaksınız.

Aynı şeyin dağılma bölgesindeki onlarca, yüzlerce hatta binlerce insan için de geçerli olduğunu ve her birinin gözlerinin içine bakmakta olduğunuzu düşünün. Bu yöntemin gücünü hissedin. Birkaç dakika içerisinde salondaki tüm dinleyicilerin sanki sadece onların gözlerinin içine bakıyormuşsunuz gibi sizi pür dikkat dinlediklerini göreceksiniz. Bu sayede bir konuşmacının duyabileceği en güzel söz olan, "Benimle adeta konuşur gibiydi," yorumunu da duyabileceksiniz. Herhangi bir konuşmanın ardından bunun gibi onlarca söz duyarsanız bu, zirveye ulaştığınız anlamına gelir.

Kendine güvenmeyen ya da deneyimi az olan, başka yere bakan bir insana bakamayacağını düşünen bir konuşmacıysanız, odak noktası olarak o kişinin gözlerini değil, saçları, alnı, kravatı, gözlükleri gibi farklı bir yerini seçin. Beş metre uzakta bir dinleyici, konuşmacının alnına mı yoksa gözlerine mi baktığını seçemeyecektir.

Bu teknik sayesinde odak noktanızdaki kişinin dikkatini size vermesini sağlayamazsanız bile konsantrasyonunuz bozulmayacaktır. Unutmayın, kime veya neye odaklanmış olursanız olun, dağılma bölgesindeki insanların hepsi sanki birebir iletişim sırasındaki gibi kendisine baktığınızı hissedecektir.

11.11. Üç Noktalı Göz Temasının Diğer Faydaları

En ilgili dinleyiciler konuşmacılara yakın oturanlardır. En ilgisizler ya da konuşmacının sıkıcı olduğunu düşünenler ise arkalarda oturanlar... Bunun en somut örneği için okul çağlarımızı hatırlayabiliriz. Öğretmenin herkesin istediği yerde oturmasına izin vermemesinin ve herkesin sabit bir yerinin olmasının nedeni budur.

Dileyenin dilediği yere oturabildiği yerlerde en ilgili dinleyiciler konuşmacıya en yakın oturanlardır. Konuşmacının beklediği olumlu tepkileri veren başlarını sık sık sallayarak onayladığını gösteren kişiler de onlardır. Acemi bir konuşmacının dikkati kısa bir süre içerisinde bu kişilere yönelecek ve konuşmasını sadece önde oturan birkaç kişiye yapacaktır.

Doğal olarak arka taraftakiler kendilerini daha da dışlanmış hissedeceklerdir ve konuşmacının ne kadar sıkıcı olduğunu düşünmelerinde ne kadar haklı olduklarını hissedeceklerdir. Konuşmacının bu tutumu yüzünden haklı çıkacaklardır. Bunun sonunda sadece ön sıradakiler beklentileri giderilmiş halde salondan çıkabilecektir.

Bu, sadece konuşmacının kırabileceği bir kısır döngüdür. Bunu gerçekleştirmesinin yolu ise konuşmacının, hayali üçgen haritasındaki yan üçgenlerde yer alanlara seslenmesidir.

Önceden belirlediğiniz odak noktalarına sabit kalmakla en uzaklardakilere de ulaşabilirsiniz. Yan üçgenlere yönelmekle buralardaki odak noktalarına en uzak oturan insanlara yani dağılma alanlarının en ucundaki insanları bile doğrudan göz teması kurulmasını sağlayacak kadar önemli olduklarını hissettirebilirsiniz.

En arkadakileri bile konuşmaya dâhil edebilecek çabanız daha fazla insanın ilgisi ve bağlılığıyla ödüllendirilecektir. Kendisini de konuşmaya dâhil edebilecek bir konuşmacıyı bırakıp gidebilecek insan pek yoktur. Bu kişileri de çekmeyi başardığınız andan itibaren esinlenme planınızı uygulamaya koyabilir ve dinleyicilerin hepsini hedeflerinize ulaştırabilirsiniz.

Dağılma alanından uzakta olan kişiler bile çevresindeki insanların kendilerini konuşmaya kaptırmış olduğunu görecektir ve kendisine öğretildiği gibi bir grubun parçası olmaya çalışacaktır. Biraz disiplin sayesinde kısa bir süre içerisinde belirlediğiniz üç kişiyle göz teması kurma yönteminin basitliğini ve etkileyicini göreceksiniz. Bu sayede birebir iletişim sırasında yapılan göz temasını kopyalayabilecek, bir kez bile bakmadığınız insanlarda bile birebir konuşma etkisini bırakabileceksiniz.

Uygulamalar

Dilkökü Kuvvetlendirme Çalışmaları (Kaplan, 2016: 59-62)

Dilkökü kuvvetlendirme: Dil ucumuzla tek tek alt ve üst dişlerimizi saymaya çalışmaktır! Şimdi üst ve alt dişlerinizi dil ucunuzla saymaya çalışınız. Bunu iki kere ağır şekilde terar ediniz. Dudaklar kapalı halde de yapabileceğiniz bu çalışmalar esnasında, dilinizi; son diştten itibaren ters yöne çevirerek ilk harekete başladığınız yöne geri getiriniz. Diksiyonda tonlama çalışmaları bu yöntemle başlatılmalıdır.

Şimdi de; aşağıdaki ifadelere; **alaycılık, hayret, dedikodu, tikslenme, azarlama, sevgi, kibarlık/kabalık, tehdit, öfke, sabır** katınız.

“-A” Sesi

- A: Bak, O de burada! (az hayretle)
- A: Rica ederim, ne önemi var. (küçümseme)
- A: Ne diyorsunuz? (çok hayretle)
- A: Tadını kaçırdın ama... (azarlamayla)
- A: Daha neler! Üstüme iyilik sağlık” (öfkeyle)

“-Ah” Ünlemi

- Ah: Bir elime geçse! (öfkeyle)
- Ah: Soru sorma fırsatını kaçırdım... (pişmanlıkla)
- Ah: Ben olsaydım... (büyüklenerek)
- Ah: Seni akıl fukarası seni! (tehditle)
- Ah: Yazık oldu emeklerime (hayıflanarak)

“-E” Sesi

- E: Ben ne demiştim? (kızgınlıkla)
- E: Sonra ne oldu? (çok ilgili ve merakla)

-E: Ne olmuş yani? (tersleyerek)

-E: bak hele” Vay küstah vay! (kızgınlıkla)

-E: Ne var, ne yok bakalım? (soruyla)

“-Eh” İfadesi

-Eh: Fena sayılmaz (küçümsemeyle)

-Eh: Be birader yani! (sitemle)

-Eh: İşte geçinip gidiyoruz (hoşnutsuzlukla)

-Eh: Haydi öyle olsun... (kabullenmeyle)

-Eh: Orasını sen bilirsin (tehdit ve uyarıyla)

Uygulama Soruları

Uygulama sorusu bulunmamaktadır.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Türkçe sözcükler yerine Batı dillerinden giren sözcüklere değindikten sonra Batı dillerinin etkisiyle Ek Eylemlerin yanlış kullanılması ve Millet adlarının kullanımı konularını örneklerle irdledik. Neden konuşuruz? Sorusunu yanıtlamaya çalıştık. Topluluk önünde konuşma yöntemlerini açıklayarak etkili konuşma rehberi kapsamında Güzel Konuşma İlkeleri, çevremizde olumlu izlenim yaratacak Beden Dili özellikleri, Göz Temasının önemi, Duruşun Kopyalanması ve son olarak Üç Noktalı Göz Temasının yararlarını örneklerle açıldık.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Millet adlarının kullanımı ile ilgili olarak “Gürcistan- Gürcistanlı” doğru bir kullanımdır.
- 2) Neden Konuşuyoruz? sorusunun yanıtı “Bilgi almak için” dir.
- 3) Etkili konuşma rehberi kapsamında Örneklendirme çok önemli değildir. Zihinlerde duysal olarak görüntülenebilmesi için örneklere başvurmak gereksizdir.
- 4) Güzel konuşma ilkeleri kapsamında Bol bol şaka yapınız ilkesi geçerlidir.
- 5) Konuşma yapmak üzere kürsüye geldiğinizde yapmanız gerekenler arasında Jest ve mimiklerinizi kullanmamaya özen gösterin ve kürsüye yaslanmak sayılabilir.

YANITLAR

- 1) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: GÜRCİSTAN- GÜRCÜ
- 2) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: HAREKETE GEÇİRMEK İÇİN, BİLGİ VERMEK İÇİN, İNANDIRMAK İÇİN, RAHATLATMAK İÇİN, EĞLENMEK İÇİN.
- 3) YANLIŞ
- 4) YANLIŞ
- 5) YANLIŞ

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) Millet adlarının kullanımı ile ilgili olarak aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?
 - a) Kırgızistan- Kırgız
 - b) Kafkasya- Kafkas
 - c) Amerika- Amerikalı
 - d) Azerbaycan- Azeri

e) Gürcistan- Gürcü

2) Kılavuzla yapılan konuşma biçiminde bir yöntem gereklidir. Bu bağlamda aşağıdaki seçeneklerden hangisi söylenemez?

- a) Önce konu ve paragraf başlıklarının doğru saptanması gerekir.
- b) Düşünce akışı düzgün olmalıdır.
- c) Kâğıtlar doğru sıralanmalıdır. 3, 4, 5, 2 gibi sıralanırsa konuşma baltalanır.
- d) Kâğıtlar sert olmalı ki birbirinin içine girmesin.
- e) Kâğıtla göz teması kurulmalıdır. Dinleyiciyle uzun aralar olmalıdır.

3) Etkili konuşma rehberi kapsamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?

- a) Doğru ve samimi iltifatları hiçbir zaman kullanmayın.
- b) Dinleyenlerin üstün oldukları yönlerini keşfetmelerini sağlayın.
- c) Sürekli iyimser ve çözüme dönük yaklaşımlar sergileyin.
- d) Her sözünüz kalbinizden sevgiyle çıksın. Dinleyenleri severek konuşuyorsanız onlar da sizi severek dinleyeceklerdir.
- e) Ne kadar kendinizden eminseniz dinleyenler o kadar sizden emin olacaklardır.

4) Etkili konuşma rehberi kapsamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?

a) Konuşmada doğrunun yanında güzel de ihmal edilmemelidir. Bunun için sanatkârane bir dil ve ifade kullanılmalı; benzetmeler, mecazlar, başka anlama gelecek sözcükler, imâlar, karşıtlıklar, tekrarlar, parlak anlamlar, abartmalar, kişileştirmeler, çift anlamlı ve benzer sözcükler, koşutluklar, ünlemler, hitaplar, örnekler, fıkralar gibi çeşitli söz ve anlam ustalıklarına yerli yerinde başvurulmalıdır.

b) Konuşmada inandırıcı olmaya dikkat edilmeli, bunun için konuştuğuna önce kendisinin inandığını kanıtlayan bir üslup ve tavır ortaya konmalıdır.

c) Konuşmada, sözün ve fikrin uyumuna dikkat edilip ölçülü olarak mimik ve jestlerden bilinçle yararlanılmalıdır. Ses kadar, vücudun da canlı olması dinleyenlerin ilgisini çeker.

d) Konuşmada, tek bir noktaya değil, dinleyenlerin hepsine ve her tarafa bakacak şekilde ölçülü ve kavrayıcı bir hitap tarzı seçilmelidir.

e) Konuşma, doyurmayan bir kısalıkta ya da sabır taşıracak uzunlukta olmalıdır.

5) Güzel konuşma ilkeleri kapsamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlış ifade edilmiştir?

a) İçtenlikten uzaklaşmayınız.

b) Kendinize güveniniz. Rahat olunuz.

c) Sözü gereksiz yere uzatmayınız.

d) Ses, konu ve anlam uyumuna dikkat ediniz.

e) Dedikodu yapınız.

Cevaplar

1) C

2) E

3) A

4) E

5) E

12. BEDEN DİLİNİN YAŞAMIMIZDAKİ ÖNEMİ

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

12.1. Beden Dilinin Yaşamımızdaki Önemi

12.2. Gözler

12.2.1. Göz Bebekleri

12.3. Kaşlar

12.4. Ağız ve Dudaklar

12.5. Baş

12.6. Kollar

12.7. Eller

12.8. Parmaklar

12.9. Bacaklar

12.10. Beden

12.11. Konuşmada İfadeler

12.12. Elin Farklı Konumları

12.13. Tokalaşma

12.14. Beden Dilinde Bölgeler

12.14.1. Kişisel Alan

12.14.2. Bölge Mesafeleri

12.14.2.1. Yasak Bölge

12.14.2.2. Kişisel Bölge

12.14.2.3. Sosyal Bölge

12.14.2.4. Ortak Bölge

12.14.3. Bölge Mesafelerinin Pratik Uygulaması

12.15. Kafa Sallama

12.15.1. Kafayı İki Yana Sallama

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Beden dilinin yaşamımızdaki önemini irdileyiniz.
- 2) Bedin dilinde gözlerin önemini açıklayınız.
- 3) Elin farklı konumlarını örneklerle açıklayınız.
- 4) Beden dilinde bölgeler hakkında bilgi edininiz.
- 5) Kafa sallama konusunda kültürlerarası farklılıklara örnek veriniz.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Beden Dilinin Yaşamımızdaki Önemi	Beden Dilinin Yaşamımızdaki Önemi tüm ayrıntılarıyla kavrar ve uygular.	Alanyazın ve Gözlem Yoluyla

Anahtar Kavramlar

Beden Dili, Gözler, Konuşmada İfadeler, Beden Dilinde Bölgeler, Kafa Sallama

Giriş

Beden dilini öğrenerek gerektiği biçimde hareket etmek eskiden tiyatro ve film oyuncularının işiydi oysa günümüzde iletişim içinde bulunan herkesi ilgilendirmekte hiç kuşkusuz.

Bu bağlamda, Adil Maviş, sözsüz iletişimde 8 anahtar bilgiyi bize aktarıyor Etkili ve Başarılı Konuşma Sanatı adlı yapıtında (2016: 81-84):

- 1) Suskunluğunuzu konuşturun.
- 2) Duygu ve coşkuları gizlemeyin, aksine teşhir edin!
- 3) Kendinizi ne kadar paylaşırsanız onlar da sizi kendilerine o kadar yakın hissederler.
- 4) Sözel içeriği aynı olsa da üslup bazı sözcükleri farklı mesajlara dönüştürebilir.
- 5) İnsanlar gördüklerine inanır.
- 6) Kültürel farklılıklar dikkate alınmalıdır.
- 7) Ne söylediğimiz nasıl söylediğinizle ilişkilendirilir.
- 8) Yargılamanız için deliller tek başına yetersiz kalabilir.

12.1. Beden Dilinin Yaşamımızdaki Önemi

Beden dili, farklı anlamlar içerebilir, bunun için gerçekleşen ortam ve iletişim durumunun incelenmesi gerekir.

- Beden dili kültürden etkilenir.
- Bireysel bir etkinliktir.
- Bilinçsiz olarak yapılan beden dili dışavurumları kişinin, duygularını açıklar.
- Mimikler, jestlere göre, daha evrenseldir. Örneğin: Korku, kızgınlık, mutluluk, dikkat, ilgi ve saldırganlık.
- Jestler, el, kol, baş ve bacaklarımızla, her biriyle “konuşuruz”.
- Eller, insanın kendisini ifade etmede kullandığı en duyarlı organlarıdır. Bunun temelinde ise insanın el becerisinin gelişmesi ile beynin biyolojik gelişmesinin birbirine koşut olması yer alır.
- Kollar, kişisel gücün ifadesidir ve bu nedenle ne kadar rahat hareket ettirilirse kişinin o kadar kendisine güvendiği düşünülür.
- Gövdemizin, başımızın, ellerimiz ve kollarımızın yetersiz kaldığı yerlerde ise bacaklarımız devreye girer.

12.2. Gözler

Gözler yarı kapalı olursa kötülük ve küçümseme, göz kapaklarını indirerek saygı, utanma anlatılır. Heyecanda gözler bir an kapanıp açılır, göz kapakları aşağı iner, baş hafif sallanır. Vücut ürperir, titrer, sık soluma yapılır. Gözlerin iri iri açılması şaşkınlık, hiddet, hayret, dehşet belirtisidir.

12.2.1. Göz Bebekleri

Belli ışık durumlarında, kişinin ruh hali ve tavrı olumludan olumsuz veya olumsuzdan olumluya geçerken göz bebekleri küçülür ya da büyür. Heyecanlanan birisinin göz bebekleri normal büyüklüklerinin dört katına çıkabilir. Tam tersine, kızgın, olumsuz bir ruh hali gözbebeklerinin 'minik boncuk gözler' ya da 'yılan gözleri' olarak bilinen şekilde küçülmesine yol açar.

Flört sırasında gözler oldukça fazla kullanılır, kadınlar gözlerini vurgulamak için göz makyajı yaparlar. Bir kadın bir erkeği seviyorsa ona bakarken göz bebeklerini büyütecek ve erkek de farkında olmadan bu bilgiyi doğru yorumlayacaktır. Bu nedenle romantik buluşmalar göz bebeklerinin büyümesine neden olan loş yerlerde gerçekleşir. Birbirlerinin gözlerine bakan genç âşıklar farkında olmadan göz bebeklerinin büyüüp büyümediğine bakmaktadırlar. Her biri diğzerinin göz bebeklerinin büyümesinden heyecanlanır.

Bebekler ve çocukların göz bebekleri yetişkinlerinkinden daha büyüktür. Yetişkinlerin yanındayken onlara olabildiğince çekici; görünerek sürekli olarak dikkatlerini çekme çabasıyla göz bebekleri sürekli olarak büyür.

Uzman kâğıt oyuncularıyla yapılan deneylerde rakipleri koyu renk gözlük taktığında oyuncuların daha az el kazandıkları görülmüştür. Örneğın, bir poker oyununda rakibine dört as gelmesi durumunda uzman onun göz bebeklerindeki hızlı büyümeyi bilinçli olmadan fark edecek ve bu elde oyunu yükseltmemesi gerektiğini hissedecektir. Rakiplerin koyu gözlük takması göz bebeğı işaretlerini ortadan kaldırarak uzmanların daha az el kazanmalarına neden olur.

Göz bebeğı takibi, fiyat pazarlığı sırasında alıcıların göz bebeğı büyümesini izleyen eski Çinli mücevher tacirleri tarafından kullanılırdı. Yüzyıllar önce Çinliler, gözbebeklerini büyüterek daha arzulanır olabilmek için, gözlerine dulavratotu losyonu damlatırlardı. Aristotle Onassis'in düşüncelerinin gözlerinden, okunmaması için iş görüşmeleri sırasında koyu renk gözlük taktığı bilinirdi.

Eski bir söz, "Biriyle konuşurken gözlerinin içine bak," der." Başkalarıyla konuşurken veya pazarlık yaparken 'göz bebeklerine bakma' egzersizi yaparak gerçek duygularını göz bebeklerinden öğrenmeye çalışınız.

12.3. Kaşlar

Kaşlar çatılarak derin düşünceyi, sertliğı, sağlam bir iradeyi belirtir.

Kaşların başlangıç kısımlarının yukarı doğru kalkıp uç kısımlarının aşağı inmesi ıstırap anlatımıdır.

Öfkede kaşlar çatılır, kaş aralarında derin bir çizgi belirir, burun delikleri açılır, gözlerde şimşek çakar, dudaklar aralanır, alt dişler üst dişlerden önce görünür, sık, sert ve derin soluma yapılır.

Derin sevgide kaşlar kalkar, gözler büyür, ağız hafifçe açılır, dudak kenarları biraz yukarı kıvrılır. Bütün çizgilerde bir tatlı okşayış, bütün yüzde saf bir parlaklık görülür, sakın soluma yapılır.

12.4. Ağz ve Dudaklar

Ağız ve dudaklar, alacağı şekle göre birçok anlam taşıyabilir.

- Sağa aşağı kıvrılmış bir dudak önemsememe, alay anlamına gelir.
- Sola üste açılmış ve dişlerin hafif görüldüğü dudak, kızgınlık belirtisidir.
- Dudakların yarı açık duruşu hayret ve sevinci, çok açılması şaşkınlığı anlatır.
- Dudak kenarlarının aşağıya inmesi üzüntüyü; dudakların büzülerek öne doğru uzaması susmayı, somurtmayı belirtir.
- Dudakların sıkıldığı ve kenetlendiği durum, pişmanlık duygusunu ifade eder.
- Bir olay karşısında şaşkınlık yaşandığında, gözlerle beraber ağız da açılır, alt çene düşer.
- Dolgun dudaklar insanları duyarlı, sıcak ve duygusal gösterir. Bayanların rujlarını dudak dışına taşırmaları bu nedene bağlıdır.
- Dudaklar, sinirlenince ısırılır; endişe anında yalanır.

Erkeklerde sakal, bayanlarda ise estetikli olma hali yüz ifadesinin okunmasını zorlaştıran durumlardır.

"Yüz ifadeniz canlı olsun, sıcak ve dostça tebessüm edin. Yüzünüz çevrenize olan ilginizi yansıtsın. Donuk ve ifadesiz gözükmekten kaçının," gibi öneriler iletişimde başarılı olmanız içindir.

Alt çenenin biraz öne çıkması gaddarlığı, dişlerin birbirine vurması çılgın bir hiddeti anlatır.

12.5. Baş

Başın öne doğru duruşu merak ve gaddarlığı; geriye çekilmesi saygısızlık, korku; yana doğru hafifçe eğilmesi kayıtsızlık, acıma; öne eğilmesi utanç ve korku belirtir. Başı yukardan aşağı sallamak doğrulama, önden arkaya kaldırmak inkâr etme anlamı verir.

12.6. Kollar

- Kolların herhangi biri "gel!" veya "git" emri vermek üzere öne doğru hızla hareket ettirilir.
- Yer göstermek üzere gösterilen yere doğru bükülür.
- Şiddetli hayranlık duygularının belirtilmesinde kolların biri veya her ikisi birden yukarı doğru kaldırılır.
- Cesaret kırıcı bir durum karşısında ümitsizce yanlara bırakılır.
- Bekleyiş ve meydan okuyuşta kollar önde kavuşturulur.

12.7. Eller

- Avuç içi yüreğin üzerine bastırılarak sevgi ve heyecan anlatılır.
- Avuç içi göğsün ortasına bastırılırsa inanmak, iman etmek duygularını belirtir.
- Avuç içinin dışarı doğru çevrilerek itilmesi tikslenme, iğrenme belirtir. Bu ara baş da biraz geriye doğru bükülür.
- Avuçların birini diğeri üzerinde ovalama neşe, sevinç belirtisidir.

12.8. Parmaklar

El jestlerinde özellikle işaret parmağı çok önemli bir rol oynar.

- İşaret parmağı kolla beraber öne doğru uzatılırsa işaret veya kovma anlamı verir.
- İşaret parmağı bükülerek göğse doğru çekilirse yaklaşmayı, çağırmayı, yine işaret parmağı düz olarak ağza yaklaştırılırsa susturmaya çalışmayı belirtir.
- Bütün parmaklar kapatılarak kuvvet ve azim, yumruk gösterilirse tehdit anlatılır.
- Parmaklar bükülmüş olarak işaret parmağı başparmağa sürtülürse para işareti yapılmış olur.
- Eller birleştirilerek parmaklar birbiri içine geçirilirse yalvarma anlamı verir.

12.9. Bacaklar

Bacakların duruşu da çok önemlidir.

- Bacaklardan birinin diğerinden ayrılmış olarak önde durması kuvvet, ataklık ve şiddetli duyguları anlatır.
- Ayakların aynı hizada birbirinden ayrı durması rahatlık, kaygısızlık, meydan okuma veya durgunluk belirtir.
- Bacak bacak üstüne atılmış olarak otururken bir bacağın sık sık sallanması sabırsızlık, sinirlilik belirtisidir.

12.10. Beden

- Bedenin büzülmesi, sırtın kamburlaşması, kolların gövdeye yapıştırılması yılgınlık ve utanma belirtisidir.
- Bunun aksi hayranlık, zafer anlatır.
- İğrenmede beden geriye doğru; istek, merak, ataklıkta ileriye doğru gider.
- Yana veya geriye doğru uzanarak gururu, saygısızlığı veya fizik yetersizliğini anlatır.
- Bedenin öne doğru eğilmesi saygı belirtisidir.

12.11. Konuşmada İfadeler

Karşınızdaki insanın yüzünün neresine baktığınız çok önemlidir.

- Bakışlarınızın dikliği ya da eğikliği sizin kendinize olan güveninizle ilgilidir.
- Bir tartışma sırasında, ilk başta karşısındakinin gözlerine dik bakan kişi, kaybedeceğini anladığında, gözlere yönelik bakışını genelde burun / ağız kısmına doğru yöneltir.
- Gözlerin kısılıp küçülmesinde cevap beklentisi içeren şüphe duyma belirtisi vardır.
- Gözlerin gevşemesi ise cevabını bulduğunu gösterir. Gözler saklanıp yana kayıyor veya bakışlar kaçırılıyorsa ya utanma ya da suçluluk duygusu olduğu anlaşılır.

- Kaldırımda yürürken tanımadığınız insanlara bakışımız normalde bir saniye sürer. Bu sürenin dört saniyeyi aşması o kişinin ilgimizi çektiği anlamına gelir.
- Biriyle konuşurken göz temasımız azalır, dinleyici konumuna geçince artar. Daha fazla dikkatle izleriz.
- İnsanlar unuttuğu bir şeyi hatırlamaya çalışırken göz bebeği tam sola kayar. Hayal kurduğu zaman ise sol üste bakar.
- Kafasında bir şeyler tasarlayan kişi gözlerini sağ üste doğru yöneltir.
- Pişmanlık duyan kişilerin gözlerini yere doğru kaydırıldığı görülür.
- İş görüşmelerinde veya önemli konuşmalarda, alın bölgesine yani göz seviyesinin üstüne bakmak etkili sonuçlar yaratır.
- Yan bakış, gizli ilgi ya da saldırganlık belirtisidir. Aşağıya bakış genelde alçakgönüllülüğü; ayakuçlarına bakmak güvensizliği, sabit ve boş bakış derin düşünceyi ifade eder.
- Bir konuşma sırasında başını kaşıyan konuşmacı, söyleyeceği cümleleri tasarlıyor ve zaman kazanmaya çalışıyordur.
- Konuşma sırasında dinleyici, sık sık ensesini kaşıyorsa söylenilenlere katılmadığını, şüphe içerisinde olduğunu yansıtır.
- Jestlerde aşırıya kaçmamak gerekir. Konuşma yaparken ellerinizi cebinizde tutmaktan ve kollarınızı kavuşturmaktan, ellerinizle ağzınızı örtmekten kaçınmanız olumlu bir imaj yaratır.

Jestlerin verdiği iletileri incelerken kişinin her zaman, benzer durumlarda aynı jestleri göstermediğini unutmamak gerekir.

12.12. Elin Farklı Konumları

Bir orkestra şefinin elinde tuttuğu baton ne işleve sahipse konuşan kişinin elleri de aynı işlevi yürütür. El hareketleri konuşmamıza ritim ve vurgu katarak düşüncemizin duygusal tonunu ortaya koyar. Eller insanın kendini ifadesinde en duyarlı ve en etkili organlarıdır. İnsan elinin becerisinin gelişmesi, beynin biyolojik gelişimine koşuttur. İnsan beyninin düşünüp hayal ettiğini eller gerçekleştirir.

Bir çocuğun parmağının ucunda 1 cm²'de 6.000 sinir hücresi sonlanmaktadır. Bu inanılmaz kapasiteyle insan parmakları arasındaki bir saç kılını ya da bir toz zerresini algılayabilir.

İnsan beyninde başparmak ve işaret parmağını kontrol eden hücrelerin kapladığı alan boş ve bütün duyu organlarının kapladığı alana eşit, ayağın kapladığı alandan da on kat fazladır.

AÇIK EL: Öğretmenin ellerini kullanım şekillerinden birisi avuç içinin açık olarak havaya bakması ve avuç içinin öğrenciye gösterilmesidir. Avuç içi, dışına kıyasla daha duyarlıdır.

Öğretmenin avuç içini kullanım biçimi o öğretmenin duygu, düşünce ve iç dünyasıyla ilgili son derece açık bilgiler verir. Öğretmen sınıfta aynı ses tonu ve sözcükleri kullansa bile sadece avuç içini kullandığındaki farklılık sebebiyle öğrenciyi rahatsız edebilir. Onunla bir çatışmaya sürüklenebilir veya istediklerini zorlamadan yaptırması mümkün olabilir.

Açık duran bir el öğrenciye içini gösterir. Böyle bir el öğrenciye gizli saklısı olmaksızın güven ve dostluk sunar. Uyum ve uzlaşmaya davet eder. Öğretmenle öğrenci arasındaki iletişimi güçlendirir. Öğretmen avuç içini öğrencisine göstermekle, "Benim sizden saklayacak bir şeyim yok, her şeyimle size açığım ve sizden gelecek mesajları almaya hazırım," demek ister.

Öğretmenin eli açıkken söylediği bir şey karşıdakileri rahatsız etmeyecektir. Sınıfta bir otorite kurma hissi uyandırmayacaktır. Açık el iletişim kurmak, ikna etmek ve "Bak elimde bir şey saklamıyorum, doğruyu söylüyorum," demek için iyi bir kullanım olarak kabul edilir. Konuştuğunuz sınıfta kollarını açarak avuçlarınızın içini öğrencilerin görebileceği biçimde yaklaşıyorsanız, onlarla iletişim kurma çabasında olduğunuzu karşınızdaki topluluk rahatlıkla algılar. Ayrıca açık tutulan el, karşınızdaki kişiye karşı duyduğunuz saygıyı da içerisinde verebileceğinizi gösterir.

OTORİTER EL (KAPALI EL): Kapalı tutulan elin avuç içinin aşağı dönük olması elinin tersinin yukarı veya karşıdaki öğrenciye bakması öğretmenin hassas tarafını dünyaya kapattığının işaretidir. O sadece dersini anlatmak için sınıfa girecektir. İletişime kendisini kapatmıştır.

Ders anlatırken sürekli elinin tersini sınıfa karşı tutan öğretmen ya duygularındaki güvensizliği örtmeye çalışıyor ya bilgi eksikliğini saklamaya çalışıyor ya da karşısındaki gruptan sakladığı bir şeyler vardır.

Öğrencilere hitap ederken dikkat etmemiz gereken nokta: Kollarınızın açık, avuçlarınızın yukarıya ya da öğrenciye bakıyor olması ve ellerinizi de hep bel hizanızın üstünde tutuyor olmanızdır. Bu sınıfın algısını ve sizinle olan iletişimini artırır.

Herhangi bir tartışmayı durdurmak, bastırmak isteyen bir başkan, bir arabayı otoriter bir şekilde yavaşlatmak isteyen bir trafik polisi, beraberindeki milletvekillerini otorite altına almak isteyen bir parti başkanı, sınıfını susturmak ve onlarla iletişim kurmak isteyen bir öğretmen avuçları aşağı bakarak ellerini otoriter konumda bastırarak konuşacaktır.

ELİN TEHDİT KONUMU: Öğrencisinin yaptığı bir hatayı, sıkılmış yumruğuyla işaret parmağını kâğıt üzerine uzatarak gösteren öğretmen hiçbir mazereti kabul etmeyeceğini göstermektedir ve bu bir hakarettir.

Öğrenciyi tahtaya kaldırırken yumruğunuzu sıkıp işaret parmağınızı öğrenciye uzatarak sen kalk, dediğimizde karşımızdaki kişiye iki mesaj gönderiyoruz: Birincisi, "Senin ismini söylemediğim için varlığını kabul etmiyorum", İkincisi ise, " Ben her ne kadar gülümsüyorsam bile tahtaya kalkınca sana öyle sorular soracağım ki çözemeyeceksin." Öğrenci bir eşya değildir. Ona değer vermeli ve işaret parmağımızla tehdit ederek değil açık elimizle ismini söyleyerek tahtaya kaldırmalıyız.

İKİ ELİN MAKAS GİBİ KİŞİDEN YANA AÇILMASI: Bu çok şiddetli bir reddediş ifadesidir ya da teklif edilen şeyleri kesinlikle kabul etmediğini ifade eder.

ELİN YUMRUK YAPILARAK KULLANILMASI: Yumruk insanı koruyan doğal bir silahtır. Yumrukla sadece yüze ve karna vurulmaz. Yumruk tehdit edici bir biçimde sallanabilir. Masaya dayanabilir ve hiç değilse yumuşak bir hareketle havada tutulabilir. Yumruğu masaya vurmak kabalıktır. Ellerle yapılan en saldırgan jest budur.

AVUÇ İÇİNİN YUKARI BAKMASI: Öğretmen, bu durumda son derece yumuşak bir şekilde öğrenciden kendi fikrine katılmasını istiyor demektir. Bir fikri, bir öneriyi, bir izlenimi veya bir daveti açık el jestiyle yapan öğretmenin davranışı karşı görüşlere ve tekliflere de hazır olduğunu gösterir.

AVUÇ İÇİNİN AŞAĞI BAKMASI: Böyle bir davranış artmış olan gerginliği kontrol etmek isteyen soğukkanlı bir yaklaşımın işaretidir. Bu jest, uygulayana, karşı tarafta direnç doğurmayan bir üstünlük verir.

İKİ ELİN AVUÇ İÇLERİNİN KARŞIYA BAKMASI: Bu hareket öğretmenin karşıdan gelen teklif ve eleştirilere karşı çıkmasıdır. Öğrenciyle kendisi arasında aşılmaz bir duvar örmüştür. Bu davranış karşı tarafı durdurmayı kendi sınırlarından içeri sokmamayı amaçlar.

ELLER KENETLİ: Genel bir olumsuzluğun, bir hayal kırıklığının habercisidir. Ders anlatırken öğrencinin ilgi alanı dışına çıktıysanız ve artık ona hitap etmiyorsanız öğrencinin ellerini masanın üzerinde kenetlenmiş ve gittikçe yukarı çıkmış bulacaksınız.

ELLERİN ÖNDE ve ARKADA BİRLEŞMESİ: Ellerin arkada birleşmesi kişinin kendine olan özgüvenini ve meydan okumayı anımsatır. Saklayacak ve korkacak bir şeyinizin olmadığını karşınızdakine gösterirsiniz.

Elleri bedeninin arkasına kavuşturma otoriteyi temsil eden polis, öğretmenler ve subaylar arasında görülen bir jesttir.

Genelde bu, koridordan geçen lise müdürü Mahmut Hoca yürüyüşüdür. Genellikle bu durum, göğsün öne çekilmesi, omuzların yükselmesi, burnun havaya kalkmasıyla tamamlanır.

Ellerin önde birleşmesi ise itaati ve kendine olan güvensizliği gösterir. Ve genelde boynun eğilmesi vücudun küçülmesi ve omuzların düşmesiyle desteklenir. Karşınızdakine, “vur enseme al ağzımdaki ekmeği” havasını verirsiniz.

BİLGE DURUMU: Bu durum kişiye daha çok "Ben biliyor görünüyorum," havası vermektedir. İki elin parmakları birleştirilir, burun hafif yukarıya kaldırılır, bakışlarda ve yüz hatlarında konuya tam hâkimiyet vardır.

12.13. Tokalaşma

Tokalaşma biçimi insanın hem kişiliğini hem de statüsünü belli eden hareketlerdir. Tokalaşma, karşınızdaki kişinin elini sıkma şeklimizden, sıkma süresi ve şiddetine kadar hep mesajlarla dolu bir süreçtir. El sıkma biçimlerinin ne anlama geldiğini bilirsek, insanların kişiliklerine ait önemli ipuçları elde ederiz.

Eşit Statüde Tokalaşma Tarzı

İki el birbirini kavrar ve avuç dışları tam sağ ve tam sol yönlüdür. "V" biçiminde açılan ellerin birbirini sarma biçimidir.

Her iki kişinin de kendi varlığını ve güven veren bir tokalaşma türüdür.

Üstünlük Belirten Tokalaşma Tarzı

Avuç içleri yere bakar şekilde yapılan el sıkma şeklidir. Avuç içinin yere dönük olması, kişinin karşısındakine güçlü ve üstün olduğu izlenimini vermek amacını taşır. Yapılan araştırmalar, üst düzey yöneticilerin büyük çoğunluğunun avuç içleri yere bakar şekilde el sıkıştıklarını ortaya koymuştur.

Boyun Eğen Tokalaşma Tarzı

Parmak uçlarının diğer kişinin avucuna bırakılarak yapılan tokalaşma şeklidir. Genellikle özgüven eksikliği olan, çekingen ve endişeli insanlarda bu tarz görülür. Bayanlarda çok sık görülen bu tarz, onlar için aynı anlam ve belirtiyi göstermez. İltifat ve incelik bekleme duygusu ağır basmaktadır. Özel duyguların yansıtılması, güven ve samimiyet hislerinin belirtilmesi amacıyla bazen karşınızdaki kişinin elini iki elimizle sıkabiliriz. Yine benzer duygularla tokalaşırken karşınızdakinin kolunu veya omzunu sol elimizle tutmak bazen duygusal yakınlaşmayı artırır.

Ancak bu tür davranışlar sadece çok yakın arkadaşlar arasında yapılırsa anlamlı olur. Üst düzey bir yöneticinin başarılı, genç bir çalışanına veya öğretmenin başarılı bir öğrencisine bu şekilde yaklaşmasının o kişilerin motivasyonunu artırdığı görülmüştür.

Tokalaşma işlemini kimin başlatacağı ve bunun zamanlaması önemlidir. Esas olarak el uzatma işleminin ev sahibinden misafire, yöneticiden memura, yaşça büyük olandan küçüğe, bayandan erkeğe doğru gerçekleşmesi gerekir. Ancak aradaki yakınlık ve samimiyet derecesine göre bu değişebilir.

Tokalaşmamız ne boyun eğen ne de üstünlük taslayan bir tarzda olmalı. Tokalaşmamız içten ve samimi olmalı. Ortam uygunsa hafif tebessümle desteklenmeli.

Tokalaşırken güç denemesi yapmak, hem karşı tarafta olumsuz duygular yaşatır hem de o kişinin şiddete eğilimli olduğunu açığa çıkarır.

12.14. Beden Dilinde Bölgeler

Bölge, kişinin kendi vücudunun uzantısıymış gibi benimsediği alan veya boşluktur. Her birimizin çitlerle çevrili evi, arabasının içi, yatak odası veya sandalyesi vardır. Vücudun etrafındaki bu boşluğa müdahale edildiğinde insanların tepkileri nasıl olur?

12.14.1. Kişisel Alan

Çoğu hayvanın vücudunun etrafında kendi kişisel alanları olarak sahip çıktıkları belli bir boşluk vardır. Bu boşluğun büyüklüğü temelde hayvanın yetiştiği alanın ne kadar sıkışık olduğuyla ilişkilidir. Afrika'nın uzak bölgelerinde yetişen bir aslanın bölgesindeki *boşluk*, o bölgedeki *aslan popülasyonunun* yoğunluğuna bağlı olarak elli kilometre veya üzerinde bir çapa sahip olabilir. Öte yandan esaret altında yetiştirilen bir aslanın kişisel alanı sıkışık koşulların doğal bir sonucu olarak sadece birkaç metrelik bir büyüklüğe sahip olabilir.

Diğer hayvanlar gibi insanın da kendisiyle taşıdığı portatif bir 'HAVA KABARCIĞI' vardır ve bu kabarcığın büyüklüğü yetiştiği bölgedeki nüfus yoğunluğuyla ilişkilidir. O halde bu kişisel bölge mesafesi kültürel olarak belirlenir. Japonlar gibi bazı kültürler kalabalığa alışırken bazı başka kültürler geniş açık alanlara alışıktır ve mesafeyi korumayı sever.

12.14.2. Bölge mesafeleri

12.14.2.1. Yasak Bölge

Kişiler bu bölgeyi kendi mallarıymış gibi benimsedikleri için tüm bölgeler arasında en önemli olanı "yasak bölge"dir. Sadece kişiye duygusal olarak yakın olanların bu bölgeye girmesine izin verilir. Yasak bölge içerisinde bir de sadece fiziksel temas sırasında girilebilen ve vücuttan uzaklığı 15 cm olan bir alt bölge vardır. Bu I da yakın yasak bölgedir.

12.14.2.2. Kişisel Bölge

Bu bölge kokteyllerde, ofis partilerinde, sosyal etkinliklerde ve arkadaş toplantılarında başkalarıyla aramızdaki mesafedir.

12.14.2.3.Sosyal Bölge

Yabancılarla, örneğin evimizde tamirat yapan-tesisatçı veya doğramacı, postacı, bakkal, işyerindeki yeni eleman ve çok iyi tanımadığımız kimselerle aramızdaki mesafedir.

12.14.2.4. Ortak Bölge

Kalabalık bir gruba hitap ettiğimizde paylaştığımız mesafe ortak bölgedir.

12.14.3.Bölge Mesafelerinin Pratik Uygulaması

Normal olarak yasak bölgemize başka birisi aşağıdaki iki nedenle girer. Birincisi yakın bir akraba veya arkadaşdır ya da bize cinsel olarak yaklaşmaya çalışmaktadır. İkincisi ise karşımızdakinin saldırgan olması ve bize saldırmak üzere olmasıdır. Kişisel ve sosyal bölgelerimize yabancıların girmesine dayansak da bir yabancıнын yasak bölgemize girmesi vücudumuzda fizyolojik değişikliklere neden olur. Kalp kanı daha hızlı pompalar, adrenalin salgısı yoğunlaşır ve olası bir 'kaç veya saldır' durumuna hazırlık yapılırken beyin ve kaslara daha fazla kan gider.

Konserler, sinema, asansörler, tren veya otobüslerin kalabalık olması başka kişilerin yasak bölgelerine girilmesini kaçınılmaz kılar. Batı kültürlerinde insanların sıkışık bir asansör veya toplu taşıma aracı gibi kalabalık ortamlarda katı bir şekilde uydukları bir dizi yazılı olmayan kural vardır.

- Tanıdığınız birisi dâhil olmak üzere kimseyle konuşmamalısınız.

- Asla başkalarıyla göz teması kurmamalısınız.
- "Poker suratı" takınmalısınız, duygularınızı belli etmemelisiniz.
- Elinizde kitap veya gazete varsa ona gömülmüş görünmelisiniz.
- Kalabalık ne kadar fazlaysa o kadar az hareket edebilirsiniz.
- Asansörlerde başınızın üzerindeki kat numaralarını seyretmek zorundasınız.

12.15. Kafa Sallama

Dünyanın her yerinde "evet" anlamına gelir, onaylamadır.

12.15.1. Kafayı İki Yana Sallama

"Hayır" anlamına gelir, reddetmedir. Açık avuçlar, hafif kamburlaştırılmış omuzlar, kalkık kaşlar ile omuz silkme: "Bilmiyorum," anlamına gelir ve bahsedilen şeyden haberiniz olmadığını da konuyla ilgilenmediğinizi göstermek için kullanılır.

Ancak, beden dilinin ölçülü kullanılması gerekir. Beden dilinin, sözlü iletişimin yerine geçmemesi gerekir. Sözsüz iletişimde baş hareketleri, gözlerin kullanılması, el ve kol hareketleri, bedenin öne-arkaya eğik olması, boyun ve omuzların kullanılması gibi durumların, sözlü iletişimi desteklemesi gerekir. Bu uzuvların aşırıya kaçarak ölçüsüz, orantısız, dengesiz kullanılması doyurucu bir sözlü mesajın etkisini azaltabilir hatta olumsuzla çevirebilir.

Başarılı bir iletişimci (iletişim kompetanı/uzmanı), iletişim kurduğu kişi ya da kişilerin sadece söylediklerini değil, yüzü, eli, kolu, bedeni, kullandığı renk, arada tuttuğu mesafe, sesin tonu vb. sözsüz iletişim ipuçlarıyla aktardıklarını *duyar, gözler, hisseder ve kokusunu alır*, çünkü her bir iletişimsel ifade aslında sözsüz parçasını da yanında taşır.

Uygulamalar

İnsan beden dilini istemli ve istemsiz olmak üzere iki şekilde kullanır. İstemsiz beden dili kişinin iradesi dışında gösterdiği tepkilerdir. İletişimde ise istemli beden dili kullanılır. Kişi başını, gözlerini, ellerini, kollarını, bacaklarını farklı şekillere sokarak kendisini ifade eder, iletişim kurar. Konuşmada istemli beden dilini kullanmanın yanında istemsiz beden dilini de kontrol altında tutmak önem taşır. Örneğin, kişi kızgın, üzgün, korkmuş olduğunu karşındakilere belli etmemesi gereken durumlarda bu duygularını ifade edecek beden hareketlerini yapmamaya ya da en azından kontrol altında tutmaya çalışmalıdır.

Bir yabancı atasözüne göre *"İlk intiba son intibadır"* (*First impression is the last impression*). Kişinin dış görünüşü insanlar üzerinde ilk bakışta olumlu ya da olumsuz bir izlenim/intiba oluşturur. Bu nedenle iyi bir konuşmacının öncelikle kendisine çekidüzen vermesi gerekir. Bu bağlamda, Topçuoğlu ve Özden'e (2012: 98) katılmamak olanaklı değil hiç kuşkusuz.

Bu konuda Bu konuda Nasrettin Hoca'nın çok bilinen şu fıkrası da dikkate değer bir örnek olacaktır.

"Hoca bir gün, çağrıldığı ziyafete, eski elbisesi ile gider. Hiç kimse Hocaya ilgi göstermez, buyur etmez. Bu duruma canı sıkılan Hoca, nede nin kıyafeti olduğunu düşünerek, evine gidip yeni aldığı kürkünü giyer, tekrar ziyafet verilen eve gelir. Hocayı kürküyle görenler, onu kapıda karşılayıp başköşeye alırlar. Sıra yemeğe gelince, Hoca kürkünün ucunu sofraya uz tarak, "Ye kürküm ye" demeye başlar. Bundan bir şey anlamayanlar, "Hayır ola Hoca, ne oluyor?" deyince, Hoca da, itibar bana değil, kürke olunca bu yemekleri yemek elbette onun hakkıdır! der!"

Ayrıca, dinleme etkinliği aynı zamanda bir izleme etkinliğidir. Görsel materyaller içerisinde resim, grafik, fotoğraf, sunu vs. yanında konuşmacı da bulunur. Bu sebeple dinleme/izleme etkinliğinin daha iyi yapılabilmesi için konuşmacının öncelikle dış görüntüsüne özen göstermesi gerekir. Konuşmacının dinleyicileri etkilemesinde konuştuğu konunun içeriği dışında görünüş, beden hareketleri, jest ve mimikleri ve konuşma üslubunun yeterli olması gerekir.

Uygulama Soruları

Uygulama sorusu bulunmamaktadır.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Beden Dilinin Yaşamımızdaki Önemi kapsamında Gözler, Göz Bebekleri, Kaşlar, Ağız ve Dudaklar, Baş, Kollar, Eller, Parmaklar, Bacaklar, Beden, Konuşmada İfadeler, Elin Farklı Konumları, Tokalaşma, Beden Dilinde Bölgeler (Kişisel Alan), Bölge Mesafeleri (Yasak Bölge, Kişisel Bölge, Sosyal Bölge, Ortak Bölge), Bölge Mesafelerinin Pratik Uygulaması, Kafa Sallama (Kafayı İki Yana Sallama) konuları örneklerle ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Beden Dili toplumsal bir etkinliktir.
- 2) Yakın yasak bölge kokteyllerde, ofis partilerinde, sosyal etkinliklerde ve arkadaş toplantılarında başkalarıyla aramızdaki mesafedir.
- 3) Başı yukardan aşağı sallamak inkâr etme, önden arkaya kaldırmak doğrulama anlamı verir.
- 4) Avuçiçinin içe doğru çevrilerek itilmesi tikslenme, iğrenme belirtir. Bu ara baş da biraz geriye doğru bükülür.
- 5) İnsanlar unuttuğu bir şeyi hatırlamaya çalışırken göz bebeği tam sağa kayar. Hayal kurduğu zaman ise sol üste bakar.

YANITLAR

- 1) YANLIŞ
- 2) YANLIŞ, KİŞİSEL BÖLGE
- 3) YANLIŞ
- 4) YANLIŞ
- 5) YANLIŞ

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Ağız ve dudaklar hakkında yanlış ifade edilmiştir?
 - a) Sola aşağı kıvrılmış bir dudak önemsememe, alay anlamına gelir.
 - b) Sola üste açılmış ve dişlerin hafif görüldüğü dudak, kızgınlık belirtisidir.
 - c) Dudakların yarı açık duruşu hayret ve sevinci, çok açılması şaşkınlığı anlatır.

- d) Dudak kenarlarının aşağıya inmesi üzüntüyü; dudakların büzülerek öne doğru uzaması susmayı, somurtmayı belirtir.
- e) Dudakların sıkıldığı ve kenetlendiği durum, pişmanlık duygusunu ifade eder.

2) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Kollar hakkında yanlış ifade edilmiştir?

- a) Kolların herhangi biri "gel!" veya "git" emri vermek üzere öne doğru hızla hareket ettirilir.
- b) Yer göstermek üzere gösterilen yere doğru bükülür.
- c) Şiddetli hayranlık duygularının belirtilmesinde kolların biri ya da her ikisi birden yukarı doğru kaldırılır.
- d) Cesaret kırıcı bir durum karşısında ümitsizce yanlara bırakılır.
- e) Bekleyiş ve meydan okuyuşta kollar arkada kavuşturulur.

3) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Parmaklar hakkında yanlış ifade edilmiştir?

- a) İşaret parmağı kolla beraber öne doğru uzatılırsa işaret ya da kovma anlamı verir.
- b) İşaret parmağı bükülerek göğse doğru çekilirse yaklaşmayı, çağırmayı, yine işaret parmağı düz olarak ağza yaklaştırılırsa susturmaya çalışmayı belirtir.
- c) Bütün parmaklar açılarak kuvvet ve azim, yumruk gösterilirse tehdit anlatılır.
- d) Parmaklar bükülmüş olarak işaret parmağı başparmağa sürtülürse para işareti yapılmış olur.
- e) Eller birleştirilerek parmaklar birbiri içine geçirilirse yalvarma anlamı verir.

4) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Beden hakkında yanlış ifade edilmiştir?

- a) Bedenin büzülmesi, sırtın kamburlaşması, kolların gövdeye yapıştırılması yılgınlık ve utanma belirtisidir.
- b) Bunun aksi hayranlık, zafer anlatır.
- c) İğrenmede beden ileriye doğru; istek, merak, ataklıkta geriye doğru gider.
- d) Yana ya da geriye doğru uzanarak gururu, saygısızlığı ya da fizik yetersizliğini anlatır.

e) Bedenin öne doğru eğilmesi saygı belirtisidir.

5) Açık el konumu ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

a) Açık duran bir el karşıdaki kişiye içini gösterir.

b) Karşıdaki kişiye gizli saklısı olmaksızın güven ve dostluk sunar.

c) Uyum ve uzlaşmaya davet eder.

d) Açık el iletişim kurmak, ikna etmek ve "Bak elimde bir şey saklamıyorum, doğruyu söylüyorum," demek için iyi bir kullanım olarak kabul edilir.

e) Açık tutulan el, kendinize duyduğunuz saygıyı gösterir.

Cevaplar

1) A

2) E

3) C

4) C

5) E

13. SPİKER İÇİN NOTLAR

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

13.1. Spiker İçin Notlar

13.2. Radyoda Sunum Teknikleri

13.2.1. Haber

13.2.2. Müzik Programı

13.2.3. Eğlence Programı

13.2.4. Röportaj

13.2.5. Konser

13.2.6. Naklen Yayın

13.3. Spor Spikerliği

13.4. Televizyon Sunuculuğu

13.4.1. Televizyon Sunucusunun Özellikleri

13.4.2. Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları

13.4.3. Televizyon Sunucusu Neler Kullanır?

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Türkiye’de radyo yayıncılığının tarihçesini araştırınız.
- 2) Türkiye’de televizyon yayıncılığının tarihçesini araştırınız.
- 3) İyi bir televizyon sunucusunun özelliklerini örnekler vererek belirtiniz.
- 4) Televizyon sunuculuğunun radyo sunuculuğundan farkları nelerdir? Açıklayınız.
- 5) Televizyon sunucusunun kullandığı aygıtları belirleyiniz.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Radyoda Sunum Teknikleri Televizyon Sunuculuğu Televizyon Sunucusunun Özellikleri Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları Televizyon Sunucusu Neler Kullanır?	Radyoda Sunum Tekniklerini tanır. Televizyon Sunuculuğu hakkında bilgi sahibi olur. Televizyon Sunucusunun Özelliklerini bilir. Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları kavrar. Televizyon Sunucusunun Neler Kullandığını bilir.	Alanyazın ve Gözlem Yoluyla

Anahtar Kavramlar

Radyoda Sunum Teknikleri, Televizyon Sunuculuğu, Televizyon Sunucusunun Özellikleri, Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları

Giriş

Spikerlik ya da sunuculukta başarılı olabilmenin başta gelen şartının doğru ve güzel konuşabilmek olduğunun altını bir kez daha kalın çizgilerle çizdikten sonra, bu şartın meslekte ilerleyebilmek için tek başına bir işe yaramayacağını da belirtmek gerekir. Her meslekte olduğu gibi günümüz spikerliğinde de belli bir dalda uzmanlaşmak şart olmaya başladı. Kendinizi hangi alanda yetiştirmek istediğinize karar verin ve o konuda özel çalışmalar yapın. Bir spikerden (özellikle radyoculukta) her tür yayını sunması istenebilir ama iyi haber okuyan, müzik programlarını iyi sunan, haber-programlarda daha başarılı olan, spor spikerliğinde ya da röportajlarda fark yaratan kişiler, ilerde aranan isimler olarak öne çıkacaklardır. Yayıncılık amatör bir ruh gerektirdiği kadar profesyonel bir disiplin ve uzmanlık da ister.

13.1. Spiker İçin Notlar

Radyo ya da televizyon yayıncılığı bir ekip işidir. Spikerler bu ekibin önemli bir parçasıdır ancak bu önem onları ekibin diğer kişilerinden üstün kılmaz. Hoşgörüyü elden bırakmayan, arkadaşlarına tepeden bakmayan spikerler sevilen ve aranan isimler olarak kendi meslektaşları arasında fark yaratacaktır.

13.2. Radyoda Sunum Teknikleri

Doğru, güzel ve akıcı bir dil kullanmak bütün program ve sunum türleri için geçerlidir. Bunun dışında, farklı program türleri için farklı sunum teknikleri kullanılmaktadır. Haberde kullanılan tekniklerle, röportajda kullanılan teknikler arasında farklılıkların olması doğaldır.

13.2.1. Haber

Radyo ve televizyonculuğun en önemli işlevlerinden biri yurtta ve dünyada olup bitenleri hızlı, doğru, tarafsız ve anlaşılır bir şekilde dinleyicilere ulaştırmak; yani “haber” vermektir. Hangi haberin, ne zaman ve ne şekilde dinleyiciye ulaştırılacağı, “Haber Merkezi’nin” işidir. Zincirin son halkası ise sunumdur.

Haber, radyo ve televizyonculuğun en ciddi alanıdır. Doğal olarak spikerin de habere, bu ciddiyeti arkasına alarak hazırlanması beklenir. Burada önemli olan onca emek ve zaman harcanarak mikrofonun önüne kadar getirilen haberin, dinleyiciye özenle aktarılmasıdır. Bunun için habere mutlaka önceden göz atmak gerekir. Haber hazırlamak, zamanla yarışmakla eş anlamlı olduğundan, bülten stüdyoya, okunması gereken saatten ancak birkaç dakika önce gelir. Bazen bu süre saniyelerle ölçülür, öyle sıkışık anlar olur ki siz haberin birinci sayfasını okurken, ikinci sayfa daha elinize gelmemiştir. Böylesi özel durumların haricinde çoğu zaman habere göz gezdirebileceğiniz birkaç dakikanız vardır. Bu süreyi iyi kullanmak, metin üzerinde kesin hâkimiyet kurmak şarttır. Eğer deşifre yeteneğiniz varsa ya da siz bunu geliştirmek için özel yöntemlerle çalıştıysanız işiniz nispeten kolaydır. Ama bu, hemen sahip olabileceğiniz bir özellik değildir. Çok çalışmanız, sonrasında da belirli bir deneyime sahip olmanız gerekir.

Radyoda haber okumak sanıldığından daha zordur. Bunun nedenleri “televizyondaki görüntü desteğinden yoksun olunması” ve “radyo dinleyicisinin genellikle başka bir işle uğraşıyor olmasıdır”. Televizyon göze ve kulağa hitap ederken radyo sadece kulağa hitap eder. Ayrıca televizyonda haber izleyen kişi o sırada genellikle sadece o işi yapıyordur. Ama radyo dinleyicisi farklıdır. Radyonun en büyük avantajlarından biri olan “birçok başka işle uğraşan dinleyiciye ulaşmak” burada dezavantajdır. Bunu avantaja dönüştürmek, dinleyicinin ilgisini okuduğunuz habere çekmek spiker olarak sizin görevinizdir. Bunun için elinizdeki sınırlı sayıdaki silahı iyi kullanmanız gerekir.

Ses: Bu silahların başında sesiniz gelir. (Burada bahsettiğimiz sesinizin güzelliği değildir. Zaten sesiniz güzel olmasa bu mesleği yapıyor olmazdınız.) Sesin iyi kullanılması doğal olarak dinlenirliğin artması demektir. Net, kolay anlaşılabilir, boğuk olmayan bir ses tonu kullanmak ya da buna elden geldiğince çaba göstermek gerekir. Bunu sağlamak için öncelikle sesin maskeye taşınması önemlidir. Genel kanı, “sesim ne kadar pes çıkarsa o kadar güzeldir” şeklindedir. Bu, bazı programlar için doğru olsa da haber için yanlıştır. Sesi mümkün olduğu kadar önde kullanmak, anlaşılabilirliği artıracığından, birinci tercih olmalıdır. Unutulmamalıdır ki radyo dinleyicisi, duyduğu sesi daha iyi anlamak için özel bir çaba sarf etmeyecektir. Durum böyle olunca da burada iş spikere düşmektedir. Haber okurken kulağa hoş gelen, anlaşılabilir, boğuk olmayan bir ses tonu kullanılmalı ve dinleyiciden söylenenleri anlayabilmek için özel bir çaba harcaması istenmemelidir.

Tempo: Haberin temposu, programdan farklıdır. Haber, ortaya çıkış özelliğinden dolayı yaşamın temposunu, zamanın akışını içinde barındırır. Bir olayın haber olabilmesi için birçok özellik gerekir. **Toplumsal olması, nesnel olması, güncel olması ve zamanında dinleyiciye ulaştırılması haberin olmazsa olmazlarıdır.** Unutulmamalıdır ki haber, zamanında dinleyiciye ulaştırılırsa haberdur. Böylesi yoğun tempo içinde sunum da bu bütünden ayrı değildir. Tüm bunların ışığında haber temposunun yüksek olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Burada söyleyemeyeceğimiz şey ise bu tempoyu yakalamak için, dakikada kaç kelime okunması gerektiğidir. Burada belirleyici faktör, spikerin sesinin özelliğidir. Dakikada 120 kelime, kimi sese göre son derece yavaş kalırken, kimi sese göre çok tempodur. İki spikerin birlikte seslendirdikleri bir haber sunumundan örnek verelim: Bas bir sese sahip bir erkek spiker, dakikada 120 kelime okuyorsa bu dinleyici tarafından gayet tempolu bir sunum olarak algılanır. Hemen sonrasında soprano sese sahip bir kadın spiker yine dakikada 120 kelime okursa, dinleyici tarafından “yavaş okuyor” şeklinde yorumlanabilir. Buradan hareketle kesin bir sayı vermenin yanlış olacağını söyleyebiliriz. Doğru olan, her spikerin haber temposunu kendisine göre ayarlaması olacaktır.

Canlılık: Sesin iyi kullanılması ve temponun iyi ayarlanması sonucunda ortaya çıkacak olan canlı bir sunuma, haber içeriğinin özelliğine göre ekstra bir canlılık katmak, sunumu zirveye taşımak anlamına gelir. Yine de bu, her haberde uygulanması gereken bir teknik değildir, örneğin bir şehit cenazesi ya da onlarca kişinin yaşamını yitirdiği kazanın sonrasında bu kişilerin cenaze törenlerinin halka aktarılmasında böyle bir çabaya girmek son derece yanlıştır. Böyle bir sunum tekniği, genellikle tam o sırada gelişen olayların sunumu ya da tüm toplumu ilgilendiren millî bir meselenin sonuçlarının aktarılması ya da yine toplumun bütününe heyecanlandıran haberler sırasında kullanılabilir.

13.2.2. Müzik Programı

Eğlendirmeyi, dinlendirmeyi, kültür paylaşımını müzik aracılığıyla başarmayı amaç edinen programlardır, müzik programları. Tümüyle doğaçlama bir sunumla gerçekleştirilebileceği gibi, metne bağlı olarak da gerçekleştirilebilir, iki durumda da sunum

tekniki aynıdır. Çoğu zaman tempolu bir sunum tarzı gerektirir. Fakat bunun dozu çok iyi ayarlanmalıdır. Dinleyiciyi rahatsız edecek bir tempoya asla ulaşılmamalıdır.

Müzik programlarında temponuzu belirlemek için iki yol kullanabilirsiniz. İlki, temponuzu, çalacağınız müziklerin temposuna göre ayarlamaktır. Anonsunuzun ve çalacak olan müziğin temposunun birbirini tutması, estetik olur. Bir bütünlük sağlayacağından, dinleyici tarafından olumlu karşılanır. İkincisi, günün dilimlerine göre tempo belirlemektir. Sabah saatlerinde, insanların uyanmaya ve güne hazırlanmaya ihtiyaçları vardır. Bu yüzden tempo yüksek tutulmalı, insanların size eşlik ederek güne zinde başlamaları sağlanmalıdır.

Öğle saatlerinde daha dingin bir tempo kullanılabilir, öğleden sonra, özellikle yemek saatlerinin ardından çöken rehavetin ortadan kaldırılabilmesi için tempo yine yükseltilebilir. Akşamüstü artık gün uğurlanmaya başlanmış, insanlar yorgun düşmüş, evlerine, sakin ortamlarına doğru hareketlenmişlerdir. Dolayısıyla tempo düşürülmeli ve dinleyicinin sakinleşmesi bu sayede sağlanmalıdır.

Akşamın ilerleyen saatleri ve gece yayınlarında, dingin bir tempo tutturulmalı, dinleyicilerin rahatça takip etmelerine izin verilmelidir.

Genellikle müzik yayınlarında sesi, olabildiğince canlı tutmakta yarar vardır. Bunu yapmanın yolu da güler yüzlü olmaktan geçer. “Radyoda güler yüz ne işe yarayacak?” diye düşünebilirsiniz. Anonslar sırasında yüzünüze bir tebessüm yerleştirirseniz, bu sesinize yansiyacak ve dinleyiciye pozitif enerji olarak ulaşacaktır.

Tekniği hemen burada deneyebilirsiniz. Şu anda okuduğunuz bu satırları önce ciddi bir ifadeyle, daha sonra da gülümseyerek okuyun. İkisi arasındaki farkı hemen anlayacaksınız. İşte bu fark, dinleyicinin sizi kabul etmesini, sevecen bulmasını sağlayacaktır.

13.2.3. Eğlence Programı

Burada önce eski bir tabir kullanalım: İsmiyle müsemma. Günümüzdeki söylenişiyse: Adı üstünde. Yani kısaca kavramımız, eğlence. Doğal olarak eğlencenin tümüyle yansıtılacağı bir sunum tarzı benimsenmelidir. Müzik yayınlarında bahsettiğimiz güleryüzden hiç ödün verilmemeli, bunun sese yansması mutlaka sağlanmalıdır. Bu tip programları dinleyen insanların eğlence ihtiyaçlarını karşılayabilmek, içerikte yer alan tüm unsurları düzgün ve yeterli biçimde aktarmaktan geçer. Bunu başarabilmenin en önemli yolu da sunumu gerçekleştiren spikerin de eğlenmesidir. Eğer siz eğlenmiyorsanız, dinleyicinin eğlenmesini bekleyemezsiniz.

Eğlence programlarında müziğin yanı sıra birçok yardımcı unsur kullanılır. Bunlar drama, fıkra, yaşanmış komik olaylar, ilginç yarışmalar olabilir. Tüm bunların sunumunda dikkat edilmesi gereken şey, kendimizi dinleyicinin yerine koymaktır. “Nasıl sunarsam daha eğlenceli olur” diye kendimize sormanın yerine, duygudaşlık (empati) yapmak belki de en

doğrusudur. Birkaç dinleyici profilini gözümüzün önüne getirip, ortak noktalarını belirler, sunum şeklimizi buna göre oluşturursak, ortak noktayı yakalamamız işten bile değildir.

Eğer eğlence programı seyirci huzurunda yapılıyorsa, onlardan size yansıyan tepkiler, doğru yolda olup olmadığınızı belirlemekte en büyük yardımcınızdır. Seyirciler sunum tarzınıza olumlu tepkiler veriyorlarsa, radyo başındaki dinleyiciler de eğleniyor demektir. Tarzınızı, temponuzu, ses renginizi ayarlamak, bu gibi ortamlarda çok da zor değildir. Dikkat edilmesi gereken şey, dinleyicinin seyirciden farklı olarak orada olup biteni görememeleridir. Dolayısıyla jest ve mimiklerden mümkün olduğunca kaçınılmalı, sözcüklerin iyi kullanımına ağırlık verilmelidir. Ama bu program televizyonda sunuluyor ise beden dilinizi kullanmanız yararlı olacaktır.

Eğlence programı seyircisiz olarak, stüdyo ortamında sunuluyorsa işimiz biraz daha zor demektir. Ama bu durumda dahi, bize isteyerek ya da istemeden yardımcı olacak kişiler bulmak da sanıldığı kadar zor değildir. Mevcut sistemde var olan Yapımcılar ve Teknisyenler bizim örneklemelerimiz olabilirler. Yüzlerindeki ifadeden sunumumuzun nasıl gittiğini ölçebiliriz. Gülümsüyorlarsa iyi, gülüyorlarsa çok iyi, kahkaha atıyorlarsa mükemmel bir iş çıkarttığımızı düşünebiliriz. Eğlence programlarında böylesi geri bildirimlere ihtiyacımız vardır. Her an, ibrenin ne tarafa doğru yürüdüğünü bilmemiz, kendimizi yönlendirmemiz açısından önemlidir.

13.2.4. Röportaj

Röportaj, yayıncılığın en önemli unsurlarından biridir. Dolayısıyla spikerlerin iyi röportaj yapmaları mesleki başarıları için vazgeçilmezdir. Konuğunuza, dinleyen ya da izleyeninize zeki, bilgili, eğitilmiş görünmek zorundasınız. Konu çok önemli olduğu için maddelendirmekte yarar vardır. İyi bir röportajın olmazsa olmazlarını sıralamaya çalışalım.

Spiker, bu röportajı neden yapıyor olması gerektiğini iyi anlamalıdır. Röportaj sonunda dinleyiciye aktarılacak istenen tüm fikirlerin ve bilgilerin tam olarak ulaştırılması açısından röportajın yapılma nedeninin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bunun için mutlaka yapımcıyla konuşulmalı ve amaç belirlenmelidir.

Ön çalışma şarttır. Mesleğiniz gereği bir temel bilginizin mutlaka olması gerekir. Konu ve konuk hakkında mümkün olduğunca çok bilgi toplanması, hem röportaj hem de bilgilerin tam olarak aktarılması açısından önemlidir. Bu nedenle spiker röportajdan önce konuyla ilgili kitaplardan, konunun uzmanlarından ve daha pek çok başvuru kaynağından yararlanarak geniş bir araştırma yapmalı, konuğa ve konuya hâkim hale gelmelidir. Konu hakkında bilgi sahibi olmak, konunun saptırılmasını engelleyebileceği gibi söyleşinin kalitesini de artırır. Konuyu iyi bilmeyen spiker, sadece hazırladığı sorulara bağımlı kalacak ve açmaza girecektir.

Konuğa sorulacak sorular önceden belirlenmelidir. Ana başlıklarla ilgili soruların yazılı olarak elde tutulması, spikeri rahatlatacaktır. Konuşmanın gidişine göre o sırada soru üretmek tabii ki mümkündür ve olması gerektir. Ama ana sorular mutlaka yazılı olmalıdır. Ancak çoğu zaman verilen yanıtlar düşündüğünüzün aksi yönünde olabilir. Dolayısıyla hazırlanan bazı

sorular anlamsız kalır. Bu durumda söyleşinin doğal akışından çıkmasına izin vermeniz gerekir. Anlatılanı çok iyi dinlemeniz ve verilen cevaplardan soru çıkararak söyleşiyi yönlendirmeniz, röportajı renkli ve dinlenilir kılacaktır. Burada sorulması gereken şudur: Hazırlanan sorular konuğa önceden verilmeli midir? Konukların büyük bir çoğunluğu bunu ister. Soruları bilmek konuğu rahatlatır. Bunun dezavantajı ise, konuşmanın monotonlaşmasıdır. Çok özel durumlar dışında konuğa sorular verilmemelidir. Söyleşi yapılacak konu hakkında genel bilgi verilmesi yeterlidir.

Ön görüşme. Yayından önce konukla ön görüşme yapmak, birçok yayıncıya göre mutlaka olması gereken bir tekniktir. Mesleğiniz gereği bir temel bilginizin mutlaka olması gerekir. Konuk ya da konuklara konuyla ilgili bilgi verilmeli, röportaj süresi konusunda uyarılmalıdır, ön görüşmenin avantajları olduğu kadar dezavantajlarının olduğu da bilinmelidir. Konuğu tanımak, onun konu hakkında söyleyecekleriyle ilgili bilgi sahibi olmak, röportajın gidebileceği noktaları belirlemek gibi açılardan öngörüşme kesinlikle yararlıdır. Ama ön görüşmede konuşulan konuların bir kez de yayında konuşulacak olması bu tekniğin en büyük açmazıdır. Konuk, öngörüşmede söylediği önemli şeyleri yayın sırasında “daha önce söyledim” diye söylemeden geçebilir. İki taraf da ne olacağını öngörüşmede belirlediğinden röportajın sürpriz kısmı ortadan kalkar ve sıradan bir yapıya bürünebilir. Bu yüzden ön görüşmeye, konunun bakış tarzına göre karar verilmesi gerekir.

Röportajı yapan bizlerin yani spikerlerin, çok iyi birer dinleyici olması gerekir. Konuğun ne söylediğini iyi dinlemeyen bir spikerin o röportajda başarılı olması mümkün değildir. Konuğun söylediği küçücük bir söz dahi konunun başka boyutlarını ortaya çıkarabilir. Bu söz kaçırılmamalı ve gerekiyorsa üstüne gidilmelidir. Konuk iyi dinlenilmediği zaman, ne konuşup konuşmadığı da iyi anlaşılmayacağından, tekrara düşülebilir ki bu bir röportajda asla olmaması gereken bir şeydir. Usta televizyoncu Larry King “Kiminle, nerede, ne zaman, nasıl konuşmalı” adlı kitabında şöyle der; **“İyi bir konuşmacı olmak için iyi bir dinleyici olmak gerekir. Bu konuştuğunuz kişiye sadece ilgi göstermek değildir. Dikkatli dinleme, daha iyi karşılık vermenizi sağlar. Konuşmayı izleyen sorular, iyi bir konuşmacının göstergelerindendir.”**

Kontrol, mutlaka spikerde olmalıdır. Konuk, konusuna çok hâkim olabilir, çok iyi bir konuşmacı da olabilir. Her ne sebeple olursa olsun, kontrol mutlaka elde tutulmalı, her an müdahaleye hazır olunmalıdır. Konu uzadığında ya da istenmeyen noktalara doğru gitmeye başladığında konuk kibarca uyarılmalı ve istenen çizgiye çekilmelidir.

Tarafsız olunmalıdır. Konuk ve savunduğu fikirler sizin fikirlerinizle uyuşmayabilir. Böyle bir durumda, sakın ve tarafsız davranmak gerekir. Konuğun orada oluş sebebi, fikirlerini değiştirmek değil, açıklamak ve gerekiyorsa detaylandırmaktır. Sizin de röportajı yapma amacınız budur.

Soruların şekli ve soruluş biçimi de röportajın başarısıyla doğrudan ilgilidir. Hem konuk hem de dinleyici açısından, ilginç sorular ve sorulma şekli, röportaja başarı katacaktır. Burada önemli olan bir nokta da, sorulması gereken ana sorular dışında dinleyici ya da izleyicinin neleri

merak edeceğinin gözden kaçırılmamasıdır. O yüzden basmakalıp sorulardan kaçınmak gerekir. Sorular mutlaka kısa ve öz olmalıdır.

Konukla belli bir çerçevede samimiyet kurmak hem rahatlaması hem de bilgilerini paylaşmaya razı olması açısından önemlidir. Spikerin gergin ya da olumsuz tavrı konuğa da yansıyacağından konuğun güvenini zedeleyecek tavır ve tutumlardan uzak durulmalıdır.

Röportaj sırasında söylenecek sözlerin konuk tarafından söylenmesi önemlidir. Spiker konuya hâkim olsa da bunları söylemekten kaçınmalı, bilgileri konuğun ağzından almalıdır. Önemli olan sizin bildikleriniz değil konuğunuzun açıklamalarıdır. Bu yüzden yukarıda da belirttiğimiz gibi soruları fazla uzatmadan kısa ve özlü sormaya çalışın. Yalnızca “evet” ya da “hayır” “cevabı alabileceğiniz sorulardan uzak durup 5 N 1 K kuralını aklınızdan çıkarmayın. Spiker asla konuktan daha fazla konuşmamalıdır. Çünkü dinleyici ya da izleyici bu konuda bilgili olduğunuzu zaten kabul etmiştir.

Röportaj sırasında gereksiz bilgilerden, ayrıntılara boğulmaktan kaçınılmalıdır. Gerekli bilgilerin üzerinde önemle durulmalı, söyleşi sırasında boşluklar yaratılmamalıdır. Söze gireceğim diye sözü dolandırmaktan ve boş sözlerden kesinlikle uzak durun. Başlarken mutlaka konuğunuzun tanıtın ve bitirirken adını ve mesleki unvanını tekrarlamayı unutmayın. Sohbet sırasında radyolarını yeni açan dinleyicileri de göz önünde bulundurarak bu hatırlatmayı yinelemenizde yarar var. Televizyonda ise alt yazıyla sıkça izleyiciye hatırlatma yapılabilir.

Hitap kısmına gelince...

Konuğa mutlaka “siz” diye hitap etmek gerekir. Bunun istisnası, konuğun yaşının çok küçük olduğu durumlarda geçerlidir.

Konuğa soyadıyla hitap etmek, hem kendisine saygı duyduğunuzu göstermek hem de onun saygınlığını dinleyiciye aktarmak açısından önemlidir. Soyadı kullanılırken başına “Sayın” ibaresini koymak da olması gereken bir hitap şeklidir.

“Sayın” ibaresi unvandan sonra, isimden önce söylenmelidir. Profesör Doktor Savın Ali Koç, İzmir Valisi Savın Ayşe Bilen gibi. Ancak “Sayın” sözcüğünün nerede kullanılacağı konusunda yıllardır süren bir görüş ayrılığı vardır. Bazı dil uzmanları ve akademisyenler, isim tamlaması, birleşik isim veya sıfat tamlaması kalıbındaki unvan gruplarından önce kullanılması gerektiğini söylemektedirler. Spikerlikte yaygın kullanım biçimi ise başta belirtildiği gibidir. Bunun gerekçesi de unvandan çok kişinin saygınlığının önde gelmesi, önemli olmasıdır. Dileğimiz, dil birliğinin sağlanması için yetkin kişilerin bir an önce ortak bir karara varmalarıdır.

Ahmet Bey, Fatma Hanım gibi hitaplardan mümkün olduğunca - kaçınılmalıdır. (Bu biraz da sunduğunuz programın içeriğine bağlıdır.) Hele ki “amca”, “teyze” gibi ifadeler asla kullanılmamalıdır.

13.2.5. Konser

Konser yayınları diğer tüm programlardan farklı özellikler taşır. İki farklı kitleye seslenildiği asla unutulmamalıdır. Konser salonunda izleyen ve dinleyen insanlar ve radyoları başında dinleyen, televizyon karşısında izleyen insanlar. Bu iki kitlenin özellikleri birbirinden farklıdır. Bu tip sunumlarda karşılaşılan en büyük hata, konser programının, oradaki izleyiciye göre sunulmasıdır. Bu, bir yere kadar normaldir. Çünkü sahneye ayak bastığınız andan itibaren, izleyiciyle doğrudan iletişime geçersiniz. Onların tüm hareketlerini görür, sunumunuzu buna göre ayarlarsınız. Radyo ve televizyon başındaki dinleyici ya da izleyici bir anda ikinci planda kalabilir. Aslında o konserin ortaya çıkmasındaki ana sebep, radyo dinleyicisine ya da televizyon izleyicisine ulaşmaktır. Konser salonundaki sayılabilir dinleyici kitlesi, zaten alacağını fazlasıyla almaktadır. İşitsel ve görsel anlamda, salonda olmanın avantajını kullanmaktadır. Spikerin yapması gereken, salondaki izleyicinin gücünü de arkasına alarak, radyo dinleyicisine, televizyon izleyicisine ulaşmaktır. Bu gücü aktarabilmenin yolu, öncelikle gücü yakalamaktan geçer. Bu yüzden de spikerin konserin gerçekleştirildiği kent, konser mekânı, o kentin insanları hakkında bilgi sahibi olması önemlidir. Spiker konukları yakalayabilirse, dinleyiciyi ya da izleyiciyi de yakalar.

Eskilerin deyişiyle “ilk intiba çok önemlidir”. Bu yüzden, sahneye adım atıldığı an, konuklarla iletişime girebilmenin yolu aranmalıdır. Bunu sağlayabilmek için spikerin ihtiyacı olan şeyler; güler yüz, tatlı dil ve saygılı bir tutumdur. Konukların konsere katılımı, iyi bir konser programı için şarttır. Bu katılımın yolu da, konukların spikeri, sanatçıları ve eserleri sevmesinden geçer. Konuklar ev sahibi olarak spikeri görür. Sevecen, saygılı ve iyi konuşan bir spiker, onlar için iyi bir ev sahibidir. Konuklar sizi severse başarılı olmanız için ellerinden geleni yapacaklardır, önemli olan, onlardan biri olduğunuzu ve onlar için orada bulunduğunuzu hissettirebilmenizdir. Böyle bir ortam yaratıldıktan sonra, alkışları ve dev bir koronun sesini duymak çok da zor değildir.

Konser öncesinde sanatçılarla, giriş-çıkışları, konuşulacak konuları, seslendirilecek eserleri mutlaka detaylı bir şekilde masaya yatırmak gerekir. Süre konusunda kendilerinden ne beklediği sanatçılara anlatılmalı ve konserin uzaması ya da kısa kalması durumlarında ne gibi önlemler alınacağı önceden belirlenmelidir.

Yine konser öncesinde yapılacak önemli bir şey de, dinleyiciyle iletişime girmektir. Konserin başlamasına beş-on dakika kala sahneye çıkılmalı, samimi bir şekilde, ne yapılacağı, kendilerinden ne beklediği, bu konserin aynı zamanda bir radyo ya da televizyon yayını olduğu kendilerine anlatılmalı, dolayısıyla da konser başlamadan dinleyici kazanılmalıdır.

Tonmaysterle tüm detaylar konuşulmalı, onun planları ve konser gidişatı hakkındaki görüşleri alınmalı, sizden beklentileri sorulmalıdır.

Tüm bu ön hazırlıklardan sonra konserin yapımcısıyla detaylar değerlendirilmeli ve kesin kararlar alınmalıdır. Tabii ki konser sırasında bazı değişiklikler, ilaveler karşılıklı konuşularak yapılabilir. Ama tüm detayların önceden konuşulması, konser sırasında yaşanacak olumsuzlukların önüne geçecektir.

13.2.6. Naklen Yayın

Herhangi bir olayı, durumu, karşılaşmayı olduğu yerden ve anında dinleyiciye ulaştırmayı amaçlayan yayınlarda kullanılan teknik de stüdyo sunum tekniğinden farklılık gösterir, öncelikle spikerin anlatılacak olaya hâkim olması gerekir. Yayına bağlanmadan önce mümkün olduğunca çok bilgi toplaması, bunları belirli bir sıraya koyması, varsa konuklarını yanında hazır etmesi gerekir. Eğer aktarılacak olay o anda gelişen bir olgu değilse, ön hazırlığın geniş tutulması, çeşitli bilgilerin yazılı olarak elde bulundurulması, yayın sırasında spikeri rahatlatarak, aynı zamanda yayının dolu geçmesini sağlayacaktır. Naklen yayın bittiğinde dinleyici ya da izleyicinin zihninde olayla ilgili bir şeyler kalabilmelidir.

Ortamin Oluşturulması: Naklen yayınlar önemli olaylar için planlanır. Stüdyo dışından, genellikle naklen yayın araçlarıyla gerçekleştirildiğinden, hata payı yüksektir. Hataların oluşabileceği alan ise büyük oranda teknik yapıdır. Teknik hataların en aza indirilmesi tabii ki teknik personelin işidir ancak spikerin de bağlantı öncesi teknik ekiple işbirliğine gitmesi önemlidir. Sonuçta dinleyici karşısında zor duruma düşecek olan spikerdir, iki taraf da birbirinden ne istediğini ve beklediğini açıkça anlatmalı, oluşabilecek aksiliklere karşı mutlaka B ve C planları geliştirmelidirler. Planlardaki değişiklikleri uygulayabilmeleri için de birbirlerini görebilmeleri önemlidir. İmkânlar ne kadar geniş de olsa teknik ekip ve spiker karşılıklı göz temasını kaybetmeyecekleri bir ortam yaratmalıdır. Radyo naklen yayınlarının zorluğu, bu tip aksiliklerde kendini gösterir. Televizyon gibi görüntü desteği olmadığından, çok çabuk karar verilmeli ve hemen uygulamaya geçilmelidir. Yayın sırasında oluşabilecek bir-iki saniyelik boşluklar dahi dinleyici tarafından kabul görmeyecektir.

Eğer spiker dış mekânda halkın da olduğu bir yerden yayına bağlanacaksa, ortam güvenliğinin sağlanması gerekir. Yayınla ilgisi olmayan kişilerin spikere yaklaşması engellenmelidir. Çünkü bu kişilerin yayına olası müdahalesi ya da spikerin dikkatini dağıtacak hareketlerde bulunması, yayının sağlıklı sürmesini önleyecektir.

Doğal çevrenin uygun olması da gözetilmelidir. Yayın sırasında çok rüzgâr alacak, yağmur ya da soğuğa maruz kalınacak yerlerden kaçınmak gerekir. Yayın başladıktan sonra yer değiştirmek çoğu zaman mümkün değildir. O yüzden planlama yapılırken buna da dikkat edilmesi gerekir.

Sunum: Naklen yayın sırasında spikerin öncelikle, aktaracağı olayla bütünleşmesi gerekir. Gerek ses tonu gerekse temposu, anlatacağı olayla bütünlük taşınmalıdır. Eğer 10 Kasım'da Anıtkabir'den bir naklen yayındaysanız, seviyeli, vakur, ağır tempolu bir sunum tarzı uygundur. Ama 23 Nisan şenliklerini sunuyorsanız sevinçli, parlak, cıvıl cıvıl bir ses tonuyla ve tempolu bir sunum tarzını seçersiniz. Önemli olan planlamayı baştan yapmak, sonrasında ise yaptığınız hazırlığa, donanımınıza ve kendinize güvenmektir. Naklen yayın öncesinde mutlaka iyi hazırlanmak gerekir. Anlatacağınız olay birden dinamizmini yitirebilir. Böyle anlarda ya kendi bilgilerinizden ya da hazırladığınız bilgilerden yararlanmanız gerekir.

13.3. Spor Spikerliği

Spor spikerliği dünyanın hemen hemen her yerinde futbola tutkuyla bağlı insanların ilgi odağı olmuştur... Mesleğe sahip olma isteği kadar, yapan kişiler hep göz önünde olmuş ve sevgiyle bağlandıkları bu güzel oyunun aktörlerinden biri haline gelmişlerdir. Bu işi yapmak isteyenler için en belirgin gereklilik mutlak ama mutlak mesleğe âşık olmalarıdır... Çok istemenin yetmeyeceği temel öğelerden biri de dilin zenginliğini kaçırmamaları, kaçıyorsa yakalamaları ve peşinden koşmalarıdır. Sesin yeterli, anlaşılır olması oyunun kitlelere ulaşmasında önemli faktörlerden biridir.

Sporun bütün dalları hakkında bilgi sahibi olmak, araştırmak hem anlatımda kolaylık sağlar hem de mesleği yapan kişinin toplumdaki yerini belirler. Spor spikeri aynı zamanda bir eğitmendir... Kullandığı ifadelerin toplum üzerinde nasıl bir etki bırakacağını öngörmeli ve buna göre davranmalı, konuşmalıdır... Hele ölkemiz gibi futbola adeta aşkla bağlı insanların çok olduğu bir yerde bu durum daha da önem arz etmektedir... Doktorların nasıl "Hipokrat yemini" varsa Spor spikerinin de "Tarafsızlık yemini" olmalıdır... Atılan bir gole, basketeye, smaça, vuruşa sevinen olduğu kadar üzülen olduğu da unutulmamalıdır. Radyodan bir futbol maçı anlatıyorsunuz ve sahada bir futbolcunun ayağının kırıldığını gördünüz ya da kırılma sesini duydunuz... Bu durumu tüm açıklığıyla aktardınız ve o futbolcunun bir yakını araç kullanıyor, bir an düşünün sözlerinizin oluşturabileceği tabloyu... Bu yüzden mesleği yapan kişi öngöröleri yüksek, duygularına hâkim olabilen ama en önemlisi insanın içindeki vicdan denen önemli karakteri yaşama geçiren kişi olmalıdır...

Son olarak belirtilmesi gereken, mesleğe gönöl vermiş spiker adaylarının yoğun seyahatlere dayanıklı, sağlığına dikkat eden kişiler olmasıdır...

13.4. Televizyon Sunuculuğu

Televizyon sunucusu, izleyiciyle doğrudan ilişki kuran, bir yayının ya da bir programın bölümlerini birbiriyle ilişkilendirerek programın ya da yayının devamını sağlayan, sözlü bilgiyi sunan kişidir. Sunucu, yapımcı veya metin yazarıyla başlayan ve izleyicide biten bir iletişim zincirinin ortadaki bağıdır; izleyiciye mesajları ileten kişidir.

Sunucu, spiker de olabilir; uzmanlık ve deneyimleri başka alanlardan olup program sunması uygun görölen bir kişi de olabilir.

Televizyonda sunucu, programda olanları açıklar, gösterileni sunar, programın sürekliliğini sağlar. Doğrudan kameranın merceğine bakarak izleyiciyle ilişki kuran bir profesyoneldir.

Televizyon izleyicisi genellikle programları hazırlayanları değil, sunuşu yapanları tanır. İzleyicinin programla ilk ilişkisi ekranda karşısına çıkanladır. Bu yüzden izleyici gözünden

programın iyi ya da kötü oluşu, yapım ve yayın ekibinin çalışmasıyla değil, sunucuların başarı düzeyiyle değerlendirilir. Bu durum da televizyon sunucularının doğru seçilmelerini gerekli kılar. Bir program kâğıt üzerinde- ne kadar iyi tasarlanmış olursa olsun sunucu onu en iyi şekilde sunmadıkça, istenen kıvama getirmedikçe program izleyiciye ve amacına ulaşamaz.

Televizyon sunuculuğu, stüdyoda ışık altında ya da stüdyo dışında kapalı veya açık mekânda, elde ya da yakada mikrofon, kamera önünde konuşup, izleyenlerin hem gözüne hem kulağına hitap ederken, kendini sesi, bedeni ve aklıyla apaçık ortada bıraktıran bir iştir. Sunucu hiçbir şeyin arkasına saklanamaz; kameranın önünde bulunduğu sürece, o sırada görüntüye seçili olsun olmasın, yayına bant girmiş olsun olmasın fark etmez; her an gözler üzerindeymiş gibi hisseder. Bütün bir yayın boyunca adeta “göz hapsinde” olmak; jest ve mimikleri, duruşu, giysiyi sürekli kontrol altında tutmak, her yapı için, özellikle de yolun başındakiler için hiç de kolay üstesinden gelinebilecek bir durum değildir.

13.4.1. Televizyon Sunucusunun Özellikleri

Başarılı bir televizyon sunucusu birtakım özellikleri bir arada bulundurmalıdır.

Sunucunun başarısı büyük ölçüde kişilik bilincine, dünyayı algılayışına, yaratıcılığına ve iletişim gücüne bağlıdır; bütün bunlar eğitim düzeyi, deneyimi, sunuculuk eğitimi, dünya görüşüyle de biçimlenir.

Televizyon sunucusu denilince ilk akla gelen dış görünüştür. İzleyici ekranda öncelikle güzel bir kadın ya da yakışıklı bir erkek görmek ister. İzleyici gözünden birincil şart, yayıncılık bakımından “düzgün görüntü”, “ekrana uygunluk”, sıklıkla da “ekran yüzü” sözleriyle ifade edilir.

Bir televizyon sunucusunun, bir radyo sunucusunda bulunması gereken özelliklerin yanında ekran yüzü olma özelliğini de taşıması gerekir. Ekran yüzü olmak, izleyicinin beklentisi yönünde, çok güzel ya da çok yakışıklı olmak demek değildir. Sunucu fiziksel açıdan mükemmel olmak zorunda, çok güzel bir yüze ve vücuda sahip olmak zorunda değildir; kamera önünde iyi görüntü vermek yeterlidir. Çıplak gözle çok güzel, çok yakışıklı yüzler kameradan bakıldığında aynı etkiyi yaratmayabilirler. Bu etki yalnızca yüzün kemik yapısı, burun, ağzın açılışı, dişler ya da gülüşle değil; bunlara ek olarak kameraya bakış ve izleyiciyle kurulan iletişimle oluşur.

Sunucu olmak kişilikle ilgilidir. Kişilik bu işte temel rol oynar. Sunucu dışa dönük ve kendine güvenli olmalı; genelde insanlar ve dolayısıyla dinleyiciler veya izleyicilerle temas kurmaktan hoşlanmalıdır. Görüntü boyutu işin içine katıldığından, yayın ya da kayıt sırasında beklenmedik olaylarda, sesi ve bedeni kontrollü, telaşa kapılmadan sakin, soğukkanlı bir tavırla durumu toparlayabilmelidir.

Aslında izleyiciyi rahatsız edebilecek bir görüntü olmadıkça, bir sunucunun başarılı olmasında “iyi görüntü verme”nin ötesinde başka etkenler vardır. Bazı programlarda “inandırıcı” olmak daha önemlidir; ayrıca her programın istediği sunucu tipi de farklıdır.

Kendi dilini güzel ve doğru konuşan, sesi mikrofonic olan bir kişi, yüz ve vücut yapısının güzelliğinden öte, birikim, kültür ve dünya görüşüne program hâkimiyetini ekleyerek çok başarılı bir sunucu olabilir. Görüntü dışındaki diğer özelliklerin ustaca öne çıkarılmasıyla ekran kişiliği oluşur. Başarılı sunucular ekran kişiliği olanlardır. Böyle sunucuların programları, sunucuların adıyla anılır.

Bir programın jeneriğinden sonra ekrana gelen karede izleyici sunucunun dış görünüşüne bakar. Sunucunun giysisinin ve saçının rengi ile modeli, makyajı ilk dikkat çeken unsurlardır. Bu nedenle sunucu programın türüne, içeriğine, yayın gününe, saatine, izleyici kitlesine ve tabii dekora göre saçını, makyajını, giysisini ayarlamak zorundadır.

Televizyon öncelikle göze hitap eder. Sunucu, sunduğu programın türünü gözeterek; cildine, saç rengine, dekora uygun, sunumun önüne geçmeyecek giysiler tercih etmelidir. Haber sunucusunun kostümüyle eğlence programı sunucusunun, kuşak program sunucusuyla anma programı sunucusunun kostümleri doğal olarak farklı olacaktır. Ancak hepsinde renk, model ve aksesuarda abartıya kaçılmaması esastır.

Aynı anlayış saç rengi ve modeli için de geçerlidir. Bir haber sunucusu frapan(göz alıcı) sayılabilecek renk ve modelde saçla haber sunmamalıdır. O zaman izleyici haberi izlemez, sunucunun saçıyla ilgilenir; sunucu haberi perdelemiş olur. Makyaj kişiyi ekranda olduğu gibi gösterebilmek için bir zorunluluktur. Kamera, yüzü çıplak gözden değişik algılar. Makyaj bu algıyı düzeltmek ve bazı yüz kusurlarını kapatmakta kullanılır. Burada dikkat edilmesi gereken kişinin yüzünü iyi tanınması, kameranın, ışığın, yayının özelliklerini iyi öğrenmesidir. Teknoloji ilerledikçe görüntünün hassasiyeti artmakta, buna bağlı olarak makyaj malzemesi değişmekte, yüze uygulanan makyaj da hafiflemektedir.

İzleyici giysi, saç, makyajdan sonra sunucunun yüz ifadesine bakar. Kamera, sunucuları ağırlıklı olarak bel ya da göğüs planında gösterdiğinden, sunucunun duygu ve düşünceleri aktarımında yüz ve göz anlatımı önemli destek sağlar. Kamera en ufak hareketi yakaladığından yüzdeki anlatım doğal ve içten olmalıdır; aksi halde oluşan imajı düzeltmek mümkün olmaz.

Sunucunun yüzündeki anlam, kişiliğini de ele verir. Arkadaşça, dostça, iyi niyetli bir bakış, işin sırrıdır. Kameraya dostça, yumuşak bakışlarla bakılmazsa; izleyici, sunucunun güvensiz, ürkek, tereddütlü, telaşlı, öfkeli, ikiyüzlü, alaycı, sahte bakışlarını kolayca yakalar.

Sunucu kameraya, sanki sevdiği arkadaşlarıyla göz göze konuşuyor gibi bakarsa izleyici de gördüğü yüzü kendine yakın hisseder. Bunun en önemli koşulu doğal olabilmektir. Doğal olursanız inandırıcı olursunuz; rahat, sakin, soğukkanlı bir tavır inandırıcılığı getirir.

Televizyon sunucusunun kamera karşısındaki hareketleri de izleyici tarafından yakından takip edilir. Programın, kameranın ve dekorun sınırlılıkları bilinerek, aşırılığa

kaçmadan, izleyenlerin dikkatini dağıtmadan, konuşmayı pekiştiren, içerikle uyumlu, çok hızlı ya da çok yavaş olmayan küçük ve doğal hareketler uygun olur.

13.4.2. Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları

Temelde radyo sunuculuğu ile işlevi aynı olan televizyon sunuculuğunda, ses ve konuşma yeteneğinin yanında dış görünüşün, yüz ve vücut hareketlerinin anlamlı bir bütün oluşturması gerekir. Radyo yayıncılığında görüntü olmaması, sunucuya, bir yandan yalnızca ses ve konuşmaya odaklanma avantajı sağlarken diğer yandan dinleyene tek yolla ulaşma, ses ve konuşma performansını en üst düzeyde tutma zorunluluğu getirir.

Kamerayla birlikte işin içine görsel boyutun katılması, ses ve konuşma konusunda gösterilecek titizliği bir ölçüde ikinci plana itmiş gibi düşünülse de televizyon sunucusu, konuşmayı farklı bir yaklaşımla ele almak durumundadır. Televizyon sunucuları konuşmayı destekleyen, anlamı güçlendiren jest ve mimiklerini kamerayı dikkate alarak ayarlamalıdır.

Radyoda çalışma ekipleri daha küçüktür, sunucular kimi zaman diğer rolleri de üstlenebilir; teknik araçları kullanabilirler. Televizyonda ise, sunucular geniş bir ekibin parçasıdır ve diğer parçalarla etkin biçimde iletişim kurabilmeli, bütün üretim sürecini iyi anlamalıdır.

Çok fazla ayrıntının olmadığı, yalnızca stüdyodan gerçekleştirilen kısa bir haber yayını için sunucunun dışında yönetmen, resim seçici, kameraman, teknik yönetmen, altyazı (KJ) operatörü, prompter operatörü, VTR operatörü, sesçi, ışıkçı, kamera kontrolcü, stüdyo şefi, makyajcı görev yapar. Bu çekirdek grup, programın ya da yayının niteliğine göre genişler, her bir iş için birden fazla kişi çalışabilir.

13.4.3. Televizyon Sunucusu Neler Kullanır?

Sunucu işini iyi yapabilmek için, içinde bulunduğu yayının işleyişini iyi tanımalı, iyi anlamalıdır.

Stüdyoda sunucunun kullandığı araç ve aygıtlar, kulağa izleyicinin görmediği, bazen şeffaf bir askıyla takılan kulaklık; yakadaki -tek ya da çift- mikrofona, karşıdaki kamera, kameranın yanındaki monitör ve saattir. Kulaklık, monitör ve saatin birinin arızalanması ya da eksikliği halinde telafisi mümkündür, ancak kameranın ve mikrofona, görüntü ve ses için sağlıklı çalışması şarttır.

Sunucu bu araç ve aygıtların nasıl çalıştığını, kapasitelerini öğrenmek durumundadır. Kameranın görüntü özelliklerini, konumunu, çalıştığı anı, üzerindeki kırmızı ışığı, kameranın merceğinde hangi noktaya bakması gerektiğini, kameranın yüksekliğini ve hangi yüksekliğin kendisi için doğru olduğunu bilmelidir. Görüntüye, açığa karar veren yönetmendir; ancak

kameramanın estetik ve pratik katkısı, bu bakımdan her ikisiyle yapılacak işbirliği daha iyi sonuç alınmasını sağlar. Bunlara dikkat eden sunucu kısa sürede kameraya doğru bakmayı öğrenir ve kamera hâkimiyeti kurar.

Haber sunumunda kullanılan **prompter** cihazı haber metinlerini izleyiciye bakarak, kameraya takılan başlıktan okuma olanağı verir. Bu sayede sunucu kesintisiz olarak izleyiciyle göz iletişimi kurabilir. Başlığın camına yansıtılan metni izleyicinin gözüne bakar gibi okuyabilmek için kameranın seviyesinin doğru ayarlanmış olması; sunucunun tam izleyiciyle göz göze geldiği odak noktasındaki sözcükleri okuması; cihazı kullanan kişinin hızının, sunucunun konuşma temposuyla uyumlu olması gerekir.

Mikrofon, yaka mikrofonuysa takılması gereken uzaklığı, çift yaka mikrofonu kullanılıyorsa yakada simetrik durmasını, mikrofonun kablosunun düzgün şekilde gizlenmesini, mikrofonun kaskacını giysiye doğru iliştmeyi; masaüstü mikrofonsa yine mesafenin doğru ayarlanmasını ve her tür mikrofonun doğru yönlendirilmesini sağlamak gerekir.

Kulaklığın önce sabitleyici mandalının ensede giysinin yakasına ortalanarak tutturulması, spiral kablosunun saklanması, kullanılıyorsa kulak kepçesine geçirilen ince saydam askısının doğru takılması, kulağın içine giren ucun tam yerleştirilmesi, kulaklığa gelen sesin seviyesinin ses masasından ve varsa sunucunun kullanabileceği ayar düğmesiyle yayın ya da kayıt öncesi prova edilmesi son derece yararlı olur. Aksi halde, ses seviyesi düşük kalırsa yayının ya da yönetmenin sesi işitilemez; ses seviyesi yüksek kalırsa, konuşurken kulağa gelen komutlar dikkat dağıtabilir, hatta kulaklıktan sızan ses, mikrofondan izleyiciye ulaşır.

Monitörler, genellikle biri stüdyo çıkış görüntüsü, diğeri yayını verecek biçimde ayarlanmış, iki adet, iki katlı tekerlekli bir sehpaye; sunucunun kameraya bakarken hem stüdyo çıkışını hem de anten çıkışını kolayca takip edebilmesi için, hemen sunucunun kamerasının yanına bakış açısına uygun şekilde yerleştirilir. Monitörlerden birine, yayın öncesinde saç, kıyafet, oturuş, duruş, sandalye yüksekliği, masa üzerindeki kâğıt-kalem, bardak ya da kupa, varsa başka aksesuarların yerlerinin kontrolü için hazırlık görüntüsü seçilir. Birden fazla kamera kullanılacaksa her biri için çerçevelerin kontrol edilmesi, kameralara dönüşlerin nasıl yapılacağının yönetmenle önceden belirlenmesi gerekir. Sunucu yayın ya da kayıt sırasında kameraya konuşurken göz ucuyla monitörleri takip edebilmelidir. Bunu çoğunlukla izleyiciye fark ettirmeden yaparken, bazı durumlarda izleyiciyle paylaşarak da yapabilir. İzleyiciye fark ettirmedeğini sanarak kaçamak bakışlarla hatta bazen izleyici yokmuş gibi, onu hiçe sayarak sunucunun monitörde kendini izlemeye başladığı görülür; bu kiminde acemilik kiminde de kendine hayranlık biçiminde nitelendirilebilir. Monitörler konukların bakış alanına konmamalıdır; zira kendilerini monitör ekranında görmek onların dikkatlerini dağıtır.

Saat, özellikle canlı yayınlarda program süresinin kontrolü için elzemdir. Her ne kadar yönetmen kulaklıktan kalan süre uyarısında bulunsa da monitör sehпасına ya da stüdyoda yine sunucunun rahat görebileceği bir noktaya konan saat işi kolaylaştırır.

Yayının İşleyişinde Sunucu, izleyiciye ses ve görüntü olmak üzere iki kanaldan ulaşır. Sunucu görüntü ve sesiyle izleyicinin karşısındadır. Bu iki zincirin dışında, sunucunun dâhil olduğu bir zincir daha vardır: Yönetmenle arasındaki haberleşme zinciri.

Ses zinciri, ses masası ile spiker ya da sunucu arasında doğrudan kurulan mikrofon bağlantısıdır. Ses masasındaki görevli yani sesçi yalnızca yönetmenden komut alır. Radyo stüdyosunda spiker ya da sunucunun gerekli durumlarda, ses bağlantısını kesebileceği bir öksürük düğmesi bulunurken; televizyon stüdyosunda bulunmaz. Reji odasıyla sunucu arasında izleyicinin duymaması gereken bir konuşma yapılması ya da sunucunun öksürmesi için; sunucunun yönetmenle işaretleşmesi, yönetmenin sesçiye komut vermesi ve sesçinin ses masasından ses kanalını kapatması gerekir. Yayın ekibi zaman içinde birbirini iyi tanır ve sesçi de sunucunun beden dilinden, saniyeden daha kısa sürede, sunucuyu anlar; yönetmenin komutuna bile ihtiyaç kalmadan, ancak onunla koordineli, ses kanalını keser.

Görüntü zincirinde, kameralar, resim seçicinin kablolar aracılığıyla reji masasındaki komuta ettiği kanallara bağlıdır. Resim seçici bu kanalları açıp kapatarak kameralardan gelen görüntüyü yayına aktarır. Sunucu görüntüye müdahale edemez; kameramanın görüntüyü kesmesi de beklenmedik bir hareket olur. Resim seçici ve kameraman doğrudan yönetmenden komut alırlar. Görüntünün yayına uygunluğunu kamera kontrol merkezi ayarlar.

Yönetmenle sunucu arasındaki haberleşme zinciri, yönetmenin sunucuya komutları iletmesini sağlar. Yönetmen sunucuya kulaklık yoluyla doğrudan ulaşır. Sunucu hangi kameranın açılış kamerası olduğunu, yayın veya kayda ne kadar süre kaldığını, açılış anonsu sonrası yayına neyin gireceğini, yayına giren bantların kalan sürelerini, kamera değişikliklerini, akıştaki değişiklikleri, telefon bağlantılarının hazır olup olmadığını, yayın ya da programa katılacak konukların gelip gelmediğini, sesle ya da görüntüyle ilgili bir aksaklık olup olmadığını ve bu durumda ne yapması gerektiğini yönetmenin komutlarıyla öğrenir ve uygular. Deneyimli bir sunucu yayın ve yapım ekibini düşünür, asla kendi başına hareket etmez; bir sorun anında ekibin karar verip harekete geçmesi için zaman yaratır.

Programlarda bu zincire stüdyo şefi eklenirken, son dönemde haber yayınlarında stüdyo şefi olmadan, onun boşluğu kameraman ya da haber ekibinden bir eleman tarafından doldurularak yayın gerçekleştirilmektedir.

Televizyonda birlikte çalışılan yapım ve yayın ekibi daha kalabalık; çalışılan mekân daha geniştir. Bu nedenle sunucunun mesleki ve insani iyi ilişkiler içinde olması büyük bir avantaj olacaktır. Sunuculuk moralle beslenir. Sunucu kaygı, endişe, güvensizlik duyguları ortadan kalktığında; güvenli, huzurlu, olumlu duygular aldığı bir ortamda işine daha güçlü yoğunlaşacak, kapasitesinin sınırlarını zorlayarak kendi adına, ekip adına son derece başarılı bir performans sergileyecektir.

Sunucu buzdağının su üstünde kalan kısmı gibidir, izleyici onu görür; ancak sunucu görünebilirliğinin su altında kalan büyük kütleye bağlı olduğunu hiç aklından çıkarmamalıdır. Televizyon yayıncılığı ekip işidir. Bütün elemanların sorumluluğu önemlidir. Her birinin işini

tam ve zamanında yapıp yapmaması sunucuyu doğrudan etkiler; bütün hatalar, aksaklıklar sunucuda açığa çıkar.

Sunucunun ortaya çıkabilecek her duruma ilişkin kafasında önceden tasarladığı sözler, yönetmenle önceden kararlaştırılmış seçenekler olmalıdır. Bu arada soğukkanlılığı korumak, izleyiciye olanları hissettirmemek ya da uygunsa açık ve samimi bir dille durumu izleyiciyle paylaşmak hem izleyiciden olumlu puan aldırır hem ekibi rahatlatır hem de zaman kazandırır. Aksaklık izleyicinin gözü önünde yaşanırken, bir şey yokmuş gibi davranmak, özür dilememek izleyiciye saygısızlıktır.

Uygulamalar

Stres ve kaygı düzeyinizi azaltacak gevşeme teknikleri ile bilinçaltınızda iletişim kurma tekniği olan bilinçaltı temizliği anlatılmaktadır. (Aktaş ve Aktaş, 2015: 233-240)

Aşağıda, bilinçaltı alan temizliği metnini bulacaksınız. Bu metni, monoton bir ses tonuyla bir ses kaydediciye ya da telefonunuza kaydedin. Üç nokta olan yerlerde iki saniye kadar duraksayın. Dilerseniz, anti-stres ya da meditasyon müziği de ekleyebilirsiniz. Daha sonra rahat bir yere oturun. Gözlerinizi tavanda, sağ üst köşede bir noktaya dikin ve telkinlerinizi dinleyin. İlk başta bu yönlendirmeye yapmanız daha iyi olur. Nasıl yapacağınızı öğrendikten sonra, otopnozla, ses kaydına ihtiyaç duymadan sık sık bilinçaltı alan temizliği yapabileceksiniz.

Bilinçaltı Temizliği

"Gözlerini tavanda bir noktaya sabitle. Derin nefes al, ver. Tekrar al, ver. Bir kez daha al, ver. Her nefesi yavaşça al. Soluğunu vermeden önce 3-4 saniye tut. Ve yavaşça ver. Her nefesi verirken, biraz daha gevşediğini fark et. Şimdi yeniden. Nefes al... Tut... Ver... Al... Tut... Ver... Şimdi gevşe ve uyukla... Şimdi tüm bedeninin gevşiyor. Tüm kasların uyuşuyor. Göz kapakların ağırlaşıyor. Yorgunlaşıyor. Daha da ağır... Şimdi kapanıyor. Göz kapakların o kadar ağır ki... Açman çok zor... Ama zaten açmak istemiyorsun. Ben onları aç diyene kadar kapalı tutuyorsun... (boşluk)

Şimdi tüm dikkatini sağ ayağına ver. Sağ ayağının parmaklarını gevşet... Sanki onlar birer gevşek lastik ve sarkmaya başlıyorlar... (bekle) Şimdi bu gevşekliği, ayak sırtına yay... (bekle) Şimdi de ayak topuğuna doğru... (bekle)

(Bu andan itibaren daha yavaşla... Her sözcüğü iyice uzat... Özellikle tüm derken... Tüüüüüüüüüüüüüüüümmmm, diye söyle... Her cümle arasında 5-6 saniye bekle.)

Şimdi, bu gevşeklik duygusunu bacağına doğru yay. Uyluk kaslarını gevşet. Sarkıt. Serbest bırak. Şimdi... Bacak kasların gevşerken zihninin de gevşemeye başlıyor. Onu gezdir. Serbest bırak. Hoş yerlere doğru. Hayallerin arasına dal... Bırak zihnini, gezsın istediği yere doğru... Gittikçe daha uyuşurken ve gevşerken...

Kendiliğinden ve rahat nefes alıyorsun... Uykuda gibi... Aldığın her nefes, seni daha da gevşek yapıyor... Derinliklere gönderiyor... Duyduğun her farklı ses, daha derine gönderiyor...

Şimdi bu güzel gevşeklik duygusunun, bacağının yukarı kısımlarına, baldırlarına doğru yayıldığını hisset... Onları gevşet... Şimdi sağ bacağın tamamen gevşemiş ve rahat, sakın durumunda.

Şimdi sol ayağına geç. Sol ayağın gevşiyor. Ayak sırtı... Topuğun... Sol bacağın... Baldırın... Gevşeklik, yukarı doğru yayılıyor... Ayağın... Tahta gibi... Her iki bacağın da gevşemiş durumda... Şimdi gevşeklik kalçalarına yayılıyor... Kasıklarına doğru... Karın kasların gevşiyor... Karnından, son derece sakın nefes almaya devam ediyorsun... Daha gevşiyorsun... Uyuşuyorsun... (bekle)

Şimdi... Sağ el parmakların gevşiyor... Gevşeklik, el sırtından bileğine... Koluna doğru yayılıyor... Ya vaşça omuzlarına doğru çıkıyor... Uyuşuyor... Karıncalanıyor... Tatlı bir duygu... Tüm sağ kolun gevşek... Gittikçe daha derin bir hipnotik uykuya dalıyorsun... Derinlere dalıyorsun...

Şimdi de... Sol elini düşünüyorsun... Sen onu düşündükçe o, gevşemeye başlıyor... Daha derin gevşiyor... Omzuna doğru yayılıyor... Kolun gittikçe ağırlaşıyor, uyuşuyor... Uyuşuyor... Omzuna doğru yayılıyor... Şimdi her iki kolun da tamamen cansız... Tatlıca sızlıyor...

Şimdi, ensenden sırtına doğru gevşekliği akıtıyorsun... Sırt kasların gevşiyor... Sırtın daha fazla koltuğa doğru gömülüyor...

Boyun kaslarını gevşetiyorsun... Oradan çene kaslarına çıkıyorsun... Dilin tamamen serbest... Yüz kasların gevşiyor... Tüm gerginlikleri yok ediyorsun... Gevşek... Serbest... Sarkık... Kendi halindeler... Göz kasların gevşiyor... Kaşlarına doğru yayılıyor... Göz kapakların tamamen cansız... Şimdi alın kasların... Alın gevşiyor... Kafa derini hissediyorsun... Tüm başın ve baş kasların serbestleşiyor...

Sanki bedenin plastik gibi... Kemiksiz... Yumuşacık... Gittikçe yumuşuyor... Hamur gibi... Gömülüyorsun...

Zihin sakın ve huzurlu... Yaprak kımıldamıyor... Sessizlik... Tam bir dinginlik... Durgunluk... Bir su yüzeyi kadar sakın ve berrak...

Artık bilinçaltı, her türlü telkini alabilecek aşamada... Söylenecek her sözü... Senin yararına... Kabul eden durumda...

Şimdi zihninde bilinçaltı odanı hayal etmeni istiyorum... Bu, bir arşiv odası gibi... Çünkü bilinçaltın, milyonlarca bilginin dosyalandığı, depolandığı bir arşiv... Bu arşivde raflar var... Ve raflarda da klasörler var... Bu klasörler, kategorilere ayrılmış... Raflar arasında yürü... Bir raftaki klasöre bakıyorsun... "Korkularım" yazıyor... Bir bakıyorsun başka bir klasör, "kaygılarım" yazıyor... Bir başka klasör, "sınırlayıcı inançlarım" yazıyor... Olumsuz düşüncelerim... Affedemediğim kişiler... İşle ilgili sorunlarım... Ve sen, bu klasörleri tek tek görebilirsin... Eğer sorunların varsa onların da bir klasörü vardır... Tartışmaların, travmaların, hayatından çıkarmak istediğin, seni rahatsız eden her ne varsa klasörlerin içinden çıkar...

Dosya isimlerini tek tek gör... Bunları, kapının hemen yanındaki çöp kutusuna at... Kendine bunun için biraz zaman ver... İstemediğin şeyleri bir bir at çöp kutusuna... Güzelce bir temizlik yap...

Evet, atabildiğin kadar çöpü çöpe attıysan, şimdi komple atalım bilinçaltından... Çöp kutunu, odanın dışına, temiz havaya çıkar... Ve cebinden çıkardığın çakmakla tutuştur... Yansın içindeki her şey... Kül ola na kadar bekle... Ve şimdi külleri savur...

Önümüzdeki haftalarda hafızanın ne kadar güçlendiğini... Ve zihninin ne kadar berrak olduğunu, sözcükleri nasıl daha rahat ifade ettiğini fark ettikçe çok şaşıracaksın... Şimdi birden üçe kadar sayacağım, dinlenmiş ve bilinçaltını güzelce temizlemiş olarak gözlerini açacaksın...

Uygulama Soruları

Sağ Beyin-Sol Beyin Testi

Aşağıdaki sorulara "evet" veya "hayır" diye yanıt veriniz. Objektif olun, bu bir sınav değildir. Soruları doğru bir şekilde okuyarak gerçek yanıtları veriniz.

SORULAR	EVET	HAYIR
1. Sayılarla uğraşmayı, hesap yapmayı severim.		
2. Her sorunun mutlaka mantıklı bir çözüm yolu vardır.		
3. Bilimsel makaleleri okumayı severim.		
4. Tek bir işi doğru yapmaya çalışırım.		
5. Kelimeleri yerinde ve düzenli kullanırım.		
6. Ayrıntılara önem veririm.		
7. Her iş bence belirli bir disipline göre yapılmalıdır.		
8. Olaylara gerçekçi aklaşırım.		
9. Olaylara eleştirel tarzda bakmayı severim.		
10. Ben aslında sanatsal bir yapıya sahibim.		
11. Hayal kurmayı çok severim.		
12. Hayallerimdeki görüntüler çok canlıdır.		
13. Sorunların mutlaka olumlu yanları vardır.		
14. Yaratıcı yanım oldukça baskındır.		
15. Çevremdekiler, benden oldukça etkilenir.		
16. Olayları tek tek değil, bütün olarak görürüm.		
17. Oldukça duygusal bir yapım vardır.		

18. Müzikten, ritimden hoşlanırım.		
------------------------------------	--	--

Eğer ilk dokuz soruya ağırlıklı "evet" dediyseniz, ağırlıklı sol beyninizi kullanıyorsunuz, eğer son dokuz soruya ağırlıklı "evet" dediyseniz, ağırlıklı sağ beyninizi kullanıyorsunuz demektir.

Sol beyin, mantık beynidir. Rakamlar, analiz, de taylor, dil, eleştiri ve geçici hafıza vs.

Sağ beyin, duygu beynimizdir. Alışkanlıklar, bütünsel yapı, duygular, hayal gücü ve yaratıcılık, kalıcı hafıza burasıdır.

Sözcükleri doğru ifade edebilmek, söylemek istediğimizi duygu katarak, doğru şekilde söylemek ve sağ beyne hitap etmek için; sağ beyni aktif olarak kullanmalıyız. Ve elbette bilinçaltımıza güvenmeliyiz.

Eğer baskın olarak sol beynimizi kullanıyorsak, daha mantıksal yaklaşır, konuşurken, sağ beyin aktif olduğunda duygulara seslenebiliyoruz. Amacımız, iki beyni aynı anda kullanabilmektir.

Carpus Callosum denen bir kablo, 80 milyon sinir fiberiyle, iki lobun beraber çalışmasını sağlıyor ama stres anlarında bu bağlantı zayıflıyor ve kopuyor. Bu da topluluk önünde konuşma başarımızı azaltıyor. Amacımız, iki lobun birlikte çalışmasını sağlamaktır.

Çünkü Dr. Ornstein, tek lobu kullanan birinin, potansiyelinin altında bir performans gösterirken, iki lobu birden kullanan kişilerin, tam 10 misli daha etkili olduklarını ortaya koymuştur.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde Spiker İçin Notlar kapsamında Radyoda Sunum Teknikleri (Haber, Müzik Programı, Eğlence Programı, Röportaj, Konser, Naklen Yayın, Spor Spikerliği), Televizyon Sunuculuğu, Televizyon Sunucusunun Özellikleri, Televizyon Sunuculuğunun Radyo Sunuculuğundan Farkları ve Televizyon Sunucusunun Neler Kullandığı konularını irdledik.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

1) Sunucu en genel tanımıyla bir radyo ve televizyon yayınında programları haberleri sunan kişidir.

2) VJ radyoda, televizyonda, bir eğlence yerinde metne bağlı kalmadan programı, oyunları sunan, yorumlayan, gösteri ya da yayın ortamını hazırlayan kişidir.

3) Televizyon sunucusu canlı yayın sırasında aşağıdaki kamera kullanmaz.

4) Haber sunumunda kullanılan kamera cihazı haber metinlerini izleyiciye bakarak, kameraya takılan başlıktan okuma olanağı verir. Bu sayede sunucu kesintisiz olarak izleyiciyle göz iletişimi kurabilir.

5) Spikerden kaynaklanabilecek hatalar ve yapılması gerekenler bağlamında; Bir spiker yayınına en az 15 dakika önce gelmelidir. (Bu televizyon için daha da öncedir) Canlı yayını varsa, stüdyo konukları olacaksa, onlarla tanışmalı, konuları birlikte gözden geçirmelidir. İyi bir spiker, canlı yayınına bir gün önceden hazırlanır. Program yapımcısından konular ve konuklar hakkında bilgiler alarak, maddi hatalar yapma riskini sıfırlar.

YANITLAR

1) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: SİKER

2) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: SUNUCU

3) DOĞRU

4) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: PROMPTER

5) YANLIŞ

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

1) Spikerden kaynaklanabilecek hatalar ve yapılması gerekenler bağlamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

a) Program ayrımı yapmalıdır.

- b) Stüdyoda ya da telefonda konuştuğu kişilerin isim ve unvanlarından emin olmalıdır. Aklına güvenmemelidir, bir kâğıda not etmelidir. Kafasını boşaltıp, işine odaklanmalıdır. Başka şeyler düşünerek program sunamaz.
- c) Seslendirmesi istenen metinlere göz atmalıdır. İyi spikerler de hata yapar.
- d) Aynı şey haberler için de geçerlidir. Saat pipleriyle stüdyoya girerse, belki o haberi yine okur ancak önceden baktıysa çok daha iyi okur.
- e) Saat anonsları önemsiz gelebilir. En sık hata da saat anonslarında yapılır.

2) Spikerden kaynaklanabilecek hatalar ve yapılması gerekenler bağlamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Tarih bildirirken dikkatli olmalıdır. Emin değilse, birilerine sormalı, önündeki yayın akış çizelgesine güvenmelidir.
- b) Program anonslarına dikkat etmelidir.
- c) Haberler mutlaka saat pipleri verilerek (6 pip) ve tam zamanında okunur. Canlı yayında ise sözünü ne zaman bitireceğini iyi ayarlamalıdır. Konuşmasının üzerine saat piplerinin binmesi hoş olmaz. Bazen, haber öncesi uzun gelen bant programların kesilmesi gerekebilir. Radyoda söz ve klasik müzik programları zorunlu haller dışında kesilmemelidir. Diğer programlar kesilirken, yayın teknisyeniyle birlikte uygun aralık bulunup, kapanış anonsuyla birlikte haberlere ya da diğer programa geçiş yapılır.
- d) Bilmediği sözcükleri kullanmamalı ve seslendirmemeli, ya sözlüğe bakıp ya da sorup öğrenmelidir. Hata bir yana, gülünç duruma düşer.
- e) Spikerin görevi konuşmaktır. Ama boş konuşmak değil! Sözünü gereksiz yere uzatmamalıdır. Ne kadar bilgili olduğunu gösterircesine uzun uzadıya sorular sorarken yanıtı da vermek yanlıştır.

3) Spikerden kaynaklanabilecek hatalar ve yapılması gerekenler bağlamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Yayın estetiğine mutlaka dikkat etmelidir. Yapımcı ve teknik ekiple iletişimi önemsemelidir. Bir müzik anonsu yaptıktan sonra müzik yerine cıngıl ya da reklam yayınlanırsa, anons ettiği röportaj bandı yayına hazır değilse, telefonda bekleyen konuk hattan düşmüşse yine de bir şeyler söyleyerek durumu toparlamalıdır ancak estetik olmaz.

- b) Programın devamlılığının sağlanabilmesi kaygısıyla her yapımcı aynı spikerle (programda iki spiker kullanılıyorsa aynı spikerlerle) çalışmak ister. Bu kaygıyı spikerin de duyarak programı sahiplenmesi önemlidir. Tekrarlanan sorulardan, sürekli aynı konuya dönmekten kaçınılmalıdır. Üstlendiği program için en az yapımcısı kadar çalışmalıdır.
- c) Öksürük krizine yakalanmak için yayın öncesi sigara içmemeli, kuru yemiş yememelidir.
- d) Spikerlerin sık yaptığı yayın hatalarından birisi de anons kaçırmaktır. Hangi saatte hangi anonsu yapacağını kontrol etmelidir. Kendine güvenemiyorsa saat kurmalıdır. Kimseden hatırlatmada bulunmasını istememelidir.
- e) Sık aralıklarla anonsu varsa, gerekirse stüdyodan çıkmalıdır. Mecbur kalmadıkça yayın katını terk etmemelidir. Gittiği yeri yayın şefine, teknisyene ve diğer spiker arkadaşlarına bildirmemelidir.
- 4) Spikerden kaynaklanabilecek hatalar ve yapılması gerekenler bağlamında aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?
- a) Haberler, haber merkezince okunuyorsa tetikte olmasına gerek yoktur. Teknik bir arıza ya da başka nedenlerle haberi okuması gerekmeyebilir.
- b) Stüdyo, görevli olduğu saatler boyunca artık evidir. Yayın için başka bir yere bağlanılacaksa stüdyoda bulunmalıdır. Bağlantı sağlanamadığında anons yapmalıdır.
- c) Kural dışı olduğunu bilmesine rağmen stüdyoda konuk ağırlamamalıdır. Çünkü acil bir anons yapması gerektiğinde, konuşunun sessiz kalacağından emin olamaz.
- d) Stüdyoya girdiğinde kapının iyi kapandığından emin olmalıdır, dışarıdan gelen kahkaha sesleri eşliğinde anons yapmak, haber okumak zorunda kalmamalıdır.
- e) Kâğıt hışırtıları çok rahatsız edicidir. Sayfa çevirirken dikkatli olmalıdır.
- 5) Televizyonda röportajla ilgili olarak aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?
- a) Televizyon röportajında görüntü devreye girdiği için “ne” söylendiği kadar “nasıl” söylendiği de ortaya çıkar. İletişimin ağırlıklı bölümü; beden dili önem kazanır. İzleyici, ses ve sözcüklerin yanında, konuşmacının jest ve mimiklerini, duruşunu da gözler.

- b) Özellikle canlı yayınlarda dil sürçmesi, gaf, kekeleme, yanlış telaffuz, bilgi eksikliği ve yanlışlığı, anında izleyici tarafından işitilir, geri alınması olanaklı değildir, yalnızca özür dileyebilir.
- c) Canlı yayınlardaki röportajlarda, hazırlık, planlama ve öngörü çok önemlidir. “Ne” sorduğundan öte “nasıl sorduğu da göz önünde olacağından sunucunun yeterli, yetenekli, hazırlıklı, bilgili ya da deneyimli olup olmadığı izleyici tarafından hemen fark edilir.
- d) Stüdyoda ışık, kamera, dekor ve mikrofonla yaratılan yapay ortam konuyu rahatlatır.
- e) Röportajı yaparken sunucu duygularını, heyecanını, sinirlerini ya da öfkesini yönetmek zorundadır; röportaj kontrolden çıkmadan, yerinde müdahalelerle röportajı devam ettirmelidir.

Cevaplar

- 1) A
- 2) A
- 3) E
- 4) A
- 5) D

14. GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞMA SANATI ÜZERİNE SON NOTLAR

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

14.1. Spiker Olmak İsteyenler ya da Spiker Olanlar Neler Yapmalı?

14.2. Ülkemizde En Sık Görülen Konuşma Aksaklıkları

14.2.1. Öncelikle Ağzınızdan Çıkanı Kulağınız Duysun

14.2.1.1. Köşe Çalışması

14.2.2. En Sık Görülen Yanlış Konuşma Türleri

14.2.2.1. Tekdüze - Yanlış Ezgili Konuşma

14.3. “+ 3 Dakika Yöntemi”

14.4. Tümce Oluşturma Hızı -Konuşma Hızı İlişkisi

14.5. "ŞEY" Sorunu

14.6. Boş Ses Ve Sözcüklerden Nasıl Kurtulunur?

14.7. Neden Kimi Sözcüklerimizi “Yazıldıkları Gibi” Dillendirmeyiz?

14.8. Kimilerimizin Gündelik Dilinden Düşmeyenler

14.9. Ünlülerimizden İnciler

14.10. “Bir”, “Birtakım” , En Sık Kullandığımız Bağlaçlarımız ve Kısaltmaların Okunuşu

14.11. Sayılarımız ve Takıları

14.12. Zaman

14.13. Vurgu

14.14. "2 K - 7 N" Yöntemi

14.15. Dil-Dudak Tembelliği

14.16. Çene Kapalılığı

14.17. Soluma Çalışması

Bölüm Hakkında İlgi Oluşturan Sorular

- 1) Ülkemizde en sık görülen konuşma aksaklıkları nelerdir? Araştırınız ve on örnek veriniz.
- 2) “Köşe Çalışması” nedir? Açıklayınız.
- 3) “+ 3 Dakika Yöntemi” nedir? Araştırınız.
- 4) "2 K - 7 N" Yöntemi nedir? Araştırınız.
- 5) Bir hafta boyunca ulusal televizyon kanallarını takip ederek kimi ünlülerimizin konuşurken yaptıkları dil yanlışlarını not ediniz.

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Spiker Olmak İsteyenler ya da Spiker Olanlar Neler Yapmalı? Ülkemizde En Sık Görülen Konuşma Aksaklıkları En Sık Görülen Yanlış Konuşma Türleri “+ 3 Dakika Yöntemi” Tümce Oluşturma Hızı - Konuşma Hızı İlişkisi Boş Ses Ve Sözlerden Nasıl Kurtulunur? Neden Kimi Sözcüklerimizi “Yazıldıkları Gibi” Dillendirmeyiz? “Bir”, “Birtakım” , En Sık Kullandığımız Bağlaçlarımız ve Kısaltmaların Okunuşu Sayılarımız ve Takıları "2 K - 7 N" Yöntemi Dil-Dudak Tembelliği Çene Kapalılığı Soluma Çalışması	Spiker Olmak İsteyenler ya da Spiker Olanlar Neler Yapmalı? Konusunda bilgi sahibi olur. Ülkemizde En Sık Görülen Konuşma Aksaklıklarını kavrar. En Sık Görülen Yanlış Konuşma Türlerini bilir. “+ 3 Dakika Yöntemi” ni kavrar. Tümce Oluşturma Hızı - Konuşma Hızı İlişkisini açıklar. Boş Ses Ve Sözlerden Nasıl Kurtulunur? Sorusunun yanıtını verir. Neden Kimi Sözcüklerimizi “Yazıldıkları Gibi” Dillendirmeyiz? Sorusunun yanıtı verir. “Bir”, “Birtakım” , En Sık Kullandığımız Bağlaçlarımız ve Kısaltmaların Okunuşunu bilir. Sayılarımız ve Takıları hakkında bilgi sahibi olur. "2 K - 7 N" Yöntemi'ni	Alanyazın ve Özellikle Gözlem Yoluyla

	kavrar. Dil-Dudak Tembelliği konusunda bilgi sahibi olur. Çene Kapalılığı konusunda bilgi sahibi olur. Soluma Çalışması konusunu kavrar ve doğru uygular.	

Anahtar Kavramlar

“+ 3 Dakika Yöntemi”, "2 K - 7 N" Yöntemi, Dil-Dudak Tembelliği, Çene Kapalılığı, Soluma Çalışması

Giriş

İletişim alanındaki uzmanların araştırmalarına göre, konuşmacının etkisinin% 55'lik bir kısmı göze hitap eden öğelerle ilgilidir. Spikerin nasıl görüldüğü, yüz ifadesi, jest ve mimikler ile bütünüyle beden hareketleri gözle ilgili öğeleri oluşturmaktadır. Konuşmacının etkisinin% 38'i ise, sese dayanmaktadır. Bu nedenle, sesin kulağa yansıyan güvenilirlik, değerlilik gibi özellikleri önem arz etmektedir. Ayrıca, konuşmacının dış görünüşü, kılık kıyafeti güven vermiyor ise dinleyicilerin itirazları, zihinlerinde konuşma başlamadan önce başlamış demektir.

Bu nedenle spikerin giyimi ve makyajı nasıl olmalıdır? sorusunun yanıtı belki de şöyle verilebilir;

Spikerin kıyafetinin izleyiciler üstündeki etkisi çok önemlidir. Bu nedenle spiker iddialı ve gösterişli giysiler giymemeli, göz almayan renkte giysiler seçmeli, siyah-beyaz gibi aşırı zıt renklerden kaçınılmalıdır. Televizyon, kişileri olduğundan toplu gösterir. Bu nedenle bol giysilerden de kaçınılmalıdır.

Ayrıca, herhangi bir takı ya da aşırı süslü bir elbise, dinleyicilerin dikkatinin söylenenlerden çok, onlara kaymasını yol açar. Beyaz bir etek ya da bluz, stüdyo ışıkları altında parlarken, mavi renk, kameraya çok daha iyi görünecektir. Abartılı saç tuvaletleri ve ağır makyajdan da kaçınılması gerekir. İyi yapılmış bir makyaj, televizyondaki görünüşü olumlu etkiler.

Radyo ve Televizyon spikeri arasında fark var mıdır? Elbette vardır hiç kuşkusuz.

Radyo sesin mecrasıdır. Yani radyoda mümkün olduğu kadar her şeyi sesle aktarabilmek gerekir. Modern radyoculukta ses, o kadar önemli hale gelmiştir ki haberi mümkün olduğu kadar doğru verebilmek için, muhabirin rolünü azaltıp, onu sadece bir mikrofon tutucusu haline getirmek eğilimi gözlenmektedir.

Radyo haberciliğinde dış ses ya da aktüel ses denilen, muhabirin sesinin dışında kalan sesler çok önemlidir. Gazetede fotoğraf ne ise, radyoda da dış ses odur.

Radyo göze değil, kulağa hitap ettiği için yazılı basında kullanılan karmaşık ya da süslü cümlelerden kaçınılmalıdır. Mümkün olduğunca günlük konuşma dili kullanılmalıdır. Bir cümlede birden fazla fikir vermekten kaçınılmalıdır. Radyoda dinleyicinin hayal gücünü kullanmasına yardımcı olmak için yalın ama aynı zamanda renkli ve güçlü betimleme sözcükleri kullanılmalıdır.

Radyonun görselliği, televizyondan ya da sinemadan çok daha güçlüdür. Çünkü dinleyici radyonun hoparlörlerinden yayılan sesi duyduğu anda o sesin imajını kendi kafasında yaratır. Bizi radyoya bağlayan en önemli şey, ses ve ses efektleridir. Bu nedenle sesin özelliklerini bilinçli ve anlamlı kullanmak, radyoda başarının sırrıdır. Radyo stüdyosunda spiker, önündeki mikrofonla baş başa kalır. Ne o dinleyicilerini görür, ne de dinleyicileri onu. Konuşmacı televizyonda bulunan, anlatımı tamamlayan jest, mimik, tavır, kılık, kıyafet, görünüş, gibi dinleyicilere sözleriyle birlikte yansıyarak ilgiyi pekiştiren öğelerden yoksundur. Bu nedenle radyoda bütün güç; ses ve konuşma

üzerinde toplanmaktadır. Bazen de radyoda çok başarılı olan konuşmacılar, beden dilini iyi kullanamadıkları için televizyonda aynı başarıyı gösterememektedirler.

Radyo ve televizyonun birçok ortak özelliği vardır. Televizyonun radyodan ayrılan en önemli yönü, kuşkusuz görüntü unsurudur. Başlangıçta radyoculuk prensipleri ve program türlerinden büyük ölçüde yararlanmış olan televizyon, zamanla görüntü unsurunun özelliklerini geliştirerek kendine özgü anlatım biçimlerini ve program türlerini de bulmuştur.

Ekran karşısında duruş önemlidir, zira;

Duruş, gövde hareketleri, jest ve mimikler kısacası seyircinin duygu ve düşüncelerini etkilemek amacını güden bütün davranışlar, konuşmanın temel unsurlarıdır. Konuşmanın fiziki dokusunu jestler, mimikler, ses tonu, vurgulama ve tonlama gibi etkenler oluşturur. Ancak aşırı el kol hareketleri, gereksiz mimikler, çok yüksek sesle konuşmak, bilinçsiz vurgulamalar konuşmayı bozar.

Beden dili jest ve mimiklerle gerçekleşir. Yüz kaslarının anlam ifade eden ya da bir anlam için kullanımı sonucu oluşan yüz ifadelerine mimik, baş, el-kol, ayak-bacak hareketlerinin ya da bedenin tümünün kullanımına jest denir. Jest ve mimikler bazen konuşma dilinin yerini bile alabilmektedir. Yumrukların havaya kaldırılmasıyla kalabalıkların coşturulabilmesi, buna en iyi örnektir.

Beden dili konuşmayı destekler fakat sürekli ön plana çıkartılmaz . Çok aşırıya kaçıldığında izleyenlerin dikkatleri, almaları gereken mesajdan uzaklaşıp, hal ve hareketlere kayar.

Televizyon spikerleri için dikkat edilmesi gereken önemli bir konu da prompter kullanımıdır. Prompter cihazı spikerin elinde bir metin olmadan doğrudan kameraya bakarak, sanki izleyicilerle karşılıklı konuşuyormuş gibi haberi sunabilmesini sağlar. Ancak bu cihazın spikere çok yakın yerleştirilmesi iki gözün buruna doğru bakmasına yol açarak şaşı görünümü verir. Prompterin, spikerin oturuş pozisyonuna göre sağında, solunda ya da göz seviyesinin altında ya da üstünde olması, dışarıya bakıyormuş izlenimi vererek, seyircinin dikkatinin başka yöne kaymasına neden olur. Tecrübeli bir spiker prompter arızası ihtimaline karşı, elinin altında bir metin bulundurmalı ya da önünde bulunan bir bilgisayarda metnini hazırda tutmalıdır.

Spikerlerin yayın sırasında dikkat etmesi gerekenleri bir kez daha gözden geçirelim...

Spiker, hazırlanmış haber bültenlerini sunumdan önce incelemeli, yabancı sözcüklerin doğru okunuşlarını öğrenmeli, vurgu ve tonlamanın nerede yapılacağını belirlemelidir. Bir spikerin okuduğu metin hangi tür olursa olsun (haber, magazin, kültür), önemli olan herkesin anlayabileceği şekilde sunabilmesidir. Sunumun bant programlar ya da canlı yayın için yapılması bu durumu değiştirmez. Aradaki tek fark, band programları için yapılan sunumlarda

hata yapılırsa yeniden kaydedilebilir ancak canlı yayında böyle bir imkan yoktur. Çünkü söz ağızdan çıktığı an izleyici tarafından duyulur.

Heyecan doğal bir duygudur fakat spiker ya rahat olmayı ya da rahat görünmeyi başarabilmelidir. Spikerler, yayın sırasında meydana gelebilecek gerek dil sürçmeleri, gerekse teknik hatalardan dolayı izleyiciden özür dilemelidirler.

Konuşmada isim, tarih ve yer isimleri geçecekse bunlar ufak bir kağıda not edilmeli, içten davranılarak bunları izleyiciden saklamaya çalışılmamalıdır.

Heyecanın bir başka nedeni bilgi eksikliğidir. Bilgi eksikliği konuya geniş ve yeterli açılardan bakılmasını engeller, düşünceler karmaşık olur. Az okumak kadar az dinlemek de kişiye zarar verir. Bir başka görüşe göre de sunuş endişesi taşımanın faydalarının olabileceği ileri sürülmektedir; Sahne korkusu vücudun konuşmacıyı konuşmaya hazırlanması için uyarma yoludur. Konuşmacı için durumun önemi ne kadar artarsa, heyecan da o kadar artar. Sunuş endişesi taşımayan bir konuşmacı, hazırlıksız ve dinleyicinin tepkisinden habersiz olma tehlikeleriyle karşı karşıyadır.

Spikerler, röportaj tekniklerini çok iyi bilmelidir. Söyleşi programlarında konuk ile spikerin iletişimi çok önemlidir. Konuk için yabancı olan bu tür ortamlarda, spiker ev sahipliği yapmalı, konuğun, heyecanını giderebilmelidir.

Spiker, sıra kendisinde olmasa da programı dikkatle takip etmeli, başka taraflara bakarken ya da başka şeylerle ilgilenirken kameralara yakalanmamalıdır.

Mikrofon açıkken çok yakınında nefes alıp verilmesi, dinleyicinin kulağında rüzgâr etkisi yapar ya da kâğıt hışırtısı orman yangını sesi verir. Bu nedenle spiker, mikrofonların özelliklerini iyi bilmeli, hangi mikrofona hangi açı ve mesafeden konuşacağını ayarlayabilmelidir.

Konuşurken, söze çok yüksek sesle başlayıp nefes yetiştirememek yüzünden, ses tonundaki düşmeler, anlatımın değerini kaybettirir. Sözlerin heyecan değeri, bağırarak verilmeye çalışılmamalıdır. Çünkü ölçsüz bağırımlar, sesin kasılmasına, çatlaklaşmasına ve nefesin zamanından önce tükenmesine yol açar.

Radyo ya da televizyon sunumlarında dinleyici ya da seyirci ile karşı karşıya olunmadığından, yanlış anlamaya neden olabilecek söz ve davranışlardan kaçınılmalıdır. Dinleyici ya da izleyicilerin soru sorma imkânı olmadığı bilincinde olarak, onların seviyelerine uygun açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.

Spikerlerin yaptığı konuşmalar genellikle bilgi verme amaçlıdır, çünkü dinleyiciler çoğu zaman cevap verme imkânına sahip değildirler. Amacın bilgi vermek olduğu durumlarda en sade dil, bilim dilidir. Çünkü bu dil en keskin ve anlaşılır bir dil olup, tamamen delillere dayanılarak oluşturulmaktadır. Burada bilim dilinden kasıt sade bir dil olup, hedef kitlenin anlamayacağı bilimsel sözcük ve ifadeler olarak anlaşılmamalıdır.

Konuşma hızının iyi ayarlanması son derece önemlidir. Çünkü çok hızlı konuşulduğunda, dinleyici konuşmayı anlamlandıramayacaktır. Çok yavaş konuşulduğunda ise dinleyici sıkılacak ve başka konuları düşünmeye başlayacaktır.

Sunucunun enerjik görünmesi, canlı konuşması dinleyiciler üzerinde olumlu bir etki yapacak, dikkatleri uyanık tutacaktır. Spikerin uyuyacakmış gibi sunması durumunda ise kimse dinlemek istemeyecektir. Spikerin bir an önce bitse de kurtulsam diye içinden geçirdiğı konuşmalar, yüzüne yansıyacağından bu durum izleyicide rahatsızlık oluşturacaktır.

Spiker yayın sırasında yanlış okumamak için, metinleri önceden gözden geçirerek olumsuz sözcüklerin altını çizmeli, yabancı kelimelerin yanlarına Türkçe okunuşlarını yazmalı, üç haneden daha fazla olan rakamlar yazıyla da yazmalıdır.

14.1. Spiker Olmak İsteyenler ya da Spiker Olanlar Neler Yapmalı?

Spiker olmak isteyenler, seslerini eğitmeli, konuşma tekniklerindeki zayıf yönlerini güçlendirmeğe çalışmalıdır.

Spikerler tercihen yükseköğrenimli, Türkçeyi ve yabancı dili bilen, genel kültürü zengin, iletişimi kuvvetli, haberciliği ve röportaj tekniklerini bilen, dürüst, çalışkan kimseler olmalıdır. Spiker, yasadışı olaylara karışmamış ve hüküm giymemiş olmalıdır. Bu durum spikerlerin okuduklarına ya da söylediklerine güvenilmesini sağlayacak önemli bir husustur.

Spiker, kişilik sahibi olmalı, seyirciyi tanımalı ve onlarla yüz yüze bir ilişki içindeymiş gibi doğal konuşabilmelidir.

Spikerler, hem ev sahibi hem de konuk durumunda bulunduklarının bilincinde olmalı, bu nedenle içten davranmalı, seyircilerin güven ve sevgisini kazanmağa çalışmalıdırlar.

Çalışma saatleri (çok erken ve çok geç saatler, bayram ve hafta sonu tatilleri) patron ve yöneticilerle canlı yayınlar, halk arasında fazlaca tanınmanın getirdiği rahatsızlıklar, spikerlik mesleğinin zor yanları olarak görülebilir . Spikerlerin bu hayat tarzına uyum sağlayabilmeleri gerekir.

Spikerlerin mesleğin imkanları elverdiği ölçüde düzenli bir hayata sahip olmaları, uyku düzenlerine dikkat etmeleri, içki ve sigara içmemeleri, asitli ve çok soğuk içeceklerden uzak durmaları gerekmektedir. Bu şartları yerine getirmeleri, onların sağlıklı kalmalarını, görevlerini layıkıyla yerine getirmelerini ve ekran karşısında seyircilerine dinç gözükmelerini sağlayacaktır.

(Kaynak: Erata, 2014: 402-403)

14.2. Ülkemizde En Sık Görülen Konuşma Aksaklıkları

22 yıllık sunuculuk ve seslendirmenlik, 20 yıllık spikerlik; 7 yıllık da eğitimci deneyimlerime ve bu süreçte ulaştığım "Doğru-Güzel- Etkili Türkçe Konuşma" konusunda yazılmış başlıca kitaplardan çıkarsamalarıma göre, ülkemizde en sık görülen konuşma aksaklıklarını şöyle sıralayabilirim diyor Rüştü Erata (2014: 340-343; 345-347; 422-428);

- **Kesik Konuşmak ya da Boş Ses ve Sözcükler Kullanmak**
(aaaa-eee-111, şey, tabii ki, tabii ki de, hakikaten gibi)
- **"R" Yutumu** (Sözcük arasındaki "r" yutumu - sözcük sonundaki "r" yutumu)
- **"Ğ" Söylemi** (Başta "değil" olmak üzere...)

Türkçede hiçbir sözcük "Ğ" ile başlamaz, "Ğ" sözcük sonlarında da ancak "ağ", "bağ", "çağ", "yağ" gibi tek sesli (heceli) sözcüklerde bulunur.

"Ğ"; ince ünlülerle öndamak, kalın ünlülerle de artdamak ünsüzlerinin ötümlüsüdür.

"Ğ" sesimiz; kolayca dillendirilmesi, konuşmanın akıcılığına uyumlu olması gibi nedenlerle, şöyleşi dillenış değışimlerine uğrar:

"Ğ" seslem sonundaysa, kendinden önce gelen "ünlü" bir değeri uzar.

boğmak boomak

doğmak doomak

sağmak saamak

"Ğ" o-a sesleri arasındaysa, "o" ile "a" sesleri kaynaşır: boğaz boaz

doğal doal

doğan doan

soğan soan

"Ğ" a-a sesleri arasındaysa, "a" bir değeri uzun söylenir: dağarcık

daarcık

mağara maara

sağanak saanak

"Ğ" a-ı sesleri arasındaysa, "a" bir değeri uzun söylenir: ağır aar

bağış baış

kağıt kaat

"Ğ" o-u sesleri arasındaysa, "o" ile "u" sesleri kaynaşır: doğu dou

oğul oul

soğuk souk

"Ğ" e-i sesleri arasındaysa, "y" sesine dönüşür: değil deyil

eğilim eyilim

eğitim eyitim

"Ğ"; "e, i ya da ü" sesinin yanındaysa, "y" sesine dönüşür:

eğme eyme

iğne iyne

düğme düyme

ig	ty
acıçığdem	acıçıydem
alabildiğine	alabildiğine
babayığıt	babayıyt
baldırkemigi	baldırkemiyi
bardakeniği	bardakeniyi
belkemigi	belkemiyi
bilyeniği	bilyeniği
caneniği	caneniği
ciğer	ciğer
çatalığıne	çatalıyine
çekikçemigi	çekikçemiyi
çengeliliğine	çengeliliğine
çığ	çiy
çığbörnek	çiybörnek
çığdem	çiydem
çığkötü	çiykötü
çığlesme	çiylesme
çığlık	çiylik
çığnam	çiynam
çığneme	çiyname
çığrenkçi	çiyrenkçi
çığrenkçilik	çiyrenkçilik
çiniğnesi	çiniğnesi
çobanığnesi	çobanıyinesi
deniziğnesi	deniziğnesi
diğer	diğer
dinğ	diniy
elbirliği	elbiriyi
gazibiği	gazibiği
gerektiğinde	gerektiğinde
göküzüğü	göküzüğü
gönübirliği	gönübiriyi

gövernengi	gövernemiği
güçbirliği	güçbiriyi
günübiriğine	günübiriğine
güvernengi	güvernemiği
güzçığdemi	güzçığdemi
hintimigi	hintimiyi
horozbiği	horozbiği
ışınellönüğü	ışınellönüğü
kalburkemigi	kalburkemiyi
kanadageyiği	kanadageyiği
kancalığıne	kancalıyine
karacığer	karacığer
karasığne	karasıyine
kavalkemigi	kavalkemiyi
kuyrukemigi	kuyrukemiyi
kürekemigi	kürekemiyi
ladeskemigi	ladeskemiyi
olabildiğince	olabildiğince
oybirliği	oybiriyi
örskemigi	örskemiyi
paraşışkinliği	paraşışkinliyi
rengeyiği	rengeyiği
sabankemigi	sabankemiyi
sığıt	siyi
sözbirliği	sözbiriyi
sulbirliği	sulbiriyi
topluiğıne	topluiyine
uyukkemigi	uyukkemiyi
üzengikemigi	üzengikemiyi
varlık birliği	varlık biriyi
yılankemigi	yılankemiyi
yığıt	yiyit
yığıtçe	yiyitçe

oğu	osu
boğucu	bo:ucu
boğuk	bo:uk
boğum	bo:um
boğumlanma	bo:umlanma
boğumlu	bo:umlu
boğumç	bo:umç
boğuntu	bo:untu
boğunuk	bo:unuk
boğuşmak	bo:uşmak
çoğu	ço:u
çoğul	ço:ul
çoğulu	ço:ulu
çoğulculuk	ço:ulculuk
çoğullagıtma	ço:ullagıtma
çoğulluk	ço:ulluk
çoğumsama	ço:umsama
çoğum	ço:um
çoğunca	ço:unca
çoğunluk	ço:unluk
çoğunlukla	ço:unlukla
derinsöğütme	derinsö:utme
derinsöğütücü	derinsö:utücü
doğu	do:u
doğubilm	do:ubilm
doğubilimci	do:ubilmci
doğulmak	do:umak
doğulu	do:ulu
doğum	do:um
doğumevi	do:umevi
doğurgan	do:urgan
doğurganlık	do:urganlık
doğurma	do:urma
doğuş	do:uş
doğustan	do:ustan

doğuşlancı	do:uşlancı
evrendoğum	evrendo:um
gündoğusu	gündo:usu
günışydoğuş	günışydo:uş
koğuş	ko:uş
kuzeydoğuş	kuzeydo:uş
loğuşa	lo:uşa
mantardoğuran	mantardo:uran
oğul	o:ul
oğulculuk	o:ulculuk
oğuldunuk	o:uldunuk
oğulluk	o:ulluk
oğulotu	o:ulotu
oğuz	o:uz
öküzsoğuşu	öküzso:uşu
oğuk	o:uk
soğukkanlı	so:ukkanlı
soğukluk	so:ukluk
soğuma	so:uma
soğuma	so:uma
soğunuş	so:unuş
soğutma	so:utma
soğutmaç	so:utmaç
soğutucu	so:utucu
soğuyuş	so:uyuş
soçsoğuk	soçso:uk
sütoğul	süto:ul
yeniden doğuş	yeniden do:uş
yoğun	yo:un
yoğunlaş	yo:unlaş
yoğunlaşma	yo:unlaşma
yoğunluk	yo:unluk
yoğunlukdöçer	yo:unlukdöçer
yoğurma	yo:urma
yoğurt	yo:urt
yoğurum	yo:urum

ûğ	üy
at gözlüğü	at gözlüyü
balköpüğü	balköpüyü
büğe	büye
büğülmek	büyülmek
canavar düdüğü	canavar düdüyü
çayır düğmesi	çayır düymesini
çobandüdüğü	çobandüdüyü
deniz köpüğü	deniz köpüyü
düğme	düyme
düğmeçiçeği	düymeçiçeği
düğüm	düyüm
düğümatar	düyümatar
düğüm düğüm	düyüm düyüm
düğümleme	düyümleme
düğümlü	düyümlü
düğümsü	düyümsü
düğümsüz	düyümsüz
düğün	düyün
düğünçiçeği	düyünçiçeği
düğün demek	düyün demek
düğürçük	düyürçük
gökgünüğü	gökgünüyü
güğü	güyü
güğüm	güyüm
kar körlüğü	kar körlüyü
katranköpüğü	katranköpüyü
kördüğü	kördüyü
renkkörlüğü	renkkörlüyü
seçmen kütüğü	seçmen kütüyü
vişneçürüğü	vişneçürüyü
yüğü	yüyü
yüğürmek	yüyürmek
yüzgörümlüğü	yüzgörümlüyü
züğürt	züyürt

ağlağacı	a:ra:acı
ağız birliği	a:ız biriyi
ayçiçeği yağı	ayçiçeği ya:ı
çobandeğneği	çobandeıneyi
dağ eteği	da:eteyi
dağ gelinciği	da:gelinciıy
düğmeçiçeği	düymeçiçeği
düğünçiçeği	düyünçiçeği
düğünçiçeğiğil	düyünçiçeğiğil
eğri büyü	eyri büyrü
eğrim büyü	eyrim büyrüm
eğrisi doğrusu	eyrisi doıyrusu
eleğimsağıma	eleyimsa:ma
göğüs kemiği	göyüs kemiıy
koltuk değneği	koltuk deıneyi
sığ beğeni	sa:beyeni
sağı kemiği	sa:rı kemiıy
uğurböceği	u:urböceıy
yoğurtçiçeği	yo:urtçiçeıy

- "-acak, -ecek" Söylemi (yapacak, edecek, görecek örnekleri vb)
- Çene Kapalılığı
- Dil Peltekliği
- Dil-Dudak Tembelliği
- Hızlı-Yuvarlamalı Konuşma
- Yanlış Ezgili Konuşma

- **Sözcük Vurgusu Yanlışlıkları**
- **Tümce Vurgusu Yanlışlıkları**
- **Titreleme (Tonlama) Yanlışlıkları**

14.2.1. Öncelikle Ağzınızdan Çıkan Kulağınız Duysun

Ses organlarımızda oluşan ses dalgaları ağzımızdan çıkıp çevremizdeki sert yüzeylere çarpar ve oralardan yansır, doğadaki tüm ses dalgaları gibi... Ağzımızdan çıkan sesleri böylece duyarız.

Peki ama kulaklarımızı tıkayıp da konuştuğumuzda, nasıl az da olsa duymayı sürdürebiliyoruz?

Çünkü; sesler açılan ağzımızdan başka, üstaki borumuz aracılığıyla burnumuza, orta kulağa yönelir; kafatasımızın bir bölümünde de yansır.

Bu nedenle; kendi konuşmamızı iki türlü işitmiş oluruz.

Doğallıkla; ağzımızdan çıkan sesler bir yerlerden yansıyarak kulaklarımıza ulaştığından, kendi sesimizi başkalarının işittiği gibi işitemeyiz.

Konuşmalarımızı ses alıcılarla kaydetip dinlediğimizde sesimizin bize "başka" gelmesi bundandır.

Şu an için hiçbir ses alıcı aygıt, sesinizi "sizin işittiğiniz" gibi kaydetmemektedir.

Sesimizi hem başkalarının işittiğine en yakın biçimde hem de kendi işittiğimiz biçimi yitirmeden işitmenin pek yalın ve harcamasız bir yöntemi var. (Erata, agy: 341)

14.2.1.1. Köşe Çalışması

Ağzımızdan çıkan sesler içinde bulunduğumuz ortamdaki sert yüzeylere çarparak kulağımıza yansır. Kendi sesimizi üstaki borusu ve kafatasımızdaki yansımaların yanı sıra, bu dışarıdaki yansımalar aracılığıyla işitiriz.

Köşe Çalışması yöntemimiz; ağzımızdan çıkıp yayılan sesleri "yeterince bir araya toplamaya" dayanıyor. Bunu yapmanın en kolay yolu: avuçlarımızı tam açıp, dik açı oluşturacak biçimde bir araya getirmek ve ağzımızı onlara yaklaştırarak konuşmaktır. Daha da

iyisiyse, iki duvarın birleştığı yere, bir köşeye dikilip konuşarak seslerin kulağımıza yansımalarını sağlamaktadır.

KÖŞEYE NE KADAR YAKLAŞMALIYIZ?

Bu size kalmış... Köşeye, çeşitli ses düzeylerinde; türlü türlü vurgu ve titremleri (tonlamaları) deneyebileceğiniz; cılız, kısık, tıslamalı, tıslamalı, şıptılı, hırıltılı vb konuşup konuşmadığınızı kendi başınıza saptayabileceğiniz bir uzaklıkta durmalısınız... Ortalamasının 10-15 cm. dolayında olduğunu söyleyebileceğim bu uzaklığın sizin için uygun olanını, konuşmayı sürdürürken Özellikle yanlış yerden (gereğinden çok gırtlaktan, damaktan, dudaktan) çıkan seslerin "doğru" yerden çıkartılması için bizi doğru yönlendiren bu yöntemle, bir ölçüde ses renginde de değişiklik sağlanabilir. (Erata, agy: 342-343)

Bu Çalışmada Deneyebileceğiniz Ses Düzeyleri:

Fısıldayarak Konuşma (Soluğumuzun en verimli kullanıldığı konuşma biçimidir)

Alçak Sesle Konuşma (Bunun fısıldamadan başka bir tür konuşma olduğunu, konuşurken boğazınıza elinizle dokunarak algılayabilirsiniz)

Olağan Düzeyde Konuşma (Gündelik yaşantımızdaki konuşmalar: yakınımızdaki kişilerle konuşmalarımız, haber (düzyazı) okuyan spiker ve belgesel seslendirmenlerinin konuşmaları, stüdyo konuklarıyla yapılan söyleşiler vb)

Yüksek Sesle Konuşma (Coştuğumuzda: öfkeli olduğumuzda, çok sevindiğimizde sesimiz kendiliğinden yükselir, bu düzeyde çıkar)

Bağırma - Bağırarak Konuşma (Sesimiz; coşkunluğumuz doruğa ulaştığında, öfke ya da mutluluk seline kapıldığımızda ya da sesimizi uzaktaki biri/ birilerine duyurmak istediğimizde böylesi bir düzeye yükselir. Bu düzeyin ucuna "böğürme" denir)

Bu Çalışmada Deneyebileceğiniz Ses Türü Örnekleri:

Öfkeli Konuşma; Ağlayarak Konuşma; Mutsuz Konuşma; Kaygılı Konuşma; Olağan Konuşma; Sevecen Konuşma; Mutlu Konuşma; Coşkun Konuşma; Azarlayıcı Konuşma; Yalvarıcı Konuşma; Yılgın Konuşma; Kuşkulı Konuşma; Ciddi Konuşma; Alaylı Konuşma; Gülererek Konuşma; Buyurgan Konuşma

Köşeye yaklaşp uzaklaşarak kolayca saptayabilirsiniz

14.2.2. En Sık Görülen Yanlış Konuşma Türleri

14.2.2.1. Tekdüze - Yanlış Ezgili Konuşma

Doğru "vurgu" bilgi ve becerisi olmayanlardaysa sürekli yinelenen tekdüze bir konuşma ezgisi vardır. Tekdüze konuşma, anlatılanın "doğru aktarılmasını" beceremediğinden dikkat dağıtır, dinleyeni yıldıır ve sonunda iletişim "dinleyen" tarafından tek yanlı olarak kesilir.

Yanlış ezgili konuşma da tıpkı öylesi sıkıntılar doğurur. Çoklukla, "takılmadan" okuma kaygısıyla "anlayarak okuma"yı savsaklayanlarda görülür. (Örneğin radyo ve televizyonlarımızda boy gösteren, kendini spiker sanan gençler, hatta kimi "enkırmen"ler...)

ÖTEKİ EN SIK GÖRÜLEN YANLIŞ KONUŞMA BİÇİMLERİNE GELİNCE...

Yaygan konuşma; "Sürekli" düşük sesle konuşma; Hızlı-yuvarlamalı konuşma; Aksanlı konuşma; Fısırtılı konuşma; Kesik kesik konuşma; Çocuksu konuşma; Mıymıntı konuşma; Özensiz-savruk konuşma; Ağdalı konuşma; Süslü konuşma ve Boş konuşma (Erata, agy: 345-348)

14.3. "+ 3 DAKİKA YÖNTEMİ"

Bitkin düştüğünüzü düşünüp, alıştırma çalışmasını bırakmaya karar verdiğiniz an, çalışmanızı "3 dakika" daha dayanıp tamamlayın.

Beynimiz, "yeterince" güçlü, sık ve düzenli uyarı olmadıkça, bedenimizde bir değişim komutunu vermiyor.

Bu "+3 Dakika" yöntemiyle; beynimize, amaçladığımız gelişim için gereken komutu vermesi uyarısında bulunuyoruz.

"+3 Dakika" yöntemini uygular, "yeterince" sık ve düzenli çalışırsanız, başarıya ulaşmanızın önünde hangi engel durabilir?.. (Erata, agy: 348)

14.4. Tümce Oluşturma Hızı -Konuşma Hızı İlişkisi

Beynimiz hiç kuşkusuz konuşma düzeneğimizden çok daha hızlı çalışır: Düşünce Hızı, Konuşma Hızı'ndan kat kat büyüktür. Peki, bunca hız ayırımına karşın nasıl konuabiliyoruz?

Beynimiz düşünceleri tümce biçimine dönüştürdükçe, büyük bir saygıyla, onların konuşma düzeneğimizce dillendirilmesini bekliyor da ondan!..

Tıpkı; şu ünlü düşünürün şu sözünü, dinleyen herkesin kolayca kavrayabileceği biçimde dillendirebilen spiker, sunucu, seslendirmenlerimizin ağzından çıktığı gibi:

"Eğitimin amacının düşünsel özgürlük olduğu bir dünya isterdim. Gençlerin aklını, onları bütün yaşamları boyunca nesnel kanıtların oklarından koruyacak olan bir zırhın içine sokmamalı. Dünyanın açık yüreklere ve aydın insanlara gereksinimi var ve bunu tutucu eğitim düzenleriyle elde edemeyiz. Bertrand Russel

Ya beynimiz; tıpkı coştığımızda olduğu gibi, kimileyin bu "bekleme" saygısını göstermezse?..

O zaman coşkulu, hızlı konuşan kişilerde görülen ses-sözcük yutumlarıyla berelenen “konuşma aksaklığı”, dolayısıyla iletişim kopukluğu ortaya çıkar.

Peki ya beynimiz; yetersiz sözcük-kavram sayısı, yetersiz dilbilgisi, aşırı coşku, hastalık, sarhoşluk vb nedenlerle"yeterince hızlı" tümce oluşturamazsa?..

TÜMCE OLUŞTURMA HIZIMIZ, KONUŞMA HIZIMIZDAN DÜŞÜKSE;

Kesik konuşmak- Boş ses ve Sözcükler Kullanmak (aaaaa-eee-ıı-şey, tabii ki, tabii ki de, hakikaten gibi)

Konuşmamız yersiz-sıkıcı-yıldırıcı boşluklarla doludur; akıcılık yoktur!..

..... Eğitimin amacının düşünsel özgürlük olduğu bir dünya isterdim..... Gençlerin aklını onları bütün yaşamları boyunca nesnel kanıtların oklarından koruyacak olan bir zırhın içine sokmamalı..... Dünyanın açık yüreklere ve aydın insanlara gereksinimi var ve bunu tutucu eğitim düzenleriyle elde edemeyiz.

Ya da o yersiz-sıkıcı-yıldırıcı boşluklar, hemen hemen herkeste; kimi spiker, sunucu ve seslendirmenler de bile görüldüğü gibi, "aaa, eee, ııı" larla doldurulur...

Eeee Eđitimin amacının eee dűşünsel özgűrlűk olduđu bir eee dűnya isterdim. eee Gençlerin aklını eee onları bűtűn yařamları boyunca eee nesnel kanıtların oklarından koruyacak olan bir eee zırhın içine sokmamalı. eee Dűnyanın eee açık yűreklere ve eee aydın insanlara gereksinimi var ve eee bunu tutucu eđitim dűzenleriyle eee elde edemeyiz.

Tűmce geçiřlerini "gereksiz-yersiz-sıkıcı-yıldırıcı" sűzcűklerle bađlayanlar vardır...

Eđitimin amacının dűşünsel özgűrlűk olduđu bir dűnya isterdim tabii ki. Gençlerin aklını onları bűtűn yařamları boyunca nesnel kanıtların oklarından koruyacak olan bir zırhın içine sokmamalı tabii ki. Dűnyanın açık yűreklere ve aydın insanlara gereksinimi var ve bunu tutucu eđitim dűzenleriyle elde edemeyiz tabii ki.

Ya bu konuřma aksaklıklarının tűműnű kulađımıza tepeřtirenler!..

Eee Eđitimin amacının aaa dűşünsel özgűrlűk olduđu bir dűnya isterdim tabii ki aaa. Gençlerin aklını mesela onları bűtűn yařamları boyunca eee nesnel kanıtların oklarından koruyacak olan bir řeyin zırhın içine sokmamalı tabii ki aaaa Dűnyanın tabii ki açık yűreklere ve ııı aydın insanlara gereksinimi var ve řűphesiz bunu tutucu eđitim dűzenleriyle hakikaten elde edemeyiz. (Erata, agy: 350-352)

14.5. "şEY" SORUNU

şey şey şey,

şey şey şey şey şey şey şey.

şey şey şey şey şey şey şey şey şey şey şey. şey şey şey şey şey şey şey şey şey şey şey.

Bu yazıdan, bu yazının yazarının yalnızca bir tek Tűrkçe sűzcűk bildiđini anlıyoruz!

"Birden çok, ancak pek sınırlı sayıda "Tűrkçe sűzcűk biliyorsanız bu yazı řűyle olabilirdi:

Merhaba şeyli şeylerim,

Bu řeyki řeyime řeyi řeyederek řeyetmek istiyorum. Biliyorsunuz űnceki řey řeyin řeyi řey bir řey řeyederek řeyi řeyetti.

Bu şey şey şeyin şeyine şeyetti ve her şey bu şeyi şeyetti. Kimi şeyler şey gibi bir şeyde bulunan bir şeyin böyle şeyetmesinin hiç şey olmadığını, kimi şeylerse asıl o şeyi şeyedenin öyle bir şey şeyederek şeyettiğini ve bunun hiç de şey olmadığını şeyetti.

Şeylerce şeyin şeyine şeyeden şey, şey olarak budur.

Özünde, yukarıdaki"şey"lerin kimileri ad, kimileri önad, kimileri bağlaç, kimileri tümleç, kimileri yüklem... O"şey"lerin yerine özgün sözcükleri yerleştirmeniz yalnızca birkaç dakikanızı alacaktır...

Aslına bakarsanız; okuma-yazmayı çat-pat bilen milyonlardan, üniversite bitirmiş milyonlara değin toplumumuzun önemli bir bölümü, anlatmak istediklerini çoklukla"şey"ler aracılığıyla dile getirmiyor mu?

Gündelik yaşantılarımızda konuşmalarımızı ne denli sınırlı sayıda sözcükle "idare ettiğimizi" ve"şey"i her anlamda"joker" olarak kullanageldiğimizi hiç düşündünüz mü?

Bunlara; "ben yaptım oldu" anlayışındaki yayın ve basın kuruluşlarımızın dili, Türkçeyi tanımayan İnternet ortamı, sınırlarını epeyce aşmış olan argo, ilköğretime doğru yaygınlaşan yabancı dille öğretim ve "chat" adı verilen sanal söyleşi dilini de eklediğimizde "şey" in ülkemizde ne denli "yaşamsal" önemde olduğunu görebiliriz.

"Yaşamsal" olduğu doğru; çünkü düşünürken, konuşurken, yazarken kullandığımız her "şey" in dilimizde bir karşılığı var ve biz onun yerine "şey" i kullanarak o sözcüğü, düşünce yeteneğimizi, varlığımızı kısıyor, tüketiyoruz. (Erata, agy: 353)

14.6. Boş Ses ve Sözlere Nasıl Kurtulunur?

“DD” Yöntemiyle!.. Demek: "Dürt, Düzelsin!" Yöntemiyle...

Bu yöntem için gündelik yaşantınızın bir bölümünde; okul, iş, sokak arkadaşları ya da evdeki yakınlarınızdan birinden yardım almanız gerekiyor.

Yöntem adından da anlaşılacağı gibi pek yalın: siz aaa, eee, şey, tabii ki, mesela, hakikaten, aslında vb boş ses ya da sözleri "her" dillendirdiğinizde, o kişi sizi dilediği biçimde"dürtecek"!..

Pavlov'un "Koşullu Tepki" (Şartlı Refleks) kuralı doğrultusunda; eğer dürtülmekten hoşlanan bir ruh hastası değilseniz, sizi ve çevrenizdekileri şaşırtacak denli kısa bir sürede bu olumsuz alışkanlığınızdan kurtulacaksınız!..

Dürtme" kuşkusuz zarar vermeyecek biçim ve şiddette olmalı; ancak kesinlikle" hoşunuza gidecek aldırmayacağınız" bir "dürtme" olmamalı!..

"Bu denli yalın, hatta çocuksu bir 'şey' ile boş ses ve sözlerden nasıl kurtulunurmuş, abarttınız Rüştü Bey!.." diyen öğrencilerimin bu yöntemi yeterince (en çok bir-iki hafta) uyguladıktan sonra gelip özür dilediklerini belirtmek zorundayım. Çünkü gerçekten de insana ilk anda pek inandırıcı gelmiyor.

Oysa pek eğlenceli ve kesin etkili!..

Öğrencilerimden birinin daha ilk "dürtme" ile o olumsuz alışkanlığından sıyrılmasına tüm sınıfın şaşkınlıkla tanık oluşunu büyük bir zevkle anımsıyorum.

Bu yöntemin gizi şu: İnsan; doğası gereği, sinir dizgesi (sistemi) aracılığıyla, çevresindeki her şeye karşı bedenini koruma içgüdüsüyle donanmış.

En kaba "sözde spor" etkinliklerinin başlıcası olan boksta yara-bere içinde kalmaya dayanabilen bir boksörün, ayağına batan küçük bir kıymık nedeniyle, nasıl da küçük bir çocuk gibi mızımızlandığını düşünün... Çünkü "sinir dizgesi" sert darbelere karşı kendini alıştırmış olsa da, o küçük kıymığın yakınlarındaki sinir uçları hiç alışık olmadığı şiddette uyarıları beynine gönderip durur, onu rahatsız ederler.

İşte bu nedenle; ruhsal bir dengesizliği olan ya da acıya- dokunmaya duyarsız, acısever kişiler dışındaki her insan "dürtülmekten" rahatsızlık duyar ve bu durumun bitmesini ister, bitmesi için "yapabileceği şeyi" yapar; o olumsuz alışkanlıktan sıyrılmaya çabalar!..

Ancak; her konuda olduğu gibi, bu konuda da abartıya kaçmamak gerekir!.. (Erata, agy: 358-359)

14.7. Neden Kimi Sözcüklerimizi “Yazıldıkları Gibi” Dillendirmeyiz?

Türkçemiz, akılcı, uygulanması kolay kurallarıyla yeryüzünün en güçlü, en güzel dillerinden biri... Tüm diller "yaşayan" varlıklar olduğundan, sürekli gelişme durumundalar. Bu bağlamda, Türkçemizin "-acak - -ecek" ile biten sözcüklerini uzun süredir, dillendirmesi daha kolay olduğundan, konuşmanın akıcılığını aksatmamak için, yazıldığı gibi değil, yumuşatarak dillendiriyoruz: "yapıcak - edicek - görücek" gibi...

Yine aynanın karşısına çıkma zamanı... Bildiğiniz tüm "-acak - -ecek" ile biten sözcükleri teker teker önce yazıldıkları gibi, hemen sonra da "yumuşatılmış" biçimleriyle dillendirip aradaki ayrımı gözleyin, kavrayın.

YAZIM KURALLARI İLE DÜZGÜN OKUMA ARASINDA BİREBİR İLİŞKİ YARDIR

Tüm yazıda önce nokta, üç nokta, soru ya da ünlem imleri bulunur... Sonra o imlerden hemen önceki sözcükler; yani büyük olasılıkla (devrik tümce değilse...) yüklemeler...

Onların üzerleri sarı ya da açık yeşil (benim seçimim böyle...) fosforlu kalemle çizilir...

İşte bunun yararları:

Bu yalın yöntem bize birçok yararı bir çırpıda sağlayacak.

Hemen bunların neler olduğunu görelim:

Tümceimizin Uzunluğu

Tümceimizin Zamanı

Tümceimizin Düz ya da Devrik Oluşu

Tümceimizin Olumlu ya da Olumsuz Oluşu

Tümceimizin Düz ya da Soru Oluşu Öznemizin Kim Olduğunun ipucu

Şimdilik bu alıştırma ile okuyun, zamanla (sürekli ve yeterince çok alıştırma yapınca) yüklemelerin üzerlerini çizmeden de onları bir çırpıda algılayabilecek beceriye ulaşacaksınız...

Bu yöntemle gözünüz yüklemeleri kolayca bulur olunca, fosforlu kaleminizi başka işlerinizde kullanmak üzere kalem kutunuza kaldırabilirsiniz.

Sakın bu yöntemi kitaplarınıza uygulamayın!.. (Erata, agy: 361 ve 384)

14.8. Kimilerimizin Gündelik Dilinden Düşmeyenler

KİMLERİMİZİN GÜNDELİK DİLİNDEN DÜŞMEYENLER

Kimsin? Kim arıyor? Kanka, Nâbersin? İşler nasıl? Ay inanmıyorum! Süpeer! Ölümü öp! Nasıl yani? Ne diyorsun? Hakâten mi, Yemin et! Pes doğrusu! Yalancını! Ekmek çarpsın! Evet aslında!

Anlıyorum... Diyosunun... Deeeermişilim! Koptum abi! Tamam okey!..

Hayret b'şıl. Ay tamam yaa. Ne bilirm benî. Sevsinler seni.
Yalanları yiyim!. Atla gel. Sakata gelmeyelim!. Fittardım yaal. Var beş.
Madi yaal. Hı! İjm olamı. Her neysel. İnan bana!. Allah seni imandırıñ.
Dağrın yinel. Olay ne!. Lütfereñ. Korukç güzeli.
Aynent. Kesinlikle. Ne gibit?. Bu kadar basit yani?. Bçı soylicem.
Taklaya gelmeyelim!. Yap b' güzelli!. Bara uyarı. Hı! İnt dıll. Ben de katilyorum!.
Kopnma lazım!. B' şı diyem!. Sara imenil attım!.
Var ya!. Hayret bir seysin!. Acayıp güzeli!. Manyak güzeli!. Deñset b' şıl.
Çok peke!. Bendensin!. Acayıp eğlendidil!

Ay, çok daraldı mı! Moralim bozuk.. Depresyondayım.. Dipteyim..
Bunalım takılıyorum! Triplerdeyim! Rejimdeyim..

İnşallah bir gün... Orlalık yıkulsun, Deliklerimide bozulsun, Ne demesek, Feriştahı gelse hikayeli, Atıyolsun, Aşpsın sen oğlunm, Gözünü sevdiğimim, Kurban olayım!, Beni aşar!, Aşk olsun!, Olşa dükan senim!, Bi' kıyak yapı!, Hadi yaal, Adama sen del, Hadi orđanı, Aklin durur, Sorun ne?, Beni aşar!, Kıl oldum!, Sen bittin o'lum!, Bu mudur?, Budur!, Olşa falan oldum yanıl, Dağıma mi geçiyorsun!, Ne gerek var!, Nitekim!]

Koçum benim!, Aslanımı!, Hocam!, Baba!, Şekercimi!, Biraderi!,
Canımcım!, Aşkım!, Kardıymı!

Baksana!.. Bakar mısın!.. Gerçekten mi?.. Tamam mı çarım?.. E heraldel!.. Herit yanıl!.. Uçmuşsun seni!.. Koşturuyorum işte!.. Trafik işğreñti!.. Alık artıkl!.. Biz adam olmayız!.. Anlamış degilim!.. Var mı böyle bi şey!.. Hoca takti bana!.. Sınır oluyorum!.. Muhatabım degil!..

Çok kol.. Taşının Erkeği.. Çok gök.. Paranoyak.. Agresif.. Geri zekalı.. Gerzek.. Keriz.. Abuk sabuk.. Dandik..

Güzel değil ama havalı... Tazim değil!.. Uyuz oluyorum!.. Çaktım!..

Takıl bana, hayatını yaşa!.. Nazar var sende!.. Beş dakikada Beşiktaş!..

Valla... Ay bilirmiyum!.. Boş ver!.. Takımıza kafanla!.. Sa'ol, ben alırmım!.. Ne yalan söyleyiyorsun!.. Karızıma çıldırılmeyelim!.. L. Hop dedik!.. Stres yapma!.. Sana bir haller olmuş!.. Hayatı kaymış!.. Bitse de gitsek!.. Kelle gibi olduk!.. Eee Allah'ın sopası yok!.. Bu saatten sonra!.. Bence de öyle!.. Ayıp oluyor!.. Sen benim kim olduğumu biliyor musun!.. Kötüm mu otururum!.. Manitan mı?.. Allengirli işler!.. Eee, olucaık o kadar!

Kontörün var mı?.. Tamam o zaman!.. Beni geri ara.. Cepten ara beni... Sana döneceğim... Çok Sağol..

Görüşelimiz... Kendine iyi baktı... Öptüm, bayı!

Tabiri caizse... yıptır söylemesi... Neyse işte... Ondan sonra...
Efendime söylüm... Fılan fişmekan... Katakullil. Ha keza!..
Zamazango.. Asparagas... Püf noktası...

İnşallah!.. Masallah!.. Eyvallah!..

14.9. Ünlülerimizden İnciler

ÜNLÜLERİMİZDEN İNCİLER

Hürriyet'in derleyip yayınladığı bu incilerin özel ortamlarda, dost söyleşilerinde değil; kitle iletişim araçlarının en çarpıcısı olan televizyon aracılığıyla, kamunun önünde dillendirildiğine dikkatinizi çekirim.

HERKESİ DİLİMİZDEKİ KAVRAMLARI YENİDEN GÖZDEN GEÇİRMeye, DERİN DERİN DÜŞÜNMEYE ZORLAYAN ÖZLÜSÖZLER (I):

"Ben meme kanserine çalsen karşıyım..." Sinem Güven - Manken

"B çok önemli bir harftir. B olmasa, Bülent's Ülent, Bursa'ya Urda derdik..." Mahmut Tuncer - Şarkıcı

"Savaşı istemiyorum tabii ki, beni çok etkiledi. Benim makyaj masrafım var, elbise masrafım var..." Petek Dinçöz - Şarkıcı

"Müzikte tek eksikim opera." Doğuş - Pop Müzik Yıldızı

"Salak olabiliyim ama aptal asla..." Asena - Dansöz

"Atatürk ne demiş: Yurtta sulh barışta sulh." Nihat Doğan

"Konuşmayı Ağzımız öldürürüm..." Serdar Ortaç - Pop Müzik Yıldızı - Besteci - Söz Yazarı

"Tenceren dibin kara, seninki senden kara..." Tanju Çolak - Eski Futbolcu - TV Futbol Yorumcusu

"Cumhuriyet 1927 yılında ilan edildi." Tuğba Özey - Manken

Muhabir: Nefise, Somali'nin başkenti neresidir? Nefise: Bu konuda yorum yapmak istemiyorum!... Nefise Karatay - Manken - Oyuncu - TV İzence Sunucusu

"Fransızlar amma kültürlü, ufak çocukları bile Fransızca konuşuyor..." İzzet Yıldızhan - Şarkıcı

"Birçok arkadaşımın içime girmesine izin verdim ve ben öyle her arkadaşımı içime alan biri değilimdir!" Deniz Akkaya - Manken

"Mozart dinlemiyorum ama Türkiye'ye gelirse konserine mutlaka giderim" Emrah - Şarkıcı

"Beni kötü aletlerine emel etmek istiyorlar" Şenay Akay - Manken

"Teniste en iyi hareketlerden biri, topu fileyi yalayarak atmaktır. Ben yaptığım işlerde bu atış felsefesini benimsedim" Hülya Avşar - Şarkıcı - Oyuncu - TV İzence Sunucusu

"Dargınlık marginlik yok, konuşmuyoruz yani..." Çağla Şikel - Manken - Oyuncu

"Sade sadelikten gelir. O yüzden sadeyi tercih ettim" Ebru Gündeş - Şarkıcı

"Popstar, popstarlığı yaşayabilen herkes için popstarlıktır..." Popstar Abidin

mrbba : nbr olm? pnr nsl? ndn hmmm bn kcr
aly nslsn... lım tmm aby bn ama istmyrm
bosh ver... 1 sy deil.. geliomsn? ok bye..
mrb jeid... ar yaaa..
erdinch... hadiil..
cellma... eyeceli
chiselle... sevgi
tugbah... sheyda
bannu... shafak
sherine... dareen
esghi... aycha
yasmeen... isella
sybelle... ayshen
merwee... n dimi?
gulshen... gidios..
nazz bn r... n sn onu!
twoche kahv6mı 7m sndn nbr? ok grsrz byee
see u ayshegul.. k.i.b. optum by :) ehu ehu!..

CEP TELEFONU ve İNTERNET DİLİ

mrbba : nbr :)) hng okl
gdyrsn :)) hng spor ypyrsn? :))

slm :)) frnbc college
3ncu snf tayım :))
baskı tkmdayım :))

Okuma tutkunu arkadaşlarımızın dillerinde bile gözlediğim bir yazıyı çılgınca yayılıp tüm toplumumuzu sarıyor...

Bir okuma tutkunu bile; aynı yazılması gereken "da-de"leri bitişik, bitişik yazılması gereken "da-de"leri de ayrı yazıyorsa...

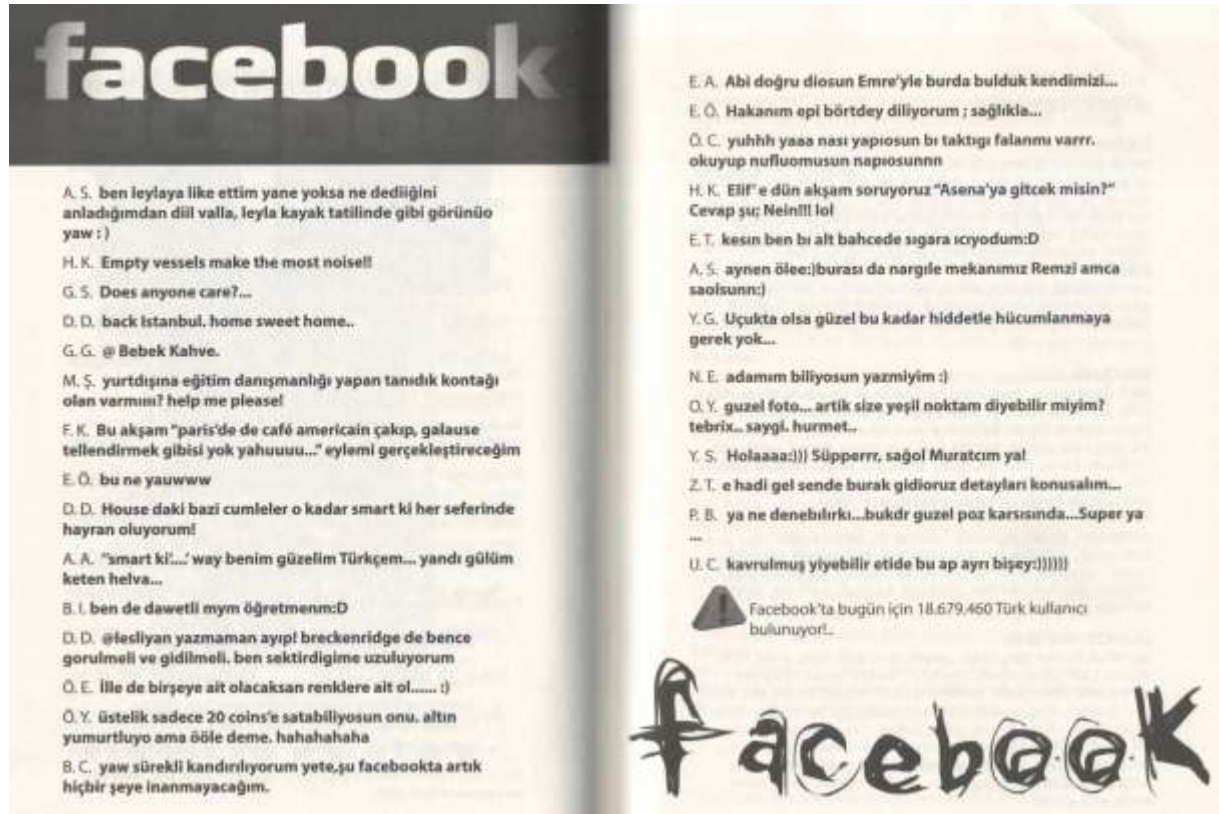
Bir söylemin "soru" olduğunu kolayca algılayıp kavramamız sağlayan "ayn yazılan mı, mı, mı, mü"ler bitişik yazılıyorsa...

Hatta bu "ilköğretimin ilk yıllarında öğrenilen" temel kuralları yanlış uygulamaları en etkili iletişim araçlarında, en güvenilir kanalların ekranlarında, haber bültenlerinde bile görülebiliyorsa...

Tüm bunların başlıca iki sorumusu var:

- **Okuma Alışkanlığımızın Utanç Verici Olması** (Doğru dilbilgisi; yazılış, tümce düzeni, sözcük dağarcığı varsıllaşması gibi yararlardan yoksun kalmak)
- **Konuşma Dilinin Etkisine Gırıveren Yazı Dilinin Kolaycılığına Bilinçsizce Kapılmamız** (Ortak yazı dilinden uzak, yalnızca kimilerinin anlayabileceği bir dille yazmak)

Bu iki ana nedeni pekiştiren yeni-güncel tehdit de **cep telefonu ve internet ileti dili**...

(Kaynak, Erata, agy: 196-201)

14.10. “Bir”, “Birtakım” , En Sık Kullandığımız Bağlaçlarımız ve Kısaltmaların Okunuşu

“BİR”

 püf noktası Başta İngilizce olmak üzere kimi Batı dillerinin tersine, Türkçede “belirtisiz tanımlama” yapmak için “bir” hep gerekli değildir.

“bir” gereksizliği

“Artık **bir** spiker olarak çalışmak istemiyordu”
“Artık spiker olarak çalışmak istemiyordu”

“Bir spiker ve bir seslendirmeci olarak...”
“Spiker ve seslendirmeci olarak...”

“Haber metnindeki **bir** yanlış görebilmenin ilk koşulu...”
“Haber metnindeki yanlış görebilmenin ilk koşulu...”
“Haber metnindeki yanlışları görebilmenin ilk koşulu...”

“bir” gerekliliği:

“İzmir’de arabanın benzin deposunun...”

 püf noktası İzmir’de birden çok araba bulunduğuna göre şöyle olmalıydı:
“İzmir’de **bir** arabanın benzin deposunun...”
“Nasıl şey aradığınızı söyler misiniz?”

Şöyle olabilirdi:

“Nasıl **bir** şey aradığınızı söyler misiniz?” ya da:
“Ne aradığınızı söyler misiniz?”

Bir örnek daha:

“Bu konuda onun da söyleyeceği şey olmalı.”
“Bu konuda onun da söyleyeceği bir şey olmalı.”
“Bu konuda onun da söyleyeceği şeyler olmalı.”
“Bu konuda onun da söyleyecekleri olmalı.”

Birbirinin yerine kullanılan “her” ile “bir”

“Bir Türk genci anadilini iyi bilmelidir”
“Her Türk genci anadilini iyi bilmelidir”

“BİRTAKIM”

Belirsiz bir çokluğu anlatır ve nitelediği ad çoğul durumunda olur.

“Kimi kurslara katıldıktan sonra, özel televizyonlarda, sunucu, spiker konumunda çalışmaya başlayan **birtakım** insanlar türedi”

BİR TAKIM

Şu örneklerle dikkat ediniz:

“Bir takım çalışması gerekiyor”
“Bir takımın başkanı pek çok etkene bağlıdır”

 püf noktası **Bileşik sözcükler**, birleştiklerinde kimileyin kendi anlamlarından ya da bu anlamların toplamından ayrı (yeni) anlamlar kazanır ve “başka” bir sözcük olurlar. Bu nedenle **aynı yazılamazlar**.

 Aynı yazılamayan “bir”ler:

biraz, birazcık, birazdan, birbiri, birçok, birkaç.

Aynı yazılması gereken “bir”ler:

bir an, bir ara, bir arada, bir çift, bir daha, bir de, bir dolu, bir gün, bir hayli, bir iki, bir kez, bir o kadar, bir olmak, bir örnek, bir sürü, bir şey, bir yana, bir yığın, bir yol, bir zamanlar...

“Dil hayvanlık uyandıran bir şeydir. İnsan ondan düşüncelerini belirtmek için de, girmek için de yararlanır”

Abraham Herschel

EN SIK KULLANDIĞIMIZ BAĞLAÇLARIMIZ

ve

"Üç tür yalan vardır: basit yalan, kuyruklu yalan ve istatistik"

ama

"Bilgi bizl yanlış yollara yönleltebilir; **ama** bunun çözümü daha iyi bilgidir. Çılgınlann elindeki bilsizlik hiçbir zaman bir şeyi çözememiştir" A. Asimov

eğer

"Başarıya ulaşan insanlar, istedikleri koşulları yakalayan insanlardır; **eğer** onları bulamazlarsa kendileri yaratırlar" George Bernard Shaw

ki

"Öyle horozlar vardır **ki**, güneşin öttükleri için doğduğunu sanırlar!" Ledric Dumont

"Yaşamda yapılacak o denli çok yanlış var **ki**, aynı yanlış yapmakta direktmenin anlamı yoktur" J. P. Sartre

sanki

"**Sanki** hiç ölmeyecekmiş gibi çalış, **sanki** yarın ölecekmiş gibi yaşa"

hatta

"Zamanla işlediğim bütün günahlardan pişman oldum **hatta** birkaç işlemediğimden de..." Brigitte Bardot

ile

"Arslan **ile** buzağı birlikte yatabilirler ancak buzağıyı uyku tutmaz" Woody Allen

bile

"Her gün bir parça okumaya çabala, o tek bir tümce olsa **bile**, kazanan kendisini kesinlikle gösterecektir"

ya da

"Bugün okul sıralarında yapılan şeyler, yannın uygarlığının başarı **ya da** başarısızlığında kendini gösterir" C. Lindly Baxter

ancak

"Dünya güzel bir kitaptır; **ancak** okumayana bir yararı yoktur" C. Goldoni

"Her insan öfkelenir; **ancak** tam adamına, tam ölçüsünde, tam zamanında, tam yerinde ve tam yöntemiyle öfkelenmek kolay değildir"

yalnızca

"Büyük adam olmaya gerek yok; **yalnızca** adam olalım yeter"

belki

"Mutluluk garip bir şeydir; **belki** onu hiçbir zaman tatmamış olan insanlar gerçekten mutsuz değildirlar" Louis Bromfield

çünkü

"Davranışın ana kuralı karşılıklı hoşgörüdür; **çünkü** hiçbir zaman aynı biçimde düşünmeyiz; gerçeğin yalnızca bir parçasını ve onu da değişik açılardan görürüz" Mahatma Gandhi

oysa

"Eğer havayı soluyabiliyor ama suyu içemiyorsanız geri kalmış bir ülkedesinizdir; **oysa**, suyu içebiliyor ama havayı soluyamıyorsanız kalkınmış bir ülkedesinizdir"

"Anımsamak başka, bilmek başkadır. Anımsamak, yalnızca belleğe saklaması için verilmiş şeylerin korunmasıdır; **oysa** bilmek her şeyi kendinizin bir parçası yapmak demektir" Seneca

"Öğretim sınıfta biter; **oysa** eğitim ancak yaşamla birlikte sona erer" F. W. Robertson

yoksa

"Bir dosttan beklenen; yanlış davrandığımızda yanımızda olmasıdır; **yoksa** davranışımız doğruyken herkes yanımızda olur"

da (de)

"Eşeğe atın semer vursan **da** eşek yine eşektir"

ve ile &

Bu ilginç görünümlü im, "Amerikan Rüyası"na inanan, "Batı"yı Hollywood filmleri, dünya markaları, İngilizce, onun yanına biraz Fransızca, üzerine az İtalyanca sanan insanlarımızda hemen benimsenip yüreklerde yer ediniverdi...

Oysa yalnızca "ve" anlamına geliyor; bir Tanrı buyruğu değil; sıradan, tüm sözcükler gibi insan uydurması bir simge...

Benlik bilinci olan insanlarımız bu simgeyi kullanmamak için bakın nasıl direniyorlar:

SOYLU CENGİZ
Danışmanlık

Türkçe "ve" bağlacı ve onun beyinlerimizdeki (artık kimilerimizin onun yerine sakı taşıdığını düşünüyorum) çağışın zinciri dururken, yeni ve bizim için onu ezberleyene dek hiçbir anlamı olmayan bir "şey" niçin benimser, kullanırız?..

Ben bu sorunun yanıtını biliyorum, ya siz?..

Word dosyalarında en sık kullanılan yazı biçimlerinden Arial ve Arial Black için tasarladığım "ve" simgeleri yalnızca 20 dakikamı aldı. Ne dersiniz; Microsoft bunları ve bunlar gibileri "Türkçe Word" gibi dosyalara ekler mi?..

ve ve

O kargacak burgacak "&" simgesi yerine, Türkçe seçeneğini kullanabileceğinizi unutmayın, olur mu?

MESELE · PROBLEM · SORUN

mesele a. Ar. 1 > **sorun** 2 güç iş. ör. Bu saatte oraya gitmek bir sorundur. 3 mec. sıkıntı veren durum, derl. ör. Bu sorunu da atlattınız. 4 felse. bilimsel yöntemlerle çözülmek üzere ortaya atılan soru. 5 felse. çözümsüz kalan her türlü güçlük.

problem a. Fr. 1 mat. yanıtının bilimsel yöntemlerle bulunması, teoremler ya da kurallarla çözülmesi gereken soru. ör. Bir fizik probleminin yanıtını bulmam istendi. 2 > **sorun**. 3 s. davranış normal olmayan ve özel olarak eğitilmesi gereken (çocuk). **sorun** a. 1 üzerinde düşünülmeğe değer ve çözüm getirilmesi, olumlu ya da olumsuz bir sonuca ulaştırılması gereken durum. eş. **mesele**.

"Varsılığını" diyorsanız; örneğimizdeki "sorun" sözcüğünün Çince, Hintçe, Vietnamca, Baskça, Urduca vb. karşılıklarını da dilimize sokmanın ne anlama geleceğini düşünün lütfen?..

"İÇİN" Gereksizliği

Kimileyin eylemler söz konusuyken "için" yerine "-ndan" "-nden" demek kurtarıcı olur.

Örneğin:

Tren kaza yaptığı için yolcuların götürülmesi için otobüsler ayarlandı.

Tren kaza yaptıktan sonra, yolcuların götürülmesi için otobüsler ayarlandı.

KISALTMALARIN OKUNUŞU

Özel ad olmayan kısaltmalar, açılımlarıyla dillendirilir:
s. (sayfa), Dr. (doktor), Prof. (profesör) gibi...

Özel adların kısaltmaları genellikle "harf-harf" dillendirilir:
DD, TGS, ÇYDD gibi...

Özel ad kısaltması eğer bir sözcüğü andırıyorsa, öyle dillendirilir:
ÇEV, OYAK, TARIŞ, TÜSİAD, TÜBİTAK gibi...

KISALTMALARIN EK ALDIKLARINDA OKUNUŞLARI

Sonunda nokta bulunmayan kısaltmalara gelen ekler, kısaltmadan kesme imiyle ayrılır; kısaltma sonundaki harfin ünlü-ünsüz uyumuna göre yazılır.

Elbette; kısaltmalı adlar açılımlarıyla yazılıp okunurken de; son sözcüğünün son harfinin ünlü-ünsüz uyumuna göre yazılır ve okunur.

DMD'ya Devlet Malzeme Ofisi'ne
TDK'nin Türk Dil Kurumu'nun
İTÜ'ye İstanbul Teknik Üniversitesi'ne
ODTÜ'nün Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin

Size hangisi daha yakın geliyor:

"ELECTRONIC MAIL" [elektronik (İngilizce) mail (İngilizce)],
"ELEKTRONİK POSTA" [elektronik (Fransızca) posta (İtalyanca)],
Yoksa, örneğin:

"SANAL İLETİ" [sanal (Türkçe) ileti (Türkçe)] mi?..

FAZLA MI ÇOK MU? (Hangisi iyi?..)

Daha çok kitap gerekiyor. / Daha fazla kitap gerekiyor.
Sen çok olmaya başladın ama! / Sen fazla olmaya başladın ama!

ATATÜRK'ÜN YAZDIĞI GEOMETRİ KILAVUZU

Atatürk'ün ölümünden bir - bir buçuk yıl kadar önce kendi el yazısıyla yazdığı Geometri Kılavuzu, o yıllardaki adı Kültür Bakanlığı olan Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanır. Kılavuzun yazılış öyküsünü, 1932'de Atatürk tarafından Türk Dil Kurumu başuzmanlığına getirilen ve bu görevi yıllarca başarıyla sürdüren Agop Dilaçar'dan (bu soyadı da Atatürk tarafından verilmiştir) dinleyelim:

"1936 sonbaharında bir gün Atatürk ben, Özel Kalem Müdürü Süreyya Aderiman'ın yanına katarak Beyoğlu'ndaki Haşet Kitabevi'ne gönderip uygun gördüğümüz Fransızca geometri kitaplarından birer tane aldurttu. Bunlar Atatürk ile birlikte gözden geçirildikten sonra, yazılacak geometri kitabının genel tasarısı çizildi. Bir süre sonra ben ayrıldım ve birkaç aylarında Atatürk çalıştı. Elinizdeki kitapçık bu emeğin ürünüdür."

Atatürk'ün 1936-37 kışında Dolmabahçe Sarayı'nda üzerinde çalıştığı "geometri" kılavuzu için türettiği terimlerden kimileri:

açı, açortay, alan, artı, beşgen, boyut, bölü, çıp, çarpı, çekül, çember, dışters açı, dikey, dörtgen, düşey, düzey, eğik, eksi, eşit, eşkenar, gerekçe, içters açı, ikizkenar, kesit, konum, köşegen, oran, orantı, paralelkenar, taban, teğet, toplam, türev, uzam, uzay, üçgen, varsayı, yamuk, yatay, yönde...

HIÇ

"Hiç kimse senin gözyaşlarını hak edemez, hak eden seni ağlatmaz" G. G. Marquez

HIÇBİR

Bir adın başına getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tekinin bile bulunmadığını, olmadığını anlatır.

"Hiçbir" bitişik yazılır.

Çünkü "hiç" ve "bir" zamanla kaynaşarak, "olumsuz" bağlamlar için kullanılan bir sözcük olmuştur.

ŞU ÖRNEKLERE DİKKAT EDİNİZ:

"Hiç bir gün başını alıp gitmeyi düşündüğün oldu mu?"
"Hiçbir gün başımı alıp gitmeyi düşünmedim"
"Hiç bir sabıcının çıkar ummadan sana yaklaştığını gördün mü?"
"Hiçbir sabıcının bana çıkar ummadan yaklaştığını görmedim"

görmezlikten (görmezliğe) gelmek
(duymazlıktan, bilmezlikten, anlamazlıktan...)

görmek - görmemek / görür - görmez

görmez s. görme yetisi bulunmayan ya da yitirmiş (kimse), kör.

görmezlik a. 1 görmez olma durumu. 2 gördüğü halde belli etmeme, görmemiş gibi davranma.

görmezlikten (ya da görmezliğe) gelmek 1 gördüğü halde bunu belli etmemek, görmüyormuş gibi davranmak. 2 ha, aldış etmemek.

"Onu görmemek için elinden geleni yaptım"
"Onu görmezlikten gelmek için elinden geleni yaptım"

"görmezeziklikten" değil..

İSE

"-e gelince" anlamında kullanılır:

"Tüm öğretmenler çalışıyor, müdür ise odasında keyif çatıyor"

"eğer" anlamında kullanılır:

"Elinden gelenin en iyisi buyusa işimize yaramazsa"

"İse", "-e gelince" anlamındayken ayrı olarak "eğer" anlamında kullanıldığında ardına geldiği sözcüğe birleştirilerek yazılırsa, bu iki anlamın aynı kolaylaşır. Ancak her iki durumda da "bitişik" okunur.

"-e gelince" anlamında, "karşıtlık" anlamı veren "İse"; "ama", "fakat", "ancak", "iken", "oysa" ve "-e karşılık" gibi yine karşıtlık anlatan sözcüklerle aynı tümede, aynı işlevi görmek üzere bir araya getirilemez.

"Ben kırmızıda beklerken o ise durmayıp geçti" (İse gereksiz)

İLE

- Sözcüğün sonuna getirilerek birliktelik, işteşlik, araç, neden ya da durum bildiren tümleçler oluşturmaya yarar.

"Her başarılı erkeğin arkasında, onunla gurur duyan bir kadını ve bu işe şaşakalmış bir kayınvalidesi vardır" Brooks Hays

"Kucaklamaya kollarının yetmeyeceği bir ağaç bile küçük bir tohumla başlar yaşamaya...
En uzun yolculuklar bir adımla, büyük sevgiler küçük bir gülümsemeyle başlar..."

- Kimi soyut adlara getirilince durum bildiren belirteçler oluşturur.
"Çocuk sevinçle güldü"
- Tümce içinde görevde iki öğeyi birbirine bağlar.
"Ali ile Mehmet gitsin"

püf noktası

İle, tıpkı "ve", "de", "ki", "ya", "ya da" bağlaçları ve "mi" soru eki gibi her zaman "küçük harfle" yazılmalı.

ÇÜNKÜ: Noktalama imleri, büyük harf ve paragraf kullanımı tümüyle "algılanmamızı" kolaylaştırmak için uygulanan yöntemlerdir. Yukarıdaki bağlaçların küçük harfle yazılması bu kolay "algılanma" amacına yardımcı olur. "İle" çok önemli işlevi olan bir bağlaçtır ama onu büyük harflerle yazmamız "öznel adların" "özel" olma niteliğini (aynılığı, ayrı algılanmasını) bozar. Bu nedenle; kitap, dergi, gazete ve yasa adlarıyla yazı başlıklarında yer alan "ile" sözcüğünü de "küçük harfle" yazmamız gerekir.

püf noktası

"İle"nin özel adlar ile birlikte kullanılırken ayrı yazılması, o adların daha kolay algılanmasını sağlar:

"Sevgi'yle kitaplıkta buluşacağız"
"Sevgi ile kitaplıkta buluşacağız"
"Boğaç ile Ece'nin yeniden birlikte olması hepimizi sevindirdi"

(Her daha kolay algılanıyor, hem de "kesme" imi kullanmak zorunda kalmadığımız için emek ve zaman kazancımız oluyor)

püf noktası

"Birlikte" ya da "aracılığıyla" anlamına gelen "ile"leri, ardına geldikleri adla kaynaştırarak yazmak, bu özelliklerin daha kolay algılanmasını sağlar:

"Önünle gidecek misin?"
"Sabunla yıkamak deterjanla yıkamaktan daha sağlıklı"

İLE BİRLİKTE

* Doğan Sumru ile, Coşkun da Sevinç ile birlikte gelecek.
* Önünle birlikte bu sorunu çözeniz gerekiyor.

püf noktası

"İle" her zaman ardına geldiği adla "kaynaşarak" okunur (konuşma akıcılığını sağlamak için...):
"Sevgiyle kitaplıkta buluşacağız"
"Boğaçla ece'nin yeniden birlikte olması tümümüzü sevindirdi"
"Doğan sumruyla, coşkun da sevinçle birlikte gelecek"

İle il. Ar. ...ye değin.

Kimileyin "ile" yerine, onun gibi kullanılıyor ve böylece "yanlış" yapılıyor.

Türkçesi bulunan bu yabancı sözcüğü gündelik dilinizden çıkartıp atmamanız için ne gibi bir gerekçeniz olabilir?

EK olan "-ki"

Genel kural: "-ki" eki sözcüklere bitişik yazılır (evdeki, bendeki, Gaziantep'teki gibi...). Görüldüğü gibi ünlü uyumlarına uymaz; hemen hep "ki" biçiminde yazılır.
Aykırı örnekler: dünkü, bugünkü, öbürkü gibi sözcüklerimiz Ünlü Uyumu doğrultusunda değişime uğramış ya da uğramakta...

BAĞLAÇ olan "ki"

Genel kural: Bağlaç olan "ki" başlıbaşına bir sözcüktür ve "her zaman" ayrı yazılır.
"Öyle öfkelenmişim ki bağırıma başladım"

Aykırı örnekler: Bitişik yazılan "-ki" ekinin etkisiyle bağlaç olan "ki" de kimi sözcüklerle kaynaşmıştır: (sanki, oysaki, mademki, öyleki, halbuki...)

"KÖTÜ" MÜ, "OLUMSUZ" MU?

"Bu yılın en kötü haberi mi, yoksa en "olumsuz" haberi mi?..
Haberin özü mü kötü, yoksa haberin (oluşturuluş) biçimi mi?

Peki ya "kötü" hava koşulları mı, "olumsuz" hava koşulları mı?

(Kaynak, Erata, agy: 274-289)

14.11. Sayılarımız ve Takıları

SAYILARIMIZ ve TAKILARI

0'da	sıfırda
1'de	birde
2'de	ikide
3'te	üçte
4'te	dörtte
5'te	beşte
6'da	altıda
7'de	yedide
8'de	sekizde
9'da	dokuzda
10'da	onda
11'de	on birde

Hoppalaa, sayıları niye ayrı ayrı yazmaya başladık? Sayılar bitişik yazılmıyor mu?

püf Notu Türkçede sayılar özel ad (çoğunlukla soyad) olarak kullanıldıklarında ya da banka işlemlerinde "güvenlik" gerekçesiyle bitişik yazılır.

Sayılar, bunların dışında, kolayca algılanabilmeleri için "ayrı ayrı" yazılır. (Soldaki "doğru", sağdaki "yanlış" yazılış)

12'de	on ikide
13'te	on üçte
14'te	on dörtte
15'te	on beşte
16'da	on altıda
17'de	on yedide
18'de	on sekizde
19'da	on dokuzda
20'de	yirmide

Yirmilere örnek vermeye gerek yok değil mi; onlarda da tıpkı "on"larda olduğu gibi...

30'da	otuzda
40'ta	kırkta
50'de	ellide
60'ta	altmışta
70'te	yetmişte
80'de	seksende
90'da	doksanda
100'de	yüzde
101'de	yüz birde
110'da	yüz onda
111'de	yüz on birde
120'de	yüz yirmide
200'de	iki yüzde
1.000'de	binde
1.001'de	bin birde
1.010'da	bin onda
1.100'de	bin yüzde

Çocuk oyuncacı değil mi? Pekî ama televizyonlarda, gazete ve dergilerde neden pek çok yanlışlık görüyorsunuz?

1.111'de	bin yüz on birde
1.300'de	bin üç yüzde
2.000'de	iki binde
10.000'de	on binde

Bakin beş basamaklılara ulaşıverdik!.. Batı ülkelerinde yaşayanların çoğu için bu sayılar 5-6 aylıklarına karşılık geliyor. Bu nedenle, onların çoğu için şaşırmadan sayabilecekleri sayıların sınırına dayandık sayılar.

Haydi birkaç örnek verelim:

10.001'de	on bin birde
10.010'da	on bin onda
10.100'de	on bin yüzde
10.111'de	on bin yüz on birde
11.000'de	on bir binde
40.000'de	kırk binde
100.000'de	yüz binde

100.000 derince Batıların çoğunun gözleri şaşırır. Oysa bizim insanımız çok değîl, birkaç yıl öncesine dek, altı-yedi basamaklı paralarla ciktolata - gazoz alırdı!..

Haydi, sayı serüvenimizi sürdüröelim...

100.001'de	yüz bin birde
100.010'da	yüz bin onda
100.100'de	yüz bin yüzde
100.101'de	yüz bin yüz birde
100.110'da	yüz bin yüz onda
100.111'de	yüz bin yüz on birde
110.000'de	yüz on binde
110.001'de	yüz on bin birde
110.010'da	yüz on bin onda
110.100'de	yüz on bin yüzde
110.101'de	yüz on bin yüz birde
110.110'da	yüz on bin yüz onda
110.111'de	yüz on bin yüz on birde
111.000'de	yüz on bir binde
111.001'de	yüz on bir bin birde
111.010'da	yüz on bir bin onda
111.100'de	yüz on bir bin yüzde
111.111'de	yüz on bir bin yüz on birde
300.000'de	beş yüz binde
1.000.000'de	bir milyonda
1.000.001'de	bir milyon birde
1.000.010'da	bir milyon onda
1.000.100'de	bir milyon yüzde
1.001.000'de	bir milyon binde
1.001.001'de	bir milyon bin birde
1.001.010'da	bir milyon bin onda
1.001.100'de	bir milyon bin yüzde
1.001.110'da	bir milyon bin yüz onda
1.001.111'de	bir milyon bin yüz on birde
1.010.000'de	bir milyon on binde
1.010.001'de	bir milyon on bin birde
1.010.010'da	bir milyon on bin onda
1.010.100'de	bir milyon on bin yüzde
1.010.101'de	bir milyon on bin yüz birde
1.010.110'da	bir milyon on bin yüz onda

1.010.111'de	bir milyon on bin yüz on birde
1.011.000'de	bir milyon on bir binde
1.011.001'de	bir milyon on bir bin birde
1.011.010'da	bir milyon on bir bin onda
1.011.011'de	bir milyon on bir bin on birde
1.011.100'de	bir milyon on bir bin yüzde
1.011.101'de	bir milyon on bir bin yüz birde
1.011.110'da	bir milyon on bir bin yüz onda
1.011.111'de	bir milyon on bir bin yüz on birde
1.100.000'de	bir milyon yüz binde
1.100.001'de	bir milyon yüz bin birde
1.100.010'da	bir milyon yüz bin onda
1.100.011'de	bir milyon yüz bin on birde
1.100.100'de	bir milyon yüz bin yüzde
1.100.101'de	bir milyon yüz bin yüz birde
1.100.110'da	bir milyon yüz bin yüz onda
1.100.111'de	bir milyon yüz bin yüz on birde
1.110.000'de	bir milyon yüz on binde
1.110.001'de	bir milyon yüz on bin birde
1.110.010'da	bir milyon yüz on bin onda
1.110.011'de	bir milyon yüz on bin on birde
1.110.100'de	bir milyon yüz on bin yüzde
1.110.101'de	bir milyon yüz on bin yüz birde
1.110.110'da	bir milyon yüz on bin yüz onda
1.110.111'de	bir milyon yüz on bin yüz on birde
1.111.000'de	bir milyon yüz on bir binde
1.111.001'de	bir milyon yüz on bir bin birde

Şimdi sayımıza bakalım: İlk üçlüde "sıfır sıfır bir" rakamlarını yani yalnızca "bir" sayısını görüyoruz. Pekî o sıfırlar sayı değîlce orada ne anıyor?

Çünkü karmaşık sayıları kolayca algılayabilmemiz için, sayılar üçlü basamak düzeninde yazılırlar ve aralarına birer "nokta" konur. Anımsayalım: eğer sayımıza bir "ek" gelecekte, kuşkusuz bu "en sağda bulunan sayının son asalesine (hecesine)" uygun olur.

1.111.010'da	bir milyon yüz on bir bin onda
1.111.011'de	bir milyon yüz on bir bin on birde
1.111.100'de	bir milyon yüz on bir bin yüzde
1.111.101'de	bir milyon yüz on bir bin yüz birde
1.111.110'da	bir milyon yüz on bir bin yüz onda
1.111.111'de	bir milyon yüz on bir bin yüz on birde
10.000.000'da	on milyonda
100.000.000'da	yüz milyonda
1.000.000.000'da	bir milyarda
10.000.000.000'da	on milyarda
100.000.000.000'da	yüz milyarda
1.000.000.000.000'da	bir trilyonda
10.000.000.000.000'da	on trilyonda
100.000.000.000.000'da	yüz trilyonda
1.000.000.000.000.000'da	bir katrilyonda

▶ Bitmedi... "Bol sıfırlı sayılar" (*) şöyle sürüyor:

18 sıfırlı sayı	kentilyon
21 sıfırlı sayı	seztilyon
24 sıfırlı sayı	settilyon
27 sıfırlı sayı	oktilyon
30 sıfırlı sayı	nonilyon
33 sıfırlı sayı	desilyon
36 sıfırlı sayı	undesilyon
39 sıfırlı sayı	duodesilyon
42 sıfırlı sayı	tredecilyon
45 sıfırlı sayı	quattuodesilyon
48 sıfırlı sayı	quindecilyon
51 sıfırlı sayı	sextedecilyon
54 sıfırlı sayı	septedecilyon
57 sıfırlı sayı	oktodesilyon
60 sıfırlı sayı	novemdesilyon
63 sıfırlı sayı	vigintilyon
100 sıfırlı sayı	gugol

(*) "Bol Sıfırlı Sayılar"ı sevgili ÖDÜ'ü hocamız Önder Şeniyapılı'nın "Her Sözcüğün Bir Öyküsü Var" adlı kitabından aldım. Kesinlikle okunması, edinilmesi gereken yapıtlardan biri...

▲ Sayı saymayı unutturuyorlar!..

Telefon numaraları benim çocukluğumda 6 basamaklı sayılardan oluşurdu ve kolayca algılanması için iki basamaklı sayılar olarak yazılır, dillendirilirdi: 26 34 65 gibi...

Zamanla, insan sayımızdaki artışa koşut olarak 7 basamaklı oldu. Yazılış ve dillendiriş 7 basamağa uyarlandı: 326 34 65 gibi...

Televizyonun - cep telefonunun gündelik yaşama egemenliğinin çılgınlık düzeyine varmaya başlamasıyla, yeni sayı kavramları girdi yaşantımıza: Örneğin: kimi yardım kampanyalarının telefon numaraları gibi: "66 66'yı ara, bir kızımızın okula gitmesine katkıda bulun"...

Sayıları bittikleri yerden (sağ uçtan) başladıkları yere (sola doğru) üçer basamaklı yazma (binerli ayırılma) kuralı gözden, ustan yiter oldu: Örneğin 6.666 diye yazıp "altı bin altı yüz altmış altı" diye dillendirmemiz gereken sayıyı televizyonlarımız "66 66" biçiminde yazar, "altmış altı altmış altı" diye dillendirir oldukları...

▲ Bir televizyon kanalının kaç ekranı vardır?

"Bir tane" değil mi? O kanalın yöneldiği frekanstan yayınlanan izlenceler o "ekran"da gösterilir. O kanalı izleyenlerin evlerindeki TV ekranlarından söz ediliyor olabilir mi?..

Hayır, çünkü o izleyiciler hep o kanalı izlemeyi... TRT ekranlarında olabilir, çünkü aynı izlenim TRT'nin değişik kanallarında gösterilebilir.

Oysa NTV, ATV, Star vb ekranlarında olabilir mi hiç! Tekil ile çoğul arasındaki ayrımı bile algılamamızı engelleyebiliyorlar!

"TRT ekranlarında...", "TRT 2 ekranında...", "TV 24 ekranında..." olabilir, ancak; "TRT 1 ekranlarında" ya da "Filanca TV ekranlarında..." olamaz!..

(Kaynak, Erata, agy: 262-267)

14.12. Zaman

ZAMAN (tarih öncesinden yarıma)

13,7 milyar yıl önce - 13 Milyar 700 Milyon Yıl Önce
4,6 Milyar Yıllardan Öncesi - 4 Milyar 600 Milyon Yıl Öncesi
4,6 Milyar Yıl Önce - 4 Milyar 600 Milyon Yıl Önce
3,4 Milyar Yıl Önce - 3 Milyar 400 Milyon Yıl Önce
55 Milyon Yıl Önce
75 Bin Yıl Önce
3.200 Yıl Önce
İkinci
MÖ 3. Yüzyıl
MÖ 37
0 - Milat Miladi Takvim'in başlangıç noktası
1. Binyıl Milat'tan başlayıp 1.000 yılının sonuna dek geçen süreç
1. Yüzyıl Milat'tan başlayıp 100 yılının sonuna dek geçen süreç
8. Yüzyıl 701'de başlayıp 800 yılının sonuna dek geçen süreç
Ortaçağ 395 Roma İmparatorluğu'nun İkiye Bölünmesi ya da 476 Çöküşünden 1453 İstanbul'un Ele geçirilmesine dek olan zaman dilimi
Geçen Binyıl (-in başı, başları, ilk yarısı, ortaları, ortası, ikinci yarısı, sonları, sonu, tümü)
Yeniçağ 1453 İstanbul'un Ele geçirilmesinden 1789 Fransız Devrimi'ne değin süren zaman dilimi.
Yakınçağ 1789 Fransız Devrimi'nden beri içinde bulunduğumuz çağ
Geçen Yüzyıl (-in başı, başları, ilk yarısı, ortaları, ortası, ikinci yarısı, sonları, sonu, tümü)
19. Yüzyılın İlk Yarısı 1901'den 1950 yılının sonuna dek geçen süre
1917 Ekimi
19 Mayıs 1919 Günü
23 Nisan 1920 Akşamı

29 Ekim 1923 Saat 13:00'te

50'li Yıllar 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959 (55'li yıllar değil!)

1960 Yılı

1960'ın İlk Yarısı

1968 Yazı

20. Yüzyılın Son Çeyreği 1976'dan 2000 yılının sonuna dek geçen

Son 10 yıl (-in başları, ortaları, sonları, tümü)

Geçen Yıl (-in başı, başları, ilk yarısı, ortaları, ortası, ikinci yarısı, sonları, sonu, tümü)

Geçen Ay (-in başı, başları, ilk yarısı, ortaları, ortası, ikinci yarısı, sonları, sonu, tümü)

Geçen Hafta (-in başı, ortası, sonu, tümü)

Geçen Hafta Başı (geçen pazartesi günü)

Geçen Hafta Sonu (geçen cumartesi-pazar günleri)

Geçen gün, (haftanın bugünden önceki herhangi bir günü...)

Dün

BUGÜN

Yarın

Gelecek Çarşamba

Öbür - Öteki Çarşamba

Gelecek hafta

Öbür - Öteki hafta

Gelecek ay

Öbür - Öteki ay

Gelecek kış

Öbür kış

Gelecek yıl

Öbür - Öteki yıl

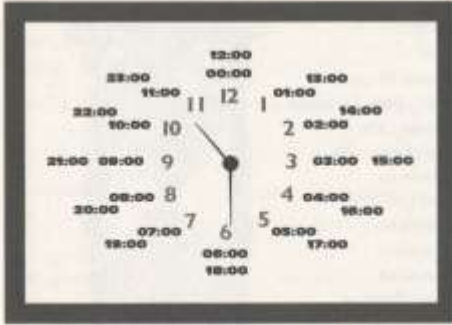

TÜRKÇEDE SAATLER

Saatler, "üzgün" olarak kolayca algılanabilmeleri için "4 basamaklı" yazılırlar. Ancak onları "4 basamaklı" yapan baştaki "ilk sıfır"ların okunmasına gerek yoktur (sözcük-zaman kazancı).

00:00 (tam gece yarısı; sıfır - sıfır sıfır)	00:00'da
00:03 (sıfır - sıfır üç; on ikili üç geçiş)	00:03'te
00:07 (sıfır - sıfır yedi; on ikili yedi geçiş)	00:07'de
00:10 (sıfır - on; on ikili on geçiş)	00:10'da
00:27 (sıfır - yirmi yedi; on ikili yirmi yedi geçiş)	00:27'de
00:30 (sıfır - otuz; yarım)	00:30'da
00:49 (sıfır - kırk dokuz; bir on bir kala)	00:49'da
01:00 (bir - sıfır sıfır; bir)	01:00'de
01:01 (bir - sıfır bir; bir bir geçiş)	01:01'de
01:10 (bir - on; bir on geçiş)	01:10'da
01:45 (bir - kırk beş; ikiye çeyrek kala)	01:45'te
09:05 (dokuz - sıfır beş; dokuzu beş geçiş)	09:05'te
09:30 (dokuz - otuz; dokuz buçuk)	09:30'da
10:00 (on - sıfır sıfır; on)	10:00'da
10:01 (on - sıfır bir; onu be geçiş)	10:01'de
10:10 (on - on; onu on geçiş)	10:10'da
11:59 (on bir - eli dokuz; on ikili bir kala)	11:59'da
12:00 (on iki - sıfır sıfır; on iki)	12:00'de
12:30 (on iki - otuz; yarım)	12:30'da
16:38 (on altı - otuz sekiz)	16:38'de
20:00 (yirmi - sıfır sıfır; yirmi; sekiz)	20:00'de
23:50 (yirmi üç - eli; on ikili on kala)	23:50'de
00:00 (tam gece yarısı; sıfır - sıfır sıfır)	00:00'da

GÜNCEL ZAMANLAR

Gün doğumu	Güneşin doğuş süreci (yılın dönemine göre ilerleyip gerileyen, hemen her gün değişken)
Sabah	Günün ve gündüzün başlangıcı, güneşin doğduğu andan öğleye değin geçen süre
Kuşluk	Günün sabah ile öğle arasındaki bölümü
Kabakuşluk	Öğleye yakın olan kuşluk zamanı
Öğle üzeri	Öğleye yakın bir zamanda
Öğleüstü	Öğleye yakın bir zamanda
Öğle	Sabah ile ikindi arasındaki zaman dilimi
Öğleyin	Öğle zamanı
Öğleden sonra	Öğleden sonra akşamüstüne dek geçen zaman
İkindiüstü	İkindiye doğru
İkindi	Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi, öğle ile akşamın yaklaşık yarısı
Akşamüstü	Güneşin batmakta olduğu saatlere doğru ya da o saatlerde
Gün batımı	Güneşin battığı sıralar (yılın dönemine göre ilerleyip gerileyen, hemen her gün değişen zaman süreci)
Akşam	Gündüzün sona erdiği, gecenin başladığı saatler (yılın dönemine göre ilerleyip gerileyen ve hemen her gün değişen zaman süreci)
Yatsı	Güneşin batışından bir buçuk- iki saat sonrası
Gece	Güneşin batışından günün ağarmasına değin geçen süre (yılın dönemine göre hemen hemen her gün uzayan ya da kısalan zaman dilimi)
Gece yarısı	00:00, durağan, başlangıç noktası.

(Kaynak, Erata, agy: 330-334)

14.13. Vurgu

Türkçedeki en kısa tümce hangisidir? Yalnızca bir harften oluşan "o" sözcüğümüz aynı zamanda hem yazılış hem de dillendiriliş açısından dilimizdeki en kısa tümcedir.

Örneğin; yalnızca insanlar için kullandığımız "Kim" ile öteki tüm canlı-cansız nesneler için kullandığımız "Ne"ve "Hangisi?" kısa soru tümcelerinin yanıtı olarak: O

SAYI VURGULARI					
0 - sıfır	33 - otuz üç	67 - altmış yedi	100 - yüz	700 - yedi yüz	1.001.000
1 - bir	34 - otuz dört	68 - altmış sekiz	101 - yüz bir	770 - yedi yüz	(bir milyon bin)
2 - iki	35 - otuz beş	69 - altmış dokuz	102 - yüz iki	yetmiş	
3 - üç	36 - otuz altı		103 - yüz üç		1.010.000
4 - dört	37 - otuz yedi	70 - yetmiş	104 - yüz dört	800 - sekiz yüz	(bir milyon on bin)
5 - beş	38 - otuz sekiz	71 - yetmiş bir	105 - yüz beş	880 - sekiz yüz	
6 - altı	39 - otuz dokuz	72 - yetmiş iki	106 - yüz altı	seksen	1.100.000
7 - yedi	40 - kırk	73 - yetmiş üç	107 - yüz yedi		(bir milyon yüz bin)
8 - sekiz	41 - kırk bir	74 - yetmiş dört	108 - yüz sekiz	900 - dokuz yüz	
9 - dokuz	42 - kırk iki	75 - yetmiş beş	109 - yüz dokuz	doksan	1.654.321
	43 - kırk üç	76 - yetmiş altı			(bir milyon altı yüz
10 - on	44 - kırk dört	77 - yetmiş yedi	110 - yüz on		elli dört bin üç yüz
11 - on bir	45 - kırk beş	78 - yetmiş sekiz	120 - yüz yirmi	1.000 - bin	yirmi bir)
12 - on iki	46 - kırk altı	79 - yetmiş dokuz	130 - yüz otuz	1.001 - bin bir	
13 - on üç	47 - kırk yedi	80 - seksen	140 - yüz kırk	1.010 - bin on	
14 - on dört	48 - kırk sekiz	81 - seksen bir	150 - yüz elli	1.100 - bin yüz	2.000.000
15 - on beş	49 - kırk dokuz	82 - seksen iki	160 - yüz altmış	1.957 - bin dokuz	(iki milyon)
16 - on altı	50 - elli	83 - seksen üç	170 - yüz yetmiş	yüz elli yedi	
17 - on yedi	51 - elli bir	84 - seksen dört	180 - yüz seksen		10.000.000
18 - on sekiz	52 - elli iki	85 - seksen beş	190 - yüz doksan	2.000 - iki bin	(on milyon)
19 - on dokuz	53 - elli üç	86 - seksen altı			
	54 - elli dört	87 - seksen yedi	200 - iki yüz	10.000 - on bin	100.000.000
20 - yirmi	55 - elli beş	88 - seksen sekiz	201 - iki yüz bir		(yüz milyon)
21 - yirmi bir	56 - elli altı	89 - seksen dokuz	220 - iki yüz yirmi	100.000 - yüz bin	
22 - yirmi iki	57 - elli yedi				1.000.000.000
23 - yirmi üç	58 - elli sekiz	90 - doksan	300 - üç yüz	1.000.000	(bir milyar)
24 - yirmi dört	59 - elli dokuz	91 - doksan bir	330 - üç yüz otuz	(bir milyon)	
25 - yirmi beş		92 - doksan iki			10.000.000.000
26 - yirmi altı		93 - doksan üç	400 - dört yüz	1.000.001	(on milyar)
27 - yirmi yedi		94 - doksan dört	440 - dört yüz kırk	(bir milyon bir)	
28 - yirmi sekiz	60 - altmış	95 - doksan beş			100.000.000.000
29 - yirmi dokuz	61 - altmış bir	96 - doksan altı	500 - beş yüz	1.000.010	(yüz milyar)
	62 - altmış iki	97 - doksan yedi	550 - beş yüz elli	(bir milyon on)	
30 - otuz	63 - altmış üç	98 - doksan sekiz			1.000.000.000.000
31 - otuz bir	64 - altmış dört	99 - doksan dokuz	600 - altı yüz	1.000.100	(bir trilyon)
32 - otuz iki	65 - altmış beş		660 - altı yüz	(bir milyon yüz)	
	66 - altmış altı		altmış		

TÜRKİYE BÖLGE İL VE İLÇE ADLARI VURGULARI

ANADOLU	Kahta	AMASYA	Gündoğmuş	Sultanhisar	Gölpazarı
TRAKYA	Samsat	Göynücek	İbradı	Yenipazar	İnhisar
	Sincik	Gümüşhacıköy	Kale		Osmaneli
	Tut	Hamamözü	Kaş	BALIKESİR	Pazaryeri
MARMARA	AFYONKARAHİSAR	Merzifon	Kemer	Ayvalık	Söğüt
EGE	Başmakçı	Suluova	Korkuteli	Balya	Yenipazar
	Bayat	Taşova	Kumluca	Bandırma	
	Bolvadin	ANKARA	Manavgat	Bigadiç	BİNGÖL
AKDENİZ	Çay	Akyurt	Senik	Burhaniye	Adaklı
	Çobanlar	Altındağ		Dursunbey	Genç
İÇ ANADOLU	Dadın	Ayaş	ARDAHAN	Edremit	Karlıova
	Dinar	Bala	Çıldır	Erdek	Kığı
KARADENİZ	Emirdağ	Beypazarı	Damal	Gömeç	Sofhan
	Evciler	Çamlıdere	Göle	Gönen	Yayladere
DOĞU ANADOLU	Hocalar	Çankaya	Havran	İvrindi	Yedisu
	İhsanîye	Çubuk	Posof		
GÜNEYDOĞU ANADOLU	İscehisar	Elmadag	ARTVİN	Kepsut	BİTLİS
	Kızılören	Elimesgut	Ardanuç	Manyas	Adilcevaz
	Sandıklı	Evrân	Arhavi	Marmara	Ahiat
ADANA	Sinanpaşa	Gölbasi	Borçka	Savaştepe	Güroymak
Aladağ	Sultandağı	Güdü	Hopa	Sındırgı	Hizan
Ceyhan	Şuhut	Haymana	Murgul	Susurluk	Mutki
Feke		Kalecik	Şavşat	BARTIN	Tatvan
İmamoğlu	AĞRI	Kazan	Yusufoeli	Amasra	BOLU
Karaisalı	Diyadin	Kızılören		Kurucasağı	Dörtdivan
Karataş	Doğubeyazıt	Kızılcahamam	AYDIN	Ulus	Gerede
Kozan	Eleşik	Mamak	Bozdoğan		Göymük
Pozantı	Hamur	Nallıhan	Buharkent	BATMAN	Kibriscik
Saimbeyli	Patnos	Polatlı	Çine	Begir	Mengen
Seyhan	Taşlıçay	Sincan	Didim	Gercüş	Mudurnu
Tufanbeyli	Tutak	Şereflikoçhisar	Germencik	Hasankesif	Seben
Yumurtalık		Yenimahalle	İncirliova	Kozluk	Yeniçağa
Yüreğir	AKSARAY	ANTALYA	Karacasu	Sason	BURDUR
	Ağaçören	Aksöki	Karpuzlu		Ağlasun
ADİYAMAN	Eskil	Alanya	Koçari	BAYBURT	Altınyayla
Besni	Gülağaç	Elmalı	Köşk	Aydıntepe	Bucak
Çeltikhan	Güzelyurt	Finike	Kuşadası	Demirözü	Çavdır
Gergir	Ortaköy	Gazipaşa	Kuyucak	BİLECİK	Çeltikçi
Gölbasi	Sarıyahşi		Nazilli	Bozüyük	
			Söke		

Göhisar	Çerkeş	Sarayköy	Baskil	Han	HAKKÂRİ
Karamanlı	Eldivan	Serinhisar	Karakoçan	İnönü	Çukurca
Kemer	İlgaz	Tavas	Keban	Mahmudiye	Şemdinli
Tefenni	Kızılirmak		Kovancılar	Mihalıçgazi	Yüksekova
Yeşilova	Korgun	DIYARBAKIR	Maden	Mihalıççık	
BURSA	Kurşunlu	Bismil	Palu	Sancakaya	HATAY
Büyükorhan	Orta	Çermik	Sivrice	Seyitgazi	Altınözü
Gemlik	Şabanözü	Çınar		Sivrihisar	Antakya
Gürsu	Yapraklı	Çüngüş	ERZİNCAN		Belen
Harmançık	ÇORUM	Dicle	Çayırlı	GAZİANTEP	Dört Yol
İnegöl	Alaca	Eğil	İliç	Araban	Erzin
İznik	Bayat	Ergani	Kemah	Islahiye	Hasa
Karacabey	Boğazkale	Hani	Kemaliye	Karkamış	İskenderun
Keles	Dodurga	Hazro	Otlukbeli	Nizip	Kırkkhan
Kestel	İskilip	Kocaköy	Rofahiye	Nurdağı	Kumlu
Mudanya	Kargı	Lice	Tercan	Oğuzeli	Reyhanlı
Mustafakemalpaşa	Kargı	Silvan	Özümlü	Şahinbey	Semandağ
Nâzif	Laçın		ERZURUM	Şehitkamil	Yayladagı
Orhaneli	Mecidiözü	DÜZCE	Aşkale	Yavuzeli	
Orhangazi	Oğuzlar	Akçakoca	Çat		İĞDIR
Orhangazi	Ortaköy	Çilimli	Hinis	GİRESUN	Aralık
Yenişehir	Osmancık	Cumayeri	Horasan	Alucra	Karakoyunlu
Yıldırım	Sungurlu	Gölyaka	İlica	Bulancağ	Tuzluca
	Uğurludağ	Gümüşgova	İspir	Çamoluk	
ÇANAKKALE	DENİZLİ	Kaynaşlı	Karaçoban	Çanakçı	ISPARTA
Ayvack	Acıpayam	Yığılca	Karayazı	Dereeli	Aksu
Bayramiç	Akköy	EDİRNE	Köprüköy	Doğankent	Atabey
Biga	Babadağ	Enez	Narman	Eselye	Eğirdir
Bozcaada	Baklan	Havsa	Oltu	Eynesil	Gelendost
Çan	Bekilli	İpsala	Olur	Görece	Gönen
Eceabat	Beyazıt	Keşan	Pasinler	Göze	Keçiborlu
Ezine	Bozkurt	Lalapasa	Pazaryolu	Keşap	Şarkikaraağaç
Gelibolu	Buldan	Meriç	Şenkaya	Piraziz	Senirkent
Gökçeada	Çal	Söleğözü	Tekman	Şehinkarahisar	Sütçüler
Lapseki	Çameli	Uzunköprü	Tortum	Tirebolu	Uluborlu
Yenice	Çardak	ELAZIĞ	Uzundere	Yağlıdere	Yalvaç
ÇANKIRI	Çivril	Ağın		GÜMÜŞHANE	Yenişarbademli
Atkaracalar	Güney	Alacakaya	ESKİŞEHİR	Kelkit	İÇEL
Bayramören	Honaz	Ancak	Alpu	Köse	Mersin
	Kale		Beylikova	Kürtün	Anamur
			Çifteler	Şiran	Aydincik
			Günyüzü	Tonul	

Bozyazı
Çamlıyayla
Erdemli
Gölnar
Mut
Silifke
Tarsus

İSTANBUL
Adalar
Avclar
Bağcılar
Bahçelievler
Bakırköy
Bayrampaşa
Beşiktaş
Beykoz
Beyoğlu
Büyükdere
Çatalca
Eminönü
Eyüp
Fatih
Gaziosmanpaşa
Güngören
Kadıköy
Kağıthane
Kartal
Küçükçekmece
Maltepe
Pendik
Sarıyer
Silivri
Sultanbeyli
Şile
Şişli
Tuzla
Ümraniye
Üsküdar
Zeytinburnu

İZMİR
Aliağa
Balçova
Bayındır
Bergama
Beydağ
Bornova
Buca

Çeşme
Çiğli
Dikili
Foça
Gazidemir
Güzelbahçe
Karaburun
Karşıyaka
Kemalpaşa
Kınık
Kiraz
Konak
Menderes
Menemen
Narlıdere
Ödemiş
Seferihisar
Selçuk
Tire
Torbalı
Uria

KAHRAMANMARAŞ
Afşin
Andırın
Çağlayancerit
Ekinözü
Elbistan
Göksun
Nurhak
Pazarcık
Türkoğlu

KARASÜK
Eftan
Eskipazar
Ovacık
Safranbolu
Yenice

KARAMAN
Ayrancı
Başyayla
Emenek
Kazımkarabekir
Sarveliler

KARS
Akyaka
Arpaçay
Dilgor
Kağızman
Sankamış
Selim
Susuz

KASTAMONU
Abana
Ağlı
Araç
Azdavay
Bozkurt
Çatalzeytin
Cide
Daday
Devrekani
Doğanyurt
Hanönü
İhsangazi
İnebolu
Küre
Pınarbaşı
Şenpazar
Seydiler
Taşköprü
Tosya

KAYSERİ
Akkoç
Bünyan
Develi
Felahiye
Hacılar
İncesu
Kocasinan
Melikgazi
Özvatan
Pınarbaşı
Sarıoğlu
Sarı
Talas
Tomarza
Yahyalı
Yeşilhisar

KİLİS
Elbeyli
Musabeyli
Polateli

KIRIKKALE
Bahşeli
Balıçay
Çelebi
Delice
Karakoçlı
Keskün
Sulakyurt
Yahşihan

KIRŞEHİR
Akçakent
Akınar
Boztepe
Çiçekdağı
Kaman
Mucur

KOCAELİ
Derince
Gebze
Gölcük
İzmit
Kandıra
Karamürsel
Körfez

KONYA
Ahırli
Akören
Akşehir
Altınekin
Beyselir
Bozkır
Çeltik
Cihanbeyli
Çumra
Derbent
Derebucak
Doğanhisar
Emirgazi
Ereğli
Göneyşinir
Hadım
Halıkpinar
Hüyük
İlgın
Kadınhanı
Karapınar
Karatay
Kulu
Meram
Sarayönü
Selçuklu
Seydişehir
Taşkent
Tuzlukçu
Yahyuyük
Yunak

KÜTAHYA
Altıntaş
Aslanapa
Çavdarhisar
Domaniç
Dumlupınar
Emet
Gediz
Hisarcık
Pazarlar
Simav
Şaphane
Tavşanlı

MALATYA
Akçadağ
Arapgir
Arguvan
Battalgazi
Darende
Doğanşehir
Doğanyol
Hekimhan
Kale
Kuluncak
Pötürge
Yazihan
Yeşilyurt

MANİSA
Ahmetli
Akhisar
Alaşehir
Demirci
Gölmarmara
Göğdes
Kırkağaç
Köprübaşı
Kula
Salihi
Sarıgöl
Sarıhanlı

Selendi	NIĞDE	İyidere
Soma	Altunhisar	Kalkandere
Turgutlu	Bor	Pazar
MARDİN	Çamardı	SAKARYA
Dargeçit	Çiflik	Adapazarı
Derik	Ulukışla	Akyazı
Kızıltepe	ORDU	Fertizli
Mazıdağı	Akkış	Geyve
Midyat	Aybastı	Hendek
Nusaybin	Çamaş	Karapürçek
Ömerli	Çatalpınar	Karasu
Savur	Çaybaşı	Kaynarca
Yeşilli	Fatsa	Kocaali
MUĞLA	Gökkyöy	Pamukova
Bodrum	Gölyalı	Sapanca
Dalaman	Gürgenlepe	Söğütli
Datça	İkizce	Taraklı
Fethiye	Kabadüz	SAMSUN
Kavaklıdere	Kabatag	Alaçam
Köyceğiz	Korgan	Asarcık
Marmaris	Kumlu	Ayvaci
Milas	Mesudiye	Bafra
Ortaca	Perşembe	Çarşamba
Ula	Ulubey	Havza
Yatağan	Ünye	Kavak
MUŞ	OSMANİYE	Ladik
Bulanık	Bahçe	Öndokuzmayıs
Hasköy	Düğü	Salıpazarı
Korkut	Hassanbeyli	Tekkeköy
Malazgirt	Kadirli	Terme
Varto	Sumbas	Vezirhüprü
NEVŞEHİR	Topraklı	Yakakent
Açıgöl	RİZE	SİİRT
Avanos	Ardeşen	Aydinlar
Derinkuyu	Çamlıhemşin	Baykan
Gölgehir	Çayeli	Eruh
Hacıbektaş	Derepazarı	Kurtalan
Kozaklı	Fındıklı	Pervari
Ürgüp	Güneysu	Şirvan
	Hemşin	
	İkizdere	

SINOP	SİRNAX	VAN
Ayanık	Beyliğşebap	Bahcesaray
Boyabat	Cizre	Başkale
Dikmen	Göçlönak	Çaldıran
Durağan	İdli	Çatak
Erfelik	Silopi	Edremit
Gerze	Uludere	Erciş
Saraydüzü	TRABZON	Gevaş
Türkeli	Akçabhel	Gürpınar
SHAS	Araklı	Muradiye
Akincılar	Arslan	Özalp
Altınyayla	Begikdüzü	Saray
Divriği	Demirkeşan	YALOVA
Doğanşar	Düzköy	Altınova
Gemerek	Hayrat	Armutlu
Gölova	Köprübaşı	Çiftlikköy
Gürün	Maçka	Çınarcık
Halik	Of	Termal
İmranlı	Sürmene	YOZGAT
Kangal	Şalpaazarı	Akdagmadeni
Koyulhisar	Tonya	Aydıncık
Şarkışla	Vahitkebir	Boğazlıyan
Şugehri	Yomra	Çandır
Ulaş	TUNCELİ	Çayranlan
Yıldızeli	Cemişgezek	Çekerek
Zara	Hozat	Kadışehri
ŞANLIURFA	Mazgirt	Saraykent
Akçakale	Nezimiye	Sarıkaya
Birecik	Ovacık	Şefaatli
Bozova	Perlek	Sorgun
Ceylanpınar	Pülümür	Yanıkaklı
Halifeli	UŞAK	Yerköy
Harran	Banaz	ZONGULDAK
Hilvan	Eğme	Alaplı
Siverek	Karahallı	Çaycuma
Sunuç	Sivaslı	Devrek
Viranşehir	Ulubey	Gökçebay
Yeşilyurt		Karadeniz Ereğli
Zile		Zonguldak Ereğli

YAZILIŞ ve SES BENZEŞİMLİ KİMİ SÖZCÜKLERİMİZİN VURGU AYRIMLARI

ÖZEL AD	VURGUSU	ad	vurgusu
Alaca	Alaca	alaca	alaca
Arac	Arac	arac	arac
Aralık	Aralık	aralık	aralık
Aydın	Aydın	aydın	aydın
Avrancı	Avrancı	avrancı	avrancı
Bahçe	Bahçe	bahçe	bahçe
Balya	Balya	balya	balya
Bayat	Bayat	bayat	bayat
Bodrum	Bodrum	bodrum	bodrum
Bozkurt	Bozkurt	bozkurt	bozkurt
Bucak	Bucak	bucak	bucak
Bulanık	Bulanık	bulanık	bulanık
Çan	Çan	çan	çan
Çardak	Çardak	çardak	çardak
Çarşamba	Çarşamba	çarşamba	çarşamba
Çay	Çay	çay	çay
Celebi	Celebi	celebi	celebi
Cesme	Cesme	cesme	cesme
Cınar	Cınar	cınar	cınar
Çiflik	Çiflik	çiflik	çiflik
Çubuk	Çubuk	çubuk	çubuk
Delice	Delice	delice	delice
Demirci	Demirci	demirci	demirci
Derince	Derince	derince	derince
Durağan	Durağan	durağan	durağan
Düzce	Düzce	düzce	düzce
Erdemli	Erdemli	erdemli	erdemli
Fındıklı	Fındıklı	fındıklı	fındıklı
Genç	Genç	genç	genç
Gölcük	Gölcük	gölcük	gölcük
Güney	Güney	güney	güney
Hacılar	Hacılar	hacılar	hacılar
Hadım	Hadım	hadım	hadım
Hamur	Hamur	hamur	hamur
Han	Han	han	han
Harem	Harem	harem	harem
Hendek	Hendek	hendek	hendek
İğn	İğn	ıgın	ıgın
İlca	İlca	ılca	ılca

Kale	Kale	kale	kale
Kargı	Kargı	kargı	kargı
Kangal	Kangal	kangal	kangal
Kas	Kas	kas	kas
Kavak	Kavak	kavak	kavak
Kaynarca	Kaynarca	kaynarca	kaynarca
Kazan	Kazan	kazan	kazan
Kemer	Kemer	kemer	kemer
Keskin	Keskin	keskin	keskin
Kiraz	Kiraz	kiraz	kiraz
Körfez	Körfez	körfez	körfez
Köse	Köse	köse	köse
Köşk	Köşk	köşk	köşk
Kulp	Kulp	kulp	kulp
Kumlu	Kumlu	kumlu	kumlu
Kumru	Kumru	kumru	kumru
Küre	Küre	küre	küre
Maden	Maden	maden	maden
Meram	Meram	meram	meram
Mucur	Mucur	mucur	mucur
Niğde	Niğde	niğde	niğde
Of	Of	of	of
Olur	Olur	olur	olur
Ordu	Ordu	ordu	ordu
Orta	Orta	orta	orta
Pazar	Pazar	pazar	pazar
Perşembe	Perşembe	perşembe	perşembe
Saray	Saray	saray	saray
Sivrice	Sivrice	sivrice	sivrice
Söğüt	Söğüt	söğüt	söğüt
Susuz	Susuz	susuz	susuz
Şişli	Şişli	şişli	şişli
Taraklı	Taraklı	taraklı	taraklı
Termal	Termal	termal	termal
Tuzluca	Tuzluca	tuzluca	tuzluca
Ulus	Ulus	ulus	ulus
Üzümlü	Üzümlü	üzümlü	üzümlü
Yapraklı	Yapraklı	yapraklı	yapraklı
Yenice	Yenice	yenice	yenice
Yeşilli	Yeşilli	yeşilli	yeşilli
Yıldırım	Yıldırım	yıldırım	yıldırım

(Kaynak, Erata, agy: 368-477)

14.14. "2 K - 7 N" YÖNTEMİ

(Erata, agy: 385-386)

Kim - Kiminle / Ne - Ne zaman - Nerede - Neden - Neyle - Nasıl - Ne yapıyor

Bir örnek verelim:

"Ece kitap okudu:"

Okullarda öğretilen, alışageldiğimiz tümce çözümleme yöntemi bu tümcede şu soruları sorar ve şu yanıtları alır:

Kim? Ece.

Ne?..... Kitap.

Ne yaptı?..... Okudu.

Örneğimiz böylesine kısa ve yalın olunca her şey pek kolay anlaşılır görülüyor...

Ya şöyle bir örnek olsaydı:

“Annemin halasının kızının en küçük torunu Ece, bu yıl yalnızca Avrupa’da 50 milyondan çok satılarak tüm rekorları altüst eden kitabın ülkemizdeki ilk baskısını, sabah kapısında beklediği kitabevinin açılışından yalnızca dakikalar sonra almayı başarıp bir çırpıda okudu.”

Alışlageldik tümce çözümleme yöntemimizle sorularımızı sormaya çabalayalım:

Kim? Annemin halasının kızının en küçük torunu Ece

Ne - neyi? bu yıl yalnızca Avrupa’da 50 milyondan çok satılarak tüm rekorları altüst eden kitabın ülkemizdeki ilk baskısını

Nasıl? sabah kapısında beklediği kitabevinin açılışından yalnızca dakikalar sonra almayı başarıp

Ne yaptı? bir çırpıda okudu. Epeyce karışık, değil mi?

Gelin şimdi hem bu karmaşıklığı gidermek hem de tümce vurgusunu başka birine gereksinmeden, tek başınıza doğru olarak yapabilmenize büyük katkı sağlayan yöntemimize değinelim.

Okullarda öğretilen, alışageldiğimiz tümce çözümleme yönteminin biraz dışında görünen bir yöntem bu...

Bir tür "katalizör" yöntem... Bu yöntemi bir geçiş süreci olarak görür ve daha önce öğrendiklerinizle çatıştığı yerlerde bile uygularsanız, tümce çözümleme beceriniz hızla geliyor. Şimdi, şu başlangıç örneğimizi inceleyin lütfen:

14.15. Dil-Dudak Tembelliği

(Erata, agy: 366)

Dil bağılılığı, dudak yarığı gibi doğuştan gelen ya da kaza sonucu edinilen fiziksel aksaklıklar için hekim denetiminde çalışmakta yarar var. Bu tür sorunlarınız yoksa, "yeterince" çabalayarak, dil ve dudak tembelliğinizi giderebilirsiniz.

Özenini giderek yitiren haber ve izlence sunuculuğu ile reklam ve film seslendirme dilinin bir yansıması olarak, zaten "en az çabayla konuşma" eğiliminde olan insanlarımız iyice dil-dudak tembeli oluyor.

Ayrıntılarını "Sakız Çalışması" ve "Kalem Çalışması" başlıkları altında vereceğim son derecede kolay uygulanabilir ancak verimli çalışma yöntemleri sizi bekliyor.

Ne denli emek verirsiniz o denli gelişirsiniz; seçim sizin!..

14.16. Çene Kapalılığı

(Erata, agy: 366)

Çene kapalılığı için de benzer bilgiler geçerli... "Sakız Çalışması" ve "Kalem Çalışması"nın yanı sıra, eğer çene eleminizde bir sorun yoksa çene çalışması yararlı olacaktır.

14.17. Soluma Çalışması

(Erata, agy: 367-370)

Yeryüzündeki canlıların en akıllısı geçinen insanoğlu çoğunlukla doğru solumayı bilmiyor!..

AKCİĞERLERİMİZİN YALNIZCA ÜST ÜÇTE BİRLİK BÖLÜMÜYLE SOLUYORUZ!..

Önce; nasıl soluduğunuzu: ne oranda göğüs, ne oranda diyafram soluğu aldığınızı saptamanız gerekir.

Başlarda, soluk alışverişlerimizi daha kolay gözleyebilmek için, sert bir tabana, örneğin halının üzerine sırtüstü uzanmak gerekir; ileride buna gerek kalmayacak, ayaktayken de bu çalışmayı yapabileceksiniz.

Sırt üstü uzanmış durumdayken sol elinizi karnınızın, sağ elinizi göğüs kafesinizin üzerine koyup solumanızı gözlemeye başlayın.

Eğer derin soluk aldığınızda, tümüyle ya da çoğunlukla "sol" elinizin yükseldiğini gözlüyorsanız; diyafram soluması için doğru yolda olduğunuz anlaşılır.

Eğer derin soluk aldığınızda, tümüyle ya da çoğunlukla "sağ" elinizin yükseldiğini gözlüyorsanız, diyafram soluması için daha çok çabalamanız gerekiyor demektir.

Bu durumda, öncelikle göbeğinizin üzerindeki (sol) elinizin yükselmesi için çabalayın. Eğer aşama aşama başarıya ulaştığınızı gözlerseniz bunu yapmayı sürdürün.

Eğer tüm çabalamanıza karşın sol elinizi yükseltecek biçimde soluk alamıyorsanız üzülmeyin, onun da çözümü var:

Bu kez deminki denemenizin tam tersini yapın: ciğerlerinizdeki havayı sanki deniz yatağının havasını boşaltır gibi tümüyle dışarı vermeye çabalayın. Bunu başarinca da soluğunuzu dayanabileceğiniz kadar tutun.

Merak etmeyin, bu "tersine görünümlü" çabanızın ödülünü çok geçmeden alacaksınız!

Çünkü bu çabayla, beyninizle diyafram kaslarınız arasındaki donuk olan iletişimi kurmuş oldunuz.

Kısa bir süre: birkaç gün, derin soluk almayı dendiğinizde; sol elinizin de aşama aşama eskisinden çok yükseltebildiğinizi gözleyeceksiniz.

Bu gelişmeyi gözleyememişseniz "tersine görünümlü" solumayı biraz daha sürdürün. Eğer artık diyaframdan da soluyabiliyorsanız, bunu geliştirecek aşamaya geçebiliriz.

Artık, diyafram soluğumuzun Miktarını artırma ve onu denetleyerek dışarı verme alıştırmalarına geçebiliriz.

Derin bir diyafram soluğu aldıktan sonra, onu dayanabildiğinizce tutmayı deneyin.

Sonra bu derin soluğu en az havayla seslendirdiğimiz "pıf" sesini art arda çıkarabildiğiniz kadar çok sayıda çıkararak verin. Bu sırada sağ eliniz o "pıf" seslerinin rüzgarını algılamak için dudaklarınızın ucuna değin yanaşmış olsun... Bir hafta kadar böyle çalışmanız yeterli olur.

Sonraki aşamada "pıf" seslerinin yerini, sırasıyla denenmek üzere: "puf"; "pof" ve "paf" sesleri, daha sonra da sayılar ve sözcükler alabilir.

Yeterince düzenli çalışırsanız, birkaç haftada, artık özel bir çaba göstermeden, solumanızın diyaframın da katkısını aldığını gözlersiniz.

Düzenli çalışmanız sürdükçe, soluma kaslarımız hızla bu yeni soluma alanına alışacak ve artık yaşam boyu daha sağlıklı soluyacaksınız.

Yalnız dikkat: "soluk tutma" düşük ya da yüksek tansiyon ve kimi kalp rahatsızlıklarında sakıncalı olabilir. Böylesi

Sorunlarınız olduğunu biliyor ya da bundan kuşkulaniyorsanız, bu çalışmalarımızı bir hekimin onayını alarak yapınız.

Uygulamalar

SAKIZ ÇALIŞMASI (Erata, agy: 372)

Eğer çene kemik, eklem ve kaslarınızda belirgin bir aksaklık yoksa...

Bunu, iki elinizin parmak uçlarını kulak memelerinizin biraz önüne yerleştirip ağzınızı açabildiğiniz kadar çok açık kapayarak sınavabilirsiniz. Eğer açıp kapatmalar sırasında kısırtı sesleri gelmiyor ya da büyük ölçüde oynaklık görülüyorsa sorun olmadığını söyleyebiliriz.

Sizi kuşkuya düşüren kısırtı sesleri ya da oynaklıklar varsa, hekime danışmanızda yarar var.

Eğer diş teli ya da protez kullanmıyorsanız... Eğer sorunlu bir-birkaç dolgunuz yoksa...

Ağzınızın büyüklüğüne göre; iki, üç ya da dört damla sakızını çene kaslarınızda "bitkinlik" duyumsayana değin çiğneyin.

Önerilen çiğneme süresi: her gün, bitkinlik duygusunun sakız çiğnemeyi bırakma kararını vermenize yol açtığı noktadan "üç dakika uzun" olmasıdır.

(+3 Dakika Yöntemi)

KALEM ÇALIŞMASI (Erata, agy: 373)

Eğer çene, kemik, eklem ve kaslarınızda, dişlerinizde belirgin bir aksaklık yoksa... "Başka" uğraşlarınızın yanında gerçekleştirebileceğiniz bir çalışma yöntemi daha..

Günlük gazetelerinizi, çalışmak zorunda olduğunuz ders notlarını, kitap ve dergilerinizi okurken, hatta internette yazışırken uygulayabileceğiniz bir yöntem...

Tek yapacağınız ortalama büyüklükteki bir kalemin ucunu 5-6 mm kadar ağzınıza sokup, onu dişlerinizle tutmak ve böyle konuşmak!..

Hiç kuşkusuz, tiyatro ve operacılarımızın uyguladıkları daha profesyonel yöntemler var.

Ancak siz daha bir amatörsünüz ve belki hiçbir zaman onlar gibi, profesyonel düzeyde ses eğitimine gereksinmeyeceksiniz.

Bu nedenle, size başka etkinliklerinizi aksatmadan, onlarla birlikte kotarılabilen şu yalın ancak etkili ve verimli yöntemi öneriyorum:

Bu yöntemin ikinci aşaması: kalemi dik değil, "yanlamasına" dişlerimizin olabildiğince gerisine yerleştirerek konuşmak.

Bu kuşkusuz daha zor ve sıkıntı verici bir yöntem ancak yararı büyük!..

Çeneniz, sesinizin çıkabilmesi amacıyla biraz aralık durumda kilitlenmişken, dilinizin neler başarabileceğine tanık olmak kaçırılmaması gereken bir deneyim...

ÇENE ÇALIŞMASI (Erata, agy: 374)

Evet, çenemiz kapalıyken bile sesçıkabilirizyada "Kalem Çalışması"nda olduğu gibi, çenemiz ancak 7-8 mm açıkken bile anlaşılır konuşabiliriz.

Ancak sözlerimiz tertemiz değildir, bir zorlanma apaçık duyumsanmaktadır.

Bu küçük değinmenin bile, açıkça gösterdiği gibi; çenemiz konuşma ediminde önemli bir araçtır.

O "yeterince" açılıp kapanmadıkça "doğru ve güzel" konuşmamız neredeyse olanaksızdır.

"Sakız Çalışması"nda değindiğimiz gibi, eğer çene eklemlerinizde bir aksaklık yoksa (*) çenemizi esnetme çalışmaları yapmamız doğru ve güzel söyleyiş için yararlı olur.

Çalışmamız pek kolay: olanak varsa bir aynanın karşısına geçip, ağzımızı açabildiğimiz kadar çok açıp kapatıyor ve bunu sıkılıncaya, kaslarımız rahatsız olana dek sürdürüyoruz.

Açıp kapama çalışmasını rahatça yapabilir duruma gelince, bu kez çenemizi başka boyutlarda: ileri geri ve sağa sola hareket ettirmeye çalışıyoruz.

Tüm bedensel çalışmalarımızı yavaş yavaş, alıştıra alıştıra ve "+3 dakika" yöntemini uygulayarak yapalım lütfen.

(*) İki elimizin parmaklarını, yüzümüzün kulak memelerimize yakın noktalarına dokundurup çenemizi açıp kapattığımızda, çene eklemlerimizin hareketlerini kolayca algılarız.

Bu açıp kapamalar sırasında, kolayca açılıp kapanan dolap kapağı gibi değil de, "kıtırtı sesi ya da sıradışı bir oynama duyumsarsanız, kesinlikle bu çalışmayı yapmayın; bir hekime görünün.

DİL ÇALIŞMASI (Erata, agy: 376)

Sırada "Dil Çalışmamız" var...

Bu da pek kolayca, üstelik her zaman, her yerde kısa kısa uygulanabilecek bir çalışma...

Bu çalışmayı "Sakız Çalışması" ve "Kalem Çalışması"nın yanı sıra, dilimizin daha da kıvrak olması için yapıyoruz.

Çalışmamızın özü şu:

Dilimizi "şımarık çocuklar" gibi tam öne, çıkarabildiğimiz kadar çıkarıyoruz.

Dilimizi bu kez yana doğru, çıkarabildiğimiz kadar çok çıkarıyoruz...

Bu çocuk eğlencesinin tadına "yeterince" vardıktan sonra sıra diş ve dişetlerimizi yeniden keşfetmeye geliyor.

Dilimizle yavaş yavaş, her dişimizin her yüzeyine dokunmaya, onların biçimlerini algılamaya çalışıyoruz.

Yalama şekerleri ve dondurmanın "En Tatlı Dil ve Dudak Çalışması" olduğunu biliyor muydunuz?..

Nasıl, eğlenceli değil mi?..

Bu çalışmanın zeka gelişimine de katkısı olduğu söyleniyor!..

DUDAK ÇALIŞMASI (Erata, agy: 377)

Eğlenceli bir çalışma daha!..

Bu çalışmayı "Sakız Çalışması" ve "Kalem Çalışması"nın yanı sıra, dudaklarımızın daha da kıvrak olması için yapıyoruz.

Bu çalışma kapsamında dudaklarınızla yapabilecekleriniz:

Tıpkı atların yaptığı gibi, dudaklarımızı gürültüyle titreterek üflemek...

Aynanın karşısına geçip, dudaklarımızı çeşit çeşit biçimlere sokmaya çabalamak...

Sanki hiç dişimiz kalmamış ve en sevdiğimiz meyveyi dudaklarımızla yiyormuş gibi çabalamak...

"b, f, m, p ve v" dudak ünsüzleriyle ilgili alıştırmalara öncelik vermek...

Bakın dünyanın en gözde kadınları günün hemen her saatinde, her yerde; nasıl görüneceklerini hiç umursamadan nasıl dudak çalışması yapıyorlar!.. Sizin onlardan neyiniz eksik?..

Uygulama Soruları

Uygulama sorusu bulunmamaktadır.

Bu Bölümde Ne Öğrendik Özeti

Bu bölümde, Spiker Olmak İsteyenler ya da Spiker Olanlar Neler Yapmalı? konusuna değindikten sonra Ülkemizde En Sık Görülen Konuşma Aksaklıkları üzerinde durulmuştur. En Sık Görülen Yanlış Konuşma Türleri (Tekdüze - Yanlış Ezgili Konuşma) ve “+ 3 Dakika Yöntemi” ve "2 K - 7 N' Yöntemi"ne değinilmiştir. Tümce Oluşturma Hızı -Konuşma Hızı ilişkisi sorunu ele alınmıştır. Boş Ses Ve Sözlerden Nasıl Kurtulunur? Sorusunun yanıtı verilmiştir. En Sık Kullandığımız Bağlaçlarımız ve Kısaltmaların Okunuşu konusunda örneklerle açıklamalarda bulunulmuştur. Son olarak Dil-Dudak Tembelliği, Çene Kapalılığı ve Soluma Çalışması konuları ele alınmıştır.

Bölüm Soruları

AŞAĞIDAKİ SORULARI DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK İŞARETLEYİNİZ

- 1) Türkçe’de hiçbir sözcük "Ğ" ile başlamaz, "Ğ" sözcük sonlarında da ancak "ağ", "bağ", “çağ”, “yağ” gibi tek seslemlili (heceli) sözcüklerde bulunur. Doğru
- 2) Yazım kuralları ile düzgün okuma arasında birebir ilişki yoktur.
- 3) Tümce oluşturma hızımız, konuşma hızımızdan düşükse, konuşmamız yersiz-sıkıcı-yıldırıcı boşluklarla doludur; akıcılık yoktur.
- 4) Fısıldayarak konuşma: Bunun fısıldamadan başka bir tür konuşma olduğunu, konuşurken boğazınıza elinizle dokunarak algılayabilirsiniz.
- 5) Boş ses ve sözlerden “DD” Yöntemiyle kurtulunur.

YANITLAR

1) DOĞRU

2) YANLIŞ; DOĞRU YANIT: YAZIM KURALLARI İLE DÜZGÜN OKUMA ARASINDA BİREBİR İLİŞKİ VARDIR.

3) DOĞRU

4) YANLIŞ, DOĞRU YANIT: ALÇAK SESLE KONUŞMA

5) DOĞRU

DOĞRU SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ

- 1) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi vurgu açısından yanlış ifade edilmiştir?
 - a) İstanbul
 - b) Bursa
 - c) Eskişehir
 - d) Çanakkale
 - e) Ankara

2) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Biraz
- b) Birbiri
- c) Bir çok
- d) Birkaç
- e) Birazcık

3) Aşağıdaki seneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Çok sayıda öğrneci hastalandı.
- b) Çoğu çalışanlar iş ortamından hoşlanmıyor.
- c) Ona okuması için birkaç kitap verdim.
- d) Bir grup bilimci yeni buluşlarını tanıttı.
- e) Elinde bir yığın kitapla içeri girdi.

4) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

- a) Çocuk sevinçle güldü.
- b) Ali ile Mehmet gitsin.
- c) Sabunla yıkamak deterjanla yıkamaktan daha sağlıklı.
- d) Onunla gidecek misin?
- e) Sevgi'yle kitaplıkta buluşacağız.

5) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi vurgu açısından yanlış ifade edilmiştir?

- a) Yirmi **üç**
- b) **Alt**mış
- c) Yüz **beş**
- d) **Beş** yüz
- e) **On** milyon

Cevaplar

1) E

2) C

3) B

4) E

5) B

SONSÖZ

Önemli olan, kendi konuşmamızı, konuşmamızdaki eksiklikleri tanımaktır. Bu da sanıldığı gibi kolay bir iş değildir. Başkalarının eksikliklerini kolayca görebiliriz de, kendimize gelince iş çatalaşır, güçleşir. Çünkü bir tartıdan, bir ölçüden kendimizi geçirmeye alışmamışızdır. Ne ki güzel ve etkili konuşma sanatını öğrenmenin ilk adımı, kendi konuşmamızı tanımaktır. Eksikliklerimizi bilmezsek bunları gideremeyiz. Öyleyse şu sorunun üzerinde duralım: Konuşma gücümüzü çekiyor muyuz? Aşağıdaki sorular, bunu anlamamızda bir ölçüde yardımcı olabilir Özdemir, 2016: 15):

Söylediklerimi karşımdakiler kolayca anlayabiliyor mu?

Düşüncelerimi açık ve etkili bir biçimde belirtebiliyor muyum?

Sözcükleri söylerken söyleyiş ve dil yanlışlıkları yapıyor muyum?

Sesimi, duygu ve düşüncelerimi besleyecek, zenginleştirecek bir yönde kullanabiliyor muyum?

Tekdüzel mi, yoksa canlı ve hareketli bir biçimde mi konuşuyorum?

Konuşurken bakışlarımı beni dinleyenlere yöneltiyor muyum?

El ve yüz hareketlerimi kullanırken birtakım yapmacık durumlara düşüyor muyum?

Beni dinleyenlerin ilgisini dağıtacak, gereksiz ayrıntılardan, laf kalabalığından kaçınabiliyor muyum?

Anlattıklarımın önemine, değerine inanıyor muyum?

Sözü başka alanlara kaydırıyor, amaçtan ve konudan sapıyor muyum?

Hiç kuşkusuz bu sorular kendi konuşma durumumuzu kabaca tanıma açısından birer ipucudur.

KAYNAKÇA

- A.Tamer Güler, **Etkili Konuşma**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2014, 2.Baskı
- Adil Maviş, **Etkili ve Başarılı Konuşma Sanatı**, İstanbul, Yediveren Yayınları, 2016
- Ali Kaya, **Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı**, Konya, Eğitim Kitapevi, 2014, 4. Baskı
- Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayıncılık, 2012.
- Atilla Özkırımlı, **Türk Dili, Dil ve Anlatım**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, 4.Baskı
- Bilal Zemin, **Konuşmak Kelimelerin Tadına Varmaktır**, İstanbul, Aralık Kitap, 2017
- Can Gürzap, **Söz Söyleme ve Diksiyon**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2017, 23.Baskı
- Dilek Şahzade, **Türkçe'yi Doğru, Etkili ve Güzel konuşma Kit-Hapı**, İstanbul, Omega Yayınları, 2007, 2. baskı
- Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil**, Ankara, TDK Yayınları, 2007
- Doğan Cüceoğlu, **İçimizdeki Biz**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2014, 49.basım
- Ebubekir Erarslan, **Diksiyon Sanatı**, İstanbul, Asmaaltı Yayınevi, 2014
- Emin Özdemir, **Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1996, 3. Basım
- Emin Özdemir, **Konuşma Sanatı**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2016, 2.Basım
- Ertuğrul Yaman, **Konuşma Sanatı**, Ankara, Akçağ Basım Yayım A.Ş. 2016, 8. Baskı
- Ferman Salmış, **Konuşma Estetiği ve Diksiyon**, İstanbul, Türdav Yayın Grubu, 2012
- Feyza Hepçilingirler, **Dedim: “Ah” Türkçe “Off” 2**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999
- Fulya Topçuoğlu Ünal ve Mehtap Özden, **Diksiyon ve Konuşma Eğitimi**, Ankara, Pegem Akademi, 2015, 3. Baskı
- Fusun Ünsal- Hakan Şahin, **Spikerlik ve Türkçenin Kullanımı**, Ankara, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı, 2014 (ANA KAYNAK)
- Galip Çakır, **Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma Klavuzu**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2016
- Gökhan Telkenar, **Diksiyon Dilinizin Rotası**, İstanbul, Beyaz Yayınları, 2015

- Güler Ve Hengirmen, **Ses Bilimi Ve Diksiyon**, Ankara, Engin Yayınevi, 2005
- Hamza Uğurlu, **Diksiyon, Güzel ve Etkili Konuşma**, Ankara, Hayat Yayın Grubu, 2016, 2. Baskı
- İnci Aktaş ve Özlem Aktaş, **Konuşmanızla Hipnoz Edin**, İstanbul, Ares Yayıncılık, 2015, 4.Baskı
- İsa Güleç, **Dil ve Anlatım Bozuklukları**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2011
- Mehmet Kaplan, **Diksiyon**, Çanakkale Kitaplığı Akademi, 2016, Genişletilmiş 4.Baskı
- Miray Ankaoglu, **Kalemsiz Diksiyon**, İstanbul, Cinius Yayınları, 2017
- Murat Şahin, **Diksiyon**, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 2012,2. Baskı
- Murat Tunalı, **Konuşma Sanatı**, İstanbul Yediveren Yayınları, 2015
- Nedim Taktak, **3K Tekniği ve Diksiyon**, İstanbul, Girdap Kitap, 2017
- Nükhet Güz, Rengin Küçükerdoğan, Nilüfer Sarı vd, **Etkili İletişim Terimleri**, İstanbul, İnkılap Kitabevi 2002
- Nüzhet Şenbay, **Güzel, Doğru Konuşma Sanatı El Kitabı**, Ankara, TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Yayınları, 1991.
- Ö.Faruk Reza, **Diksiyon ve Güzel Konuşma Sanatı**, Ankara, Tutku Yayınevi, 2015
- Ömer Demircan, **Türkçe'nin Ses Dizimi**, İstanbul, Der Yayınları, 2001
- Rüştü Erata, **Türkçe Konuşmanın Püf Noktaları**, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2014, 3.Baskı
- Sadettin Özçelik ve Münir Erten, **Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi**, Diyarbakır, Set Matbaacılık, 1999.
- Sait Faik Abasıyanık, **Lüzumsuz Adam**, Türk Klasikleri - 1. Cilt, S. 171, Hazırlayan: Dr. Orhan F. Köprülü, DÖSOR, İstanbul – 1976
- Şermin Tekinalp, **Güzel Konuşma Bir Markadır**, İstanbul, Beta Yayınları 2014, 4. Baskı
- Sevgi Şahin, **Güzel, Etkili Konuşma ve Yazma Sanatı**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2007
- Sezgin Koçyiğit, **Sözün Bestesi Diksiyon**, İstanbul, Mitos-Boyut Yayınları, 2013.
- Sıddık Akbayır, **Dil ve Diksiyon**, Ankara, Akçağ Basım Yayım, 2011, 5.Baskı
- Sırrı Er (1), **Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı**, İstanbul, Hayat Yayın Grubu, 2016, 22. Baskı

2016 Sırrı Er (2), **Temel Konuşma Teknikleri ve Diksiyon**, İstanbul, Hayat Yayın Grubu,

Sırrı Er, **Doğru Hitabet ve Sözün Büyüsü**, İstanbul, Hayat Yayın Grubu, 2014, 2. Baskı

Suat Taşer, **Örneklerle Konuşma Eğitimi**, İstanbul, Papirüs Yayınları, 1996, 5.Basım

Suna Okur, **Diksiyon, Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı**, Çalığışu Kitap, İstanbul, 2016

Tahir Nejat Gencan. **Dilbilgisi**, Tekağaç Eylül Kitap ve Yayınevi, 2007

Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yayınları, 2015, 10.baskı.

TRT Televizyonu Dergisi, Kasım 2007, Sayı 222

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ, 2011, 11.baskı.

Türkçe Sözlük Ve Yazım Kılavuzu, Ankara, TDK Yayınları, 2009

Ülkü Giray, **Türkçe'yi Güzel Konuşma Ve Okuma Kılavuzu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007.

Ülkü Giray, **Yanlışları ve Doğrularıyla Güzel Konuşma ve Dilimize Yerleşmiş Arapça ve Farsça Sözcükleri Okuma Kılavuzu**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1998.

Ümit Kalkan, **Söz Sanatı**, İstanbul, Kitap Dünyası Yayınları, 2015, 2.Baskı

Ümit Kalkan, **Uygulamalı Diksiyon ve Güzel Konuşma**, Konya, Karatay Akademi Yayınları, 2014

Birol Vural, **Uygulama ve Örneklerle Doğru ve Güzel Konuşma**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2007

Yusuf Koç, **Tiyatro ve Diksiyon Bilgisi**, Konya, Literatürk, 2012